

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASİ TARİH BİLİM DALI**

**SİYASAL SİSTEMLER VE SEÇİMLİ OTORİTERLİK:
BELARUS ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet Burhan AKKOÇ

KOCAELİ-2021

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASİ TARİH BİLİM DALI**

**SİYASAL SİSTEMLER VE SEÇİMLİ OTORİTERLİK:
BELARUS ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet Burhan AKKOÇ

Dr. Öğretim Üyesi Gül Ceylan TOK

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No:

07/07/2021- 16

KOCAELİ-2021

ÖN SÖZ

Demokrasi kavramı, tarihsel süreç içerisinde anlamını sürekli değiştirerek ilerlese de, bilim insanları değişmekten vazgeçmeyen fenomeni araştırmaya devam edecektir. Halkın demokrasi kavramı hakkında bilgisi, ona ulaşmada elzem bir durumdur. Demokratik ve Demokratik olmayan rejimler arasında belirsizliğini koruyarak istikrar sağlayan “Gri Bölge” tanımlanmalıdır. Ve bu süreçte, Demokrasi adı altında demokrasinin altını oyan kesim gün yüzüne çıkartılmalıdır. Rekabetçi Otoriter rejimler dinamik yapılara sahiptir. Özellikle günümüzde, ekonomik ve küresel salgın (COVID-19) gibi krizlerde devletler otoriterleşme yolunda hızla ilerlemektedir. Buradan hareketle Hegemonik Seçimli Otoriter rejim kavramına uygun devletlerin sayısı artma eğilimindedir. Bu durum, araştırmacıların ihmal etmiş oldukları Hegemonik Seçimli Otoriter rejimlere yoğunlaşmasına sebep olacaktır. Bu tez, Demokratik ve Demokratik olmayan rejimleri tanımlayarak arada kalan sisli bölgeyi daha da belirgin hale getirme amacını taşımaktadır. Araştırmacılar bu çerçeveden hareketle, farklı devletler üzerinden modeli uygulayabilme şansını bulabileceklerdir.

Yüksek lisans eğitimimin ders ve tez aşamasında bilgi ve deneyimlerinden faydalandığım danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Gül CEYLAN TOK’ a teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca, tez aşaması sürecinde teknik konularda yardımını bir an olsun eksik etmeyen sevgili arkadaşım Hatice YERLİKAYA’ ya teşekkürlerimi sunarım.

Ve son olarak, eğitim hayatımın başlangıcından bugüne kadar maddi ve manevi olmak üzere desteklerini esirgemeyen başta babam Adem AKKOÇ ve Annem Süreyya AKKOÇ olmak üzere kardeşlerim Tuğba, Buket ve Berat’a teşekkür ederim.

Ahmet Burhan AKKOÇ

2021

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
SİMGE VE KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	9
1.1. OTORİTER REJİMLER.....	9
1.1.1. Diktatörlük	9
1.1.2. Totaliter Rejimler.....	10
1.1.3. Sultancı Rejimler	12
1.2. DEMOKRATİK REJİMLER.....	14
1.3. KARMA REJİMLER.....	18
1.3.1. Seçimli Otoriterlik	20
1.3.1.1. Rekabetçi Otoriterlik	25
1.3.1.2. Hegemonik Seçimli Otoriterlik	27
1.3.1.2.1. Sultancı Rejim ve Hegemonik Seçimli Otoriterlik Karşılaştırılması	30

İKİNCİ BÖLÜM

2. BELARUS'UN SİYASİ TARİHİ VE BAĞIMSIZLIK SONRASI BAŞKANIN GÜÇLER AYRILIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	32
2.1. BELARUS'UN SİYASİ TARİHİ.....	32
2.1.1. Erken Dönem Belarus Tarihi	33
2.1.2. Çarlık Rusya Egemenliğinde Belarus	35
2.1.3. Sovyet Rusya Egemenliğinde Belarus	35
2.1.3.1. İkinci Dünya Savaşında Belarus	36
2.1.3.2. 1945'ten 1990'a Beyaz Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti	37
2.2. BELARUS'TA GÜÇLER AYRILIĞI: BAŞKANIN YASAMA-YÜRÜTME-YARGI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	39
2.2.1. Yasama	40
2.2.2. Yürütme	42
2.2.3. Yargı	45
2.2.3.1. Belarus Anayasası.....	46
2.2.3.2. Anayasa Mahkemesi	47
2.2.3.3. Hegemonik Seçimli Otoriterliğe Giden Yolda İtici Güç: Belarus'ta Anayasa Değişiklikleri ve Referandumlar	50
2.2.3.3.1. 1995 Anayasa Değişiklikleri	50
2.2.3.3.2. 1996 Referandumu	51
2.2.3.3.3. 2004 Referandumu	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BELARUS SİYASAL İÇ YAPISI VE BAŞKANLIK SEÇİMLERİ	55
3.1. BELARUS SİYASAL İÇ YAPISI	55
3.1.1. Belarus'un Seçim Sistemi	57
3.1.2. Belarus'ta Partilerin Rolü	58
3.2. BELARUS'TA BAŞKANLIK SEÇİMLERİ	59
3.2.1. 1994 Başkanlık Seçimleri	59
3.2.1.1. Alexander Lukaşenko	60
3.2.2. 2001 Başkanlık Seçimleri	61
3.2.2.1. 2001 Başkanlık Seçimlerinde Medyanın Rolü	62
3.2.2.2. 2001 Başkanlık Seçimleri Sonucu	63
3.2.3. 2006 Başkanlık Seçimleri	64
3.2.3.1. 2006 Başkanlık Seçimlerinde Medyanın Rolü	66
3.2.3.2. 2006 Başkanlık Seçimleri Sonucu	67
3.2.4. 2010 Başkanlık Seçimleri	69
3.2.4.1. 2010 Başkanlık Seçimlerinde Medyanın Rolü	71
3.2.4.2. 2010 Başkanlık Seçimleri Sonucu	72
3.2.5. 2015 Başkanlık Seçimleri	74
3.2.5.1. 2015 Başkanlık Seçimlerinde Medyanın Rolü	78
3.2.5.2. 2015 Başkanlık Seçimleri Sonucu	79
3.2.6. 2020 Başkanlık Seçimleri	81
3.2.6.1. 2020 Başkanlık Seçimlerinde Medyanın Rolü	83
3.2.6.2. 2020 Başkanlık Seçimleri Sonucu	85

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DIŞ FAKTÖRLERİN DEMOKRASİYE ETKİSİ.....	90
4.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DEMOKRATİKLEŞTİRME ETKİSİ.....	92
4.1.1. AB'nin Kısmi Belarus Demokrasisine Etkisi	93
4.2. KARA ŞÖVALYE.....	95
4.2.1. Rusya'nın Kara Şövalye Etkisi	98
4.2.1.1. Bağımsız Devletler Topluluğu.....	101
4.2.1.2. Avrasya Ekonomik İşbirliği Örgütü	102
4.3. RUSYA BELARUS İLİŞKİLERİ.....	103
4.3.1. İki Ülke Arasındaki Ekonomik İlişkiler	106
4.3.2. Rusya'nın Belarus'a Otokrasi Etkisi	108
SONUÇ.....	111
KAYNAKÇA	117
ÖZ GEÇMİŞ.....	141

ÖZET

Üçüncü demokratikleşme dalgasıyla beraber jeopolitik konumu itibariyle Doğu Avrupa ülkeleri, bilim insanlarının dikkatini çekmiş ve bu alanda birçok çalışma yapılmıştır. Ancak Doğu Avrupa ülkelerinin demokratikleşme hareketleri incelenirken en az çalışılmış ülke Belarus olmuştur. Birçok ülkede demokratikleşme tek yönlü bir süreç olarak gerçekleşmemiş ve geriye dönüşler yaşanmıştır. Demokrasi ile otoriterlik arasında gidip gelen bu siyasal sistemleri tanımlamak için birçok kavram ortaya konmuştur. Bu kavramlar arasında Rekabetçi otoriterlik ve Hegemonik seçimli otoriterlik ön plana çıkmıştır. İki rejim arasındaki en büyük fark, Rekabetçi otoriter rejimlerde seçimler, rejim tarafından riskli bir durum iken, Hegemonik Seçimli Otoriter rejimlerde böyle bir durum söz konusu değildir. Seçimler yüksek oranlar ile rahatlıkla kazanılmaktadır.

Belarus özelinde incelendiğinde, iç ve dış faktörlerin etkisiyle Belarus'un siyasal rejiminin hegemonik seçimli otoriter rejim modeline uygun olduğu saptanmıştır. İç faktörler olarak, Belarus'ta güçler ayrılığı yürütme lehine bozulmuş, referandumlar ile Başkan gücünü arttırmıştır. Başkanlık seçimlerinde hileler yapılmış ve bağımsız Medya susturulmuştur. Dış faktörler olarak, Avrupa Birliği'nin Belarus'a demokratikleşme etkisi olsa da, Rusya ile Belarus arasındaki tarihsel, kültürel, jeopolitik ve ekonomik bağlar dikkate alındığında etkisiz kalmaktadır. Rusya'nın "Kara Şövalye" etkisiyle Belarus'a otokrasi teşvik ettiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Belarus, Rusya, Doğu Avrupa, Avrupa Birliği, Seçimli Otoriterlik, Hegemonik Seçimli Otoriterlik

ABSTRACT

With the third wave of democratization, Eastern European countries have attracted the attention of scientists due to their geopolitical position and many studies have been carried out in this field. However, when examining the democratization movements of Eastern European countries, Belarus was the least studied country. In many countries, democratization has not been realized as a one-way process and there have been reversals. Many concepts have been introduced to describe these political systems that oscillate between democracy and authoritarianism. Among these concepts, Competitive Authoritarianism and Hegemonic Electoral Authoritarianism came to the fore. The biggest difference between the two regimes, while elections in Competitive Authoritarian regimes are a risky situation for the regime, this is not the case in Hegemonic Electoral Authoritarian regimes. Elections are easily won with high odds.

When examined in the case of Belarus, it has been determined that the political regime of Belarus is suitable for the Hegemonic Electoral Authoritarian regime model, with the effect of internal and external factors. As internal factors, the separation of powers in Belarus has deteriorated in favour of the executive, and the President has increased his power with referendums. Presidential elections were cheated, and the independent media was silenced. As external factors, although the European Union has a democratization effect on Belarus, it is ineffective when the historical, cultural, geopolitical and economic ties between Russia and Belarus are taken into account. It was concluded that Russia encouraged autocracy in Belarus under the influence of the "Dark Knight".

Keywords: Belarus, Russia, Eastern Europe, European Union, Electoral Authoritarianism, Hegemonic Electoral Authoritarianism

SİMGE VE KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
BPF	Belaruski Narodni Front/ Belarus Halk Cephesi
BSSR	Byelorussian Soviet Socialist Republic/Beyaz Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
EAEU	Eurasian Economic Union /Avrasya Ekonomik Birliği
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
KGB	Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti/Devlet Güvenlik Komitesi
MSK	Merkez Seçim Komisyonu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu

GİRİŞ

Alexander Baturo'ya göre diktatörlük, siyasi makam sahiplerinin özgür ve rekabetçi bir seçimde seçilmediği, siyasi çatışmanın seçim veya hukukun üstünlüğünün aksine şiddetle veya dikte ile çözülebildiği siyasi rejim türüdür (Baturo, 2017: s. 2). Diktatörlük, siyaset bilimcilerin birçoğu tarafından adil olmayan seçimlerin olduğu rejimler olarak da tanımlanabilir. Bunun yanı sıra bir ülkedeki diktatörlük tipi, o ülkenin demokratikleşebilir mi, demokrasiye ulaşabilirse, hangi demokratik alanda zorluklarla karşılaşacağı konusunda fikir vermektedir (Sozen, 2019: s. 1-2). Carles Boix ve Milan W. Svobik kurumların, otoriter güç paylaşımını kolaylaştırarak diktatörlüklerin hayatta kalmasını desteklediğini iddia etmektedirler. Bununla birlikte diktatörün görev süresini etkileyebilecek birçok faktör için kontrol sağlandıktan sonra görevlerini kaybetme olasılıkları daha düşük olacaktır (Boix ve Svobik, 2013: s. 314-5). Böylelikle yasama organları veya partileri olan diktatörler, daha uzun süre görevde kalabilecektir.

Totalitarizm altında devlet; dil, propaganda, tüm medya ve iletişim araçları üzerinde tam kontrole; ayrıca sosyal gerçekliği tanımlama ve yorumlama gücüne sahiptir. Totalitarizmin bir başka ön koşulu, sosyal dayanışma ve sosyal kontrolün geleneksel biçimlerini çürütmesidir. Böylece bilgi devlet tarafından sansürlenir, rejimin yüce değerlerine ve ideolojik amaçlarına uymayan veya bunlarla çelişen her şey susturulur, kaldırılır ve unutulur (Baloc, 2019: s. 3-4).

“Demokrasi modern bir fenomendir” (Tilly, 2014: s. 58). Demokrasi hakkında iyi bilgi sahibi olan vatandaşlar, demokrasiye ulaşma konusunda daha olumlu tutumlara sahiptirler (Look, 2019: s. 167). Christopher Hollins, demokrasiyi şu şekilde tanımlamıştır: “Moskova’da başka, Roma’da başka, Sudan’da bir üçüncü ve bizim buralarda bir dördüncü” (Stromberg’den aktaran Sozen, 2019: s. 9). Charles Tilly’e göre demokratikleşme; “daha fazla korunan, daha geniş, eşit ve daha çok bağlayıcı müzakereye doğru kesin bir hareket” demektir (Tilly, 2014: s. 34). Ancak karşılaştırmalı demokrasi çalışmalarında, demokratikleşmenin “üçüncü dalgası” ve “demokrasiyi” neyin oluşturduğu konusunda hala fikir birliğine varılamamıştır (Diamond, 2002: s. 21). Tarihte rejimlerin büyük çoğunluğu demokratik olmamış; aksine, demokratik rejimler az rastlanan oluşumlar olmuştur (Tilly, 2014: s. 41).

Kusurlu demokrasi, Merkel'in "demokrasiler ve otokrazi arasındaki gri bölgeyi" tanımladığı bir kavramdır. Aynı zamanda kusurlu demokrasi; demokrasi ve otokrasinin sınırlarını tanımlamaya çalışır. Özünde kusurlu demokrasiler, halk egemenliğinin özgür ve adil seçimler yoluyla kurumsallaştığı, ancak belirli sivil özgürlüklerin ve hakların elden çıkarılmasına ek olarak yürütme organının diğer kolların görevlerini yapmalarına engel oluşturduktan sonra zayıflatılan bir alt demokrasi türü olarak kabul edilir (Kramer, 2012: s. 17).

Demokratik olmayan toplumlarda seçimlerin yaygın bir tanımı, hükümetin meşruiyetinin onaylanmasının ve kitlesel itaatin altına çizen uzlaşma ritüelleridir (Jessen ve Ritcher, 2011: s. 14; Tsipursky, 2011: 80). Belarus ne Batı araştırmalarına göre, ne de Merkel'in kusurlu demokrasi fikrine göre bir demokrasi olarak nitelendirilemez (Kramer, 2012: s. 65). Ayrıca Belarus klasik bir totaliter veya diktatörlük devleti de değildir (Korosteleva, 2003: s. 528). Belarus siyasi rejiminin diktatörlük ve demokrasi arasındaki bir yerde olduğu iddia edilirken, melez doğasına atıfta bulunduğu öne sürülmektedir. Diamond, hibrit rejimleri sözde demokratik olarak adlandırır, çünkü ona göre çok partili seçim rekabeti gibi resmi olarak demokratik siyasi kurumların varlığı, otoriter egemenliğin gerçekliğini maskeleymektedir (Diamond ve Plattner, 2015). Levitsky ve Way ise rekabetçi otoriter rejimlerin hem demokrasiden hem de tam teşekküllü otoriterlikten yoksun olduğuna dikkat çekmektedirler (Levitsky ve Way, 2002: s. 53).

Hibrit rejimler, seçimli otoriterlik gibi otoriter unsurların daha baskın olduğu ya da sorunlu demokrasilere benzer şekilde demokratik unsurların baskın olduğu kavramın arasında kalan demokrasiler için kullanılmaktadır (Sozen, 2019: s. 20). Araştırmalardaki kavramsal karmaşanın kaynağı, başlangıçta demokratik ve demokratik olmayan rejimler arasındaki sınıra dayansa da, bugün bu kafa karışıklığı otoriter ve otoriter olmayanlar arasındaki belirsiz sınırdan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle demokratik veya otoriter etiketlerin yerine, demokratik olmayan ve otoriter olmayan rejimler için "melez rejim" veya "karma rejim" terimi kullanılmalıdır (Gilbert ve Mohseni, 2011: s. 270-1). 1990'larda bazı melez rejimler (Meksika, Senegal, Tayvan) demokratik geçişler yaşasa da, diğerleri (Azerbaycan ve Belarus) belirgin şekilde otoriter bir yöne yönelmiştir (Brownlee, 2009: s. 515).

Diamond, seçimli otoriterlik ile tamamen kapalı otoriterlik arasındaki ayrımlarına dayanarak seçimli otoriterliği, “rekabetçi” ve “hegemonik” alt kategorilere ayırmıştır. Buna göre seçimli otoriter rejimler, rekabetçi otoriter ve rekabetsiz veya hegemonik olarak ikiye ayrılmaktadır (Diamond, 2002: s. 25). Burada Levitsky ve Way'in “rekabetçi otoriterliği” ve Schedler'in “seçimli otoriterliği” karşılaştırıldığında; Rekabetçi ve Hegemonik seçimli otoriterlik, muhalefetin iktidara karşı meydan okumasının gücü ile ayırt edilebilmektedir (Levitsky ve Way 2002, 2010; Schedler 2002, 2007b). Bu bağlamda rekabetçi otoriter rejimlerin tanımlayıcı özelliklerinden biri, önemli parlamenter muhalefettir. Seçimlerin büyük ölçüde otoriter bir cephe olduğu rejimlerde, iktidar veya egemen parti neredeyse tüm sandalyeleri kazanabilmektedir (Diamond, 2002: s. 29).

Belarus 1990 yılında bağımsız devlet olduktan sonra ilk seçimini 1994 yılında Anayasasının ilan edilmesinin ardından gerçekleştirmiştir. Bu süreçte rekabetçi bir seçim ile Alexander Lukaşenko seçimi ikinci turda kazanmıştır. Lukaşenko, seçimi kazanmasının ardından 1995 yılında referandum yoluna gitmiştir. Bu süreçte Lukaşenko; Belarus bayrağı, bağımsızlık günü ve Belarus'ta Rusça'nın resmi dil olması gibi birtakım konularda değişiklikler öne sürmüştür. Referandumda Lukaşenko, istediği sonuçları alarak Rusya yanlısı siyasetine hız kazandırmıştır. Ardından Lukaşenko, 1996 yılında yapmış olduğu referandum ile Belarus'ta güçler ayrılığı ilkesini tamamen ortadan kaldırmıştır. Böylelikle yürütme gücünü elinde toplayan Lukaşenko, bulunduğu konumu güçlendirerek siyasal hayatının temelini sağlamlaştırmıştır. Referandum ile elde etmiş olduğu Başkanlık kararnameleleri, kanunlardan üstün olduğu için, kendisine muhalif olan tüm yapıları ortadan kaldırmıştır. 2001 seçimlerinde Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) raporlarına göre adil ve şeffaf olmayan seçimlerde yüksek bir oranla seçimi kazandıktan sonra Lukaşenko, 2004 yılında referanduma giderek Başkanlık süre sınırının en fazla iki dönem kadar olma şartını ortadan kaldırmıştır. Böylelikle Başkanın önündeki son engel de kalkmıştır. Lukaşenko, 2006 yılı seçimlerinde Turuncu Devrimi fırsat bilerek baskı mekanizmasını daha da arttırmış; Sivil Toplum Kuruluşlarını (STK), Medya'yı baskı altına alarak sokak protestoları engellemiştir. Ayrıca 2010 seçimlerine giden süreçte Rusya ile gerilen ilişkiler Belarus ekonomisine zarar vermiş, bu süreçte Lukaşenko yüzünü Batıya dönmüştür. Böylelikle Avrupa Birliği (AB) ile ikili ilişkilerin gelişmesiyle Lukaşenko siyasi tutukluları serbest

bırakmış bunun karşılığında AB uygulamış olduğu yaptırımları askıya almıştır. Seçim öncesi AB ile Belarus arasında oluşan olumlu havaya rağmen seçim günü siyasi krizler yaşanmıştır. AGİT; seçim sonuçlarını şeffaflıktan uzak, adil olmayan hileli seçim olarak nitelemiş, seçim günü kitlesel protestolar olmuştur. Öte yandan Rusya, Belarus ile gerilen ilişkilerini toparlama yoluna giderek Belarus'u desteklemiştir. Böylelikle Belarus hükümeti baskı mekanizmasını arttırarak daha da sert önlemler almıştır. Lukaşenko Başkanlık seçimlerindeki adaylardan yedisini gözaltına alarak şiddetin niteliğini gözler önüne sermiştir. Belarus'un 2015 Başkanlık seçimlerinde, Rusya'nın Kırım'ı ilhakı nedeniyle Rusya ile ilişkiler gerilmiş, seçim esnasında Rusya'dan olası bir tehdit göz önünde bulundurularak Lukaşenko, güvenlik önlemlerini arttırarak seçimleri kazanmıştır. Ardından 9 Ağustos 2020 seçimlerinde Lukaşenko yüksek bir oranla seçimleri tekrardan kazanmıştır. Ancak bu seçim süreci sonrası Svyatlana Tsihanouskaya'nın öncülüğünde muhalefet, tek çatı altında toplanmasıyla diğer seçimlerden farklı olmuştur. Bu süreçte önceki seçimlerde olduğundan çok büyük ve devamlılık sağlayan kitlesel protestolar olmuştur. 2021 Haziran ayı itibariyle protestolar etkisini hala devam ettirmektedir. Başkan Lukaşenko, protestoları ortadan kaldırmak adına baskısını arttırmış olsa da, Rusya desteğinin belirsizliği ve COVID-19 krizinin etkisinden kaynaklı protestoların önüne geçememiştir.

Belarus rejiminin uygun olduğu modeli saptamak adına dış faktörlerin etkisi oldukça önemlidir. Belarus'un dış müdahalelerle demokratikleşme etkisinde AB ön plana çıkmaktadır. Ancak AB ile Belarus arasındaki ilişki Rusya ile mukayese edilemeyecek durumdadır. Belarus ile Rusya arasında Rusya lehine asimetric bir ilişki bağımlılığı vardır. Aynı zamanda Belarus ile Rusya arasında jeopolitik, kültürel, tarihsel bağlar oldukça önemlidir. Ayrıca Rusya'nın "Kara Şövalye" rolü etkisiyle Belarus rejimine etkisi Belarus'un otoriter bir rejim olmasında en önemli faktördür. Belarus'un siyasal rejimi hakkında Lucas Way, 1994 seçimleri süreci adına rekabetçi unsurların ağır bastığını iddia etmiştir (Levitzky ve Way, 2010: s. 74). Seçim sonrası Belarus hızla demokrasiden uzaklaşarak otoriter bir kimliğe bürünmüştür. Belarus'un değişen siyasi yapısı ve otoriterleşmeye giden süreçleri nedeniyle araştırmacılar dikkatlerini bu yöne çekmiş ve Belarus rejimi farklı modeller altında tanımlanmıştır.

Bir ülkenin siyasi rejimini doğru modelde analiz etmek, o ülkenin demokratikleşmesi adına daha doğru araçlarla müdahale edilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda

Brooker, “Non-Democratic Regimes” adlı kitabında bu rejimleri beş farklı neden yüzünden çalışılması gerektiğini ileri sürmüştür. İlki, en son olan demokratikleşme dalgası sonrası bile diktatörlükle yönetilen fazla devlet olması; ikincisi, 2000’lerin başında diktatörlerin küreselleşmesi; üçüncüsü, tarihteki en yaygın rejim türü olması; dördüncüsü, siyaset biliminin demokratik olmayan rejimler hakkındaki araştırmaların önemli olması ve bu konudaki bilgi birikimi; sonuncusu ise diktatörlerin, demokratik rejimler ile ilgili alanlarda karşılaştırmalı bir perspektif imkanı sunmalarındadır (Brooker, 2013: s. 1-3). Türkiye’de Belarus ile ilgili çok az çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalar; bir kaç makale, kitap ve tezden oluşmakta ve daha çok ekonomik ilişkilerle odaklanmaktadır. Bu tez, Türkiye’de Belarus’un siyasal rejimine odaklanmasıyla ilk olma özelliği taşımaktadır. Türkiye dışında, Belarus’un siyasal rejimi hakkında ön plana çıkan çalışmalara bakıldığında ilk olarak Korosteleva 2003 yılında “Is Belarus a Demagogical Democracy?” adlı çalışmasında Belarus rejimini, "demagojik bir demokrasi" olarak tanımlamıştır (Korosteleva, 2003). Demagojik bir politikanın kurumları, otoriteyi yapı ve istikrarla güçlendirmek için tasarlanmıştır. Böylelikle kurumlar, Cumhurbaşkanının otoritesi tarafından ifade edilen popüler iradenin taşıyıcıları haline gelmiştir (Korosteleva, 2003: s. 527). Yazar, Aristoteles’in demagojik demokrasi tanımına atıf yaparak, Belarus siyasal rejiminin sürekli referandumlar yolu ile halk onayını alarak gücü elinde topladığını ve böylelikle ülkeyi kararnameler ile yönetmesinin üzerinde durarak Belarus siyasal rejiminin demagojik rejime uygun olabileceğini iddia etmiştir. Buna karşın, Juan J. Linz ve Alfred Stepan tarafından siyasi rejimlerin sınıflandırılmasına uygun olarak, Belarus’un siyasi rejimi sultanlık olarak sınıflandırılmıştır (Linz ve Stepan, 1996). Bu tür bir siyasi rejim, yönetişimin tüm unsurlarında hükümdarın aşırı kişisel varlığı ile karakterize edilir. Sultanlıkta hükümdar herhangi bir kurala veya belirli bir ideolojiye bağlı değildir (Yeliseyev, 2020: s. 9). Steven M. Eke ve Taras Kuzio 2000 yılında yayımlanan “Sultanism in Eastern Europe: The Socio-Political Roots of Authoritarian Populism in Belarus” isimli çalışmasında Belarus’un siyasal rejiminin, patrimonyalizm ilişkisi, rejimin ideolojik yapısının olmaması, hükümetin keyfi kararlar ile hareket etmesi ve herhangi bir kural ile kontrol altında olmadığı nedenleriyle sultancı olduğunu vurgulamışlardır (Eke ve Kuzio, 2000). Uladzimir Rouda’nın 2012 yılında yayınlanan “Belarus: Transformation From Authoritarianism Towards Sultanism” adlı çalışmasında; Lukaşenko’nun iki dönemlik cumhurbaşkanlığı sınırının 2004 yılında

referandumla kaldırılması, 2007 yılında Lukaşenko'nun oğlu Victor'u Güvenlik Konseyi üyeliğine aday göstermesi, Lukaşenko'nun liderliğini kişiselleştirilmesi, yasama yürütme ve yargı arasındaki dengenin bozulması nedenleriyle Belarus'un sultancı rejime doğru ilerlediğini; ayrıca 2010 seçim sonuçlarıyla beraber rejimin siyasi dönüşümün tamamlandığını, Belarus'un sultancı rejim modeline uygun olduğunu iddia etmiştir (Rouda, 2012). Bunun yanı sıra Sebastian Kramer, 2012 yılında yazmış olduğu "Europe's Last Dictatorship? Democracy Theories and their applicability to Belarus" adlı yüksek lisans tezinde Belarus siyasi sistemini oldukça kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Çalışmasında 2001, 2006 ve 2010 Belarus seçimlerini de dikkate alarak Belarus'un uygun olduğu siyasi rejim modelini araştırmıştır. Çalışmada, Belarus'un kendi başına diktatör olmadığını, otoriter olarak kabul edilebileceğini ve ülkenin bazı demokratik ve totaliter özelliklere sahip olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle, özellikle otoriter bir rejimin totaliter rejimlerden farklı kabul edilmesi gerektiğinden, Belarus karakter olarak seçimli otoriter olarak kabul edilmesi gerektiğini ve Belarus'un totaliter unsurları olan bir seçimli otoriter rejim olarak sınıflandırılabilirliğini savunmuştur (Kramer, 2012). Bu tez, Sebastian Kramer'in Belarus'un siyasi rejiminin seçimli otoriter olduğu argümanına katılmakta, bunun yanı sıra seçimli otoriterlik kavramı üzerinden daha da derinlemesine inceleme yaparak, rekabetçi otoriter ve hegemonik seçimli otoriter rejim kavramları arasında Belarus siyasi rejiminin uygun olduğu modeli araştırmaktadır. Bu süreçte, dış faktörlerin demokrasiye etkileri de dikkate alınarak daha kapsamlı bir model sunulup Belarus'un hegemonik seçimli otoriter rejime uygun bir model olduğu saptanmıştır. Belarus'un hegemonik seçimli otoriter devlet olma yolunda iç ve dış faktörler oldukça önemlidir. Başkanın rolü, jeopolitik konum, Belarus'un siyasi tarihi, Rusya ile kültürel ve ekonomik bağlar gibi birçok faktör etkili olmuştur. Başkan, kişiliğinin etkisiyle beraber Rusya desteğini alarak ekonomik ayrıcalık sağlamıştır, referandumlar ile yürütme gücünü elinde bulundurarak konumunu sağlamlaştırmış, böylelikle Belarus hegemonik seçimli otoriter bir devlet olmuştur. Belarus otoriterliğinin canlılığında birkaç temel faktör öne çıkmaktadır: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliğine (SSCB) kademeli veda, toplum içinde bir değer bölünmesi, toplumun sosyal yapısında "sessiz bir devrim", eksik ulus kimliği ve ikili bir jeo-politik tercih. Rusya ve Ukrayna ile karşılaştırıldığında, Belarus tarihsel olarak daha az gelişmiş bir ulusal kimliğe sahip olduğu için daha güçlü bir devletin ve liderliğin istikrarına ihtiyaç duymuştur (Manaev,

2015: s. 85). Bir bakıma Belarus'ta Rusya etkisi ile ekonomik ve politik gücün yoğunlaşması sağlanmış, Lukaşenko ülkeyi doğrudan kişisel kontrol altına almıştır (Manaev, 2015: s. 59). Ancak Belarus, Lukaşenko'nun politikaları nedeniyle Batı'dan ayrılmış olmasına rağmen, Doğu komşusunda durum bu şekilde değildir. Rusya, Belarus'u izole etmeye veya Lukaşenko rejimine demokratikleşme yönünde ciddi bir baskı uygulamamıştır. Aksi halde, Putin'in, Belarus'daki hileli seçimlere yönelik Batılı eleştirilere yanıt olarak Lukaşenko'ya diplomatik koruma sağlama isteği oldukça önemlidir (Ambrosio, 2009: s. 111).

Belarus rejiminin otoriter doğası üzerine geniş bir bilimsel fikir birliğine rağmen, anatomisi ve kaynakları şiddetli tartışmalara konu olmaya devam etmektedir (Terzyan, 2019: s. 1). Bu tez, Belarus'taki otoriterliğin köklerini ve perspektiflerini araştırmaktadır. Belarus, "Sovyetler Birliği'nin dağılmasından ortaya çıkan en az çalışılmış Avrupa devletlerinden biridir" (Look, 2019: s. 43). Belarus'un siyasal rejimi belirlenirken seçimli otoriterlik kavramı üzerinden hareket edilmesi uygun olacaktır. Böylelikle, öncelikle kitlesel protestolardan sonra yeni ortaya çıkan Belarus rejiminin temel doğası ve ana yönleri hakkında daha teorik ve sistematik bir anlayışa uygun model sunulabilir. İkinci olarak Belarus siyasetinde muhalefet ve toplum arasındaki ilişkilerin daha dinamik yönlerini gösterir. Üçüncüsü, Belarus'un özgül deneyimlerini inceleyerek seçimli otoriter siyasi rejim modelinin zenginleşmesine katkıda bulunur. Son olarak şimdiye kadar Lukaşenko'nun başkanlığı sırasında yapılan büyük ulusal ve bölgesel seçimleri, seçimli otoriterlik perspektifinden açıklamak için birçok çalışma yapılmıştır. Ancak seçimli otoriterlik kavramının, özellikle seçimli otoriterliğinin sert bir versiyonu olan hegemonik seçimli otoriterliği uygulanmasında çok az akademik çalışma üretilmiştir. Bununla birlikte bu tez buradaki boşluğu bir dereceye kadar doldurabilme amacını taşımaktadır.

Çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılarak vaka çalışması yapılmıştır. Çalışma sürecinde kaynaklar, kitaplar, tezler, makaleler ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarından alınan verilerdir. Sivil toplum kuruluşlarından alınan raporlar; saha çalışmasına ve belgelenmiş gözlemlere, aktivist ve protestocuların röportajlarına, bağımsız gazetecilerden veya Belarus merkezli STK'lardan haber ve blog raporlarına, yabancı medyaya, kitaplara ve makalelere vb. dayanmaktadır. Ayrıca çalışmada kapsamlı bir şekilde 2001 ve sonrası Belarus'taki tüm Başkanlık seçimleri sonrası

yayımlanan AGİT raporlarından ve Freedom House raporlarından yararlanılmıştır. Çalışmanın temel araştırma sorusu, Belarus siyasi rejiminin iç ve dış faktörlerin etkisiyle hangi rejim modeline sahip olduğudur. Çalışmanın amacı, Demokrasi ve Otoriterlik kavramları arasındaki farklılıklar incelenerek arada kalan “gri bölgenin” netleştirilmesiyle Belarus siyasi rejimi hakkında ortaya atılan rejim türleri değerlendirilip Belarus’un uyduğu rejim modelini saptamaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde, kuramsal çerçeve altında otoriter ve demokratik rejimler hakkında kısaca bilgiler verilecektir. Burada Otoriter rejimler içinde; Diktatörlük, Totaliterlik ve Sultancı rejimler, demokratik rejimler içinde; Demokrasinin tarihsel süreci ve Temsili Demokrasi üzerinde durulacaktır. Daha sonra her iki kategoriye de uymayan Karma rejimler tanımlanarak Seçimli Otoriterlik kavramı altındaki Rekabetçi ve Hegemonik seçimli otoriter rejimler tanımlanacaktır.

İkinci bölümde, Belarus siyasi tarihi hakkında kısa bilgiler verilerek Sovyet sonrası bağımsız Belarus Cumhuriyeti üzerinde durulacaktır. Bu süreçte 1994 yılında ilan edilen Belarus Anayasası incelenecek, daha sonra Belarus’un siyasi sistemi içerisinde yasama, yürütme ve yargı arasındaki denge incelenerek Başkan’ın güçler ayrılığı ilkesinde dengenin yürütme lehine değişmesindeki rolü saptanacaktır.

Üçüncü bölümde, Belarus’ta 1994 yılından günümüze kadar yapılan Başkanlık seçimleri incelenerek demokratik ve şeffaf yapıya uygun olup olmadığı ve bu süreç içerisinde medyanın etkisi incelenecektir.

Son bölümde ise, dış faktörlerin demokrasiye etkileri incelenecek, bu bağlamda AB’nin ve Rusya’nın Belarus’un demokrasisine etkisi üzerinde durulacaktır. Bu süreçte; AB’nin Belarus’u demokratikleştirme etkisi ne derecededir? Rusya’nın Belarus’a otokrasi etkisi ne düzeydedir? Herhangi bir Belarus yönetimi, ekonomik ve siyasi bağımlılığı düşünülecek olursa, Rusya’yı karşısına alacak bir politika izleyebilir mi? Rusya ile gerginliği tırmandırma politikası, Lukaşenko’nun kişisel politikası olarak görülebilir mi? gibi sorulara cevaplar aranacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde otoriter rejimler ile demokratik rejimler tanımlanacaktır. Daha sonra hem demokrasi hem de otoriterlik etkileri olan karma rejimler tanımlanarak Seçimli Otoriterlik kavramı altında Rekabetçi Otoriterlik ve Hegemonik Seçimli Otoriterlik kavramları üzerinde durulacaktır.

1.1. OTORİTER REJİMLER

Otoriter rejimlerin sayısı günümüzde hızla artmaktadır. Otoriter rejimleri tanımlamak, hem demokratik hem de karma rejim türleri incelendiğinde bu rejimler arasındaki farkı daha açık bir şekilde anlaşılabilir olmasında oldukça önemlidir. Buradan hareketle bu tez Otoriter rejimler olarak; öncelikle Diktatörlük kavramı üzerinde duracak daha sonra Totalitarizm ve Sultancı rejimleri tanımlayacaktır.

1.1.1. Diktatörlük

Soyut bir kavram olarak diktatörlük, tek bir kişinin veya bir grubun siyasi tercihlerini dikte edebildiği işbirliği sorununa olası bir çözümü ifade eder (Moghaddam, 2017: s. 2). Diktatör, bir diktatörlükteki en önemli siyasi aktördür. Bununla birlikte, tüm diktatörlerin iktidarlarını tek başlarına kullandıklarını, seçkinleri ve diğer çıkarları hesaba katmak zorunda olmadıklarını varsaymak yanlıştır (Moghaddam, 2017: s. 7). Tüm diktatörlerin birincil amacı, görevde kalmaktır (Bueno de Mesquita vd., 2003). Demokratik liderlerin aksine diktatörler, halkın rızasını alarak hüküm sürmezler (Fjelde, 2010: s. 2). Diktatörün politikalarının birçoğu gizli olup resmi olmadığı için birçok ortamda diktatörün eylemlerinde odaklanılan bürokratik hiyerarşideki resmi değişikliklerden ziyade, bürokrasi içindeki bireylerin sadakatidir (Svolik, 2009: s. 480).

M. Geddes, diktatörlük türlerinde demokrasiler ile diktatörlüklerin aralarındaki farkları belirtirken, minimalist demokrasiye yakın bir tanımlama yapmaktadır

(Geddes, 1999: s. 137). Buna göre bir yönetim biçiminde muhalif partiler kısıtlanmış, kurumsal açıdan ciddi sorunlar ile karşılaşılırsa; ancak buna karşın yönetici parti hiçbir zaman yürütmenin etkisini kaybetmediyse, hatta meclisteki üyelerinin en az üçte ikisini sürekli her seçimde kontrol altında tutabiliyorsa, o rejim diktatörlük sayılmaktadır (Sozen, 2019: s. 6). Juan Linz ve Alfred Stepan ise diktatörlük modellerini; ideoloji, çoğulculuk, mobilizasyon ve liderlik olarak dört koşula göre ayırım yapmaktadır (Linz ve Stepan, 1996: s. 53). Belirlenen kriterlerde aldıkları sıralamalara göre diktatörlükler; otoriter, totaliter, post-totaliter ve sultancı olarak ayrılır. Bu rejimlerin ortak noktası, tümünde de çok partili bir siyasi alan ve adil seçimler yoktur (Sozen, 2019: s. 2).

1.1.2. Totaliter Rejimler

Diktatörler ve totalitarizm hakkında kapsamlı yazılar yazmış olan Hanna Arendt ve Robert Tucker; diktatörün, kişiliğin etkisini aslen ideolojide kullandığını (Tucker, 1965: s. 53) ve böyle bir liderin genellikle kendisini “hareketin merkezinde” bulduğunu vurgulamaktadırlar (Ioffe, 2014: s. 178).

Totalitarizm, devletin ekonomi, kültür, medya, dil, aile, çocuk bakımı ve kişisel konular dahil olmak üzere yaşamın tüm alanları üzerindeki kontrolünü genişlettiği bir politik sistemdir (Maciejewski, 2002: s. 556). Devlet, öznelerine karşı son derece babacan bir yaklaşım benimser, bireysel seçimlere ve bireysel sorumluluğa çok az yer bırakır veya hiç yer bırakmaz. Totalitarizm altında devlet, tek meşruiyet kaynağı olarak hizmet etmek için kilise, aile ve bağımsız dernekler de dahil olmak üzere alternatif otorite ve sosyal dayanışma biçimlerini yetkilendirir (Linz, 1975: s. 91). Devlet ayrıca adalet ve otoritenin yegane kaynağı, tüm menfaatlerin ve ayrıcalıkların elde edildiği tek faildir. Totaliter rejimler, resmi bir ideoloji, tek kitle partisi, devlet kontrolündeki iletişim tekeli, medya sansürü, yoğun devlet propagandası, muhalif güçlerin fiilen yokluğu, kurumsallaşmış bir korku atmosferi ve gizli polis güçlerinin yoğun kullanımı ile karakterize edilir. Peter Bernholz'un gözlemlerine göre, özgür toplumlar meşruiyetlerini egemen bireylerden alırken, totalitarizm meşruiyetini "yüce değerlerden" alır (Baloc, 2019: s. 2-3).

Tarihte totalitarizm, yalnızca diktatörce yönetilen ama aynı zamanda ideolojiyle topluma nüfuz etmeye ve her yerde bulunan propagandayı kullanarak onu yeniden

kurmaya çalışan rejimlerle ilgili olarak uygulanmıştır. Totalitarizm altında devlet, kimlerin siyasi topluluğun üyeleri olup kimlerin olmadığını yüce değerler temelinde tanımlar; Joseph Stalin'in Sovyetler Birliği örneğinde görüldüğü gibi (Moghaddam, 2017: s. 3). Ayrıca totalitarizm, önceki diktatörlük biçimlerinden temelde farklıdır. Teknolojilerin gelişimi ve genel nüfus arasında okuryazarlığın artması, devletin işleyiş biçimini tamamen değiştirmiş ve devlete daha önce görülmemiş yeni kontrol araçları sağlamıştır. Demiryolları ve otoyollar uzak bölgeler arasındaki bağlantıları iyileştirmiş; telgraf ve telefon, önceden izole edilmiş yerler arasında iletişimi kolaylaştırmıştır. Genel nüfus arasında artan okuryazarlık hem kontrol hem de iletişim için yeni olanaklar açmış hem de yazılı basın, radyo ve televizyon, geniş vatandaş gruplarının yoğun propandaya maruz kalmasına ve kamuoyunun şekillenmesine izin vermiştir (Baloc, 2019: s. 4).

1930'lardaki ilk çalışmalardan başlayarak, yeni bir sosyal fenomeni karakterize etmek için totalitarizm kavramının kullanımı yaygınlaşmıştır. Kıyaslama çalışması; en azından siyaset bilimi içinde; hala Friedrich ve Brzezinski tarafından yürütülen çalışmadır (Dahl, 1982: s. 6). Bu bağlamda 1950'lerde, totaliter rejimleri tanımlamak için meşhur "altı maddelik kataloğunu" önermişlerdir (Dahl, 1982: s. 10-11). Buna göre totaliter bir rejimin altı belirteci; hayatın tüm yönlerini kapsayan ve evrensel olarak geçerli kabul edilen ve herkesin uymak zorunda olduğu bir ideoloji; bürokrasinin üstünde ya da onunla iç içe olan, tek bir kişinin önderlik ettiği hiyerarşik ve oligarşik örgütlü bir kitle partisi; toplumdaki herkesin gizli polis tarafından izlendiği, aynı zamanda potansiyel ve gerçek düşmanlara karşı savaşan bir fiziksel / psikolojik terör sistemi; kitle iletişim araçları üzerinde neredeyse tam bir devlet tekeli; kuvvet kullanımında ve silahlı kuvvetlerde devlet tekeli ve merkezi olarak kontrol edilen ve yönlendirilen bir ekonomidir (Friedrich ve Brzezinski, 2014: s. 22).

Otoriter rejimler totaliter rejimlerden oldukça farklıdır. Siyasi manevra ve katılım için daha fazla alan olmasına rağmen yine de bazı sınırlamalar vardır. Bu bağlamda tüm otoriter rejimleri analiz etme girişimlerinde üç temel türü (monarşik, askeri ve seçim rejimleri) tanımlayan Hadenius ve Teorell'e atıfta bulunulabilir (Hadenius ve Teorell, 2007: s. 143-56).

1.1.3. Sultancı Rejimler

Sultancı rejim kavramı, Juan Linz'in totaliter ve otoriter yönetim biçimleri arasındaki farklılıkları sistematik olarak geliştiren demokratik olmayan rejimlerin karşılaştırmalı analizinden ortaya çıkmıştır (Linz, 1975: s. 178). Rejimin siyasi hakları baskılaması ve siyasi çekişmeyi bastırması anlamında sultanlık tipik diktatörlüklere benzemektedir (Trantidis 2017, s. 3). Sultanlıkta hükümdar herhangi bir kurala veya belirli bir ideolojiye bağlı değildir, varoluşlarının son aşamalarında saltanatlarının çok dar sosyal bir temeli vardır ve küçük bir çevreyle sınırlıdır (Yeliseyev, 2020: s. 9). Sultanizm, siyasi gücün hükümdarın elinde yoğunlaştığı, siyasi ve yasal kurallarla sınırlandırılmayan bir tür otokratik rejimdir. Siyasi otorite, sosyal ve ekonomik hayatı yutar ve ayrıntılı bir ideoloji izlemez. Bu bağlamda rejim, destekçilerini kayırır, muhaliflerine karşı misilleme yapar ve sivil topluma baskı uygulayarak toplumun sadakatini ortaya çıkarır (Trantidis, 2017: s. 2). Sultancı rejimler Linz ve Stepan'ın Weber'den aldıkları tanıma dayanan Patrimonyalizmin aşırı bir versiyonudur (Sozen, 2019: s. 4). Sosyolog Max Weber tarafından mutlak ve son derece kişisel otoriteyi tanımlamak için türetilen sultanizm terimi, siyaset bilimciler tarafından rejim sınıflandırması amacıyla, tipik diktatörlüklerden ve totaliter rejimlerden farklı bir tür demokratik olmayan siyasi sisteme atıfta bulunmak için kullanılmıştır (Trantidis, 2017: s. 2). Bu rejim tipini; Haiti, Filipinler, Romanya, İran, Nikaragua örnekler. Bu rejimlerde siyasal çoğulculuk yoktur. Ancak kısmi da olsa sosyal ve ekonomik alanlarda çoğulculuk vardır (Sozen, 2019: s. 4).

Sultancı liderler devletteki resmi konumlarının gerçek güçlerine karşılık gelip gelmediğine bakılmaksızın yönetimlerinin son derece kişisel doğasını gizlemezler. Dışsal olarak bu kişiselliğin iki yönü vardır. Bunlar; lider etrafında belirgin bir kişilik kültürü ve hanedanlık eğilimidir (Chehabi ve Linz, 1998: s. 13). Bu yönetim biçimlerinde gerçek anlamıyla tek bir ideoloji hatta otoriter rejimlerdekine benzer belli bir zihniyet dahi bulunmamaktadır, sadece bu rejimlerde yöneticinin aşırı derecede yüceltilmesi vardır. Sultancı ideoloji, ulusun kadim ihtişamını sıklıkla yücelterek, ulusunu etnik ve hatta ırksal olarak komşularından ayıran "icat edilmiş bir geleneğe"

dayanır. Sultancı hükümdarlar aynı zamanda büyük düşünürler olarak görülmeyi severler, ayrıca çoğunlukla anonim olmak üzere çok sayıda kitaplarının yanı sıra konuşmaları, beyanları ve bildirileriyle güzelce ciltlenmiş pek çok eserleri vardır. Sıklıkla rejimlerini ideolojik olarak meşrulaştırma ihtiyacı hissederek, rejimin kişiliğini yansıtan ve genellikle yöneticinin adını taşıyan bir ideoloji bulurlar (Chehabi ve Linz, 1998: s. 14). Bu rejimlerde akrabalık ilişkileri öne çıkar (Sozen, 2019: s. 5). Bunların yanı sıra sultanlık, totaliter rejimlerin bazı temel özelliklerini de sergiler. Devlet gücünün esasen sınırsız olduğu ve sivil toplum örgütleri, bağımsız bir yargı, uygulanabilir muhalefet partileri ve özgür medya gibi siyasi gücü hesap verebilir kılabilecek hiçbir işleyen kurum veya telafi edici gücün bulunmadığı siyasi ve sosyal bir ortamda gelişir. Diğer yandan sultanizm, bazı temel açılardan totaliter sistemlerden farklıdır. Sultancı bir rejim, gelecekteki bir ütopya vizyonunu yaymaz. Otoriterlik gibi, onu meşrulaştırmak ve politikasına rehberlik etmek için rejim yanlısı entelektüeller tarafından ifade edilen gerçek bir ideolojiden yoksun olması bakımından totalitarizmden farklıdır (Chehabi ve Linz, 1998: s. 221). Ayrıca sultancı rejimler herhangi bir yönetici ideolojiden yoksundur. 'Sultan'a sadakat geleneğe, ideolojiye, benzersiz bir misyona veya karizmaya değil, işbirlikçilerine yönelik korku ve ödüllerin karışımına dayanır (Linz, 1975: s. 259). Totaliter bir rejimde ardıllık genellikle üst düzey parti yetkililerinden oluşan küçük bir seçmen tarafından kararlaştırılırken, sultancı rejimlerde birçok analistin “hanedanlar” dan söz etmesine yol açan aile üyelerinin önemli rolü vardır. Sultancı rejimlerin totaliter rejimlerden bir diğer farkı, yalnızca tek bir partinin değil, aynı zamanda Nazizm ve Komünizm için çok önemli olan kadın grupları ve gençlik grupları gibi yan kuruluşların da olmamasıdır (Chehabi ve Linz, 1998: s. 15). Son olarak sultancı rejimler, totaliter rejimlere göre toplumlarına çok dengesiz bir şekilde nüfuz etmektedirler (Chehabi ve Linz, 1998: s. 24).

Sultancı rejimde hükümdar hukuk devletinin kurumlarına bağlı değil; ayrıca sosyal ve siyasi faaliyetleri kontrol etmek adına propaganda, himaye ve şiddet kullanımına güvenmektedir. Seçimlerin, parlamento ve siyasi partiler gibi resmi olan demokratik kurumların, sadece liderin otoritesine demokratik bir görüntü sunmak adına var olmasına izin verilir. Ayrıca Sultancı bir rejim dikkat çekici derecede istikrarlı görünür. Başkan, zayıf bir muhalefete karşı büyük bir oy marjı ile seçimi kazanmaya devam eder. Hükümdarın gücü, sosyal ve politik faaliyetin tüm alanlarını kapsayan sınırsız ve son derece ayrımcıdır. Bu, sivil toplumu ikincilleştirir ve güçlü

siyasi muhalefetin yükselişini engeller. Bu koşullar altında, sultancı bir rejimin seçimlerle devrilmesi pek olası değildir (Trantidis, 2017: s. 2). Bunun yanı sıra aşırı kişiselleşmiş yönetimde; eksik kurumsallaşma, hukuk devletinin sahip olduğu özelliklerin ve sivil özgürlüklerin olmaması gibi sebeplerinden dolayı, rejim çöküş yaşasa dahi demokratik rejim modeline geçişin çok zor olduğu bir yapı vardır (Chehabi ve Linz, 1998: s. 56).

1.2. DEMOKRATİK REJİMLER

Demokrasinin orijinal Yunanca terimi olan demokratia iki bileşenden oluşur; demolar (insanlar) ve kratein (yönetecekler). Ancak kimin “halk” a ait olduğunu ve yönetimin nasıl organize edilmesi gerektiğini belirtilmemiş ve bununla birlikte Antik Yunan'da demokrasinin olumsuz bir çağrışımı olmuştur. Platon ve Aristoteles gibi filozoflar, yoksulların ve eğitimsizlerin karar alma sürecine dahil olmasından çekinmişlerdir. Özellikle Aristo için demokrasi bozulmuştu çünkü o, yöneticilerin halkın yararı yerine yalnızca kendilerinin iyiliği için yönettiğini ima ediyordu. Demokrasiye yönelik temel olumsuz tutum, 18. yüzyılda Fransız ve Amerikan devrimlerinin yeni demokrasi modellerinin ortaya çıkmasını teşvik ettiği, Aydınlanma Çağı'nda da devam etmiştir. Süreç içerisinde Jean-Jacques Rousseau popüler egemenlik kavramıyla, Montesquieu ise güçlerin dağıtımı ve hükümet kolları arasındaki kontrol ve dengelerin değerleri gibi kavramlarla tartışmaya katkıda bulunmuştur (Wetzel 2017: s. 2).

İlk "uzun" demokratikleşme dalgası, 1820'lerde, oy hakkının ABD'deki erkek nüfusun büyük bir kısmına yayılmasıyla başlamış, yaklaşık yüzyıl boyunca 1926'ya kadar devam etmiş ve 29 ayrı demokrasiyi meydana getirmiştir. Ancak 1922'de İtalya'da Mussolini'nin başa gelmesi, 1942'de yer yüzündeki demokratik devletlerin sayısını 12'ye düşürmesiyle ilk “ters dalga” nın başlangıcı olmuştur. 1962'de, 36 ülkenin demokratik bir yapıya sahip olarak yönetilmesiyle doruk noktasına ulaşan ikinci demokratikleşme dalgasını, demokrasilerin sayısını 30'a düşüren ikinci bir ters dalga (1960-1975) olmuştur (Huntington, 1991: s. 12).

Üçüncü demokratikleşme dalgası ve özellikle 1989'dan sonraki gelişmeler, akademisyenleri benzeri görülmemiş bir çeşitlilikteki otoriter rejimlerle karşı karşıya

bırakmıştır. Bu yeni siyasi sistemleri anlamadaki zorluk kavramsal olarak kafa karışıklığına neden olmuş ve yeni etiketlerin çoğalmasına yol açmıştır. Yaygın olarak kullanılan bir strateji, "küçültülmüş alt türlerin" oluşumuydu. Bunlara ulaşmak için ise araştırmacılar önceden tanımlanmış bir demokratik standarttan, yani bir kök kavramdan hareket ederek eksik olan özellikleri tespit etmişlerdir. Örneğin sivil özgürlüklerden yoksun, ancak seçimlerin yapıldığı rejimler, seçim demokrasileri veya liberal olmayan demokrasiler olarak adlandırılmış, bunun yanında bu azalmış alt türlerin bazılarını tümevarımsal olarak ulaşılmış; diğerleri ise ilgili kök demokrasi kavramının sistematik çeşitlemesiyle geliştirilmiştir (Wetzel, 2017: s. 2).

Demokrasinin tek yapılı tanımı, Joseph Schumpeter'in demokrasi tanımındaki modeline uzanan, minimalist veya seçimli demokrasidir. Minimalist demokrasi sadece gereklilik olarak anlamlı seçimler talep eder. Terimin daha kapsamlı anlayışları ise bir hükümetin ifade özgürlüğü, örgütlenme ve bilgi edinme özgürlüğünün yanı sıra hukukun üstünlüğü gibi liberal haklar ve ilkelere bağlılığı olmadan, demokrasinin seçimli bileşeninin önemsiz hale geldiğini ileri sürer (Maerz, 2019: s. 4). İki aşamalı tanımın kaynağı, ilk aşamada yol gösteren çok partili rekabetçi tercihlere, özgürlükle alakalı bazı prosedürleri ilave eden Robert Dahl'in siyasal çoğulcu demokrasi kavrayışıdır (Sozen, 2019: s. 11). Bu durumdan dolayı, Schumpeter, ilkel demokrasi yerine yaşamın gerçek yönlerini daha iyi gösterdiğini düşündüğü bir demokrasi tanımı önermektedir. Bu tanımlamaya göre demokratik yöntem, siyasi kararlar vermek için oluşturulmuş kurumsal düzenlemedir. Bu düzenlemeye göre bireyler, halkın oyu için yarışarak güç kazanır (Schumpeter, 2017: s. 269). Ayrıca seçmenler, yalnızca partilerin hükümeti kurmak ve hükümeti feshetmek için atadığı siyasi elitin üzerinde güce sahiptir (Schumpeter, 2017: s. 272-282). Dolayısıyla Schumpeter'in tanımına göre her yurttaşın oy verebileceği ve adayları temsil edebileceği bir ülkede çok partili adil bir seçim yapılıyorsa, bu durum ülkeyi demokratik bir ülke olarak görmek için yeterlidir (Sozen, 2019: s. 12).

Çoğulculuğun en tanınmış temsilcilerinden biri olan Dahl, modern demokrasiyi iki boyutta tanımlar. Siyasi makamlar için adil bir yarış ve bütün yurttaşların siyasi katılımını sağlayan yeterli bir hukuki alan (Dahl, 1982: s. 5). Dahl'ın kurumsal demokrasisi, tüm yurttaşların tercihlerine neredeyse tamamen yanıt veren varsayımsal / teorik sistem kavramını muhafaza etmesidir (Dahl, 1982: s. 1-2). Ayrıca Dahl,

“Democracy and It’s Critics” adlı kitabında demokraside ideal demokratik bir süreç olması için yerine getirilmesi gereken beş kriter belirlemiş ve bu kriterlerin öncelikle gönüllü bir dernekte nasıl işleyeceğini den söz ederken şunları önermiştir; eşitlik oyu, etkili katılım, aydınlanmış anlayış, gündemin kontrolü ve dahil etme. Bu kriterleri uygulamada karşılamak için, siyasi sistemler yedi kurumu içermelidir; seçilmiş görevliler, özgür ve adil seçimler, kapsayıcı oy hakkı, göreve aday olma hakkı, ifade özgürlüğü, alternatif bilgi ve örgütlenme özerkliği (Wetzal, 2017: s. 3).

Bu öneriler ayrıntılı bir şekilde incelenirse;

1. Oylamada eşitlik: Toplu bağlayıcı kararlar alınırken, nihai çözümün belirlenmesinde her vatandaşın (vatandaşlar toplu olarak demoları oluşturur) ifade edilen tercihi eşit şekilde dikkate alınmalıdır.

2. Etkili katılım: Konuları gündeme getirme aşaması da dahil olmak üzere, toplu karar alma süreci boyunca, her vatandaşın nihai sonuca ilişkin tercihlerini ifade etmek için yeterli ve eşit fırsatlara sahip olması gerekir.

3. Aydınlanmış anlayış: Bir karara duyulan ihtiyacın izin verdiği zamanda, her yurttaş, en çok arzu edilen sonuca ilişkin kendi kararına varmak için yeterli ve eşit fırsatlara sahip olmalıdır.

4. Gündem üzerinde nihai kontrol: Vatandaşların organı (demolar), ilk üç kriteri karşılayan süreçler aracılığıyla hangi konuların kararlaştırılıp kararlaştırılmayacağını belirleme yetkisine sahip olmalıdır (Başka bir deyişle, de-mos gündem üzerindeki nihai kontrolünü yabancılaştırmadığı sürece, yetkiyi demokratik olmayan süreçlerle karar verebilecek diğerlerine devredebilir).

5. Dahil etme: Demolar, geçici durumlar hariç, yasalarına tabi olan tüm yetişkinleri içermelidir (Dahl, 1991: s. 37-38).

Ancak, bu kriterler sadece teorik ideal tipin göstergeleri olduğu için, modern bir demokratik rejim yapan yedi özelliği de eklemiştir:

1. Politika ile ilgili hükümet kararları üzerindeki kontrol, anayasal olarak seçilmiş yetkililere verilmiştir;

2. Seçilmiş görevliler, ortaklaşmanın nispeten nadir olduğu sık ve adil bir yapıda yürütülen seçimlerde seçilir;

3. Pratik olarak tüm yetişkinlerin ve resmi görevlilerin seçiminde oy kullanma hakkı vardır;

4. Neredeyse tüm yetişkinlerin hükümetteki seçmeli ofislere katılma hakkı vardır, ancak yaş sınırları oy kullanmaktan daha fazla görev yapmak için olabilir;

5. Vatandaşların, yetkililerin, hükümetin, rejimin, sosyo-ekonomik düzenin ve hakim ideolojinin eleştirisi de dahil olmak üzere, geniş olarak tanımlanan siyasi konularda ağır cezalandırma tehlikesi olmaksızın kendilerini açıklama vardır;

6. Yurttaşların alternatif bilgi kaynakları arama hakları vardır. Aynı zamanda, alternatif bilgi kaynakları mevcuttur ve yasalarca korunmaktadır;

7. Yukarıda sıralananlar da dahil olmak üzere çeşitli haklarını elde etmek için vatandaşlar, nispeten bağımsız siyasi partiler ve çıkar grupları oluşturma hakkına da sahiptirler (Dahl, 1982: s. 10-11).

Demokrasi terimi 2000 yıldan fazla bir süredir kullanılıyor olmasına rağmen, demokrasinin alabileceği anlam, biçimler ve daha az demokratik rejimlerin nasıl ölçüleceği konusunda hala çözümlenmeyen bazı noktalar vardır (Korosteleva, 2003: s. 525). Demokrasi ölçütlerinde özellikle demokrasi ve otokrasi önlemlerinin siyasi sistemleri sınıflandırmaya, onları başkalarıyla karşılaştırmaya, kalitelerini değerlendirmeye ve sonucunda nedensel argümanları ilerletmeye yardımcı olur. Bazı önlemler hem demokrasileri hem de otokrasileri içerirken, diğerleri demokrasileri derinlemesine ele alır (Wetzel, 2017: s. 5). Ancak gözden kaçan şey, farklı devletler kadar çok sayıda demokrasi biçiminin var olduğu gerçeğidir (Korosteleva, 2003: s. 525). Bu bağlamda Larry Diamond ve Andreas Schedler gibi bilim insanları, bir ülkenin demokrasi olarak kabul edilebilmesi için karşılaması gereken asgari gereklilikleri oluşturmuşlardır. Schedler'in demokratik seçim zinciri, "özgürlük ve eşitlik koşulları altında sosyal seçim mekanizmaları" fikrine dayanmaktadır (Schedler 2002, s. 39-41). Ona göre demokratik seçim zinciri yedi temel unsuru içerir. Bunlar; seçimlerin vesayet gücüyle sınırlandırılmamış en yüksek karar vericileri seçeceğini öngören "yetkilendirme"; vatandaşların özgürce örgütlenebileceği "tedarik özgürlüğü"; alternatif bilgi kaynakları mevcut olmasını şart koyan "talep özgürlüğü";

seçimlerin genel oy hakkına dayandığını savunan “*kapsayıcılık*”; vatandaşların oylarını özgürce ifade edebilmesi gerektiğini söyleyen “*yalıtım*”; seçim sonuçları adil bir şekilde sayılması gerektiğini içeren “*dürüstlük*” ve Anayasa kurallarına uygun olarak, seçimi kazananlarının görev sürelerinin sonuna kadar göreve gelebileceğini öngören “*geri çevrilemezlik*” ilkeleridir (Gilbert ve Mohseni, 2011: s. 280). Bunun yanında liberal demokrasi için işleyen tanım, bir siyasi sistemin demokratik yönetime ve siyasi özgürlüklere izin verme derecesi ile ölçülmektedir. Ayrıca Kenneth Bollen’e göre demokratik kural, ulusal hükümetin genel nüfusa karşı sorumlu olduğu ve her bireyin doğrudan veya temsilciler aracılığıyla hükümete katılma hakkına sahip olduğu ölçüde mevcuttur (Bollen ve Paxton, 2000: s. 60).

1.3. KARMA REJİMLER

Üçüncü demokratikleşme dalgası ve soğuk savaşın sona ermesi, yetişkin oy hakkı ile çok partili seçimleri düzenleyen küresel rejim sayısını arttırmıştır. Yalnızca demokratik seçimleri değil, güçlü bir hukuk üstünlüğü altında sivil özgürlüklerin sağlam bir şekilde korunmasını da kapsayan çok talepkâr bir demokrasi standardı olduğundan ara rejimlerin oranı yükselmektedir. Çünkü üçüncü dalga yeni “demokrasilerinin” birçoğu ‘illiberal’dir (Diamond, 2002: s. 25). Yine de bu demokratik özellikler, birçok ülkede otoriter yönetim biçimlerinin devamlılığı ile birlikte ortaya çıkmış ve tipolojik sınıflandırma için önemli zorluklar ortaya çıkarmıştır. Bu ikilemin bir sonucu olarak, araştırmacılar bu rejimlerin karma veya “melez” doğasını yakalamak için bir dizi kavram ortaya atmışlardır (Gilbert ve Mohseni, 2011: s. 271).

1989-90’da siyasi değişim Doğu Avrupa’yı kasıp kavurduğunda, yeni doğmakta olan komünizm sonrası demokrasiler, dünyayı çevreleyen 15 yıllık bir demokratikleşme dalgasını kapatmışlardır (Huntington, 1991: s. 16). Sovyetler Birliği’nin çöküşü daha fazla yeni demokrasinin yanı sıra, otoriter karşı akımlara sahip birçok başka rejim ortaya çıkarmıştır (McFaul, 2002: s. 227). Araştırmacılar zamanla rejim sonuçlarındaki değişiklikleri incelemeye başladıkça, çalışmalarını seçim dışı otoriter vakalarla karşılaştırmak yerine hibrit rejimler arasında incelemeye başlamışlardır (Brownlee, 2009: s. 516). Hibrit rejimler, kendi başlarına

kavramsallaştırılması gereken demokratik ve otoriter olmayan rejimlerdir (Gilbert ve Mohseni, 2011: s. 271). Kısa süre sonra ise yeni bir sosyal bilimciler grubu, seçimlerdeki yarışmaların demokratikleşme olasılığını artırıp artırmadığı sorusu da dahil olmak üzere melez rejimlerin dinamikleri üzerine yazmaya başlamışlardır (Brownlee, 2009: s. 516). Buna göre bir ülkede rekabetçi olmayan çok partili seçimler varsa bu seçim dışı bir rejimdir, dolayısıyla melez değildir (Gilbert ve Mohseni, 2011: s. 281). Ek olarak, karma rejimlerin kavramsallaştırılması Schedler tarafından üç kategoriye ayrılmıştır: Birincisi, diktatörlüğe en yakın seçim despotizmi, ardından hem diktatörlük hem de demokratik özelliklere sahip karma rejimler ve son olarak da demokrasiye benzer özelliklere sahip sorunlu demokrasiler (Schedler, 2007b: s. 2-7). Diamond'a göre, hibrit rejimler tamamen yeni değildir. Meksika, Senegal ve Tayvan'daki çok daha eski otoriter rejimler, pek çok rejimin rakiplerini bu tür rekabetin dışında bırakmasına rağmen, seçimlerin yarışmasına izin vermiştir (Diamond, 2002: s. 515). Amaç ise otoriter rejimleri demokratikleşme için benzer bağlarını değerlendirmek yerine belirlemek ve sınıflandırmak olmuştur. Bu bağlamda Diamond, dünyanın hemen hemen tüm rejimlerini, birbirini dışlayan ve altı başlıktan birinin altına yerleştiren kapsamlı bir tabloyu içeriyordu. Bunlar; liberal demokrasi, seçim demokrasisi, belirsiz rejimler, rekabetçi otoriter, hegemonik seçimli otoriter ve politik olarak kapalı otoriter rejimlerdir. Rekabetçi ve hegemonik seçimli otoriter kategorileri, Levitsky ve Way'in tiplmeleri ile Schedler'in daha geniş kategorisine uyan ancak rekabetçi standardın gerisinde kalan rejimler arasındaki ayrımı açıklığa kavuşturmuştur (Brownlee, 2009: s. 518).

Hibrit rejimlerin kendilerine özgü etiketleri ve kavramsallaştırmaları vardır. Ancak genel olarak melez bir rejim hem demokratik hem de otoriter özelliklere sahiptir. Demokratik yönü devlet genelinde uygulanan demokratik kurumları (seçimler gibi) gerektirirken, otoriter yönü iktidar rejimi tarafından uygulanan birtakım uygulamaları gerektirir. Seçimli otoriterlik ve melez rejimler, seçimli otoriterliğin iki alt türü olan rekabetçi otoriterlik ve hegemonik seçimli otoriterliği kapsayan, birbirinin yerine geçebilen iki kavramdır (Kou ve Kao, 2011: s. 3).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana, dünyanın dört bir yanındaki diktatörler, demokrasinin özü olmasa da biçimini benimseyerek değişen uluslararası ortama uyum sağlamışlardır. Sonuç ise siyasi makamların çok partili seçimler yoluyla

doldurulduğu, ancak seçim alanının iktidar partisi lehine çarpıtıldığı seçimli otoriter rejimlerin çoğalmasından olmuştur (Donno, 2013: s. 703). Bu melez rejimler, basit sınıflandırmaya ve geleneksel, teleolojik demokratikleşme teorilerine meydan okur. Dolayısıyla rejimlerin ne zaman demokratikleştiklerini, diktatörlerin sandıkta ne zaman yenilebileceğini ve seçimlerin tekrar tekrar yapılmasının işe yarayıp yaramayacağını açıklamaya yönelik bilimsel bir ilgi artışı yaratmıştır (Donno, 2013: s. 703). Analizler genellikle karma rejimleri, demokrasinin kısmi veya azalmış biçimleri olarak, iki dönem veya uzun süreli demokrasiye geçişler olarak ele almıştır. Bu tür nitelendirmeler, melez rejimlerin demokratik bir yönde ilerlediğini ima eder ancak hem Jeffrey Herbst hem de Thomas Carothers'ın yakın zamanda tartıştığı gibi, buradaki algı çoğunlukla böyle değildir. 1990'larda bazı melez rejimler (Meksika, Senegal, Tayvan) demokratik geçişlerde bulunmuş olsa da, diğerleri (Azerbaycan, Belarus) net bir şekilde otoriterliğe yönelmiştir (Levitsky ve Way, 2002: s. 52). Bu bağlamda çalışmanın ilerleyen bölümünde karma rejim kategorisi içerisindeki seçimli otoriterlik kavramına odaklanılacaktır. Daha sonra seçimli otoriterliği iki kategoriye ayırarak rekabetçi ve hegemonik seçimli otoriterlik kavramları üzerinde durulacaktır.

1.3.1. Seçimli Otoriterlik

Bu bölümde, seçimli otoriterliğin ortaya çıkışı ve rekabetçi otoriter rejimler ile hegemonik seçimli otoriter rejimler incelenecektir. Hem hegemonik otoriterlik hem de rekabetçi otoriterlik, genellikle otoriter koşullar altında düzenli seçimleri içerdiğinden, bazılarının “seçimli otoriterlik” olarak adlandırdığı daha geniş bir kategori altında gruplanabilirler (Howard ve Roessler, 2006: s. 367). Bu çalışmada da kavramlar seçimli otoriterlik kavramı altında gruplandırılacaktır.

Seçimli otoriterliğin temel doğası, adından da anlaşılacağı gibi, “seçimli otoriterlik”, otoriter yönetimin, baş yürütme kurulu ve ulusal yasama meclisi için düzenli çok partili seçimlerle sürdürüldüğü siyasi bir rejimdir (Park, 2017: s. 3). "Seçimli otoriterlik" ilk olarak Juan Linz'in "Totaliter ve Otoriter Rejimler" eserinde ortaya çıkmıştır. Linz, başarısız demokrasiye geçiş olarak kabul edilen rejimlerin çoğunun asgari demokrasi standardını gerçekten karşılamadığını iddia etmiş; bunun yerine, demokratik bir cephenin otoriter yönetimi gizlediği seçimli otoriter rejimler olarak görülebileceklerini ifade etmiştir. Schedler ise seçimli otoriterlik seçim

demokrasiden, liberal demokrasiden ve kapalı otoriterlikten bağımsız bir rejim türü olarak gören ilk kişi olabilir. Schedler'e göre seçimli otoriterlik, seçim demokrasilerinden daha da karmaşıktır (Schedler, 2007a: s. 7). Schedler, tüm ülkeleri sistematik olarak dört rejim türüne ayırdıktan sonra, seçimli otoriterliğin çağdaş demokratik olmayan rejimler arasında en yaygın rejim türü olduğu sonucuna varmıştır. Diamond ise seçimli otoriterliği; seçim rekabetinin derecesine dayalı olarak rekabetçi otoriterlik ve hegemonik seçimli otoriterlik olarak ikiye ayırmıştır (Kou ve Kao, 2011: s. 7).

İnsanlık tarihi boyunca, otoriterlik, bir liderin veya ara sıra küçük bir grubun resmi olarak kötü tanımlanmış ancak oldukça öngörülebilir sınırlar içinde iktidarı kullandığı siyasi sistemler şeklinde ortaya çıkmış, ortadan kaybolmuş ve birçok yerde yeniden canlanmıştır (Manaev, 2015: s. 55). Karşılaştırmalı siyaset alanında çalışan bilim insanları, otoriter rejimleri üç dalgada tanımlamışlardır; 1960'ların ortalarına kadar ideoloji ve terörü vurgulayan totalitarizm paradigması; 1980'lere kadar sosyo-ekonomik faktörlere daha fazla vurgu yapan otoriterliğin yükselişi ve 1999'da Geddes'in ufuk açıcı makalesi ile başlayarak, çoğunlukla stratejik baskı ve ortaklaşa odaklanan bir otokrasi araştırması Rönesans'ıdır (Gerschewski, 2013: s. 13). Ardından yirminci yüzyılın sonuna gelindiğinde, otoriter rejimlerin bir çoğu, bireysel ifade ve muhalefetin örgütlenmeleri üzerindeki önceden konulan kısıtlamaların kaldırılmasını ifade eden geniş bir kavramı olarak 'siyasi liberalizasyon' uygulamışlardır (O'Donnell ve Schmitter, 1986: s. 7). Yine de birçok durumda liberalleşme demokratikleşmeyi getirmemiştir. Çünkü rejimler muhalefetin seçimlere itiraz etmesine izin vermiş, ancak iktidarın görev sürelerini riske atacakları için yetersiz bırakarak adil seçimlere izin vermemiştir (Brownlee, 2007: s. 6). Schedler'e göre seçimli otoriterlik ve seçim demokrasisi zıt bir durumdadır. Çünkü seçimli otoriterlik, seçimlerin yapıldığı ancak görevdeki kişilerin oylamayı sistematik olarak manipüle ettiği bir sistemdir (Bueno de Mesquita vd., 2003; Schedler, 2007b: s. 37-8). Bunun yanı sıra çok partili seçimli otoriterlik, üçüncü demokratikleşme dalgasının ardından öne çıkan bir rejim türü olarak ortaya çıkmıştır (Fjelde, 2010: s. 205). Bazı araştırmacılara göre, üçüncü dalga gerçekte hibrit sistemleri bugün en yaygın rejim türü haline getirmiştir (Case, 2017: s. 2). Seçimli otoriter rejimler aslında üç sınırlamadan en az biriyle oluşabilmektedir. İlk olarak rekabetçi seçimlerin olduğu bir yapı vardır ancak seçilen adayların üzerinde önemli politik alanların birçoğunu kapsayacak şekilde anayasal yetkisi olmayan

kişilerden gelen baskılar da vardır. İkincisi, sağlam seçim gücüne sahip bir parti ve partinin takipçileri seçim sürecindeyken dışlanmıştır. Son olarak muhalefetin özgürlüğü kısıtlanmış ve devlet kurumları iktidar partisindeki özerkliğini kaybetmiştir (Sozen, 2019: s. 19). Levitsky ve Way, “demokrasi için asgari kriterlerin” ihlalleri “hükümet ile muhalefet arasında eşit olmayan bir oyun alanı” yaratacak kadar ciddi olduğunda, siyasi sistemlerin seçimli otoriterliğe düştüğünü savunmuşlardır (Levitsky ve Way, 2002: s. 53). Onlara göre demokratik olmayan bir rejimin seçimli otoriter olarak kabul edilebilmesi için, çok partili veya çok taraflı bazı oylama biçimlerine izin verilmelidir. Aksi takdirde tamamen kapalı otoriterlik kategorisine girer (Brownlee, 2009: s. 524). Bu bağlama dayanarak, hangi rejimlerin seçimli otoriterlik tanımının içine girdiği literatürde tartışmalı da olsa, Miloseviç döneminde Sırbistan, Putin döneminde Rusya, Furimori döneminde Peru, 1990’larda Malezya gibi ülkelerin bu rejim alt-tipine örnek oluşturduğu genel kabul görmüştür (Levitsky ve Way, 2002: s. 52). Çok partili seçimleri ve demokratik kurumları, görüntüde var olduğu halde aslında otoriter özellikler taşıdıkları için, seçimli otoriterlik haricinde siyaset biliminde yalancı demokrasiler veya rekabetçi otoriterlik gibi kavramlarla da tanımlanmıştır (Levitsky ve Way, 2002). Bir rejimde seçim sonucunun önceden bilinmezliğini etkileyecek kadar manipülasyon varsa bu rejim seçimli otoriterlik olarak isimlendirilir. Bu rejimlerde iktidar, hem seçimlerin sağladığı meşruiyeti kullanmak hem de o seçimlerle gelen belirsiz durumu yok etme isteğindedir (Schedler, 2002: s. 37). Schedler seçimli otoriterliği; “seçimli otoriterlikte demokrasi ile ilgili öğütler veren ama otoriter olan ancak bariz bir biçimde baskı uygulamayan rejimler” şeklinde tanımlamıştır (Schedler, 2007a: s. 7).

Schedler'e göre, seçimli otoriter rejimlerine yönelik üç tür tehdit vardır. Birincisi özellikle aşağı sınıftan gelen vatandaş ve nüfusu içeren “dikey tehditler”; ikincisi elit yönetici ve koalisyondan kaynaklanan “yatay” veya “yanal” tehditler; üçüncüsü ise uluslararası topluluklar gibi ulusun sınırları dışından gelen “dış tehditler” dir (Lindberg, 2009: s. 14-6). Dikey tehdit ciddi seçim rekabeti ve halk isyanı sonucunda; yatay tehdit örnekleri saray darbesi ve askeri darbe sonucunda; dış tehdit örnekleri ise genellikle ekonomik yaptırımlar veya fiziksel savaş durumunda ortaya çıkmaktadır (Park, 2017: s. 7). Seçimli otoriter rejimler, var olma açısından büyük farklılıklar göstermektedir. Bazıları birkaç tur seçimden sonra düşerken diğerleri onlarca yıldır iktidara bağlı kalmaktadır. Rejimlerdeki dayanıklılığındaki büyük fark; rejime özgü

genel, yapısal ve dış açıklamalar ile, aktör temelli ve dahili açıklamalarla rekabet eden iki zıt açıklayıcı perspektifi ortaya çıkmıştır (Schedler, 2007a: s. 5). İster demokratik ister otoriter olsun her siyasi sistem de uzun vadede kalıcılığını sağlamak için belirli bir meşruiyet düzeyine sahip olmalıdır. Bir rejimin meşruiyet iddiası, yönetim araçlarını ve dolayısıyla dayanıklılığını açıklamak için önemlidir (von Soest ve Grauvogel, 2015: s. 5). Bu bağlamda bazı sorular ortaya çıkmıştır; Eğer seçimler “diktatörlüğün ölümü” değilse (Huntington, 1991: s. 174), bunun yerine otokratın geçim kaynağı mıdır? Otoriter devletlerin modern siyasi demokratikleşme dalgasına rağmen dayanma kabiliyetinin arkasındaki güçler nelerdir? Nasıl oluyor da bu tür hükümetler iktidarı elinde tutmaya ve devletin araçlarını kontrol etmeye devam ediyor? Siyasi-sosyolojik açıdan soru şudur: Modern otoriterliğin temelleri nelerdir? (Maneuv, 2015: s. 56). Bunlara cevaben otoriter rejimin hayatta kalması üzerine geniş bir literatür, rejimin kilit savunucularının desteğini alarak, elit uyumu sürdürerek ve muhalefeti birlikte kullanarak koalisyonlar kurma yeteneğini vurgulamaktadır (Fjelde, 2010: s. 205). Adam Przeworski vd. demokrasilerin uzun ömürlülüğüne kesin bir katkı sağlayan şeyin esas olarak ekonomik performans ve kurumsal parlamentarizm seçimi olmasıyken (Przeworski vd., 1996), Johannes Gerschewski’ye göre otokrasiler uzun ömürlülüğünü meşrulaştırma, baskı ve işbirliğinden alırlar (Gerschewski, 2013: s. 13). Yine Hellmann ve Croissant, seçimlerin otoriter rejimlerin hayatta kalmasını nasıl etkileyebileceğine tartışmış ve seçimlerin hem rejimi güçlendirici hem de rejimi zayıflatan etkileri olabileceği sonucuna varmış (Hanson, 2018: s. 2), Levitsky, Way ve Schedler ise seçimlerin rejimi meşrulaştırmaya hizmet edebileceğini öne sürmüşlerdir (Levitsky ve Way, 2002; Schedler, 2007a).

Otoriter rejimlerin demokratik devletlere benzeyen yönleri olarak; her yurttaşın seçimlere katılabilmesi, muhalif partilerin seçimlere katılabiliyor olmasıyla az da olsa çoğulcu, muhalif partiler sandalye de kazanabiliyor olmasıyla yarışmacı, kitlesel ve çok bariz muhalefetin üstünde baskının olmadığı şeklinde tanımlanabilir (Schedler, 2002: s. 3). O halde seçimli otoriterlik rejimleri, çok partili seçimlerin yapıldığı, ancak bu seçimlerin sistematik olarak iktidar partisi lehine önyargılı olan otokratik rejimlerdir (Schumpeter, 2017: s. 25). Brownlee ve Magaloni seçimli otoriterliği, seçim sonuçları hakkında bazı belirsizliklerin olduğu rejimler (rekabetçi otoriter rejimler) ve seçimlerin sadece gösterişten ibaret olduğu rejimler (hegemonik seçimli otoriterlik) olarak ikiye ayırıyor. Buna göre siyasi örgütlenme biçimleri olarak,

seçimli otoriter rejimler, iktidar partisi örgütü gibi kendilerine ait kurumsal kapasitelere sahiptir (Brownlee, 2009; Magaloni, 2008).

Gelman'ın liberalleşmeyi "açık bir yumruk" olarak tanımlaması bazı çalışmalarında, yalnızca seçimleri otoriterliğin ortak bir özelliği olarak çerçevelemeyen, aynı zamanda manipüle edilmiş seçimlerin otokratik yönetimi güçlendirebileceğini ve uzatabileceğini öne sürmüştür (Linz, 1975: s. 236). Literatürde otokratların seçimleri en iyi ve uzun bir siyasi süreç için ya kalıcı otoriterliğe ya da demokratikleşme fırsatlarına yol açabilecek sonraki aşamalardan biri olarak görülmektedir. Ayrıca otokratlar beklenmedik bir biçimde yenilgiye uğradıklarında, muhalefet gruplarının rejimin egemenliğini kırma çabaları artmaktadır (Brownlee, 2007: s. 9). Bunun yanı sıra kurumlar, rejim değişikliği ve sürekliliğinde hayati öneme sahiptir ve bu bağlamda kurumlara bakarak, otokratik rejimler altındaki seçim sonuçları gibi davranışlar, sonuçları şekillendiren siyasi kısıtlamalar ve teşvikler anlaşılabilir (Brownlee, 2007: s. 10).

Çok partili seçimlerin varlığı, seçimli otoriterliğin kapalı otoriterlikten farklı olmasıyla bu seçimlerin otoriter doğası, onları seçim demokrasilerinden ayırmaktadır (Schedler, 2007a: s. 2). Seçimli otoriter rejimler, temsili demokrasinin kurumsal tarafının arkasında otoriterlik uygulamaktadırlar. Ancak demokrasinin kurumsal cephesini kurmasına rağmen otoriter manipülasyon yoluyla onu zayıflatmakta, en yüksek ulusal makama yapılan düzenli seçimleri kabul ederek bağımsız muhalefet partilerinin katılmasına izin vermektedir. Aynı zamanda bu seçimleri medya sansürü, seçmen sindirme, partilerin veya adayların yasaklanması, seçim sahtekarlığı gibi stratejiler yoluyla ciddi ve sistematik manipülasyona tabi tutmaktadır (Schedler, 2007a: s. 1).

Seçimli otoriterlik ile demokrasi arasındaki ayırım, seçim rekabetinin kalitesine bağlıdır (Diamond, 2002; Schedler, 2007a). Seçimli otoriter rejimler birden fazla partinin seçimlerde rekabet etmesine izin vermekte, ancak bunu açıkça ve haksız koşullar altında yapmaktadırlar. Seçimli otoriterlikte rejim; muhalefet partilerinin kampanya yürütmelerine engeller koymakla birlikte destekçileriyle seçim komisyonlarını ve mahkemeleri engellemek, oy sandıklarını doldurmaya, oy cetvellerini değiştirmeye başvurarak hükümet yanlısı bir medya önyargısı oluşturabilmektedir. Ayrıca tüm otokratik liderler iktidarda kalmak için biraz baskı

kullanmaktadır. Hükümete muhalif siyasi dernekleri yasaklayan ve bu kısıtlamaları ihlal eden muhalifleri sindirmekte, tutuklayan, işkence eden veya öldüren politikalar uygulamaktadır (Wintrobe, 1990: s. 851). Bunun yanı sıra seçimli otoriterlik rejimleri arasında iktidardaki partinin seçim açısından baskın olma derecesine dayalı olarak başka bir ayırım yapılabilir (Brownlee, 2009: s. 518; Diamond, 2002). Bu bağlamda seçim sonuçları, rejimin siyasi arenadaki kontrol düzeyini (Brownlee, 2007: s. 3), aynı zamanda popüler destek düzeyini anlamak açısından önemlidir (Gandhi ve Lust-Okar, 2009: s. 405). Demokrasi ve otoriterlik arasındaki rejimleri inceleyen literatürün vurguladığı gibi, minimalist¹ bir anlayış, liberal bir demokrasinin usul gerekliliklerinin yetersiz bir tanımlayıcısıdır, çünkü sadece düzenli rekabetçi seçimler yapmak, bu seçimlerin gerçek anlamda rekabetçi olması için yeterli değildir (Schedler, 2007a).

1.3.1.1. Rekabetçi Otoriterlik

Üçüncü demokratikleşme dalgasının ardından rekabetçi otoriterlik, öne çıkan bir rejim türü olmuştur. Rekabetçi otoriterlik, bir tür karma rejim veya hem demokrasinin hem de otoriterliğin unsurlarını birleştiren bir siyasi rejimdir (Loxton, 2017: s. 2). Bu rejimler, bir hükümet ve muhalefet arasında düzenli, rekabetçi seçimler içerir. Ancak görevdeki lider veya parti, seçim zaferini garantilemek için tipik olarak baskı, sindirme ve sahtekarlığa başvurur (Howard ve Roessler, 2006: s. 377).

Rekabetçi otoriterlik kavramı Levitsky ve Way tarafından geliştirilmiştir. Onlara göre kavram 1990'larda üç farklı rejim yolundan ortaya çıkmıştır. İlk yol otoriter bir rejimin tam anlamıyla çöküşüdür. İkinci yol ise otoriter bir yönetimin çöküşü ve ardından yeni, rekabetçi bir otoriter rejimin ortaya çıkmasıdır. Bu duruma benzer anlarda, otoriter bir çöküşün ardından cılız seçim rejimleri ortaya çıkmıştır. Demokrasinin yokluğu ve zayıf sivil toplumlar, seçilmiş hükümetlerin otokratik bir şekilde yönetmeleri için fırsatlar yaratsa da, bu hükümetlerin otoriter yönetimi pekiştirme kapasitesi olmamıştır. Rekabetçi otoriterliğe giden üçüncü bir yol ise demokratik bir rejimin çöküşüdür (Levitsky ve Way, 2002: s. 60). Rekabetçi otoriterlik, bir taraftan demokrasiden diğer açıdan tam ölçekli otoriterlikten

---

¹ Minimalist demokrasi, “Şahısların seçmenlerin oyları için rekabetçi bir mücadele yoluyla karar alma gücünü elinde topladığı, siyasi kararlara ulaşmak için kurumsal düzenlemedir” (Schumpeter 2017, s. 269).

ayrılmaktadır. Levitsky, Way ve William Dobson'un da vurguladığı gibi, bu rejimler, eski tip komünist ve askeri rejimlerden daha çok, taktiksel olarak incelikli ve uyarlanabilir olsa da özünde hala zorlama yoluyla iktidarı sürdürmekle ilgilidir. Onlara göre rejimler, tüm muhalefetleri bastıramayacaklarını ve bastırmayı bile denemeyeceklerini bilecek kadar akıllılardır. Bunun yerine daha çok neyin önemli olduğuna odaklanmışlardır (Levitsky ve Way, 2002: s. 51). Ayrıca rekabetçi otoriter rejimlerdeki yetkililer, resmi demokratik kurallarını rutin olarak etki altında bıraksa da, bu kurumları ortadan kaldıramaz veya sadece bir cepheye indirgeyemezler. Rekabetçi seçimler, farklı sosyo-ekonomik çıkarlara sahip birden fazla güç merkezinin katılabileceği ve “görevdeki kişilere ciddi bir seçim tehdidi oluşturabileceği” seçimlerdir (Levitsky ve Way, 2002: s. 55). Buna karşılık, rekabetsiz seçimler iktidarın iktidar tekeline ciddi tehditlerin olmadığı bir ortamda gerçekleşir (Gilbert ve Mohseni, 2011: s. 278). Rekabetçi seçimlerdeki yetkililer, muhalefeti ve medyayı yasaklamak veya bastırmak gibi açıkça demokratik kuralları ihlal etmektense görevlilerin rüşvet, işbirliği ve vergi makamlarının, uyumlu yargıların kullanımı gibi daha hafif yöntemleri kullanma olasılığı daha yüksektir (Levitsky ve Way, 2002: s. 53).

Rekabetçi otoriterlikte dört alan özellikle önemlidir. Bunlar; seçim arenası, yasama organı, yargı ve medyadır. Seçim arenası, ilk ve en önemli yarışma alanıdır. Soğuk savaşın bitmesiyle birçok ülke çok partili seçimler yapmaya başlamış, ancak bunlar özgür ve adil seçimler olmamıştır. Gözlemciler bu rejimlerin eksikliklerine dikkat çekerken, onları iyimser bir şekilde demokrasiye uzun süreli geçişlerin ortası olarak tanımlamışlardır. Levitsky ve Way'e göre rejimlerin demokratikleşip demokratikleşmediğini iki ana değişken belirlemiştir. Birinci değişken, devletlerin Batı ile bağlantılarıydı. Bağlantı ekonomik, politik, sosyal ve örgütsel bağların yoğunluğunun yanı sıra sermaye, mal, insan ve bilginin sınır ötesi akışını ifade etmektedir. Levitsky ve Way, Soğuk Savaş sonrası dönemde rekabetçi otoriterlik üzerine yaptıkları çalışmada, Batı ile ekonomik ve sosyal bağın demokratikleşmenin temel nedeni olduğunu savunmuşlardır (Donno, 2013: s. 705). İkinci değişken, yerleşiklerin örgütsel gücüydü. Bu değişkenle, devletin zorlayıcı kapasitesine ve iktidar partisinin gücüne atıfta bulunmuşlardır. Ancak Levitsky ve Way, bu demokratikleşme önyargısına meydan okumuşlardır. Bu vakaları demokrasiye geçiş açısından düşünmeyi bırakmanın ve gerçekte oldukları belirli rejim türleri hakkında düşünmeye başlamanın zamanının geldiğini savunmuşlardır. Bunlar, demokrasinin

kaçınılmaz yolundaki demokrasinin alt türleri veya rejimler değildi; rekabetçi otoriterlerdi ve yaygınlardı. Bu bağlamda Levitsky ve Way'ın sayımına göre, 1990-1995 döneminde dünyadaki 35 ülke rekabetçi otoriter rejimlere sahipti. Bunlar komünizm sonrası Avrupa'da (örneğin Belarus, Ukrayna), Afrika'da (örneğin Gana, Kenya), Latin Amerika'da (örneğin Peru, Meksika) ve Asya'da (örneğin Tayvan, Malezya) bulunabilir. Ancak rekabetçi otoriter rejimlerin totaliter, sultancı veya hegemonik seçimli otoriter devletlerle karıştırılmaması gerekmektedir. Otoriter rejimlerde seçimler ya yoktur ya da ciddi bir şekilde tartışılmaz. Ayrıca muhalefet partileri rutin olarak yasaklanır veya seçim rekabetinden diskalifiye edilir, hatta muhalefet liderleri genellikle hapse atılır. Buna ek olarak, bağımsız veya dış gözlemcilerin oy sayımları yoluyla sonuçları doğrulaması engellenir ve bu da oy hırsızlığı için yaygın fırsatlar yaratır.

Sonuç olarak, muhalefet güçleri görevdeki yetkililer için ciddi bir seçim tehdidi oluşturmuyor ve seçimler rekabete açık değildir. Bu anlamda, rekabetçi otoriterlik, "cephe" seçim rejimlerinden, yani seçim kurumlarının var olduğu ancak iktidar için anlamlı bir mücadele vermediği rejimlerden farklıdır. Bu tür rejimler "sahte demokrasiler", "sanal demokrasiler", "seçimli otoriterlik", "hegemonik seçimli otoriterlik", ve "sultancı rejim" olarak farklı şekillerde adlandırılmıştır (Levitsky ve Way, 2002: s. 53).

1.3.1.2. Hegemonik Seçimli Otoriterlik

Rekabetçi ve hegemonik seçimli otoriterlik arasında ayırım yapmak oldukça zordur (Diamond, 2002: s. 28). Hegemonik otoriter rejimler sıklıkla rekabetçi veya kapalı otokrasiler olarak sınıflandırılmayan tüm rejimleri içeren bir artık kategori olarak görülür (Donno, 2013: s. 713). Bu rejimlerin hayatta kalmayı nasıl başardıklarıyla ilgili mekanizmalar belirsizliğini korur, çünkü son araştırmalar en çok dikkati rekabetçi otoriterlik fenomenine çekmiştir (Levitzky ve Way, 2010; Schedler, 2007a). Kapalı rejimlerin seçilmiş bir yasama veya tek parti kuralı bulunmamakla birlikte, rekabetçi rejimler, seçimler sırasında birkaç partinin rekabet etmesine izin verir. Bunun aksine, hegemonik rejimler rejim gücünü güçlü bir şekilde tutarken, yalnızca çoğulculuk taklidi yapan ve rekabetçi olmayan çok partili sistemleri kurarlar (Brownlee, 2009: s. 524).

Daha öncede üzerinde durulduğu gibi Schedler ve Donno, seçimli otoriter rejimi kavramı içinde iki seçim bağlamı olduğunu belirtmişlerdir. Bunlar; hegemonik rejimler ve rekabetçi otoriter rejimlerdir (Donno, 2013; Schedler, 2007a). Diamond ise farklı rejim türleri arasında ayırım yapmanın zorluğunu kabul etmiş, otoriterlik türleri arasında ayırım yapmaya çalışmış ve rejimlerin içindeki rekabet gücüne odaklanmıştır. Hegemonik seçimli otoriterlik, demokrasiden en uzakta ve geleneksel otoriterliğe en yakın olarak kabul edilebilirken, rekabetçi otoriterlik bunun tam tersidir (Kou ve Kao, 2011: s. 8). Seçimli otoriterliğin biçimlerini farklılaştırmanın ikinci zorluğu, bilim insanlarının tutarsız bir dil kullanması gerçeğiyle birleşmektedir. "Rekabetçi" ve "hegemonik" terimleri sıklıkla kullanılır, ancak ayırımlar net değildir (Morse, 2012: s. 163). Bunun yanı sıra Diamond, "Thinking About Hybrid Regimes" adlı çalışmasında rekabetçi otoriterlik, hegemonik seçimli otoriterliği ve belirsiz rejimleri içeren bir ölçek üretmiş, rekabetçi seçimli otoriterlik ve hegemonik seçimli otoriter rejimler arasında ayırım yapmak için üç unsurun gerekli olduğunu öne sürmüştür. Bunlar; iktidar partisinin yasama koltuklarının yüzdesi, genel oyların yüzdesi ve hükümdarın iktidarda olduğu yılların sayısıdır (Diamond, 2002: s. 29-31). İki rejim arasındaki farklara dikkat çekildiğinde, Rekabetçi otoriterlik seçim demokrasisine yaklaşırken, hegemonik seçimli otoriterlik kapalı otoriterliğe doğru yaklaşmaktadır. Ayrıca Diamond, üçüncü demokratikleşme dalgasının sona ermesinden bu yana hibrit rejimler üzerine yaptığı araştırmada, 2001'in sonunda dünyadaki 192 ülkeden 21 ülkenin rekabetçi otoriterlik kategorisine; 25 ülkenin de hegemonik seçimli otoriterlik kategorisine ait olduğunu tespit etmiştir (Diamond, 2002: s. 26). Wigell ise demokrasinin iki boyutunu, yani seçimcilik ve anayasacılığı kullanarak, dört geniş rejim türü ortaya çıkarmıştır. Bunlar demokratik, anayasal oligarşik, seçimli otoriterlik ve otoriter rejimlerdir (Salman, 2021: s. 27; Wigell, 2008). Seçimli otoriterliğin tanımlayıcı bir özelliği olan görevdeki yöneticinin seçimleri suistimal etmesi, rekabetçi ve hegemonik rejim türünde de hala yaygındır, ancak iktidar rejiminin siyasi gücü söz konusu olduğunda rejimler farklılık göstermektedir (Oquendo, 2016: s. 43). Yargı ve kitle iletişim araçlarındaki çekişmeyi ölçmek zor olsa da, seçimlerdeki ve yasama meclislerindeki çekişmeler daha yapısal bir karşılaştırmaya izin vermektedir (Diamond, 2002: s. 29).

Levitsky ve Way, muhalefet partilerinin rekabet etmelerinin engellenmesi veya aşırı derecede bastırılması durumundaki bir rejimi hegemonik kabul etmektedir. Diğer

tüm rejimler ise istikrarlı veya istikrarsız seçimli otoriterlik olarak kabul edilir. Bunun aksine, Roessler ve Howard'a göre rekabetçi otoriterlikten hegemonik seçimli otoriterliğe geçiş durumu bir istikrarsızlık duygusu ya da seçim demokrasisine yönelme eğilimi çıkarır (Howard ve Roessler, 2006: s. 171). Daniela Donno ise hegemonik rejimlerde görevdeki veya iktidar partisinin ezici bir seçim egemenliğine sahip olduğunu, yani oyların veya koltuk payının %70-75'inden fazlasını kazandığını bulur. Bu da, muhalefet partilerinin daha büyük seçim zorlukları ortaya çıkardığı ve oyların daha büyük bir bölümünü kazandığı rekabetçi otoriter rejimlerin tersidir (Donno, 2013: s. 703). Ek olarak, çalışmalar demokratik bir geçiş olasılığının rejimin önceki seçim hakimiyetiyle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre rekabetçi otoriter rejimlerin, hegemonik rejimlerden daha çok demokrasiye geçiş yapabileceğini öngörmektedir (Kou ve Kao, 2011: s. 15). Ayrıca hem rekabetçi rejimler hem de kapalı otokrasiler kendilerini hegemonik rejimlere dönüştürebilmektedir (Schedler, 2002: s. 12). Schedler'e göre, rekabetçi otoriter yöneticiler güvensizken hegemonik seçimli otoriter rejimler ise yenilmezlerdir. İlkinde, seçim arenası iktidar mücadelesinde gerçek bir savaş alanı, ikincisinde ise gücün kendi kendini temsil etmesi ve kendi kendini yeniden üretmesi için uygun bir ortamdır (Schedler, 2002: s. 47). Bunun yanında pek çok rekabetçi otokrat, güvencesiz iktidar avantajlarını sağlam hegemonik tahakküme dönüştürmeye çalışmaktadır (Schedler, 2002: s. 12).

Donno, rekabetçi otoriter rejimlerin, zayıf bir iktidar rejimi üzerinde yerel ve uluslararası baskı uygulandığında demokratikleşme olasılığının daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Bununla birlikte bu baskının olmaması halinde rekabetçi otoriter rejimler, hegemonik rejimlerden daha fazla demokrasiye yol açmazlar. Yani bir bakıma hegemonik otoriter rejimlere uygulandığında aynı baskı biçimleri etkisizdir (Donno, 2013: s. 714). Hegemonik rejimlerde iktidar partisinin siyasi hakimiyeti sıkı bir şekilde kurumsallaşmakta ve anayasal kuralları kontrol edilmektedir (Schedler, 2007a: s. 7).

Hegemonik otoriter rejimler, yönetim sistemlerinin bir parçası olarak düzenli seçimler yaparlar, ancak siyasi, medeni ve insan hakları ihlalleri yaparken seçimler aslında rekabetçi değildir. Muhalefetin devlete ait medyaya erişimden tamamen uzak olması, siyasi mitinglerin yasaklanması, düzenleyenlerinse sürgüne veya hapse

girmeye zorlanması gibi iktidar dışında hiçbir partinin etkili bir şekilde rekabet etmesine izin verilmediğinden, baskın aday veya parti ezici bir şekilde kazanır ve fiilen tek partili bir devlete yol açar (Howard ve Roessler, 2006: s. 367). Ayrıca Hegemonik rejimler, devlet kontrollü ekonomide doğal kaynaklara zengin erişim yoluyla sürdürülen daha kapsamlı himaye ağlarına sahip olma eğilimindedir (Donno, 2013: s. 707). Bu bağlamda araştırmacılar otoriter hegemonyanın kaynaklarının köklü kurumsal miraslara, ekonomik bağışlara ve ekonominin yapısına dayandığını tespit etmişlerdir (Donno, 2013: s. 713). Bunun yanında seçimli otoriterlik olarak kodlanan rejim yılları, Demokrasi İndeksinde (DPI) rapor edilen rekabet düzeyine göre daha da ayrıştırılmıştır. Yasama ve yürütme seçiminde rekabet edebilirlik endekslerinden birinde 7 puan alan otoriter rejim yıllarının rekabetçi otoriter olduğu belirlenirken; aynı önlemlere göre puanları 5 veya 6'dan fazla olmayan seçimli otoriterlik, rejimlerin geri kalanı ise hegemonik seçimli otoriter rejimler olarak kabul edilmiştir (Brownlee, 2009: s. 524). Roessler ve Howard'a göre hegemonik seçimli otoriter rejimler seçimleri düzenler, ancak ulusal seçimlerin sonucunda hiçbir zaman belirsizlik olmaz (Howard ve Roessler, 2006: s. 366). Rekabetçi otoriter rejimden hegemonik seçimli otoriter rejime geçişte en iyi örnekler Sovyet öncesi alanda Abdelaziz Buteflika yönetimindeki Cezayir, Paul Biya yönetimindeki Kamerun, Lansana Conté yönetimindeki Gine (Morgenbesser, 2019: s. 159); Sovyet sonrası alanda ise Kazakistanlı Nursultan Nazarbayev, Belarus'tan Alexander Lukaşenko ve Azerbaycan'dan İlham Aliyev'dir (Schedler, 2007a: s. 12).

1.3.1.2.1. Sultancı Rejim ve Hegemonik Seçimli Otoriterlik

Karşılaştırılması

Sultancı rejimler, otoriter rejimlerden birkaç yönden farklılık gösterir. Otoriter rejimler daha kurumsallaşmıştır. Tahammül ettikleri sınırlı siyasal ve sosyal çoğulculuk, rejimi destekleyenler ile elitlerini kendilerinden alan çeşitli yapılar yaratır. Çok daha basit kayırmacı yapılar, bürokraside ve orduda kariyer gelişiminin öngörülebilir yollarının olmaması, teğmenlerinin hükümdarının keyfi olarak işe alması gibi nedenler otoriter rejimlerle tezat oluştursa da, bu durumda zıtlık totalitarizmden daha az keskindir. Sultancı rejimler sürekli olarak kendi normlarını ihlal ederler (Chehabi ve Linz, 1998: s. 33). Modern otoriter rejimlerde sultancı eğilimler, özellikle aile kaynaklı yolsuzlukla bağlantılı olanlar, bazen bir hükümdarın görev süresinin

sonuna doğru ortaya çıkar. Demokratik olmayan herhangi bir rejimin karşılaştığı en büyük sorunlardan biri ardılıktır, çünkü çok azının iktidarın bir yöneticiden diğerine geçişini düzenleyen sabit ve kabul edilmiş kuralları vardır (Chehabi ve Linz, 1998: s. 35).

Sultancı rejimler yukarıda belirtildiği gibi gücün sınırsız, demokratikleşme adına ilerlemenin önü kapalı olduğu görülmektedir. Lider değişse dahi yerine gelecek kişinin otoriter geleneği sürdürme eğilimi oldukça yüksektir. Sultancı rejimlerde seçimler düzenli bir şekilde yapılmaz, daha çok keyfi bir niteliktedir. Ancak hegemonik seçimli otoriter rejimlerde seçimler düzenli bir şekilde yapılmakla beraber meşruiyet kaynağı olarak kullanılır. Sultancı rejimler olarak tanımlanan devletlere bakıldığında genellikle seçim sonuçları %90 civarlarında iken hegemonik seçimli otoriter rejimlerde daha çok %75 ile %85 arasındadır. Sultancı rejimlerde ardılık durumu daha çok liderin ailesinden veya çevresi üzerinden yapılırken hegemonik seçimli otoriter rejimlerde böyle bir durum söz konusu değildir. Sultancı rejimlerde seçim sonuçları sonrası kitlesel halk protestoları yaşanmazken hegemonik seçimli otoriter rejimlerde kitlesel halk protestoları görülebilir. Sultancı rejimlerde TV, medya, yazılı basın ve dijital basın devlet kontrolünderken hegemonik seçimli otoriter devletlerde az sayıda yazılı basın vardır. Dijital medya tam olarak kontrol altında değildir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BELARUS'UN SİYASİ TARİHİ VE BAĞIMSIZLIK SONRASI BAŞKANIN GÜÇLER AYRILIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Tez çalışmasının ikinci bölümünde Belarus'un siyasi tarihi inceleyerek bağımsızlığa giden süreçte etkili olan faktörler ve 1994 yılında ilan edilen Belarus Anayasası hakkında bilgi verilerek Başkanın yasama, yürütme ve yargı arasındaki güç dengesi üzerinde durulacaktır. Böylelikle Belarus'un tarihsel süreci ve Belarus anayasası, günümüz bağımsız Belarus Cumhuriyetinin Batı ile Rusya arasında sıkışmış otoriter bir devlet modeline sahip olmasının nedenlerini anlamamızda yardımcı olacaktır.

2.1. BELARUS'UN SİYASİ TARİHİ

“Beyaz Rusya” terimi, on dokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar bir millettten ziyade belirli bir bölgeye atıfta bulunmak için kullanılmıştır. Erken Belarus kabileleri, başlangıçta diğer doğu Slavlarla birlikte bir Ortaçağ devletinin parçası halindeydiler (Wilson, 2012: s. 130). Belarus toprakları, sırasıyla Litvanya Krallığı, Litvanya Büyük Dukalığı, Polonya-Litvanya Topluluğu, Rusya İmparatorluğu ve devamında Sovyetler Birliği'ne dahil edilmiştir. 1991 yılında ise Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber Belarus bağımsız bir ülke olmuştur (Foreign Policy of the Republic of Belarus y.y.).

Klasik jeopolitiğin kurucularından biri olan Halford Mackinder'e göre Belarus, kontrolü kritik olan Avrasya kara kütlesi olarak adlandırılan sözde ana ülkenin çekirdeğinin çok yakınında yer almaktadır (Mackinder, 1943: s. 595-605'den aktaran; Ismailov & Papava, 2010: s. 101). Nitekim, Kuzey Avrupa Ovası'na yakınlığı ve önemli coğrafi engellerin bulunmaması nedeniyle, Belarus, Rusya'yı Avrupa'ya bağlayan bir kapıdır. Böyle bir coğrafya, ekonomik bağları geliştirmek ya da gücü arttırmak için hem AB hem de Rusya için önemlidir (Alonso, 2020).

Çalışmanın bu bölümü daha anlaşılır bir şekilde aktarılması adına Belarus'un tarihsel sürecini dönemlere ayırarak kronolojik bir şekilde aktarılacaktır.

2.1.1. Erken Dönem Belarus Tarihi

Belarus bölgesi uzun bir insan yerleşimi tarihine sahiptir. Belarus'un zaman çizelgesi, Belarus'taki tarihi olayların bugün ülkeyi nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Belarus tarihi, yüzyıllar boyunca, Belarusça, Kiril, Latin ve Arapça alfabelerinde yazılmıştır (Wilson, 2012: s. 31). Slavlar tarafından Beyaz Rusya kolonizasyonu 6. ve 8. yüzyıllar arasında Doğu Avrupa'ya göçü ve yayılmasıyla başlamıştır (Korosteleva et al., 2003: s. 2). Doğu Slavlar bugünkü Belarus, Rusya ve Ukrayna topraklarına yerleşmişlerdir (Murzionak, 2015: s. 51). 6. ila 9. yüzyıllarda Doğu Slavlar ilk siyasi derneklerini ve kabile birliğini kurmuşlardır. Sonraki birkaç yüzyıl boyunca eski Baltık kültürünün yerini alarak tüm bölgeye yerleşmişlerdir (Official Website of the Republic of Belarus). 1240'taki Moğol istilası ile Kiev'in devrilmesi, Kiev Ruslarının dağılmasına neden olmuştur. Moğol istilası ile birlikte birçok Belarus kasabası yerle bir edilmiş ve Belarus Moğol İmparatorluğu'nun Batı kısmı olan Altın Orda'ya bağımlı hale gelmiştir (Murzionak, 2015: s. 59).

Litvanya Büyük Dukalığı, Moğol İmparatorluğunun yıkımıyla bölgede oluşan boşluğu değerlendirerek 13. yüzyılda Mindovg (Mindaugas) tarafından kurulmuştur (Crummey, 1987: s. 31). Rus ve Samogotya, Ukrayna'nın Beyaz Rusya, Litvanya, Kiev, Çernigov ve Volyn bölgeleri ile Baltıklardan Karadeniz'e kadar Batı Rusya'yı kapsayan güçlü bir devletti (Bideleux ve Jeffries, 1998). İçerisinde birden fazla etnik kimliği barındıran Litvanya Büyük Dukalığı Belarusçayı resmi dili kullanmış ve kanunları Belarusça yazılmıştır (Hoffman vd., 2013: s. 102). Bölgesel ekonomisi, yanmış ormanlık arazide tarıma, bal toplamaya ve kürk avcılığına dayanmaktaydı. 13. ve 14. yüzyıllar boyunca Litvanya devleti büyüyerek Smolensk şehrini, doğuda Moskova'ya kadar, güneyde ise Kiev ve Karadeniz kıyılarına kadar topraklarını genişletmiştir (Adamovich, 2021).

1569'da Büyük Dukalık ve Polonya Krallığı Lublin Birliği'ni imzalamıştır. Anlaşmaya göre; Eşit şartlarda Dukalık ve Kraliyet federatif bir devlette birleşmiştir. Federatif yapı içerisinde Litvanya Büyük Düklüğü, özerk bir siyasi yapıya ve kendine ait ordu, hazine ve yasalara sahip olmuştur (Stone, 2014: s. 63). 1569 Lublin Birliği, Avrupa siyasetinde etkili bir oyuncu ve Avrupa'nın en büyük çokuluslu devleti olarak Polonya-Litvanya Topluluğu'nu oluşturmuştur (Subtelny, 2009: s. 78).

Ukrayna ve Podlaskie Polonya Krallığı'na tabi olurken, bugünkü Belarus toprakları Litvanya Büyük Dukalığının bir parçası olarak görülmekteydi. Litvanya Büyük Dukalığı büyük ölçüde özerkliğe sahipti ve hem medeni hem de mülkiyet haklarını düzenleyen Litvanya Tüzüğü adı verilen ayrı bir kanun ile yönetilmekteydi (Subtelny, 2009: s. 80).

Litvanya Tüzüğü, 16. yüzyılda Litvanya kontrolündeki topraklarda medeni ve mülkiyet haklarını düzenledi. 1557'de, tarımın üç alanlı ekin rotasyon sistemini tanıtan ve köylülerin toprak sahiplerine olan yükümlülüklerini değiştiren geniş kapsamlı bir tarım reformu planı başlatıldı (Magocsi, 2010: s. 147). Bu dönemde, ticaret Polonyalıların ve Yahudilerin elindeydi. Belarus nüfusu ise neredeyse tamamen tarımla uğraşıyordu. Dönem içerisinde ayrıca dini çatışmalar baş göstermeye başladı. Yaşanan dini çatışmaları bastırmak adına 1573 Varşova Sözleşmesi ile ibadet özgürlüğü kanunlaştırıldı (Rostovtsev, 2021). Böylelikle zamanla seçkinler Katolikliği benimsemeye başlarken sıradan insanlar büyük ölçüde Doğu Ortodoksluğunu benimsemişlerdir.

Hem ekonomik hem de kültürel büyüme, 17. yüzyılın ortalarında Rusya Çarlığı, İsveç, Brandenburg ve Transilvanya'ya karşı bir dizi şiddetli savaşın yanı sıra topluca Tufan olarak bilinen iç çatışmalarla sona ermiştir (Kotljarchuk, 2006: s. 37). Savaş sonrasında Rusya Çarlığı bölgesel hakimiyeti ele geçirmiştir.² Polonya-Litvanya Topluluğu, Rusya Çarlığının bölgedeki hegemonyasını kırmak ve bağımsızlığını kurtarmak amacıyla 1794 de Tadeusz Kościuszko liderliğinde Polonya-Belarus-Litvanya ulusal ayaklanma başlatmış ancak ayaklanma başarılı olmamıştır (Tilly, 1995: s. 280). Çarlığı, Polonya-Litvanya Topluluğu ile yaşanan 1794 savaşından sonra Ekim 1917 devrimine kadar bölgenin hâkimi olmuştur.

---

² Rzecz Pospolita (1569-1795) dönemi, Belarus tarihinde özellikle çalkantılı bir zamandı. Devlet, Avrupa'da ve Rusya ile birlikte 1654-1667- Rusya ile savaş ,1700-1721- Kuzey Savaşı (İsveç ve Rusya) savaşların içine çekilmiştir. Ayrıca bkz. <https://www.belarus.by/en/about-belarus/history> Erişim Tarihi: 26.12.2020

2.1.2. Çarlık Rusya Egemenliğinde Belarus

1794 savaşından sonra 1795 yılında Polonya-Litvanya Topluluğu komşuları tarafından üç parçaya bölünmesinin bir sonucu olarak, Belarus toprakları Rus İmparatorluğunun bir parçası olmuştur. Rus Çarlığı, Belarus halkına katı bir şekilde asimilasyon politikası uygulayarak Ruslaştırma politikası izlemeye başlamıştır (Şenşekerci ve Atasoy, 2015: s. 32; Tulun, 2013: s. 141). 1840'larda bir Ruslaştırma hamlesinde I. Nicholas, Belarussia teriminin kullanılmasını yasaklayarak bölgeyi "Kuzey-Batı Bölgesi" olarak yeniden adlandırmıştır (Olson, 1994: s. 90). Ayrıca dönem içerisinde devlet okullarında Belarus dilinin kullanılması yasaklandı, Belarus yayımlarına karşı kampanya yürütülmüş ve Polonyalılar altında Katolikliğe geçenlere Ortodoks inancına dönmeleri için baskı yapılmıştır (Engel ve Martin, 2015: s. 81; Kamusella, 2009: s. 398). 1863'te ekonomik ve kültürel baskı, Kalinowski'nin önderliğinde bir isyana dönüştü (Gershman, 2020). Başarısız isyan sonrasında Rus hükümeti, Belarus halkına uyguladığı asimilasyon politikasını arttırmıştır. 1864 yılında Kiril alfabesi Belarusça'nın yerine tekrardan getirildi ve Latin alfabesinin kullanımı yasaklandı (Rudling, 2015: s. 37).

2.1.3. Sovyet Rusya Egemenliğinde Belarus

1880'lerde Gomon devrimci örgütü, Saint Petersburg'da Belaruslu öğrenciler tarafından kuruldu (Roberts, 2011: s. 10). Örgüt, 1903'te kurulan ilk Belarus ulusal siyasi partisi Gromada'nın öncüsüydü. Rusya'da da ilk Marksist parti kurma girişimi 1898'de Minsk'te küçük bir kongrenin Rusya Sosyal-Demokratik İşçi Partisi'nin temelini atmasıyla gerçekleşti (Vössing, 2017: s. 221).

Rusya'daki devrim, Mart 1917 Çar II. Nicholas'ın tahttan çekilmesiyle sonuçlandı. Bolşevikler Kasım 1917 tarihinde Rusya'da iktidarı ele geçirdi. Rus Devrimi'nin ardından Rusya'nın yeni Sovyet hükümeti 3 Mart 1918'de Almanya ve müttefikleri ile Brest-Litovsk Antlaşması'nı imzaladı (Lesaffer 2018). Rusya bu kısa ömürlü antlaşmanın şartlarında Ukrayna ve Baltık toprakları ile birlikte bugünkü Belarus'un bir kısmını Almanya'ya bıraktı.

21 Şubat 1918'de Minsk, Alman birlikleri tarafından ele geçirilmesiyle Belarus kültürünün gelişmeye başladığı kısa bir dönem yaşanmıştır. Belarus Halk Cumhuriyeti

Mart 1918 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir (Grigory Ioffe ve Stiliski Jr, 2017: s. 313; Martynov, 2014: s. 10). Alman yönetimi, daha önce Rusya'da yasaklanmış olan Belarus diline, okullarda izin vermiştir (Rudling, 2015: s. 80). Ancak daha sonra Polonya yönetimi, Almanların çekilmesiyle bölgede oluşan boşluğu fırsat bilerek Polonyalılaştırma politikası uygulamıştır. Bölgede 400 Belarus okulu kapatılmış, 15 Belarus Gazetesini yayını durdurulmuştur (Education State University, 2021).

Almanya'nın, Rusya'nın Batılı müttefikleri tarafından yenilgiye uğratılmasıyla Brest-Litovsk'un şartları kaldırılmıştır (Simkin, 1997). 3 Aralık 1918'de Almanlar Minsk'ten çekilerek yerine 10 Aralık 1918'de Sovyet birlikleri Minsk'i işgal etmiştir (Sukiennicki, 1965: s. 88). 2 Ocak 1919'da Beyaz Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (BSSR) ilan edilmiştir. Ancak çok kısa bir süre içinde 17 Şubat 1919'da dağılmıştır. 27 Şubat 1919 da Litvanya-Belarus Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak kurulmuştur (Şenşekerci ve Atasoy, 2015: s. 42).

SSCB'li yıllarının ilk döneminde Beyaz Rusya ulusal kültür ve dil alanında canlanma yaşadı. Dönem içerisinde yayın yasakları ortadan kaldırılmış, Belarusça dili serbest bırakılmış, üniversiteler açılmış ve Belarus Ortodoks kilisenin özerkliği onaylanmıştı (Brel, 2017: s. 69). Bir diğer önemli gelişme, Belarus'ta Yeni Ekonomik Politika (NEP) uygulamaya kondu ve 1922'de BSSR, SSCB'nin parçası oldu. Ancak Stalin'in iktidara gelmesiyle beraber 1933'ten itibaren var olan kültürel canlanma yerini karamsar bir döneme bıraktı (Şenşekerci ve Atasoy, 2015: s. 42). Dönem içerisinde Belarus dilinin anti-Sovyet tavır sergilediği düşünülerek Belarusça yazım 1933'te Ruslaştırıldı (Schumann, 2008: s. 14).

2.1.3.1. İkinci Dünya Savaşında Belarus

Doğu Avrupa'yı, Alman ve Sovyet nüfuz alanlarına bölen Molotov-Ribbentrop Saldırmazlık Paktı'nın imzalanmasının ardından SSCB Polonya'ya Doğudan saldırdı (Wesolowsky ve Luxmoore, 2019). Sovyetler Birliği 17 Eylül 1939'da Molotov-Ribbentrop Paktı'nın gizli protokolü uyarınca Polonya'yı işgal ettiğinde, Polonya'nın bir parçası olan Batı Beyaz Rusya, BSSR'ye dahil edildi. Sovyet birlikleri Bug Nehri'ne kadar olan ve önemli bir Belarus nüfusuna ev sahipliği yapan Białystok'da dahil olmak üzere bölgeyi işgal etti. Savaş sonunda imzalanan Riga Antlaşması ile

Polonya'ya teslim edilen Batı Belarus toprakları, BSSR'nin bir parçası olarak eski haline getirildi (Rudling, 2015: s. 313).

Birinci Dünya Savaşı'ndaki Alman işgali zamanlarına benzer şekilde, Belarus dili ve Sovyet kültürü bu kısa dönemde görece zenginlik yaşadı. 22 Haziran 1944'te Sovyetler, Belarus'u Alman işgalinden kurtarmak adına Bagration Harekatı başlattı. Minsk 3 Temmuz 1944'te yeniden ele geçirildi ve Ağustos sonunda Belarus'un tamamı geri alındı. Şubat 1945 Yalta konferansıyla Polonyalılar Belarus'un batı bölgesinden çıkartıldı (Serhii, 2009: s. 3). Polonya-Belarus sınırı I. Dünya savaşında Curzon hattı olarak bilinen sınıra göre çizilerek resmi olarak BSSR'nin bir parçası oldu (Eberhardt, 1919: s. 5).

Savaş sonunda Belarus toplamda II. Dünya Savaşı'nda nüfusunun dörtte birine yakınına kaybetti. Yaklaşık 9200 köy ve 1,2 milyon ev yıkıldı. Minsk ve Vitsebsk'in büyük şehirleri, binalarının ve şehir altyapısının %80'inden fazlasını kaybetti (Kadushko, 2011: s. 13). 1945'te Birleşmiş Milletlerin kurulmasıyla birlikte BSSR, SSCB'nin kurucu cumhuriyeti statüsüne rağmen Genel Kurul'da sandalye verildi (Blum, 1992: s. 354). Böylelikle BSSR Uluslararası alanda tanınmış oldu.

2.1.3.2. 1945'ten 1990'a Beyaz Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

Savaş sonrası dönemde, Sovyetler Birliği önce yeniden inşa etti ve BSSR'nin ekonomisini Moskova'dan gelen kontrolle genişletti. Bu süre zarfında Belarus, SSCB'nin Batı bölgesinde önemli bir üretim merkezi haline geldi (Simon, 2003: s. 628). Ülkede BELAZ, MAZ ve Minsk Traktör Fabrikası gibi devasa endüstriyel fabrikalar inşa edildi. İşlerdeki artış, Belarus'ta büyük bir Rus göçmen nüfusu ile sonuçlandı. Rusça resmi yönetim dili haline geldi ve Belarus ulusunun köylü sınıfı ortadan kalktı (Brel, 2017: s. 61).

1980 sonrası Belarus ile Sovyet Rusya arasında farklı bir dönem başlamıştır. Belarus'daki çözülmenin ilk işareti, 1987'de ortaya çıkan, yirmi sekiz önde gelen Belarus yazarı tarafından imzalanan ve Belarus dilinin Belarus'taki statüsünü yükseltmek için hiçbir şey yapılmadığı takdirde 'manevi ölüm' öngören 'Gorbaçov'a Mektup' idi (Goujon, 2009: s. 29). Aynı dönemde Belarus ile Rusya arasındaki ilişkilerin daha da gerilmesine sebebiyet veren Çernobil felaketi ve Kurapaty soykırımı ortaya çıktı. 26 Nisan 1986 tarihinde Ukrayna'da Belarus sınırına yakın bir yerde

bulunan Çernobil Nükleer Santrali'nde sızıntı yaşandı. Radyoaktif serpentinin yaklaşık %60'ı Belarus'a indi (International Atomic Energy Agency, 2006: s. 86). Ancak Komünist Büronun vermiş olduğu yanlış bilgiler nedeniyle 2,5 milyon insan radyoaktif etkiye maruz kaldı (Mizsei, 2005: s. 38).

Kurapaty soykırımı, Stalin döneminde 1937– 41'deki büyük tasfiyeler sırasında 100.000 ila 250.000 kişi öldürüldü, soykırım Minsk yakınlarında Kurapaty Ormanında toplu mezarlığın ortaya çıkmasıyla gün yüzüne çıktı (Korosteleva, 2009: s. 328). Çernobil felaketinde Komünist Partinin yanlış bilgi vermesiyle duyulan öfke, Kurapaty Soykırımıyla birlikte Rus Hükümetine karşı siyasallaşmıştır (Mizsei, 2005: s. 13). Kurapaty gösterileri, Ekim 1988'de Belarus Şehitliği adında cemiyetin kurulmasına ve en önemlisi, aynı ay içinde Belarus Halk Cephesi (BPF) organizasyon komitesinin oluşturulmasına yol açtı (Wilson, 2012: s. 144).

BSSR ulusal ayrılıkçı duyguda istikrarlı bir büyüme olmasına rağmen, Sovyetler Birliği'nden kopmak için diğer Sovyet cumhuriyetlerinden daha az istekli davrandı. Belarus Cumhuriyeti 27 Temmuz 1990'da Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığa doğru önemli bir adım olan ulusal egemenliğini ilan etti. Böylelikle Stanislau Shushkevich, Belarus'taki en üst düzey liderlik pozisyonu olan Belarus Yüksek Sovyet'inin başkanı oldu (Belova-Gille, 2002: s. 57).

25 Ağustos 1991'de, Moskova'daki Ağustos darbesinin başarısızlığından sonra Belarus, devlet egemenliği ilanına daha önce sahip olmadığı bir anayasal statüyle SSCB'den tam bağımsızlığını ilan etti (Thines, 2016: s. 5). 8 Aralık 1991'de Shushkevich, Sovyetler Birliği'nin dağıldığını ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nun (BDT) kurulduğunu ilan etmek için Rusya'dan Boris Yeltsin ve Ukrayna'dan Leonid Kravchuk ile Brest yakınlarındaki Belovezhkaia bölgesinde kulübede toplantı yapmışlardır (Wilson, 2012: s. 152). Toplantıda, BSSR adı Belarus Cumhuriyeti olarak değiştirildi. Ayrıca toplantıda Belarus, daha önce Sovyetler Birliği'nin bir parçası olan bağımsız devletlerin özgür birliği olarak adlandırılan, BDT'ye katılmıştır (Rostovtsev, 2021).

2.2. BELARUS'TA GÜÇLER AYRILIĞI: BAŞKANIN YASAMA-YÜRÜTME-YARGI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Güçler ayrılığı ilkesi genellikle siyaset filozofları Montesquieu ve John Locke'un çalışmalarına atfedilir. Güçler ayrılığı ilkesine göre; Yasama, Yürütme ve Yargı organlarının eşit statüye sahip olmasını ve kendi yetkilerini büyük ölçüde birbirinden bağımsız olarak kullanması gerektiğini söyler (Fairlie, 1923: s. 407). Ancak bu güçlerden iki veya üçünün aynı elde toplanması, mutlak yönetime ve hatta tiranlığa yol açmaktadır. Bunun uygulanması her zaman kolay olmamıştır. Tarihsel nedenlerden dolayı özellikle eski sosyalist ülkelerde örnekleri oldukça fazladır (Russell, 2003: s. 2).

Belarus'ta yürütme görevi; Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanlığı İdaresi, Başbakan, Bakanlar Kurulu ve Devlet Komiteleri tarafından sağlanmaktadır. Belarus'ta yargı sisteminin temelini Anayasa Mahkemesi ve yarı bağımsız mahkemeler sağlarken, genel mahkemeler; iktisadi konulara bakan mahkemeler gibi yargı birimleri görevi yapmaktadır. Anayasa Mahkemesi Başkanı ve diğer mahkeme başkanları, Başsavcı ve Merkez Seçim Kurulu Başkanı benzer görevliler Cumhurbaşkanı ile ataması yapılmaktadır (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, 2009: s. 2). Kuvvetler ayrılığı, Belarus Cumhuriyeti Anayasasında yer alan temel ilkelerden biridir. Anayasanın 6. maddesine göre Belarus Cumhuriyeti'ndeki devlet yetkisi yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üçe ayrılır (Miklashevich, 2011: s. 1). Bu ilke, tüm gücün belirli bir hükümet organının elinde toplanmasını engeller (State Structure of the Republic of Belarus y.y.). Yani devlet organları yetkilerinin sınırları dahilinde; bağımsız hareket edecek, birbirleriyle işbirliği yapacak, birbirlerini sınırlayacak ve dengeleyeceklerdir (Russell, 2003: s. 13). Belarus anayasası, hukukun üstünlüğüne ve uluslararası hukukun genel kabul görmüş ilkelerinin önceliğine dayanan üniter, demokratik sosyal bir devleti tanımlar. Ancak pratikte, bazı demokratik kurumlar işlemiyor ve güç, Başkan Alexander Lukaşenko ve çevresindeki grupların elinde yoğunlaşıyor. Lukaşenko, bunları bir bölme-yönetme stratejisiyle ekonomik liberallere kadar uzanan çeşitli çıkarları dikkatlice dengelemektedir (Shchytsova, 2020).

Belarus anayasası, doğrudan seçilmiş bir devlet başkanı ve iki meclisli bir parlamento olan ulusal meclis sağlar (Stiftung, 2020: s. 12). Ancak Parlamento, kanun

koyma ve gözetim sorumluluklarını yerine getirecek kaynaklara ve kapasiteye sahip değildir. Cumhurbaşkanı tarafından atanan bir başbakan, sözde hükümetin başıdır. Ancak pratikte iktidar başkanlıkta yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda Lukaşenko, 1994'te cumhurbaşkanı seçilmesinden bu yana, tüm kurumlar üzerindeki gücünü sağlamlaştırmıştır. Böylelikle Başkan, manipüle edilmiş seçimler ve keyfi kararnamele de dahil olmak üzere otoriter yollarla hukukun üstünlüğünü baltalamıştır (Stiftung, 2020: s. 4).

2.2.1. Yasama

Belarus Cumhuriyeti Ulusal Meclisi, Belarus Cumhuriyeti'nin temsilci ve yasama organıdır (Madde 90). Parlamento, Temsilciler Meclisi ve Cumhuriyet Konseyi olarak iki meclisten oluşur. Temsilciler Meclisi 110 milletvekilinden oluşur. Temsilciler Meclisine milletvekillerinin seçimi, genel, eşit, hür, doğrudan ve gizli oylama esasına göre yasaya göre yapılır (Madde 91). Görev süreleri 4 yıldır (Constitution of the Republic of Belarus y.y.). Milletvekilleri genel seçimlerle doğrudan vatandaşlar tarafından seçilir (Madde 64). Belarus vatandaşları, 18 yaşını doldurma şartıyla oy kullanma hakkına sahiptir. Ancak mahkemece ehliyetsiz bulunan veya mahkeme hükmüne göre hapsedilen yurttaşlar seçimlere katılmaz. Hakkında bir kısıtlama tedbiri olarak, tutukluluğun ceza muhakemesi mevzuatı ile belirlenen usul kapsamında seçildiği kişiler oylamaya katılmayacaktır. Diğer durumlarda, vatandaşların oy haklarına doğrudan veya dolaylı herhangi bir kısıtlama kabul edilemez ve kanunen cezalandırılmaktadır (Blencathra, 2019). Ancak tutukluluğun ceza muhakemesi mevzuatı usulleriyle belirlenen şartların ucu açık bırakılmıştır. Bu hüküm ile keyfi uygulamalar yapılarak vatandaşların oy kullanma hakları kısıtlanmıştır.

Yerel seçim sisteminde; vatandaşlar, gizli oylama ile dört yıllığına Temsilciler Meclisi adaylarını seçmektedir. Milletvekili sayısı, bir bölgede ikamet eden kişi sayısına bağlıdır: sistem, tek üyeli bölgelere dayanmaktadır (Belarus-Eastern Partnership Country, 2021). Temsilciler Meclisi, Belarus 110 üyeden oluşmaktadır. En az 21 yaşında olan her Belarus Cumhuriyeti vatandaşı Temsilciler Meclisinin yardımcısı olabilir. Milletvekilleri hükümet üyesi olabilirler, ancak Cumhuriyet Meclisinde görev yapamazlar, aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı veya Hakimlik

görevlerinde bulunabilirler. Başkanlık seçimlerinde Cumhurbaşkanının önerisi üzerine Başbakanın atanmasını onaylar; hükümetin performansını değerlendirir (Sullivan, 2012).

Cumhuriyet Konseyinin bölgesel temsili vardır. 64 üyeden oluşur. İlgili idari bölge birimlerinin yerel milletvekilleri, meclislerinin toplantılarında gizli oyla her bölgeden ve Minsk şehrinden 8 üye seçilir. Cumhuriyet Meclisinin kalan 8 üyesi ise Cumhurbaşkanı tarafından atanır (Press Service of the President of the Republic of Belarus, y.y.). 30 yaşını doldurmuş ve ilgili bölgede veya Minsk şehrinde en az beş yıl yaşamış bir Belarus vatandaşı Cumhuriyet Konseyi üyesi olabilir (Comparative Constitutions Project, 2004: s. 21). Cumhuriyet Konseyi'nin yetkileri Temsilciler Meclisi tarafından kabul edilen Anayasanın değiştirilmesi veya güncellenmesi, Anayasanın ve diğer kanunların yorumlanması ile ilgili yasa tasarılarını onaylar veya reddeder. Anayasa Mahkemesi Başkanı, Yargıtay Başkanı ve yargıçları, Merkez Seçim Komisyonu (MSK) Başkanı, Başsavcı, Başkan ve Merkez Bankası yönetim kurulu üyelerinin atamalarına Başkanın onayını verir. Anayasa Mahkemesinin altı yargıcını seçer; MSK'nın altı üyesini seçer ve yerel milletvekilleri konseylerinin mevzuata aykırı kararlarını geçersiz kılar. Mevzuatın düzenli veya ciddi ihlali durumunda ve mevzuatta belirtilen diğer durumlarda yerel bir milletvekilleri konseyinin feshine karar verir. Anayasada belirtilen diğer konularda kararlar alır. Ayrıca Cumhuriyet Konseyi yasama girişiminde bulunma hakkına sahiptir (Sullivan, 2012).

Parlamentonun temel görevi yasamadır (Madde 97). Ancak cumhurbaşkanlığının geniş kapsamlı yetkileri parlamentonun haklarını ihlal etmektedir. Bütçe ve yatırımdaki kontrol hakları minimumda tutularak ve fiilen etkisiz hale getirilmiştir (Fruhstorfer, 2016: s. 271). 1996 değişikliklerinden sonra, parlamento, anayasa değişikliklerini başlatma hakkını kaybettiği için, daha önce sahip olduğu hakları bağımsız olarak geri alamayacak duruma gelmiştir.

Belarus'ta devletin ve toplumun en önemli sorunlarını çözmek için Cumhuriyetçi ve yerel referandumlar yapılabilir (Madde 73). Cumhuriyetçi referandumlar, Belarus Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından kendi inisiyatifinin yanı sıra, Temsilciler Meclisinin önerisi üzerine de çağrılır ve Cumhuriyet Konseyi kendi ayrı oturumlarında oy çokluğu ile kabul edilir (Madde 74). Cumhurbaşkanı,

Temsilciler Meclisi ve Cumhuriyet Konseyi referandumunun veya vatandaşların referandumuna ilişkin önerilerin değerlendirilmesine ilişkin kanuna uygun olarak sunulduktan sonra, cumhuriyetçi referandum çağrısı yapılır (Constitution of the Republic of Belarus y.y.).

Ancak Anayasada, halka verilen referandum hakkı ihlal edilmiştir. Parlatentonun, 2014 yılında sivil toplum aktörleri koalisyonu tarafından başlatılan Halk Referandumunu dikkate almayı reddetmiştir. Ayrıca parlamento, 1996'da anayasa siyasetinde bağımsız bir aktör olmayı bıraktığını da bir kez daha göstermiştir (Fruhstorfer, 2016: s. 483).

Belarus Cumhuriyeti'ndeki yasama süreci, Temsilciler Meclisi'nin değerlendirilmesine ilişkin tasarının sunulduğu an ile başlar. Başta Temsilciler Meclisinde, sonra da Cumhuriyet Konseyi'nde Anayasa tarafından başkası öngörülmeven yasa tasarısı değerlendirilir. Tasarı, Anayasada öngörülen haller dışında, Temsilciler Meclisi tarafından kabul edildikten ve her dairenin tam yapısından oy çokluğu ile Cumhuriyet Meclisi tarafından onaylandıktan sonra kanun haline gelir (Commonwealth of Independent States, 2021).

Yasama süreci ile hükümet, yargıyı etkilemektedir. Parlamento, yargıların statüsünü ve davaların görölme usulünü düzenleyen yasaları çıkartarak yargı üzerinde güç sağlamaktadır. Ayrıca Parlatentonun isimlerden af ilan etme hakkı vardır ve bunu sık sık yapar, bu da yargı mensuplarının eleştirilerine neden olur (Vashkevich, 2012: s. 1069). Yasama organı ile etkileşimde bulunan Cumhurbaşkanı, yasama başlatma, yasaları imzalama veya reddetme, kanun hükmünde kararname ve özel eylemler kabul etme yetkilerine sahiptir. Başkanın kararnameleri ve emirleri, Belarus'un her yerinde zorunludur (State structure of the Republic of Belarus y.y.). Başkanın yasama üzerinden etkisi milletvekillerinin haklarını kısıtlamaya açık bir durumdadır. Başkan, Anayasa ile, milletvekillerinin dokunulmazlıklarını “iftira ve hakaret suçlamaları” üzerinden etkisizleştirmektedir. Bu tamamen belirsiz olan formül, her türlü yoruma ve dolayısıyla kötüye kullanılmaya açıktır (Russell, 2003: s. 3).

2.2.2. Yürütme

Belarus, merkezi yürütme makamlarının güçlü bir güvenlik aygıtına dayanarak tüm ülke çapında güç uyguladığı üniter bir devlettir. İktidar yapıları içinde yatay veya

dikey olarak güç kullanımında devletin tekeline neredeyse hiçbir tehdit yoktur (Stiftung, 2020: s. 6). Belarus Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Devletin Başkanı, Belarus Cumhuriyeti Anayasasının, insan ve vatandaşların hak ve özgürlüklerinin garantörüdür (Madde 79). Belarus Cumhuriyeti Başkanlık seçimlerine katılma şartı olarak, Belarus Cumhuriyeti vatandaşı olarak doğmuş, en az 35 yaşında olan ve seçimden hemen önce en az on yıl Belarus'ta yaşayan bir kişi başkanlığa aday olabilir (Madde 80). Cumhurbaşkanı, Belarus Cumhuriyeti halkı tarafından evrensel, hür, eşit, doğrudan ve gizli oylama temelinde beş yıllığına seçilir. Bir aday, cumhurbaşkanlığına aday olabilmek için en az 100.000 destek imzası toplar. Cumhurbaşkanı, gizli oyla genel, özgür, eşit, doğrudan oy hakkı esas alınarak beş yıllık bir görev süresi için doğrudan Belarus Cumhuriyeti halkı tarafından seçilir. Cumhurbaşkanı, oylamaya katılan Belarus Cumhuriyeti vatandaşlarının yarısından fazlasının kendisine oy vermesi halinde seçilmiş sayılır (Madde 82). Adaylardan hiçbiri gerekli oyu alamazsa, en fazla oyu alan iki aday arasında iki hafta içinde ikinci tur oylama yapılır. İkinci oylamaya katılanların oylarının yarısından fazlasını alan başkan aday seçilmiş sayılır. Belarus Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının yetkileri, Belarus Cumhuriyeti Anayasasının 84. Maddesinde resmileştirilmiştir (Status and Powers of the President of the Republic of Belarus y.y.).

Lukaşenko, 14 Mayıs 1995'te; yeni ulusal semboller, Rusya ile eşit bir şekilde entegrasyon ve Belarus ve Rus dillerinin eşit statüsüne oy verdiği bir referandum başlatmıştır. Lukaşenko'nun yasama ve yargıyı zayıflatma girişimleri Kasım 1996 referandumuyla sonuçlandı (Human Rights Watch, 2006). 24 Kasım 1996 tarihinde yapılan referandum ile halk, Yüksek Konsey yerine iki meclisli Belarus Cumhuriyeti Ulusal Meclisi kurulması ve 1994 Anayasasında yapılacak değişiklikler için oy kullandı (Full biography of the President of the Republic of Belarus A.G. Lukaşenko y.y.). Böylelikle Lukaşenko, 1996 referandumuyla ülke içerisinde hegemonyasını sağlamış oldu.

Belarus'ta düzenli olarak seçimler yapılmaktadır. Başkan, 2004'te yapmış olduğu değişikliklerle sınırlama olmaksızın beş yıllık dönemler için seçilir ve etkili yönetme gücüne sahip seçilmiş tek siyasi oluşumdur. Yasama organlarının büyük ölçüde sembolik işlevleri vardır. Hükümet, yalnızca parlamentodan başbakanın onayını istemek zorunda olan cumhurbaşkanı tarafından atanır. Siyasi kararların çoğu

başkanlık yönetimi tarafından hazırlanır (Stiftung, 2020: s. 14). Bakanlar kurulu, teknokratik bir hükümet görevi görür. Genel olarak, siyasi karar alma süreci şeffaf değildir. Güvenlik Konseyi ve KGB (Devlet Güvenlik Komitesi) gibi güvenlik kurumlarının etkin veto yetkisi vardır (Stiftung, 2020: s. 9). Yürütme yetkisi, merkezi devlet idare otoritesi olan Bakanlar Konseyi tarafından kullanılır (The Official Internet Portal of the President of the Republic of Belarus, y.y). Hükümet faaliyetlerinde başkana ve parlamentoya karşı sorumludur (Stiftung, 2020: s. 11). Başkan, iç ve dış politikanın ana yönergelerinden sorumludur (Madde 79). Ulusal ve yerel yasama meclisleri için ulusal referandum ve seçim çağrısı yapma hakkına sahiptir. Ayrıca Temsilciler Meclisi'ni, şimdi iki meclisli parlamentonun alt meclisi olan Ulusal Meclisi feshetme hakkına sahiptir. Bunun yanı sıra parlamentonun istişaresi veya onayı olmaksızın hükümetin yapısını belirler; ve özellikle yargı alanında ve aynı zamanda merkezi seçim komisyonu başkanı veya ulusal banka başkanı gibi önemli figürler için geniş kapsamlı atama ve görevden alma yetkilerine sahiptir (Fruhstorfer, 2016: s. 477).

Yürütme kolunun başkanı olarak Lukaşenko, ilk olarak, gücünü pekiştirmek için polis ve diğer güç bakanlıkları üzerindeki resmi hakimiyetini kullandı (McMahon, 1997: s. 129). Bunlar arasında, gazetelerin Lukaşenko hakkında eleştirel haberler yayınlamasını engelleyen kararname de vardı (McMahon, 1997: s. 130). Lukaşenko, muhalifleri parlamentoda ve Anayasa Mahkemesinde etkisizleştirme yoluna gitti. Bunu gerçekleştirmek için; yasama, mahkemeler ve yerel yönetim üzerindeki resmi yetkilerini büyük ölçüde artıracak anayasa reformu çağrısında bulundu (Partlett, 2020: s. 8). Değişiklikler aynı zamanda cumhurbaşkanının hükümetin yürütme organına daha fazla hakim olmasını ve başkana bir dizi yeni ve önemli yetkiler vermesini sağlar. Başkana çoğu durumda kanunlardan daha yüksek olan kararnameler çıkarma hakkı verildi. Ayrıca Başkan, referandum başlatma ve anayasa değişiklikleri önerme yetkisini kazanmıştır. Cumhurbaşkanı, üst meclis ile birlikte, artık kilit savcılık, bütünlük kurumlarının atanması ve görevden alınması üzerinde kontrole sahip olmuştur. Örneğin, Başkan, Ulusal Banka'nın yönetim kurulu başkanını ve üyelerini, hatta MSK üyelerinin yarısını ve başkanını doğrudan atama yetkisini kullanabilir (Partlett, 2020: s. 10).

Yargı alanında Lukaşenko, başsavcıyı atama ve görevden alma yetkisini yasama organından almıştır. Böylece Başkan, gücü elinde toplamıştır. Başkan, Anayasa Mahkemesi'nin Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini anayasaya aykırı olan kararlarını sistematik olarak görmezden geldi ve Bakanlar Kurulu ile diğer hükümet kurumlarına da bu tür kararları görmezden gelme emri vermiştir (Louis, 2021). Anayasanın, ifade ve basın özgürlüğünü sağlamasına rağmen; Hükümet ifade, basın, toplantı, dernek, din ve dolaşım özgürlüğü dahil neredeyse tüm sivil özgürlükleri kısıtlama yoluna gitmiştir (Stiftung, 2020: s. 7). Başkanın savcılar ve mahkemeler üzerindeki resmi gücü, Lukaşenko'ya medyayı kontrol etme ve yasal işlem tehdidi yoluyla muhalefeti sindirme konusunda da önemli bir güç verdi (Fisher, 2020).

Başkan, yürütme organının oluşumunda ve işleyişinde söz sahibidir. Temsilciler Meclisinin onayı ile Cumhurbaşkanı, Başbakanı atar. Cumhurbaşkanı, Belarus Cumhuriyeti Hükümetinin yapısını belirler, Başbakan Yardımcılarını, Bakanları ve Hükümetin diğer üyelerini atar ve görevden alır. Hükümetin veya üyelerinin istifasına karar verir ve hükümet toplantılarına başkanlık etme hakkına sahiptir (State structure of the Republic of Belarus y.y.). Anayasanın öngördüğü hallerde Cumhurbaşkanı kanun hükmünde kararnameler çıkarır. Başkan, doğrudan veya özel olarak oluşturulmuş organlar aracılığıyla kararlarının ve icra emirlerinin uygulanmasını sağlar (Constitution of the Republic of Belarus y.y.).

2.2.3. Yargı

1922 ile 1990'ların başları arasında Belarus, “yargı gücü” nosyonunun bulunmadığı Sovyetler Birliği'nin bir parçasıydı. Devlet gücünün bölünemez olduğu ve halkın bu gücü Konseyler aracılığıyla kullandığı anlaşılmıştı. Mahkemeler bağımsız değildi ve yargıçlar Komünist Partinin yönetim organlarına bağlıydı. Belarus'ta kuvvetler ayrılığı ilkesi ilk kez 1990 yılında Devlet Bildirgesi'nde getirildi. 1992'de Belarus Parlamentosu, yargı sisteminde geniş bir değişiklik gündemi öngören Yargı ve Hukuk Reformu Kavramını onayladı. 1994'te Belarus Cumhuriyeti'nin yeni bir Anayasası kabul edildi, kuvvetler ayrılığı ilkesini oluşturdu ve yargı makamı kavramını birleştirdi (Vashkevich, 2012: s. 1065).

Yargı, Anayasa Mahkemesi ve genel yargı mahkemeleri sisteminden oluşur. Anayasanın 109. Maddesi uyarınca, “*Belarus Cumhuriyeti'nin yargı yetkisi*

mahkemelere verilmiştir” (Lex, 2004). Anayasa Mahkemesi, devletin düzenleyici eylemlerinin anayasal niteliğini garanti eder. Anayasa Mahkemesi, genel yargı mahkemeleri sisteminin başıdır. Sivil, ceza, idari ve ekonomik durumlar için en yüksek yargı organıdır. Bununla birlikte Belarus'ta olağanüstü mahkemelerin kurulması yasaktır (Press Service of the President of the Republic of Belarus y.y.).

Gerçekte Belarus'ta hükümet organları arasındaki güç dengesinin bozulduğu ve gücün Başkanın elinde yoğunlaştığı unutulmamalıdır. Venedik Komisyonu'na göre, Devletin diğer tüm organları üzerinde güçlü Başkanlık etkisine sahip sahte bir yarı başkanlık rejimi, 1996 ve 2004 referandumlarından sonra kuruldu (Thorgeirsdottir, 2021). Bazı Belaruslu yazarlar, mevcut hükümet biçimini aşırı cumhurbaşkanlığı olarak nitelendirmektedir (Chudakov, 2003). Profesör L. Golovko'a göre, *“gerçek anlamda bağımsız bir yargı, otoriter siyasi rejimler altında hiçbir koşulda var olamaz ve bu nedenle herhangi bir Batı tipi kurma ümidi böyle bir ülkede yalnızca bir yanılısamadır”* (Golovko, 2009: s. 3).

2.2.3.1. Belarus Anayasası

Belarus Anayasası, 15 Mart 1994'te Belarus Cumhuriyeti Yüksek Konseyi tarafından kabul edildi. Ülkenin tamamında en yüksek yasal güce ve doğrudan etkiye sahip olan devletin temel yasasıdır. 1994 Anayasası, Belarus tarihinde 1917 Ekim Devrimi'nden sonraki ilk Anayasadır. 1996 yılında, revize edilmiş Anayasa ile ilgili ulusal bir referandum yapıldı. 2004 yılında bir başka ulusal referandumun ardından Anayasa değiştirildi. Anayasa 9 bölüm ve 146 maddeden oluşmaktadır. Belarus Anayasası, toplumun ve devletin yapısına ilişkin demokratik görüşleri yansıtır (Constitution of the Republic of Belarus y.y.). 1994 Anayasası'na göre, Belarus Cumhuriyeti, hukukun üstünlüğü ilkesine tabi üniter, demokratik bir sosyal devlettir (7. Madde). Belarus Cumhuriyetinde devlet gücü yasama, yürütme ve yargı yetkilerine ayrılma ilkesine göre kullanılacak, yetki sınırları içindeki devlet organları bağımsız olacaktır (6. Madde). Ayrıca bu organlar kendi aralarında etkileşime girecek, birbirlerini kontrol edecek ve dengeleyeceklerdir. Devlet ve tüm organları ve görevlileri, kabul edilen mevzuat hükümleri çerçevesinde faaliyet gösterir. Bunun yanında Belarusça ve Rusça dilleri, Belarus Cumhuriyeti'nin resmi dilleri olacaktır (Madde 17). Anayasa'ya göre Belarus Cumhuriyeti'nin başkenti Minsk şehridir ve şehrin statüsü kanunla belirlenir (Madde 20). Belarus'ta hiç kimse işkenceye, zalimce,

insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye veya cezaya tâbi tutulamaz, tıbbi veya diğer deneylerde kullanılamaz (25.Madde). Herkesin düşünce ve inanç özgürlüğü ve ifade özgürlüğü garanti edilir. Hiç kimse inançlarını ifade etmeye veya inkar etmeye zorlanamaz (Madde 33). Devletin, kamu kuruluşlarının veya vatandaşların kitle iletişim araçlarını tekelleştirmesine ve sansüre izin verilmez. Belarus Cumhuriyeti vatandaşları, özgürce oy kullanma ve genel, eşit, doğrudan veya dolaylı olarak gizli oyla devlet organlarına seçilme hakkına sahip olacaklardır (Madde 38). Anayasa maddelerince görüldüğü gibi kağıt üzerinde bireyin hak ve özgürlükleri korunmaktadır. Ancak pratikte, özellikle seçim dönemlerinde, Anayasa tarafından güvence altına alınan haklar Başkan tarafından sürekli ihlal edilmiştir. Çalışmanın yapıldığı tarih itibariyle, son yapılan Ağustos 2020 Başkanlık seçimi sonrası halk taşma noktasına gelmiştir. Ülkenin her tarafında kitlesel protestolar yapılmıştır. Başkan, protestolara kolluk kuvvetleri aracılığıyla sert bir şekilde cevap vermiştir. Kitlesel Eylemler Yasası aracılığıyla birçok kişi haksız yere gözaltına alınıp işkenceye maruz kalmıştır.

Belarus'da yargı üzerindeki en fazla etki, icra şubesi tarafından, özellikle de Adalet Bakanlığı ve Minsk'teki yerel departmanları tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak Belarus'daki Adli Konseyler kararlarının bağlayıcı olmayan karakteri ve hukuk bilimi, baro birliği ve yasama gücü temsilcilerinden tamamen yoksun olma özelliğini taşımaktadır (Vashkevich, 2012: s. 1068). Bu yerel bölümler Adalet Bakanlığı olarak adlandırılır ve Yürütme Komitelerine bağlıdır. Bu Bakanlık, Bakanlar Konseyi ve kanunda belirtilen konularda doğrudan Belarus Cumhurbaşkanı'na bağlı merkezi bir devlet kurumudur. Adalet Bakanlığı Tüzüğü'nün 5.1. Maddesine göre, Bakanlık, adalet alanında hükümet politikasını uygulamaktan sorumludur (Kalitsky ve Borovskaya, 2016: s. 34).

2.2.3.2. Anayasa Mahkemesi

Belarus'ta yargı yetkisi mahkemelere verilmiştir, ayrıca bölgesel tanımlama ve uzmanlaşma ilkelerine dayanmaktadır (Stiftung, 2020: s. 11). Anayasa Mahkemesinin görevleri, Belarus Cumhuriyeti topraklarında Anayasanın üstünlüğünü ve bunun doğrudan etkisini korumak, devlet organları tarafından çıkarılan normatif yasal düzenlemelerin Anayasaya uygunluğunu sağlamak ve kural koymada yasallığı güçlendirmektir (Miklashevich, 2011: s. 1). Devlet organlarının kanunları,

kararnameleri, emirleri ve diğer işlemleri bunlara dayanılarak ve Belarus Cumhuriyeti Anayasasına uygun olarak ilan edilir. Kanun, kararname ile Anayasa arasında çelişki olması durumunda Anayasa uygulanır. Anayasaya aykırı olduğu kanunun öngördüğü usule göre tespit edilen hukuki fiiller veya bunların belirli hükümlerinin hiçbir yasal gücü yoktur (Problems Of Legislative Omission In Constitutional Jurisprudence, 2003: s. 41). Ayrıca Kanunun 10. maddesine göre, Anayasa Mahkemesinin yetki alanı içindeki kararları, tüm devlet organları, teşebbüsler, kurumlar için bağlayıcıdır (Lex, 2004: s. 3).

Anayasa Mahkemesi eşitlik esasına göre oluşturulur. Anayasaya göre, Belarus Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, hukuk alanında, kural olarak bilimsel bir dereceye sahip olan yüksek nitelikli uzmanlar arasından seçilen 12 yargıçtan oluşur (Lex, 2004: s. 26). Belarus Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesinin altı yargıcı, Cumhurbaşkanı tarafından ve diğer altı yargıç, Cumhuriyet Konseyi tarafından atanır. Cumhurbaşkanı, önerilen adayı atayıp atamama konusunda tam takdir yetkisine sahiptir (Vashkevich, 2012: s. 1077). Anayasa Mahkemesi yargıçlarının görev süresi, anayasal düzeyde belirlenir ve bir hakimin görev süresi 11 yıldır. Ayrıca bu yargıçlarının görev süreleri yenilenebilir (Miklashevich, 2011: s. 5). Anayasa'nın 110. Maddesine göre, yargıçlar bağımsızdır ve yalnızca hukuka tabidir. Adaletin idaresinin yargı sürecine herhangi bir müdahalesi yasaktır ve bu müdahale kanunen cezalandırılır. Bu garanti, Ceza Muhakemesi Kanunu, Medeni Usul Kanunu, Ekonomik Usul Kanunu ve İdari Suçlar Usul ve Uygulama Kanunu da dahil olmak üzere Belarus'un her usul kanununa dahil edilmiştir. Yargı bağımsızlığının yasal garantileri Yargı ve Hâkimlerin Statüsü Kanununda daha ayrıntılı olarak yer almaktadır (Vashkevich, 2012: s. 1101).

Anayasa Mahkemesi hakimleri, Cumhuriyet Konseyi üyesi ile Temsilciler Meclisi milletvekillerinin yardımcıları olamazlar. Ayrıca Anayasa düzeyinde yargıçların siyasi partilere veya siyasi amaçları güden diğer kamu kuruluşlarına üye olmaları yasaktır (36. Madde). Bir yargıç, yalnızca Anayasa ve yasanın rehberliğinde tarafsız olarak karar verir (Miklashevich, 2011: s. 6). Anayasa Mahkemesi, ya Cumhurbaşkanı tarafından imzalanmadan önce kanunların anayasaya uygunluğunun zorunlu ön incelemesini ya da eyaletteki tüm normatif yasal düzenlemelerin anayasal incelemesini gerçekleştirir. Ön incelemede kanunların Anayasaya uygunluğunu incelerken, hem incelenen kanunların anayasal hukuki anlamını ortaya çıkarmak hem

de anayasa kurallarını doğru ve tutarlı bir şekilde uygulamak amacıyla Anayasa Mahkemesi hukuki konumunu ortaya koymaktadır (Miklashevich, 2011: s. 5).

Pratikte Belarus'ta kuvvetler ayrılığı işlememektedir. Nüfusun karar alma veya seçilmiş organlar üzerinde neredeyse hiç etkisi yoktur, yerel özyönetim, esas olarak merkezi hükümetin yerel bir kolu olarak işlev görür ve başkanlık yetkisi neredeyse sınırsızdır, ayrıca herhangi bir hesap verebilirlikten yoksundur. Bunun yanı sıra demokratik bir denetim ve denge sistemi yoktur (Stiftung, 2020: s. 11). Bu nedenle, teorik olarak, adaletin idaresi sırasında yargıçlar hiç kimseye bağlı veya sorumlu değildir ve mevzuatta birçok yasal güvence bulunmaktadır. Bununla birlikte, uygulamada bu güvencelere tamamen saygı gösterilmez ve yargı yürütme gücünün güçlü etkisi altındadır. Bölgesel ve ulusal düzeylerdeki yürütme temsilcileri, davalar, yetkililer için ekonomik, politik veya sosyal öneme sahip olduğunda duruşmalara müdahale eder ve hatta kararları etkiler. Bununla birlikte, siyasi olmayan davalarda, en azından davaya karışan bir devlet kurumu yoksa, Belarus'da adil yargılanmak mümkündür (Stiftung, 2020: s. 12).

Bağımsız Belarus'un ilk anayasasının kabulünden yirmi yıl sonra, devlet kendi hegemonik söylemsel hukuk tanımını oluşturmayı başardı. Kamusal alanda yirmi yıllık hakimiyet, devletin mantığını yasama yoluyla kurumsallaşma, kamusal alanda yineleme yoluyla normalleştirme ve bu anlamsal çerçevelerin anayasa mahkemesi tarafından benimsenmesiyle sağlamlaştırılmıştır (Fruhstorfer, 2016: s. 486) Yargı bağımsızlığından yoksun hale getirilerek, verimsizleştirilip siyasi müdahalenin kuklası olmuştur. Dolayısıyla, anayasa değiştirilse bile Belarus'daki otoriter anayasacılığın kalıcı etkisi devam edecektir (Fruhstorfer, 2016: s. 486). Anayasa bağımsız bir yargı sağlar; ancak Lukaşenko ve hükümeti uygulamada yargı bağımsızlığına saygı göstermedi. Devlet kontrolündeki barolara üye olmayan insan hakları savunucularının mahkumlara ve tutuklulara erişimleri yoktu ve onlara hukuki danışmanlık sağlayamıyorlardı. Yolsuzluk, verimsizlik ve yargı kararlarına siyasi müdahale yaygındı. Savcılar ve mahkemeler, kişileri asılsız ve siyasi suçlamalarla mahkum etti ve yargılamaların sonuçlarını üst düzey liderler ve yerel yetkililer belirledi (Stiftung, 2020: s. 13).

2.2.3.3. Hegemonik Seçimli Otoriterliğe Giden Yolda İtici Güç: Belarus'ta Anayasa Değişiklikleri ve Referandumlar

Demokrasi dışı ülkelerde anayasaların pek ilgi çekmediği düşünülmektedir (Gökçe ve Dölek, 2018: s. 119). Kısıtlanmamış otoriter yöneticiler, onları istedikleri gibi büküp değiştirirler ve düzenli olarak şiddet görürler. Belarus bu konuda bir örnek gibi görünmektedir. Belarus Cumhuriyeti resmi sitesine göre, 24 Kasım 1996 ve 17 Ekim 2004 ulusal referandumlarla değiştirilen 1994 Belarus Cumhuriyeti Anayasası, Belarus devletinin temel yapısını sağlar (Lex, 2004: s. 21). Anayasanın I, II, IV, VIII. Bölümleri sadece referandum ile değiştirilebilir (Madde 140). Anayasayı referandum yoluyla değiştirme veya ekleme kararı, seçmen kütüğündeki vatandaşların çoğunluğunun lehine oy kullanması halinde kabul edilmiş sayılır (Academy for Territorial Development in the Leibniz Association, 2021). Anayasanın değiştirilmesi ve eklenmesine ilişkin bir kanun, en az üç ay arayla Meclis tarafından iki kez görüşülüp onaylandıktan sonra kabul edilebilir (Madde 139). Ancak olağanüstü hal sırasında veya Temsilciler Meclisinin yetki süresinin son altı ayı içinde Parlamento tarafından Anayasa değiştirilemez. 2014 yılında Lukaşenko, Belarus'un kendisini egemen bir devlet olarak kurduğunu, komünizm sonrası “geçiş döneminin” bittiğini açıkladı. Er ya da geç, yeni bir Anayasanın kabul edilmesi gerektiğini söyledi (Burkhardt, 2020: s. 466). Anayasa reformu, Belarus'da demokratik değişime ancak etkili kuvvetler ayrılığı için gerekli normları ve yapıları eski haline getirirse ve böylece cumhurbaşkanının diğer hükümet dalları üzerindeki gücünü kontrol ederse etkili olacaktır (Partlett, 2020: s. 13). Ancak Lukaşenko, tartışmalı 2020 Başkanlık seçimi protestolarından uzaklaşmayı hedefleyerek uzun bir anayasa değişikliği süreciyle muhalefeti yıpratmak ve bölmek istiyor. Tek amacı, iktidar üzerindeki hakimiyetini artırmak. Buna karşın muhalefet ise, şu anlık anayasa üzerinde açık bir tartışma başlatılmadan önce özgür ve adil seçimler istemektedir (Burkhardt, 2020: s. 485).

2.2.3.3.1. 1995 Anayasa Değişiklikleri

Belarus'ta Anayasanın onaylanmasının ardından 23 Haziran 1994'te cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı ve Lukaşenko Başbakan Kebich'e karşı ikinci turda %19,9'a karşı %80,1 ile kazandı (Kroll, 1994: s. 4). Aynı zamanda, kampanya sırasında adil bir rekabet ortamı olduğu için haklı olarak kazandığı ilk ve son seçim

oldu, bununla birlikte devlet ve toplum üzerindeki kontrolünü pekiştirmek için hızla harekete geçti (Diamond ve Plattner, 2015: s. 67). Cumhurbaşkanı Lukaşenko, iktidara geldiğinden beri yürütme gücünü en üst düzeye çıkarmaya ve yasama ile yargının gücünü en aza indirmeye çalıştı (Human Rights Watch, 2006). Mayıs 1995'te Lukaşenko tarafından başlatılan referandum seçmenlere dört oy sorusu sordu. Referandum soruları arasında şunlar vardı: Rusçayı resmi bir devlet dili yapıp yapmamak; Sovyet dönemi cumhuriyet bayrağına büyük ölçüde benzeyen bir bayrak gibi yeni ulusal sembollerin kabul edilip edilmeyeceği; Rusya ile daha yakın ekonomik bütünleşme olup olmayacağı (McMahon, 1997: s. 131). Belarus Anayasasının yapısı, Lukaşenko'nun güçlendirilmiş cumhurbaşkanlık sistemine giden yolda hizmet etti. Lukaşenko geniş kapsamlı yetkilere sahip güçlü bir cumhurbaşkanlığı geliştirdi. Gojczyk'in deyişiyle, anayasal bir meşruiyete hizmet ediyordu, ancak Avrupa bağlamından çıkarıldı ve komünist fikirlere dayanan özelliklerle dolduruldu, böylece anayasa bir güç sınırlaması değil, daha çok mevcut güç ilişkileri etrafında modellendi (Gojczyk, 2006: s. 315). Aynı zamanda Belarus'un siyasi hayatında bir eksiklik olarak, BPF'nin 1988'de ortaya çıkışından bu yana bir dizi siyasi parti kurulmuş olmasına rağmen, devlet siyasi çoğulculuğa elverişli koşullar yaratmadı. Çoğu parti ve siyasi kuruluşlar zayıf organizasyon yapılarına sahipti ve kamusal yaşamda sınırlı bir rol oynamaktaydı (OSCE, 2006: s. 5). Böylece görevdeki lider, gücünü arttırabilmek için her türlü desteği daha kolayca almayı başardı.

2.2.3.3.2. 1996 Referandumu

Lukaşenko 1991'den beri kendi işlevsel mantığına sahip bağımsız bir siyasi rejim geliştirmesine rağmen, otoriter karakterini tamamen bir kenara bırakmadı. 1995 Anayasa değişiklikleri sonrası yürütme ile yasama arasındaki çatışma, Nisan 1996'da yoğunlaşmıştır. Minsk, büyük hükümet karşıtı protestolara sahne olmuş ve acımasız bir baskı ile protestolar sona erdirilmiştir. Lukaşenko'nun yönetimi Yüksek Sovyet'teki milletvekilleri ile defalarca çatışmıştır. 1996 anayasal uyuşmazlıkta Zyanon Pozniak ve diğer muhalif milletvekilleri Lukaşenko'yu görevden almak için duruşmalar başlattı (Ash, 2015: s. 10). Temmuz ayına gelindiğinde ise parlamento ve cumhurbaşkanı birbirlerini anayasayı ihlal etmek ve diğerinin politikalarını engellemekle suçladılar. Lukaşenko, 7 Kasım 1996 için cumhurbaşkanlığı anayasa taslağı referandumunu ilan etti (Fruhstorfer, 2016: s. 475). Mahkeme, Anayasa değişiklik ve ilavelerinin zorunlu

referandumuna sunulmasına ilişkin Yüksek Konsey kararının 3. fıkrasının Anayasa ve Belarus Cumhuriyeti kanunlarına uymadığını tespit etti (Electoral Code Of The Republic Of Belarus, 2000: s. 5). Anayasa Mahkemesinin kararına rağmen, Devlet Başkanı Kararı, referandumun müzakere konularını bağlayıcı hale getirdi ve 22 Kasım 1996'da referandum yapıldı.

1994 Seçiminden sonraki aylarda, Yüksek Sovyet'in değişiklikleri bir parlamenter sistem kurmak istemekte ancak Lukaşenko'nun yapmış olduğu değişiklikler Yüksek Sovyet'in etkinliğini azalttı (McMahon, 1997: s. 131). 1996 referandumundan sonra bazı hakimler ve Belarus Anayasa Mahkemesi Başkanı istifa etti. Belarus Anayasa Mahkemesi 1997'de kendi kararını gözden geçirerek güncellenmiş bir bildiriyle Kasım 1996 tarihli kendi görüşünü “çelişkili” olarak iptal etti (Ostapovich ve Komarova, 2020: s. 287). Yasama ve yürütme arasındaki çatışma daha da tırmandıkça, bir Rus delegesi referandumu tamamen iptal etmeyi ve her iki taslağı da düşürmeyi önerdi. Bununla birlikte, Belarus cumhurbaşkanı amacını sürdürdü ve ortak referandum yapıldı. Resmi sonuçlar, cumhurbaşkanlığının açık bir şekilde kabul edildiğini ve parlamento taslağının reddedildiğini gösterdi (Fruhstorfer, 2016: s. 475).

1996 referandumuyla beraber, 1990-1996'da daimi parlamento işlevi gören Yüksek Konsey feshedildi ve iki meclisli Ulusal Meclis oluşturuldu. Belarus'un alt meclisi olan Temsilciler Meclisi, gizli oyla genel, eşit, özgür ve doğrudan seçim yoluyla seçilen 110 milletvekilinden oluşmaktadır (Partlett, 2020: s. 11). Parlamento'nun üst kanadı “Cumhuriyet Konseyi” ise 64 üyeye sahiptir. Cumhuriyet Konseyindeki 8 üye Cumhurbaşkanı ile ataması yapılmaktadır. Anayasa'da açıklanan durumlar dışında, yasa tasarıları ilk olarak Temsilciler Meclisi tarafından görüşülmekte, daha sonra Cumhuriyet Konseyi'nde müzakere edilmektedir. Kanun taslağının yasalaşması için her iki kanatta yapılan oylamada mutlak çoğunluğun olması gerekmektedir (Constitution of the Republic of Belarus, 1996).

24 Kasım 1996'da resmi sonuçlar, seçmenlerin yüzde 70'inin Lukaşenko'nun değişikliklerini onayladığını gösterdi (McMahon, 1997: s. 129). Referandum Sonuçlarına göre, Belarus Cumhuriyeti Anayasasında değişiklik ve eklemeler yapılırken, Anayasa Mahkemesinin, bu alandaki meselelerin değerlendirilmesi de dahil olmak üzere birçok yetkisi bulunmasına rağmen referandumun güncel metnine

yansımadı. Venedik Komisyonu'nun nihai görüşü “*Önerilen değişiklikler çok büyük öneme sahiptir ve tamamen farklı bir Devlet iktidarı sisteminin kurulmasına yol açar. Her iki değişiklik önerisi de kurumsal sorunların iki zıt anlamda, Belarus anayasal sisteminin otoriter bir evrimine doğru tırmanmasına yol açmaktadır*” şeklinde olmuştur (Russell, 2003: s. 12). 1996 anayasa değişikliği böylelikle kurumların ayrılığını veren, ancak bölünme, kontrol ve denge olmaksızın bir kuvvetler ayrılığı sistemi öngördü (Waldron, 2013: s. 440). Değiştirilen anayasa ile yeniden kurulmuş bir parlamento olan iki meclisli Ulusal Meclisin yetkilerini büyük ölçüde azalttı. Pro-Lukaşenko adayları, uluslararası gözlemciler tarafından düzensiz veya demokratik olmadığı düşünülen sonraki yasama seçimlerinde baskın oldu (Rostovtsev, 2021). Süreç, parlamentodaki muhalefet ve uluslararası toplum tarafından kınandı (OSCE, 1996). 1996 değişiklikleri, Cumhurbaşkanı Lukaşenko'ya, otoritesine yönelik tehditleri etkisiz hale getirmek için güçlü bir araç sağladı ve bu nedenle, hem resmi hem de gayri resmi siyasete hakim olmaya devam etmesine izin verdi (Partlett, 2020: s. 5).

Belarus'ta resmi olarak kuvvetler ayrılığı hala mevcut olsa da, yeni anayasa uyarınca, cumhurbaşkanı, hükümetin diğer dallarına ezici bir şekilde hakim olmuştur (Belarus Human Rights Watch, 2006). Referandum, Başkanlık döneminin uzatılmasını onayladı ve daha küçük ve tamamen Başkan'a bağlı bir Ulusal Meclis (Narsiona / 'noe Sobranie) parlamentonun yerini aldı. Bu resmen anayasal bir darbeydi ve giderek otoriterleşen bir rejime uygun zemin hazırladı. Cumhurbaşkanının yasama organının yanı sıra mahkemeler, MSK, ve Ulusal Banka da dahil olmak üzere dördüncü şubedeki düzenleyici veya bütünlük kurumlarına hakim olmasını sağlamıştır (Partlett, 2020: s. 7). Meclis oturum dışı kaldığında, çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri kanun hükmündedir. Bir kanun başkanlık kararnamesiyle çelişiyorsa, genel olarak başkanlık kararnamesi geçerli olur (OSCE, 2006: s. 5). Böylelikle Kasım 1996'daki referandumu, cumhurbaşkanının devlet iktidarını tekeline alarak ona yarı diktatörlük yetkileri verdi. Rejim altında Anayasa Mahkemesi, Başkanın atadığı kişiler tarafından görevlendirildi ve artık cumhurbaşkanının direktifleriyle yönetildi. Parlamentonun feshi prosedürü basitleştirilirken, görevden alma prosedürü daha karmaşık hale getirildi. Böylelikle Başkan devlet kurumları arasında karar alıcı rolünü pekiştirerek devlet kurumları üzerinde hegemonyasını sağlamış oldu. Muhalefet politikacıları ise

ya sürgüne zorlandı ya da aralarında muhalefet lideri Viktor Gonchar ve içişleri bakanı Yuri Zakharenko da bulunduğu birçok kişi ortadan kayboldu (White, 2003: s. 174).

2.2.3.3.3. 2004 Referandumu

14 Mayıs 1995, 24 Kasım 1996 ve 17 Ekim 2004 referandumlarının tümü, ana gündem belirleyicisi olan Cumhurbaşkanı tarafından başlatıldı. Referandumlar, parlamento seçimleriyle aynı gün içerisinde yapıldı (Fruhstorfer, 2016: s. 473). Anayasa değişiklikleri, 1994-1996 yılları arasında Belarus'ta otoriter bir rejimin kurulmasına ve 2004'te istikrar kazanmasına katkıda bulundu. Böylelikle, Lukaşenko'nun demokratik düzeni aşındırmak ve tam teşekküllü bir otoriter rejim kurmak için anayasayı kötüye kullandı (Fruhstorfer, 2016: s. 487). 1996 anayasa referandumu, Cumhurbaşkanının yalnızca iki dönem görev yapabileceği ilişkin temel bir sınırlama koymuştur. 2004 referandumu bu kısıtlamayı ortadan kaldırmıştır. Lukaşenko, mevcut anayasal kurallara göre, 2006 yılında cumhurbaşkanı olarak son dönemiyle karşı karşıya kaldı. Lukaşenko, cumhurbaşkanlığı yetkisi üzerindeki bu hayati kontrolü ortadan kaldırmak için, Anayasa'nın IV. Bölümündeki süre sınırı şartını kaldırmak amacıyla 2004 referandumu çağrısında bulundu. Lukaşenko, bu değişikliği referandumda onaylamak için devlete ait medyayı ve Merkez Seçim Komisyonu (MSK) üzerindeki kontrolünü kullandı (Partlett, 2020: s. 11).

Otoriter liderler sürekli olarak güçlerine yönelik tehditleri ortadan kaldırmaya çalışmaktadırlar (Geddes, Wright, ve Frantz, 2018: s. 65). Otoriterliğin kendiliğinden bir siyasi düzen biçimi olmadığını göstermiştir. Lukaşenko, 1996'da cumhurbaşkanlığının gücünü artırdı ve 2004'te iki dönem başkanlık sınırını kaldırdı (Bartole ve Russell, 2004). Böylelikle anayasa değişiklikleri, Lukaşenko'nun Belarus siyasetine hakim olmasını sağlamıştır. Belarus'taki yaşanan olaylar, bir kez daha devlet içerisinde kurumlar arasındaki denge-denet mekanizmasının oluşturulmasının hayati bir önem olduğunu göstermiştir. Başkan tarafından referandumlar ile bozulan; yasama, yürütme ve yargı arasındaki denge tekrardan sağlanmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BELARUS SİYASAL İÇ YAPISI VE BAŞKANLIK SEÇİMLERİ

Belarus Anayasası 1994 yılında ilan edilmiştir. Anayasa'nın ilan edilmesinin ardından aynı yıl içerisinde Başkanlık seçimleri yapılmıştır. Başkanlık seçimlerini kazanan Alexander Lukaşenko, ikinci bölümde bahsedildiği gibi ülke genelinde referandumlar yaparak konumunu güçlendirerek güçler ayrılığını ortadan kaldırmıştır. Ancak Başkan ülke içerisinde hegemonik gücünü sağlamış olsa da uluslararası toplumda meşruiyetini sağlamak adına şeffaf ve adil olmayan seçimler yapmıştır. Bu bölümde, Belarus'taki; 1994, 2001, 2006, 2010, 2015 ve 2020 Başkanlık seçim süreçlerinin öncesi ve sonrasına odaklanılarak Başkanın sokak protestolarına, STK'lara, medyaya, parlamentoya ve yargıya etkileri incelenecektir.

3.1. BELARUS SİYASAL İÇ YAPISI

Belarus, 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından bağımsız bir devlet olarak ortaya çıktı (Crabtree, Fariss, ve Schuler, 2016: s. 1). Ancak bu kendi inisiyatifiyle gerçekleşmemiştir. Daha çok Sovyetler'den ayrılan Ukrayna, Litvanya ve hatta Rusya'nın bağımsızlıklarına bir tepkiydi. Bunun yanı sıra Belarus'ta, diğer devletlerin aksine Komünist Parti, Bakanlar Konseyi ve Parlamento da dahil olmak üzere Sovyet sisteminde egemen parti olarak kaldı. Belarus anayasasında da köklü bir değişiklik olmadı. Kurumsal düzen ve eski Sovyet temel yasası, 1994'te ilk anayasa kabul edilene kadar hâlâ yürürlükteydi (Kramer, 2012: s. 24).

Belarus bağımsızlığını kazanırken ne yeni bir anayasa yazıldı ne de 1994'e kadar cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı. Mart 1994'te, Belarus yasama organı ulusal anayasayı kabul etmesiyle başkanlık sistemine geçildi. İlk Başkanlık seçimlerinden sonra ise Belarus Cumhuriyeti, 1996 Anayasa değişiklikleriyle beraber, kapsamlı bir yetki vermiştir (Bartole ve Russell, 2004: s. 4). Değişiklikler ile beraber Belarus otoriter bir devlet haline gelmiştir (Crabtree, Fariss, ve Schuler, 2016: s. 1).

BPF 1994 başkanlık seçimleri için aday gösteren en güçlü partiydi. Partinin adayı, KGB tarafından idam edilen Sovyet vatandaşlarının gizli bir mezarlığı olan Kurapaty'yi ortaya çıkararak ve 1988'de BPF'nin kurulmasını başlatan bir tarihçi ve arkeolog olan parti lideri Pazniak'tı (Koulinka, 2014: s. 43). Seçimlerde diğer adaylar; Stanislav Shushkevich, Başbakan Vyacheslav Kebich, eski bir kolektif çiftlik yöneticisi ve Belarus parlamentosunun bir üyesi olan Alexander Lukaşenko, Aleksandr Dubko ve Vasil Novikaŭ'dı (Koulinka, 2014: s. 43). Bu adayların tümü, Belarus halkına benzer hatta aynı şeyleri teklif etti. Her aday yoksullar, işsizler ve emeklilere sosyal odaklı bir ekonomi vaat etti. Fiziksel ve zihinsel engelliler, çocuklar ve çok sayıda çocuğu olan aileler için devlet destekli bakım sözü verdi. Ayrıca ücretsiz eğitim ve tıbbi bakımı sürdürme sözü de vermişlerdir (Koulinka, 2014: s. 41). Ancak Başkan Lukaşenko kendini diğerlerinden ayrılan birtakım özellikleri vardı. Lukaşenko'nun bir gazete makalesindeki biyografisinde kendisinden şu şekilde bahsedilmiştir; Belarus'un bir köyünde doğdu, babasız büyüdü. Hiçbir zaman iktidarda olmadı, yani *“insanlara asla yalan söylemedi”* (Koulinka, 2014: s. 45). *“Alexander Lukaşenko'nun sesi insanların kendi sesiydi. Bazen histerik olsa da, insanların sorunlarını sağlam bir şekilde ifade etti”* (Koulinka, 2014: s. 46). Sesi otoriter gelen Pazniak ile karşılaştırıldığında, Lukaşenko popülist ve seçmenlerin çoğunluğuna zararsız görünüyordu. Bu nedenle, 1994'te seçmenler neredeyse aynı refah ve sosyal koruma vaatleri arasında seçim yaparken, her şeyden önce ses tonu neredeyse herkese hitap eden adayı tercih ettiler (Koulinka, 2014: s. 51). Başkanlığı eline alan Lukaşenko kısa sürede gücü yürütme organında toplamak adına, 1995 Anayasa değişikliğinde bulundu daha sonra 1996 referandumuyla konumu güçlendirmiştir. Batılı ülkeler tarafından Lukaşenko adil olmayan seçimler, anayasa değişiklikleri gibi konularda tepki almış olsa da kendisi Rusya yanlısı politikalar izleyerek 2000'li yıllara doğru giden süreçte devletin egemenliği konusunda tavizler vermiştir. 2001 seçimiyle beraber Başkanlık konumunu güçlendirmesiyle 2004 yılında bir referandumla yeniden seçilebilmesinin önünü açmıştır. Böylelikle 2006, 2010, 2015 ve 2020 yılına kadar zaman zaman seçim süreçlerinde protestolar artmış olsa da Başkanlığını sürdürebilmiştir. Lukaşenko Başkanlığının devamlılığı sağlama konusunda oldukça önemli olan Rus desteği son zamanlarda belirsizliğini korusa da, Başkanın 26 yıldır Başkanlık koltuğunda oturmasını sağlayan en önemli etkidir. Bu durum ikili ilişkilerde zaman zaman krizlere sebebiyet verse de Başkan Lukaşenko,

Batı ile Rusya arasında oyun sahası edinmiştir. Ancak 2021 yılı itibariyle Belarus Başkanlık seçimleri sonrası gelişmelere bakıldığında, Başkanın Rusya'yla asimetrik ilişkisinde yeni bir dönemin başladığını göstermektedir.

3.1.1. Belarus'un Seçim Sistemi

Belarus'daki seçimler, 1996'da değiştirilen 1994 Anayasası'na ve Şubat 2000'de kabul edilip, 2003, 2006, 2010, 2011, 2013, 2015'te revize edilen bir seçim yasasına göre yönetilmektedir (Electoral Legislation in Belarus y.y.).

2000 yılı Seçim Kanunu, seçimlerin yapılmasını düzenleyen temel yasadır. İdari İhlaller Yasası, Ceza Yasası, Kitleli Olaylar Yasası, Basın ve diğer Kitle İletişim Yasası ve MSK düzenlemeleri de dahil olmak üzere çeşitli diğer yasalar seçimlerin gidişatını etkiler (OSCE, 2006: s. 5).

Seçim Kanunu, özgür ve adil bir seçim için yeterli bir temel sağlamaz. Yasa, açık seçim kampanyası yasaklarını içermemekle birlikte, MSK'nın mevzuata ilişkin yorumuna göre adaylar, Devlet medyasında ücretsiz yayın süre hakkı, seçmenlerle toplantılar düzenlemek ve belirli basılı kampanya materyalinin dağıtılması gibi kampanya biçimlerinde yer alabilirler (OSCE, 2006: s. 6). Ayrıca Kanunun 53. Maddesi, seçim gününden önce beş günlük 'erken oylama' öngörmektedir (OSCE, 2006: s. 7).

Ne cumhurbaşkanlığı ne de parlamento seçim kampanyaları için parti üyeliğine gerek yoktur (Marples, 2006: s. 4). Seçim haklarından yararlanan ve ülkede en az on yıl ikamet etmiş 35 yaşından büyük herhangi bir vatandaş, cumhurbaşkanı adaylığına başvurabilir. Öte yandan Başkan beş yıllık bir dönem için doğrudan seçilir ve toplamda iki dönemden fazla görev yapamamaktaydı. Bu şart 2004 referandumuyla ortadan kaldırıldı. Adayların, adaylıklarını kaydettirmek için en az 100.000 seçmenin imzasını almaları gerekir; seçmenlerin en az %50'sinin oy kullanması şartıyla, sandıkta yer alanların %50'sinden fazlasının desteğini alırlarsa seçilirler. Hiçbir aday genel çoğunluğu kazanamazsa, en fazla oyu alan iki aday arasında iki hafta içinde ikinci tur yapılır; Bu ikinci turda oyların %50'den fazlasını elde eden aday yeni cumhurbaşkanı olur. Belarus anayasasına göre, cumhurbaşkanlığı seçimleri parlamentonun alt meclisi olan Temsilciler Odası tarafından yapılır (Constitution of the Republic of Belarus, 1996).

Belarus'ta 1999'da yapılması gereken Başkanlık seçimleri 2001 yılına ertelenmiştir. Buna neden olarak, Alexander Lukaşenko'nun, 1996'da yapılan referandum ile görev süresini tartışmalı bir şekilde iki yıl uzatmasıdır. Daha sonra 2004'teki bir referandum ile, Lukaşenko cumhurbaşkanlığın iki dönemlik sınırlarını ortadan kaldırarak 2006'da ve bugüne kadar ki tüm seçimlerde yönetimin başında kaldı. 1994'te Belarus Cumhurbaşkanlığı Ofisi'nin kurulmasından bu yana, Lukaşenko ilk seçim hariç tüm cumhurbaşkanlığı seçimlerini (2001, 2006, 2010, 2015 ve 2020) tartışmalı olarak kazandı (Robinson, 2020: s. 4).

3.1.2. Belarus'ta Partilerin Rolü

Belarus partilerinin toplumdaki rolü sorgulanabilir. Muhalefet partilerinin seçimler üzerindeki denetleme etkisi oldukça zayıftır. Bu nedenle Lukaşenko'nun geçici zaferlerinin arkasında hile yaptığını düşünmek çok da zor değildir. Belarus'lu bir siyaset bilimci olan Alexandr Feduta, partilerin zayıf rolünün nedenlerini Belarus'un çoğunluklu oy sistemine sahip olduğunu savunarak açıklamıştır (Filtenborg ve Weichert, 2020). Partilerin seçmenler arasında iyi bir itibarı olmadığı ve adayları destekleyecek maddi kaynak bulunmadığı için adaylar bağımsız bir platformda yarışmadılar. Ayrıca, partiler etkin bir şekilde seçim sürecinden dışlanırken, yasalar ise partilerin parlamento dışındaki siyasi çalışmalarına engel olmuştur. Ülkede muhafazakarlık, özgürlük gibi ideolojik doktrinlere dayanan grupların siyasi kimliğinin gelişimini yavaşlatan, demokratik gelenekleri olmayan zayıf bir siyasi kültür vardı. AGİT'in bir temsilcisi olan Heinz Timmermann, Belarus'taki partilerin zayıf konumunun, Sovyet tek parti iktidarının bir sonucu olarak geleneğin eksikliğinden kaynaklandığını ve bunun da düşük sayıda parti üyesi ile sonuçlandığını iddia etmiştir (Kramer, 2012: s. 34). Profesör Elena Korosteleva partiler için, öngörülebilir grup sadakatlerine sahip meşru partiler olsa da, toplumdaki güç ilişkilerini dengelemek için istikrarlı bir parti sistemine dönüşemeyecekleri ifade etmiştir (Korosteleva, 2005: s. 61). Bu durum, partilerin iyi bir seçim desteğinden yoksun kalmasına neden olur. Ayrıca Cumhurbaşkanlığının kurulmasıyla, Belarus halkının herhangi bir parti bağlantısı ve parti karşıtı tavrı olmaksızın popülist Lukaşenko'ya maruz kaldığına dikkat çekmiştir. Seçim zamanı geldiğinde seçmenlerin oylarını marjinal bir adaya boşa harcamayı tercih etmiyorlar, böylece iki kötü adaydan daha az kötü olanını seçiyorlar (Kramer, 2012: s. 33). Sonuç olarak, Belarus'taki

partilerin rolünün oldukça sınırlı olduğu görülebilir. Bu kısmen Lukaşenko'nun yıllar içinde oluşturduğu kurumsal ve yasal çerçeveden kaynaklanıyor olsa da, tarafların kendileri de bunda rol oynamışlardır. Tüm bu nedenler dikkate alındığında; AGİT'in erken oylama, oy sayımı ve sonuçların tablo haline getirilmesindeki şeffaflık eksikliği, oylara hile karıştırılması için sayısız olasılığa ve örneklere işaret etmesi gibi seçim sonuçlarında belirtilen ihlaller “bir tuz parçası olarak” görülmektedir (Kramer, 2012: s. 35).

3.2. BELARUS'TA BAŞKANLIK SEÇİMLERİ

Belarus'ta 1994 yılından itibaren 2001, 2006, 2010, 2015 ve 2020 yılında Başkanlık seçimleri yapılmıştır. Bu bölümün temel amacı; Belarus'taki Hegemonik Seçimli Otoriter rejim yapısının, Başkanlık seçimleri öncesi ve sonrasındaki süreci ve seçim esnasında medyanın etkisi gözden geçirilerek başkanın gücü kontrol altına alarak ülkede seçimler yoluyla uluslararası alanda rejimin meşru bir zemin hazırlamasını incelemektir.

3.2.1. 1994 Başkanlık Seçimleri

19 Haziran 1994'te Belarus ilk başkanlık seçimini yaptı. Shushkevich ve Kebich birbirleriyle rekabet ederken, Lukaşenko, ilk turda yüzde 17 oy alan Kebich'e karşı yüzde 45 oy alarak ikinci tura çıkma hakkı kazandı. Diğer taraftan seçimlerin ilk turunda Pazniak, yüzde 13 oy aldı ve Belarus medyasının hükümetin tekelinde olduğunu iddia ederek BPF'yi milliyetçi ve yok edici bir güç olarak öne sürdü (Koulinka, 2014: s. 46).

10 Temmuz 1994'te ise Lukaşenko, cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turunda Başbakan Vyacheslau Kebich'i yenerek oyların yüzde 80'ini aldı (Radio Free Europe/Radio Liberty, 2006). Bu seçim sonucu Lukaşenko'nun kişisel rejimi tarafından sıkı bir şekilde kontrol edilen Belarus'ta yapılan son özgür cumhurbaşkanlığı seçimi olmuştur (Crabtree, Fariss, ve Schuler, 2016: s. 1).

Lukaşenko seçildikten sonra, makamının yetkilerini genişletmek için büyük çaba gösterdi ve kısa bir süre sonra Belarus parlamentosu ve Anayasası ile çatışmaya

başladı (White, 2003: s. 173). 1995'te ve yine 1996'da Lukaşenko, yetkisini genişletmek, başkanlık dönem sınırlarını kaldırmak ve yasama organı üzerindeki yürütme kontrolünü önemli ölçüde genişletmek için halk referandumlarını kullandı. Yetkisinin genişlemesiyle Lukaşenko, kamu desteğini almak için tasarlanmış geniş sosyal refah programları uyguladı (Crabtree, Fariss, ve Schuler, 2016: s. 1). Bunun yanı sıra ülke içerisinde Başkanlık gücünü kullanarak Belarus kurumları üzerinde hegemonyasını sağlayarak devletin başında olmayı garantileme yoluna gitti.

3.2.1.1. Alexander Lukaşenko

Alexander Lukaşenko 31 Ağustos 1954'te Kopys, Vitebsk bölgesi, Belorusia, SSCB'de doğdu. 1994'ten beri kendisi Belarus Devlet Başkanıdır. 1982-90 yılları arasında Lukaşenko, kolektif devlet çiftliklerinde ve inşaat malzemelerinde yönetim ve parti görevlerinde bulunmuştur. Lukaşenko, 1990 yılında BSSR parlamentosuna seçildi. Lukaşenko, parlamentoda Demokrasi için Komünistler adlı bir topluluk kurdu ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasına yol açan Aralık 1991 anlaşmasına karşı çıkan tek milletvekili oldu. Bunun yanı sıra bu konuda birtakım tartışmalar da yer almaktadır. White'a göre karşı çıkan aday Lukaşenko yerine bir başkasıdır (Britannica, 2020). Lukaşenko, halka kendini sade ve basit bir insan olarak sunmaya çalıştı ve bunu kamuoyunda farklı mesajlar ve vizyonlar aracılığıyla başardı (Peter ve Laustsen, 2003: s. 75).

Varlığını ve endişelerini göstermek adına konuşmalarını halka iletme için radyo ve televizyon yayınlarını kullandı. Güçlü bir adamın kontrolü ele alması, zor zamanlarda devlete yön vermesi ve devletin karşı karşıya olduğu sorunları yönetmesi gerektiğini savundu. Lukaşenko böylece Belarus nüfusu ile yakın bir ilişki kurmayı başardı (Peter ve Laustsen, 2003: s. 74). Ayrıca Lukaşenko, kaçınılmaz zorluklar ile başa çıkma ve istikrarlı bir yaşam ve ilerleme elde etmek için çok çalışmanın gerekliliği konusunda her uyarıda "biz" vurgusunu yaparak kendisini "halk" dan ayırmadı (Peter ve Laustsen, 2003: s. 47). Popülist propagandalar aracılığıyla insanların psikolojik sempatilerini, duygularını ayırt etme ve ustaca kullanma konusundaki yetenekleri Lukaşenko'ya otoriter yönetimini ve siyasi rejimini güçlendirmede büyük ölçüde yardımcı oldu (Korosteleva, Lawson, ve Marsh, 2002: s. 152).

Lukaşenko, bağımsız Belarus'daki muhafazakar komünist gruplar ile yakın bir ilişki sürdürmesinin yanı sıra Rusya'da da benzer gruplarla bağlantıları kurdu. 1994'te, yeni bir Slav devletleri birliği kurulması çağrısıyla Moskova'daki Rus Devlet Duma'sına hitap etti ve sonraki yıllarda Rusya ile daha yakın bağları teşvik etti. Böylelikle Rusya ile Belarus ilişkileri farklı bir platforma geçmiş oldu ve beraberinde birtakım eleştirileri de getirmiş oldu. Bu konu, dördüncü bölümde Rusya ile olan ilişkilerde detaylıca incelenecektir.

3.2.2. 2001 Başkanlık Seçimleri

Lukaşenko, 1994 de seçilmesinden bu yana Belarus'taki iktidarını referandumlar ile güçlendirdi. Yeni bir anayasa Lukaşenko'nun cumhurbaşkanlığı dönemini 1996 referandumundan itibaren sayarak, 1999'da olması gereken olası seçimi atlatmasını sağladı. Dolayısıyla, bu gelişme, gerçekte iktidarın merkezi haline geldiği ve ülkenin gelişimini tercihlerine göre yönlendirebildiği için Sovyet tarzı bir hükümete geri dönüş olarak görülebilir. Yeni anayasa Lukaşenko'ya uygun hale getirildi. Esasen 1994 demokratik anayasasını kullandı ve çıkarları doğrultusunda değiştirdi, yani bu anayasa onu yönetici olarak pratikte Belarus'da karar alma otoritesi yaptı. Ancak bunun, seçmenlerin çoğunluğunun rızasıyla ve dolayısıyla demokratik yollarla olduğu kabul edilmelidir (Kramer, 2012: s. 26).

2001 cumhurbaşkanlığı seçimleri sırasında demokrasi yanlısı muhalefet partileri; STK'ları, sendikaları ve hatta hükümetin bazı yüksek rütbeli üyelerini bir araya getirmeyi başardı ve Lukaşenko'ya alternatif bir aday sağladı. Lukaşenko'nun ana rakibi, Batı'nın teşviki ve mali desteğiyle, farklı muhalefet partileri ve hareketlerinin tek aday olarak benimsenen Vladimir Goncharik idi (Traynor, 2001). Goncharik, diğer adaylardan önemli ölçüde daha yaşlıydı, ayrıca 1986'da cumhuriyetin sendikalarının başına atanmasından önce çeşitli Genç Komünist Birliği ve Komünist Parti pozisyonlarında görev yapmıştı. Bu, onun halkın desteğini alabilmesi için etkili bir neden olarak görülmekteydi. Seçimler sırasında on biri cumhurbaşkanına muhalefet olmak üzere toplam on sekiz parti vardı. Muhalefet partileri olarak; Belarus Kadın Partisi, Belarus Sosyal Demokrat Parti, Liberal Demokrat Parti, Belarus Çalışma Partisi yer almaktaydı. Diğer yandan ise Tarım Partisi, Belarus Yurtsever

Partisi, Belarus Sosyal Spor Partisi, Belarus Komünist Partisi, Cumhuriyetçi Parti, Çalışma Partisi ve Belarus Adalet Partisi Lukaşenko'ya sadıklardı.

Lukaşenko seçim programlarında ilk döneminde elde edilenlere dikkat çekti ve yeniden seçilirse öncelik vereceği görevleri ortaya koydu. Belarus'un ilk seçimler sırasında meydana gelen ekonomik çöküşü atlattığını ve komünizm sonrası meslektaşlarının çoğunu ulusal ve siyasi bölünmelere gittikleri yönünde suçlamalarda bulundu (Nechyparenka, 2010: s. 24). Diğer adaylar gibi, Lukaşenko da hedeflerinde yaşam standartlarında 'keskin bir iyileşme' üzerine odaklanmıştı, ancak daha radikal yöntemlerden ziyade ülkenin sosyal, siyasi istikrarını koruma ihtiyacını özellikle vurguladı (White, 2003: s. 175). Lukaşenko, hem görevi hem de şöhretiyle devletin kaynaklarından yararlanabiliyordu. Lukaşenko'nun diğer avantajı, Belarus televizyonunda gördüğü orantısız ilgiydi. Haber programlarında diğer adaylara ayrılan haberler çok az iken Lukaşenko'ya büyük bir yer ayrılmıştı. Seçim esnasında Goncharik, Belarus Cumhurbaşkanı'nın oyları çarpıtarak ve seçmenleri kandırarak kendi aleyhine oy kullanmakla suçladı. Bir basın toplantısı sırasında Goncharik, "Lukaşenko'nun iktidardan ayrılmasının hiçbir yolu olmadığını" söyledi (Voice of America, 2009).

3.2.2.1. 2001 Başkanlık Seçimlerinde Medyanın Rolü

Devletin sahip olduğu medya kuruluşları, hem yayın hem de yazılı medyaya hakimdir. Devlete ait radyo ve televizyon, siyasi gelişmelerle ilgili en önemli bilgi kaynağıdır. Rus televizyon kanalları ve bazı özel FM istasyonları gibi önemli etkiye sahip diğer yayın medyası, seçmenlere kampanyanın son haftası haricinde seçim süreci hakkında yeterli bilgi vermemiştir. Siyasi bilgi için tek alternatif kaynak bağımsız yazılı basındı. Ancak Devlet, bunu engellemek için bağımsız gazetelerin fiyatını arttırdı, bazılarının dağıtımını sınırladı ve halkın çoğu için erişilemez hale getirdi. Örneğin 5 ve 8 Eylül'de Narodnaya Volya ön sayfada boş noktalar ile ortaya çıktı (Kryvoi, 2007: s. 7). Genel olarak muhalefet kampanyasıyla ilgili bir konuyu ele alırken, farklı nedenlerle bahane edilerek diğer gazete sayılarına el konuldu veya hiçbir zaman yayınlanmadı. Ayrıca 22 Ağustos'ta Minsk Oblast'ta muhalif gazeteler dağıtırken Birleşik Sivil Parti'nin altı üyesi milisler tarafından yaklaşık 5 saat gözaltına alındı ve gazetelerine el konuldu (OSCE, 2006: s. 18).

Uluslararası Seçim Gözlem Misyonu (LEOM), Devlet medyasında Başkan Lukaşenko'nun ağırlıklı olarak olumlu bir üslupta yer aldığını gösterdi (Abadjian, 2020: s. 10). Devlete ait olan medyanın çoğu, diğer adaylardan daha az, bazen de olumsuz bir şekilde bahsetti. Muhalefet adayları, muhalefet odaklı sınırlı sayıda gazetede yer aldı. Böylelikle seçmenler, üç aday hakkında kitle iletişim araçlarından yeterli bilgi alma fırsatından mahrum kaldılar (OSCE, 2006: s. 17).

3.2.2.2. 2001 Başkanlık Seçimleri Sonucu

2001 seçimleri oldukça tartışmalıydı. Partilerin zayıf durumuna bakıldığında yetkililer muhalefet adayları için kampanya yürütmeyi zorlaştırdı. Muhalefetin kampanya yürütmesini engellemek için ellerinde bulunan tüm yasal ve aynı zamanda şüpheli araçları kullandılar. Benzer şekilde, devlet tarafından yönetilen medya Lukaşenko'nun lehine ve muhalif adayların aleyhine olarak iki taraflı davrandı. Ayrıca seçimlerin bütünlüğü sorgulandı, adil olarak görülmedi ve oy sayımındaki ihlallerin yanı sıra erken oylama sürecinde tartışmalı uygulamalar nedeniyle seçim hileli olarak değerlendirildi. Aynı zamanda, bu süreçte en çok ses getiren aday Goncharik, oyların yüzde 20-25'inin yasadışı olarak kendisinden alındığını ve Lukaşenko'ya verildiğini iddia etti, ancak yeterli güveni sağlayamadı (Kramer, 2012: s. 28).

Seçim sürecinde, Belarus'daki siyasi duruma özgü temel kusurlar vardı. Bunlardan bazıları; alışık olmayan ve muhalefeti engellemek için elinden gelen her şeyi yapan bir siyasi rejim; cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle yönetme dahil olmak üzere orantısız bir seçim ortamının keyfi olarak değiştirilmesine izin veren geniş yetkilere sahip yürütme yapıları; seçim öncesi döneme, siyasi muhaliflere, yerel izleme gruplarına, bağımsız basına, gençlik gruplarına, sendikalara, seçim kampanyası örgütlerine ve aktivistlere yönelik yüksek düzeyde taciz gibi örnek olarak verilebilir (Kramer, 2012: s. 29).

Sandıkların kapanışından bir saat kadar sonra, MSK ön sonuçları verecek konumdaydı. Lukaşenko yüzde 75,6 oyla, yüzde 15,4 ile Goncharik ve yüzde 2,5 ile Gaidukevich'in çok önünde, açık bir şekilde kazanan oldu. Katılımın yüzde 83,9 olduğu açıklandı. Daha önce basına Lukaşenko'nun yenilgisini "kişisel bir trajedi" olarak göreceğini söyleyen Komisyon başkanı, oylamanın kusursuz bir şekilde yürütüldüğünü söylerken; başkanlık gazetesi ilk raporlarında, önceden belirlenmiş bir

zafer olarak adlandırdı (Bartle, 2003: s. 177). Birkaç yüz muhalif gösterici, Lukaşenko'nun sandıkların kapanmasından çok kısa bir süre sonra ve henüz oylar sayılmadan önce gerçekleşen zafer ilanını Minsk'in Ekim Meydanı'nda gürültülü bir protestoda kınadı (CNN, Eylül 2001).

Goncharik ve destekçileri, yaygın bir sahtekarlık yapıldığını iddia etti. Gerçek sonucun yüzde 40 adaylarının lehine, yüzde 46 da Lukaşenko lehine olduğu konusunda ısrar ettiler. Buna dayanarak, ikinci tur oylama talebinde bulundular. Ancak Minsk'in merkezindeki protesto mitingleri fazla taraftar çekemedi. Lukaşenko'nun diğer rakibi Gaidarchuk, gazetecilere *"böyle bir rakip tarafından yenilmenin utanç verici bir şey olmadığını"* söyleyerek yenilgiyi hemen kabul etti (Bartle, 2003: s. 178).

Bağımsız seçim gözlemcileri, seçimi sonucu değerlendirmelerinde hemfikir olmadılar. Rusya ve diğer BDT devletleri tarafından gönderilen gözlemciler tamamen memnuniyetlerini ifade ettiler ve Cumhurbaşkanı Putin, tebriklerini ilk sunanlar arasındaydı (President of Russia, 2020). Ancak Batılı gözlemciler, 9 Eylül'deki oylamanın usulsüzlükle yapıldığı ve onaylamaya hazır olmadıkları sonucuna vardılar. Endişelerden biri de seçimden önceki beş gün içinde uygun denetim olmaksızın yapılan önemli oylamaydı. AGİT, 10 Eylül tarihli ön raporunda, seçim idaresinin bağımsızlığını sağlamada başarısız olan bir yasal çerçeve, muhalefeti ciddi şekilde dezavantajlı kılan bir kampanya ortamı başta olmak üzere tüm süreçteki "temel kusurlardan" şikayet etti (OSCE, 2006: s. 2).

Sonuç olarak Lukaşenko, seçmen katılımının yüzde 83,0 olduğu seçimde, iki küçük aday karşısında yüzde 77,4 oy alarak kolay bir şekilde yeniden seçildi (Результаты выборов Президента Республики Беларусь 9 сентября 2001 г, 2001).

3.2.3. 2006 Başkanlık Seçimleri

19 Mart 2006'da Belaruslular bir kez daha cumhurbaşkanlığı seçimlerinde oy kullandılar. Görevdeki Cumhurbaşkanı Lukaşenko'nun, anayasal olarak iki dönemlik sınırını kaldıran 17 Ekim 2004'te yapılan referandumla üçüncü dönem seçimlere katılmasına izin verildi (OSCE, 2006: s. 5). Seçim öncesi Hükümet STK'ları kısıtlamak için birtakım çalışmalar yaptı. 2003 yılında 51, 2004 yılında 38 ve 2005 yılında 68 STK'nın kaydı silindi. Aynı zamanda, bir STK'ya kaydolmak giderek daha zor hale geldi. Adalet Bakanlığı'na göre, Belarus 2005 yılında 1.284 STK kayıt

başvurusu aldı ve bunlardan sadece 61'i başarılı oldu (OSCE, 2006: s. 5). Aynı zamanda, istatistikleri artırmak için çok sayıda hükümet yanlısı sivil kuruluş oluşturulmuştur. Hükümet, Devlet destekli popüler etkinlikler düzenleyerek rejim yanlısı destekçileri toplamaya devam etti (Korosteleva, 2009: s. 330). Ayrıca seçim sürecinde Belarus siyasetinde oldukça önemli gelişmeler yaşandı. 2004 yılında Ukrayna'da gelişen siyasi hareketler dikkat çekti. Ukrayna halkının özgürlük hareketleriyle ortaya çıkan demokrasi rüzgarı Belarus'a etki etme ihtimali düşünüldü. Bu konuda Lukaşenko, "*Belarus'da gül, portakal veya muz devrimi olmayacak*" diyerek önlemini aldı (Korosteleva, 2009: s. 324). Lukaşenko, Turuncu Devrimi etkisinin Belarus siyasi iç yapısına etki etme endişesini dikkate alarak seçimlerde daha otoriter davrandı. Genel olarak bu seçim, önceki cumhurbaşkanlığı seçimlerinden pek de farklı değildi. Sadece bu seçimde seçmenlerin oylarını kullanabilecekleri gerçek bir aday seçimi vardı. Ancak sonunda kazanan yine Lukaşenko oldu. 7 Şubat'ta Cumhurbaşkanlığı seçimlerine 4 aday katıldı. Bunlar; Sergei Gaidukevich Liberal Demokrat Partiyle, Alexander Kozulin Sosyal Demokrat Partiyle ve Alexander Milinkevich ve Alexander Lukaşenko ise bağımsız olarak aday oldu (OSCE, 2006: s. 1). MSK, adayların medyada kampanya yapma hakkını kapsayan bir yönetmeliği kabul etti. Böylece her adayın yedi gazetede 35 daktilo edilmiş beş sayfa kampanya materyali yayınlamasına, televizyonda her biri 30 dakikayı geçmeyen iki adet önceden kaydedilmiş sunumu ve iki adet radyoda ücretsiz yayınlamasına izin verildi (OSCE, 2006: s. 17). Lukaşenko, kendisine sunulan ücretsiz kampanya yayın süresini kullanmazken, diğer üç aday yayın için sunum yaptı. 2 Mart'ta, Ulusal Devlet Televizyon ve Radyo Şirketi, Kozulin'in, Lukaşenko ve iki oğluna karşı doğrulanmamış suçlamalarda bulunduğu gerekçesiyle yayınların bir kısmını kesti (OSCE, 2006: s. 17).

Adaylara Devlet yetkilileri tarafından yapılan muamele, Lukaşenko için belirleyici bir avantaj sağlamış ve yetkililerin güvenilirliği sorgulanmaya başlamıştı (OSCE, 2006: s. 1). Daha önce de belirtildiği gibi Belarus seçimlerinde bir adayın resmîyet kazanması için, en az 100 seçmenden oluşan bir gir işim grubunun desteğine ihtiyacı vardır. Ayrıca seçim gününden en az 85 gün önce kayıt başvurusunda bulunmalı ve 30 gün içinde tamamlanması gereken uygun seçmenlerin en az 100.000 destekleyici imzası gerekmektedir. Burada AGİT raporları, yetkililerin imza toplama sırasında adayların işlerinin de zorlaştığına dikkat çekmiştir. Devlet muhalefet

adaylarının kampanya çabalarını keyfi bir şekilde engelledi, sürekli bir biçimde muhalefet kampanyası görevlisi gözaltına alındı ve tutuklandı. Ayrıca kampanya döneminde çok sayıda gazeteci, polis tarafından gözaltına alındı ve mesleki görevlerini yerine getirirken şiddet kullanıldı (OSCE, 2006: s. 16). Seçim kampanyası sırasında nispeten birleşmiş olan muhalefet ise daha sonrasında birliği sürdürmeyi başaramadı (Korosteleva, 2009: s. 327).

Resmi kampanya dönemi, dört adayın kayıt yaptırmasının ardından 17 Şubat'ta başladı (OSCE, 2006: s. 12). Kampanya, 2001'deki ile oldukça benzerdi. Lukaşenko kendisini cumhurbaşkanı olarak sundu ve yine devlet medyası tarafından oldukça olumlu bir şekilde tasvir edildi. Ancak devlet yetkilileri adayların, kampanya temsilcilerinin ve aktivistlerin seçmenlerle istedikleri zaman buluşabilecekleri, özgürce görüş alışverişinde bulunabilecekleri ortamı sağlamadı. Gözlemciler ayrıca Lukaşenko taraftarlarının muhalefet tarafından düzenlenen toplantıları sık sık sabote ettiklerini bildirdi (OSCE, 2006: s. 12). Muhalefet ve destekçilerinin karşılaştığı baskı zaten seçimlerden çok önce başlamıştı. 2 Mart 2006'da Belarus Sosyal Demokrat Partisi adayı Kozulin, cumhurbaşkanının ev sahipliğinde Belarus Halk Meclisi toplantısına katılmaya çalıştı. Orada, güvenlik görevlileri onu usulsüz davranışla suçlayarak tutukladı ve fiziksel şiddet uyguladı (Klich vd., 2004). Ayrıca broşür dağıtma ve poster yerleştirme gibi diğer kampanya türleri kısıtlandı ve sürekli bir biçimde sabote edildi, bazı durumlarda polis kampanya materyallerine el koydu. Milinkevich, kampanya çalışanlarının "çöp attığı" iddiasıyla broşür dağıttığı için cezalandırıldı. Buna ek olarak, muhalefeti destekleyenler için işsizlik veya üniversiteden atılma tehdidinde bulunan durumlar da dahil olmak üzere, siyasi süreçte katılma hakları konusunda özellikle devlet çalışanları ve öğrencilere baskı uygulandı (OSCE, 2006: s. 10).

3.2.3.1. 2006 Başkanlık Seçimlerinde Medyanın Rolü

Yetkililer bağımsız medyaya yönelik saldırılarına devam etti. Eylül 2005'te bağımsız Narodnaia Volia gazetesinin ulusal dağıtım ve basım sözleşmelerini feshetti (Human Rights Watch, 2006). Lukaşenko, Devlet gücünü insanların özgürce hareket etme ve dolayısıyla muhalefet lehine anlamlı bir kampanya yürütme kabiliyetini sınırlayan bir korku aşılacak için kullandı (Kramer, 2012: s. 40). Belarus yayın medyası, yeniden Lukaşenko'ya geniş ve olumlu bir haber sağlarken, muhalefete dar

bir şekilde yer verdi. Televizyonda Muhalefet adaylarından söz edildiğinde, genellikle olumsuz bir bağlamdaydı. Hatta medya, muhalefet partileri ve belirli STK'lar da dahil olmak üzere muhalefeti son derece olumsuz bir şekilde tasvir eden bir dizi analitik program ve belgesel yayınladı (OSCE, 2006: s. 18). Lukaşenko hakkında muhalefet adayları tarafından yapılan eleştirel yorumlar sansürlendi, bu duruma örnek olarak Kozulin ve Milinkevich'in sansürlenmiş radyo yayımları verilebilir. Bununla birlikte, sanal muhalefet, nüfusun yalnızca yüzde 6'sına ulaşıldığından ve devlet tarafından dikkatlice sansürlendiği için sınırlı erişim alanına sahiptir (Korosteleva, 2009: s. 329). Yabancı medya (özellikle batı medyası), belli bir dereceye kadar mevcut olsa da, Belarus yetkilileri tarafından, Belaruslulardan şehrin görüntüsünü bozduğu iddia edilen uydu çanaklarını indirmelerini isteyerek engellenmiştir.

3.2.3.2. 2006 Başkanlık Seçimleri Sonucu

Nihai sonuç, yüzde 82,6'sını kazanan Lukaşenko için başka bir zaferdi (OSCE, 2006: s. 26). Bununla birlikte, süreçte bazı teknik yenilikler vardı. Öncelikle Lukaşenko'nun seçim sonuçları eskiye kıyasla neredeyse iki katına çıktı. İlk turda oy oranı 1994'te yüzde 44,8'deyken 2006'da yüzde 83'e yükseldi. Ayrıca 2001'de 20.000'in biraz üzerinde olan seçim gözlemcilerinin sayısı 2006'da 30.000'in üzerine çıktı; Son olarak, iki muhalefet adayı için destek, boyut olarak tam anlamıyla yarı yarıya azaldı (Comparative Constitutions Project, 2004: s. 15). Oylar 2001'de Goncharick için yüzde 15,65'ten, 2006'da Milinkevich ve Kozulin için toplamda yüzde 8,3'e düştü (Korosteleva, 2009: s. 325). Seçim gecesi, kötü havaya rağmen on binlerce kişi seçim sonuçlarına itiraz etmek için Minsk'in merkezindeki Ekim Meydanı'nda toplandı. Lukaşenko'ya karşı çıkan seçmen yüksek eğitimli ve özel sektörde çalışan gençlerin yanı sıra Minsk veya diğer büyük şehirlerdeki öğrencilerden, sayı bakımından Lukaşenko yanlısı seçmenlerden daha zayıftı (Kramer, 2012: s. 44). Bu, on yılın en büyük protestosuydu. Protestocular, hükümetin yasakladığı bağımsız Belarus bayrağını ve Avrupa Birliği bayrağını sallarken özgürlük isteyen sloganlar atarak, seçim sonuçlarını protesto etmek için yürüyüş yaptılar (Global Nonviolent Action Database, 2006). Polis ve yetkililer protestoya tepki gösterdi, bazıları protestoculara fiziksel şiddet uyguladı. Protestoların ilk aşamasında polis sadece protestocuları engelliyordu. Bazılarını gözaltına alıyor, insanların yiyecek ve benzerlerini getirmesini engelliyordu. Ancak beş günlük protestoların ardından

yetkililer orada bulunan herkesi tutuklamaya başladı (OSCE, 2006: s. 25). Kozulin ve yaklaşık 500 ila 1000 destekleyicisi ağır şekilde dövüldü, tutuklandı. Ancak gözaltına alınan birçok kişiye hukuki danışmanlık verilmemiştir. 2006 Temmuz da yenilen mağlup aday Alexander Kozulin, holiganlıktan ve kitlesel düzensizliğe kışkırtmaktan suçlu bulundu ve beş buçuk yıl hapis cezasına çarptırıldı (U.S. State Department, 2011: s. 21). 2006 Kasım da Genç muhalefet aktivisti Dimitri Dashkevich, kayıtsız bir örgüte üye olmaktan 18 ay hapis cezasına çarptırıldı (BBC News, 2011).

Seçim Kanunu'na (Madde 79) göre, Cumhurbaşkanlığı seçim sonuçlarının geçersiz kılınması talepleri seçimleri takip eden günden geç olmamak üzere MSK'ya yapılmalıdır (OSCE, 2006: s. 24). MSK'ya seçim sonucunu geçersiz kılma talebinde bulunmak için zaman oldukça kısadır ve dolayısıyla 2006 seçim sonuçları için yapılan temyiz hakkı etkisizdir (OSCE, 2006: s. 25). Seçim sonuçlarını Milinkevich ve Kozulin reddederek seçimin geçersiz ilan edilmesi için Mahkemeye başvurdu. Ancak, Mahkeme tarafından reddedildi. Bu güvencesiz ve etkisiz demokrasi mücadeleleri artık Belaruslular'ın kendi çabalarından ziyade Batı'nın çağrısı olarak algılanmaya başlandı.

Muhalefetteki United Civil partisi lideri Anatoly Lebdko, Associated Press'e *"Belarus'ta seçim yapılmadı. Bu bir seçim saçmalığı oldu"* dedi ve *"AB ve ABD'yi bu seçimin sonuçlarını tanımamaya çağırıyoruz."* diyerek seçim sonuçlarına tepki gösterdi (Harding, 2008). AGİT raporlarında ise seçim ile ilgili ciddi eksiklikler de kaydedildi. Oy gizliliği ihlalleri, seçmenler üzerinde baskı, oy verme merkezlerindeki yetkisiz kişiler, seçmen listelerindeki görünüşte aynı imzalar gibi birçok usulsüzlük belirtildi (OSCE, 2006: s. 3). Bu sebeple Belarus'taki 2006 Cumhurbaşkanlığı seçimleri AGİT'in demokratik seçimler için taahhütlerini yerine getirmede.

Avrupa Birliği, Belarus'taki başarısız Cumhurbaşkanlığı seçimlerini şiddetle kınayarak Lukaşenko rejiminin tüm demokratik meşruiyetten yoksun olduğuna ve Avrupa'daki son diktatörlük olarak devam ettiği yönünde eleştirmiştir. Avrupa Birliği, *"Başkanlık seçimlerinin gerekli uluslararası özgür, adil, eşit, hesap verebilir ve şeffaf seçim standartlarını karşılamadığını ilan etmektedir. Bu nedenle Avrupa Birliği, Başkan Lukaşenko'nun Belarus'un meşru Cumhurbaşkanı olarak tanınamayacağını ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinin uluslararası demokratik standartlara uygun olarak tekrarlanması gerektiğini düşünür"* (Klich vd., 2004). Diğer yandan Rusya ve BDT

seçim sonuçlarının adil ve şeffaf olduğunu belirterek Başkan Lukaşenko'yu tebrik etmiştir (Bartle, 2003: s. 78).

3.2.4. 2010 Başkanlık Seçimleri

19 Aralık 2010'da, Belarus'ta Cumhurbaşkanlığı seçimi yapıldı. MSK göre, 1994'ten beri iktidarda olan görevdeki cumhurbaşkanı Alexander Lukaşenko %79,65 oyla yeniden seçildi. Lukaşenko'dan sonra en yüksek oy yüzdesini alan üç muhalefet adayı Andrey Sannikau, Yaraslau Ramanchuk ve Ryhor Kostuseu sırasıyla yüzde 2,43, 1,98 ve 1,97 oy aldı. Seçim süreci, değişim rüzgarının estiğini ve bu sefer Belarus'da, seçim daha adil ve daha demokratik olacağını gösteriyordu. Ancak demokratik bir değişim yerine, seçimi son derece sert bir baskı izledi (Kropatcheva, 2012: s. 87).

2007'de Belarus'un Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın (GSYİH) büyümesi yüzde 8,6'ydı. 2010 yılına gelindiğindeyse bu rakam yüzde 3,8'e düştü (IMF, 2010: s. 23). Ayrıca, 2006'da Belarus Meclisi'nde, gerçekçi olmayan ve siyasallaştırılmış beş yıllık bir sosyal ve ekonomik kalkınma programı kabul edildi (Yarashevich, 2014: s. 1704). 30 Aralık 2009'da Lukaşenko, bu planı uygulamaya devam etmek için kutsal bir söz verdi: *“Ortalama ücretler bir yıl içinde 500 ABD dolarına ulaşmalıdır. Bu rakam kutsaldır!”* (Pankovsky ve Kalinowskaya, 2011: s. 66). Yine de analistler, genel ekonomik durumun istikrarlı görünmesine rağmen giderek kötüleştiğini söylemekteydi (Kropatcheva, 2012: s. 88). 2008'de Belarus küresel mali krizden sarsıldı. Ülke, bazı BDT ülkeleri kadar kötü etkilenmezken, görece ekonomik izolasyonu sayesinde, iç ekonomik durumu kötüleşti (Korosteleva, 2011: s. 581). Yaşanan bu olumsuz durumlar karşısında Lukaşenko gözünü Batıya çevirdi. Lukaşenko uluslararası gözlemcileri seçimlere davet ederek ve seçim kampanyasında muhalefet için çalışma koşullarını iyileştirdi. Buna karşılık Lukaşenko, AB yaptırımlarını askıya aldı, siyasi diyalog, ekonomik işbirliği ve mali yardım teklifinde bulundu (Kubin, 2017: s. 141). Eski Almanya Dışişleri Bakanı Guido Westerwelle ve Polonya'dan Radoslaw Sikorski, Minsk'i ziyaret etti. Lukaşenko ile yaptıkları görüşmelerde, 2010'dan sonraki 3 yıl içinde, seçimlerin demokratik olması koşuluyla AB'den Belarus'a 3 milyar Euro tutarında mali yardım sundular (Pankovsky ve Kalinowskaya, 2011: s. 56). Lukaşenko yetkililere güvence verdi ve ayrıca Belarus'ta ki seçimlerin her zaman demokratik olduğunu iddia ederek seçimleri bir daha

kazanacağını söyledi (Kubin, 2017: s. 140). Lukaşenko, Ekim 2008'de 2006 cumhurbaşkanlığı seçimlerinden tutuklu bir aday, Alexander Kazulin'i serbest bıraktı, ayrıca Belarus'un Ukrayna, Gürcistan, Moldova, Azerbaycan ve Ermenistan ile birlikte 2009 Mayıs ayında Doğu Ortaklığı projesine katılacağını kabul etti (Kropatcheva, 2012: s. 92).

2010 Belarus Cumhurbaşkanlığı seçimine katılım için on aday kaydedilmiştir. Adaylar; Ryhor Kastusiu, Alexei Mikhalevich, Vladimir Nekliaev, Yaroslav Romanchuk, Vital Rymasheuski, Andrei Sannikov, Nikolai Stat-kevich, Viktor Tereshchenko ve Dmitri Uss (OSCE, 2010: s. 10). Cumhurbaşkanlığı seçimi 19 Aralık 2010'da, bu kez değiştirilmiş bir seçim yasasıyla yapıldı, bu da bazı AGİT tavsiyelerinin uygulamaya konulması ve bu bir gelişme anlamına geliyordu. AGİT'in tavsiyeleriyle Belarus Seçim Yasasında; kamuya açık toplantılar yapmak için izne dayalı bir sistemin önceden bildirim usulüyle değiştirildi, devlet medyasında adaylar arasındaki tartışmalar için bir hüküm getirildi, adayların bireysel kampanya fonları oluşturma imkanı ve erken oylamanın bazı yönlerini düzenleyen değişiklikler yapılmıştır. Bu önemli gelişmelere rağmen, yasal çerçeve AGİT taahhütlerine ve diğer uluslararası standartlara tam olarak uymuyordu ve ciddi eksiklikler içeriyordu (OSCE, 2010: s. 1). Bu duruma bir örnek olarak; MSK'nın, bağımsız ve tarafsızlıktan uzak olması verilebilir. Seçim sırasında MSK esas olarak iktidar lehine hareket etti (OSCE, 2010: s. 7). Belarus'ta ifade özgürlüğü Anayasa tarafından güvence altına alınmıştır. Ancak, bu anayasal haklar, özellikle 2009 medya kanunu tarafından sınırlandırılmıştır. Buna ek olarak, gazetecilere yönelik sert kullanımlar, medya özgürlüğüne yönelik önemli bir sorun olmaya devam etti (OSCE, 2010: s. 12). Muhalefetin kampanya materyallerinin kaldırıldı ve imha edildi. Her adaya, yalnızca basılı materyal için kullanılmak üzere 2.300 'temel birim' (yaklaşık 19.500 Euro) tutarında devlet fonu tahsis edildi. Ancak bu kampanya fonları adayların etkili bir kampanya yürütmesine olanak sağlamadı (Electoral Code Of The Republic Of Belarus, 2000: s. 30).

Merkez Seçim Komitesininin 24 Aralık 2010 tarihli açıklamasına göre seçime katılım %90,65'ydı. İlk turda seçilen Lukaşenko, %79,65 oyla Belarus Cumhurbaşkanı oldu (OSCE, 2010: s. 22). Kalan adaylar %0,39 ila % 2,43 arasında oy aldılar (Kubin, 2017: s. 140). Adil bir seçim ortamında Lukaşenko rakiplerinden daha fazla oy almıştı, ancak neredeyse ilk turda kazanmak için yeterli değildi (O., 2010). Uluslararası

gözlemciler, sandıkların 71'inde oy sayımının genel durumunu "kötü" ile "çok kötü" olarak değerlendirdi. Sayım büyük ölçüde sessiz, şeffaf olmayan bir şekilde yapıldı ve bu da sonuçların güvenilirliğini ciddi şekilde zayıflattı (OSCE, 2010: s. 20). Seçimler geniş çapta şiddetle eleştirildi ve uluslararası kuruluşlar tarafından demokratik gereklilikleri yerine getirmediği kabul edildi. Bu tutum, Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi'nin raporunda da açıklanmıştır (OSCE, 2011: s. 44).

3.2.4.1. 2010 Başkanlık Seçimlerinde Medyanın Rolü

AGİT'in 2010 yılı final raporuna göre, Belarus'ta 2010 yılında toplam 77 televizyon istasyonu, 157 radyo istasyonu, 9 enformasyon ajansı ve 1.300'ün üzerinde basılı yayın kuruluşu faaliyet göstermektedir. Bu yüksek sayıya rağmen, genel bir bağımsız ve tarafsız raporlama eksikliği vardır (OSCE, 2010: s. 12). Örneğin, en büyük iki televizyon ve radyo yayın istasyonu First Channel TV ve ONT TV devlet tarafından kontrol edilmekte ve ülke çapında erişim hakkına sahiptirler. Devlet, ülke çapındaki tüm yayınları ve basılı medya için dağıtım ağlarını kontrol etmektedir. Siyasi gelişmelerle ilgili alternatif görüşler de bu nedenle birkaç özel gazete ve internet ile sınırlıdır (OSCE, 2010: s. 12). Bunun yanı sıra Lukaşenko'nun Cumhurbaşkanı ve seçim adayı olarak işlevine ilişkin haberler çok fazlaydı. Devlet kanalı, cumhurbaşkanına 8 saatten fazla (yüzde 94) pozitif haber ayırırken, diğer adaylar toplamda 32 dakika ve çoğunlukla olumsuz haberlerle yer aldı (OSCE, 2010: s. 14). Başkanlık sunumu gazetelerin ön sayfalarında yer alırken, diğer adayların görüşleri arka sayfalarda yayımlandığı ve çoğu durumda sansürlendiği için yazılı basın esasen aynı çizgide çalıştı. Ayrıca hükümet, vatandaşların protesto videolarını paylaşmalarını, bağlantı kurma ve organize etme kapasitelerini engelleme ve siyasi eylemi engelleme çabalarında Facebook, YouTube ve Gmail gibi sosyal ağ uygulamalarına ve hizmetlerine erişimi geçici olarak kesintiye uğrattı (Freedom House, 2011: s. 58). Yıl boyunca iktidar, okuyucuları tarafından yayınlanan sakıncalı yorumlardan sorumlu olduğu iddiasıyla Charter97 site aleyhine ceza davası açtı (Cook, 2011: s. 63). Böylelikle, gazeteciler ve aktivistlere yönelik seçim baskısının ardından, Charter97 editörü Natallya Radzina, 20 Aralık'ta KGB tarafından suçlamalar ve bir avukata erişimi olmaksızın tutuklandı (Committee to Protect Journalists, 2010).

3.2.4.2. 2010 Başkanlık Seçimleri Sonucu

Seçimden sonra iktidar tarafından insan hakları ihlallerini doğrulayan ve bu uygulamaları kınayan bir dizi rapor Uluslararası Af Örgütü tarafından hazırlanarak sunuldu (Kubin, 2017: s. 141). Rapora göre, kampanya dönemindeki ilerlemenin ortaya koyduğu eğilimi şeffaf ve adil bir oylama süreci izlememiştir (Ashton, 2013).

Seçim kampanyasının başlangıcından itibaren, muhalefet adayları Vladimir Nekliaev, Vital Rymasheuski, Andrei Sannikov ve Nikolai Statkevich, 19 Aralık'ta Minsk'teki Oktyabrskaya Meydanı'nda taraftarlarını barışçıl bir şekilde oylarını savunmaya çağırmıştır (OSCE, 2010: s. 22). Nihayetinde, seçim günü 20.000'den fazla protestocu Ekim Meydanı'na geldi (Charter 97, 2010). Sannikau, Statkevich, Rymasheuski ve diğer birkaç başkan adayları hazır bulundu. Ramanchuk, Ekim Meydanı'nda bulunmasına rağmen katılmadı, ana konuşmacı A Fair World hareketinin lideri ve eski başkanı Syarhey Kalyakin'di (Padhol ve Marples, 2011: s. 12). Pazar günü sandıkların kapanmasının hemen ardından, Belarus çevik kuvvet polisi Minsk'in merkezinde büyük bir protestoyu dağıtmak için cop kullandı (Lukaşenko Wins Belarus Presidential Election, Mass Protests Follow, 2010). Polis, Lukaşenko'ya karşı yarışan dokuz cumhurbaşkanı adayının yedisi de dahil olmak üzere yüzlerce kişiyi tutukladı. Muhalefetteki yedi cumhurbaşkanı adayını protestolarla bağlantılı olarak suçlandı ve hapse atıldı (Ash, 2015: s. 1). Bazı muhalefet Cumhurbaşkanı adayları beş ila altı yıl hapis cezasına çarptırıldı. İdare mahkemeleri birçok davada kapalı oturumlarda çalıştı ve kararlarının ne adil ne de özgür olduğuna dair çok sayıda kanıt vardı. Tutuklanarlardan bazıları işkence gördüklerini iddia ettiler (Amnesty International, 2010). Diğer adaylara yönelik muamele ve “kitlesel karışıklıklara” katıldıkları için aldıkları uzun cezalar, devlet tarafından sert bir tepkiydi (Kramer, 2012: s. 50). 20 Aralık'ta, Cumhurbaşkanı Lukaşenko tutuklananların sayısının 639 olduğunu ve adayların bir KGB gözaltı tesisinde sorguya çekildiğini doğruladı (Kropatcheva, 2012: s. 97). Tutuklananlar, ya idari para cezası (30 “temel birim” - yaklaşık 265 EUR) ödemeye mahkum edildi ya da kitlesel olaylara katılım ve eylemlerle ilgili hükümlerin ihlali nedeniyle 10 ila 15 gün hapse mahkum edildi (OSCE, 2010: s. 23).

Sokaklarda görünen demokratik ruh hali ne olursa olsun, hükümetin seçimlerin yapılma şekli üzerinde neredeyse tam bir kontrole sahip olduğuna şüphe yok. Hükümet hileli seçimler yaparken, muhalefetten bağımsız olarak bunu yaptı. Seçim sonrası

protestolar patlak verdiğinde hükümet, seçim sonrası protestoların yarattığı seferberlik tehdidi nedeniyle onları bastırdı (Ash, 2014). Öte yandan Lukaşenko, bir basın toplantısında yaptığı olağanüstü sözlerle baskıyı savundu: "*Sizi, herhangi bir karmaşa çıkarsa, [onu bırakmak için] yeterli kaynağa sahip olacağımız konusunda uyardım*" dedi (Parfitt, 2010). Yüzlerce vatandaş küçük hooliganlıktan on beş gün hapis cezasına çarptırıldı (U.S. State Department, 2011: s. 14). Bu, herhangi bir standartta bir seçimin utanç verici bir sonuydu ve 2006 sonrasında bile daha kötüydü, çünkü bu sefer rejim açıkça muhalefeti kalıcı olarak susturmaya karar verdi (Padhol ve Marples, 2011: s. 14).

Bu protestoda Mart 2006 başkanlık seçimlerinden sonra Ekim Meydanı'nda kurulan çadır kentten daha büyük bir katılım oldu (Padhol ve Marples, 2011: s. 15). Daha sonra hükümet, tüm muhalefet kanallarının yanı sıra muhalefet siyasi partilerinin genel merkezlerine iyi koordine edilmiş ve önceden planlanmış bir ulusal baskı başlattı. Adaylar, siyasi liderler ve aileleri hedef alındı. Ülkenin tüm bölgelerinde daireler arandı ve bilgisayar gibi araçlara el konuldu. KGB, kayıtsız Belarus'da, Avrupa Radyosu da dahil olmak üzere tüm tanınmış STK'ların ofislerine baskın düzenledi (Padhol ve Marples, 2011: s. 13). Belarus Serbest Tiyatrosu dahi hedef alındı ve sanat yönetmeni Natalya Kolyada tutuklandı ve tecavüzle tehdit edildi (Oliphant, 2010).

Rusya ve Belarus arasında gaz fiyatları, gümrük birliği planları, Lukaşenko'nun Abhazya ve Güney Osetya'yı tanımayı reddetmesi ve Lukaşenko'nun Nisan 2010'da görevden alınan Kırgızistan cumhurbaşkanı Kurmanbek Bakiyev'e mülteci statüsü verme kararı da dahil olmak üzere bir dizi konuda anlaşmazlık içindeydiler. Seçim kampanyası başladığında, Lukaşenko'nun geçmişte olduğu gibi hala Moskova'nın desteğine sahip olacağı kesin değildi (Padhol ve Marples, 2011: s. 7). Ancak kriz kısa sürede çözüldü. Seçimlerin sonrasında dönemin Rusya Cumhurbaşkanı Dmitry Medvedev Lukaşenko'yu yeniden seçildiği için tebrik etti (Kropatcheva, 2012: s. 41). Lukaşenko'nun zaferini tanıyan diğer aktörler arasında Minsk'teki papalık nuncio, Rus Ortodoks Kilisesi Patriği, Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chávez ve Gürcistan'dan Mikheil Saakashvili vardı (Civil Georgia, 2010). BDT seçim sonuçlarını "*bu seçimler şeffaflı ve seçim yasasının gereklerini ve ortak demokratik normları karşılıyordu*" diye açıklamalarda bulundu (Kropatcheva, 2012: s. 102).

2010 seçimleri öncesi AB ile Belarus arasında iyimser hava ortaya çıkmıştı. Bu iyimser havanın birkaç nedeni vardı. Bunlar; Belarus'ta ki olumsuz iç ekonomik gelişmeler, Rusya ile kötüleşen ilişkiler ve Lukaşenko'nun AB ile yakınlaşmaya ilgi göstermesi gibi önemli gelişmelerdi (Kropatcheva, 2012: s. 88). Ancak bu iyimser hava seçim sonuçlarıyla beraber ortadan kayboldu. İsveç, Polonya ve Almanya gibi bir zamanlar Lukaşenko'ya bir şans vermeye istekli olan ülkeler, seçimlerin ardından fikir değiştirdiler (Bildt vd. 2010). Aralık 2010 olayları, ABD ile daha yakın bir ilişki olasılığını da ortadan kaldırdı (Padhol ve Marples, 2011: s. 15). 26 Aralık'ta, ABD Dışişleri Bakanı Hilary Clinton ve AB Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton ortak bir bildiri yayımlayarak; *“Başta başkan adaylarına, siyasi aktivistlere, sivil toplum temsilcilerine ve gazetecilere yönelik orantısız güç kullanımı olmak üzere tüm şiddeti şiddetle kınıyoruz”* beyanında bulundular (Charter 97, 2010).

AGİT seçim misyonu başkanı Büyükelçi Geert-Hinrich Ahrens ise seçimden sonraki hayal kırıklığını; *“Bu sefer daha olumlu bir değerlendirme yapabileceğimizi çok umuyordum. Maalesef bu mümkün değil”* şeklinde ifade etti (Eschenbächer, 2010). Tartışmalı seçimlerden iki hafta sonra 31 Aralık 2010'da Belarus Dışişleri Bakanlığı'nın Minsk'teki AGİT ofisinin görev süresini yenilemeyeceğini ve kapatacağını duyurdu. Bunun yanında ABD ve AB seçimlerin sonuçlarını tanımadı ve 21 Ocak 2011'de Lukaşenko'nun göreve başlamasıyla birlikte, AB ve ABD büyükelçileri ülkeyi terk etti.

3.2.5. 2015 Başkanlık Seçimleri

Daha öncede bahsedildiği gibi Belarus, Aralık 1991'de Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından bağımsız bir devlet olarak ortaya çıktı Mart 1994'te, Belarus yasama organı ulusal anayasayı kabul ettiğinde başkanlık devleti oldu (Marples, 1996: s. 7). Daha sonra ilk başkanlık seçimleriyle otoriter bir devlet haline geldi (Crabtree, Fariss, ve Schuler, 2016: s. 1). Belarus'ta, yürütme politika yapımında kilit bir rol oynar; Başkan en önemli konularda baş karar vericidir. Güvenlik organlarının yapısı, Sovyet döneminden bu yana büyük ölçüde değişmeden kalmıştır (Volchek, 2015) ve mevzuat, kamuoyunun, özellikle de çoğu gizli olan ordu ve güvenlikle ilgili bilgilere erişimini ciddi şekilde kısıtlamaktadır. Uygulamada, parlamento kendisini çoğunlukla yürütme tarafından hazırlanan önerilerle sınırlar ve yönetim neredeyse tüm mevzuatı

hazırlar. Başkanın karar verirken gücü, Devletin her kurumunda etkin bir şekilde işler. 2015'te parlamentonun bütçeyi kabul etmesi bir saatten az sürmesi örnekler niteliktedir (Sullivan, 2012).

Anayasa, gizli oyla yapılan olağan, özgür ve adil seçimlerle ifade edildiği gibi, halkın iradesine göre evrensel ve eşit oy hakkı ve hükümeti garanti eder. Ancak, seçimler uygulamada uluslararası standartları karşılamaktan uzaktır (Kryvoi, 2007: s. 5). Seçimler, öncelikle Anayasa ve Seçim Yasası tarafından düzenlenmektedir. Fakat 2011 ve 2012'deki yasal değişiklikler, temel örgütlenme, toplanma ve ifade özgürlüklerine ilişkin mevcut sınırlamaları artırmıştır (OSCE, 2015: s. 6). Seçim Kanununda yapılan değişiklikler birtakım ihlalleri içermektedir. Seçim Kanununda, bir mahkeme tarafından yasal olarak ehliyetsiz olduğu beyan edilen, cezai hükümlerle hapsedilen veya duruşma öncesi gözaltında tutulanların oy kullanamayacağını belirler (OSCE, 2010: s. 9). Ancak işlenen suçun ciddiyetine bakılmaksızın ve tutuklu yargılananlar genel oy hakkı ilkesiyle çelişmektedir (OSCE , 2015: s. 9).

Belarus anayasası tarafından, uluslararası hukukun genel kabul görmüş ilkelerinin önceliğini kabul eden ve mevzuatın bunlara uygunluğunu sağlayan, hukukun üstünlüğüne dayanan demokratik bir sosyal devlet olarak ilan edilmiştir. Ancak pratikte pek çok demokratik kurumun işlememesinin yanında iktidar, yargı ve yasama organını etkin bir şekilde kendi denetimi altına alan Cumhurbaşkanı Lukaşenko'nun elinde toplanıyor. Lukaşenko, Rusya'dan gelen ekonomik sübvansiyonlara ve siyasi muhalefetin ve insan hakları aktivizminin baskısına güvenerek ülkeyi 1994'ten beri yönetiyor. Bu açıdan bakıldığında, 2015 yılındaki seçimlerde de önemli bir değişiklik olmadı (Kryvoi, 2007: s. 2).

Temmuz 2015'te, Belarus'un Sovyetler Birliği'nden bağımsızlık ilanının 25. yıldönümünü kutlandı. 1990'ların başındaki kısa bir demokratik geçiş döneminden sonra, ülke yavaş yavaş, Başkan Alexander Lukaşenko yönetiminde otoriter bir rejime dönüştü. Bunun yanı sıra Aralık 2010 cumhurbaşkanlığı seçimlerinden farklı olarak, 2015 oylaması şiddet veya büyük muhalefet adaylarının hapis cezası sonuçlanmadı. Seçimler, ekonomik krizin ortasında, bölgesel güvenlik durumuyla ilgili endişeler arasında yapıldı. Ayrıca seçimler, ülkenin müttefikleriyle olan ilişkileri geliştirme yolunda önemli bir sınav olarak görüldü (OSCE , 2015: s. 5). Rusya'nın 2014 yılında Kırım'ı yasadışı ilhakı ve ardından Ukrayna'nın doğusunda yaşanan çatışmalar,

Belarus yetkilileri üzerinde önemli bir psikolojik etki yarattı. Rusya'nın Ukrayna'daki eylemlerinden giderek daha fazla endişe duyarak kendisini doğudaki komşusundan uzaklaştırmaya çalıştı. Belarus, 2015 seçimleri döneminde Rusya'nın ekonomik gerilemesinden etkilendi. Batı ile ilişkileri iyileştirme yolunda giderek daha iddialı hale gelen Rusya'nın etkisini dengeleme çabasıyla Ağustos 2015'te tüm siyasi tutukluları serbest bıraktı. Mahkumların serbest bırakılması ve siyasi muhalefete yönelik azalan devlet zulmü, ülkede mütevazı bir iyileşmeye katkıda bulundu (Kryvoi, 2007: s. 2).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana dikkate değer tek istisna, ülkenin hileli cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ardından nispeten büyük protestolara tanık olduğu 2006 yılındaydı. 2006'da Lukaşenko'ya karşı demokratik muhalefet birleşti ve neredeyse tüm muhalefet grupları tek bir başkan adayı olan Alexander Milinkevich'i desteklemek için güçlerini birleştirdi. Ancak muhalefet, bu deneyimi tekrarlayamadı ve 2010 veya 2015 cumhurbaşkanlığı seçim kampanyaları sırasında Lukaşenko'ya meydan okuyacak birleşik bir aday gösteremedi. Daha önce de değinilen Lukaşenko'nun kurduğu otoriter rejimin karakteristik özelliklerinden biri, iktidarı elinde tutan tek bir parti olmamasıdır. Belarus'da, hükümetin siyasetini destekleyen resmi olarak kayıtlı birkaç siyasi parti vardır, örneğin Belarus Tarım Partisi, Belarus Vatansever Partisi veya Belarus Sosyal ve Spor Partisi. Ancak bunlar ülkenin siyasi yaşamında hiçbir önemi olmayan cephe partileridir (Bakunowicz, 2015: s. 1). Bununla birlikte Belarus'daki muhalefet oldukça çeşitlidir ve tek bir çatı altında birleşmesi oldukça zordur. İdeolojileri komünistler ve liberallerden, Sovyet isimlendirmesinin eski üyelerinden genç milli aktivistlere kadar değişen grupları kapsamaktadır. Muhalefet partilerinin pek çok lideri yıllardır görevlerinde kalmıştır (Bakunowicz, 2015: s. 2). Muhalefetin mevcut zayıflığının son derece sembolik bir işareti, en önemli muhalefet yapılarından biri olarak algılanan bir örgüt olan Birleşik Sivil Parti'nin parti lideri Anatoly Lebedko'yu başkan adayı olarak tescil ettirmek için gerekli 100.000 imzayı toplayamamasıdır (Moshes ve Rácz, 2015: s. 5). Buna rağmen Belarus hükümeti kurumsal muhalefeti tamamen ortadan kaldırmaya karar vermedi. Çünkü muhalefetin varlığı, devletin demokratik ve modern karakterini doğrulayan Belarus'ta siyasi çoğulculuk izlenimi vermeyi amaçlamaktadır. Ancak iktidar kendini tehdit altında hissettiğinde muhalefet üyelerine karşı doğrudan şiddet kullanmaktan çekinmiyor. Aralık 2010'da yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra

acımasızca bastırılan gösterinin ardından yedi cumhurbaşkanı adayı tutuklandı ve bazılarına hapis cezası verildi. Bunlardan biri olan Mikalay Statkevich 31 Mayıs 2020'ye kadar tutuklu kalmıştır. Birkaç aday baskıların ardından ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır.

2015 Başkanlık seçimlerinde Muhalefet partileri zayıf, hem ideolojik hem de politik konularda fazlaca bölünmüş durumdaydı (Moshes ve Rácz, 2015: s. 5). Üç kilit muhalefet adayı; Anatol 'Liabedz'ka , Tatsiana Karatkevich ve Siarhei Kalyakin esas olarak sosyoekonomik sorunlar etrafında kampanyalar düzenlediler (Shraibman, 2015). Genel olarak muhalefeti Cumhurbaşkanlığı seçiminde katılan ilk kadın aday Karatkevich temsil ediyordu. Muhalefetin diğer kesimi, eski komünistlerden merkez sağ milliyetçilere kadar geniş bir yelpazeyi kapsıyor ve bunların tümü temsilcisi olarak Karatkevich'i desteklemiyordu. Bu yüzden seçim stratejisi konusunda fikir birliğine varılamadı (Frear, 2015). Diğer kesim, Karatkevich'in başarılı bir şekilde aday olarak kaydolmuş olmasının, yetkililerin onu bir tehdit olarak görmediğini ve bir muhalefet adayın yarışmasına izin vererek seçimlere meşruiyet havası vermek için sömürüldüğünü gösterdiğini savundu (Frear, 2015). Aylarca süren müzakerelerin ardından, muhalefet liderleri 11 Ekim'de yapılması planlanan Cumhurbaşkanlığı seçimi için ortak bir aday seçemediler (Bakunowicz, 2015: s. 1).

Belarus'ta sandık gününden beş gün önce erken oylama uygulanır ve bu da seçimlerde sahtecilik ve oy pusulası doldurma açığı doğurur (Frear, 2015). Yetkililer, 2015 yılında seçmenlerin yüzde 36'sından fazlasında rekor düzeyde erken bir erken oy katılımı olduğunu bildirdi. Devlet kurumları, çalışanların erken oy vermeye teşvik edildiği toplantılar düzenledi ve aynı şey üniversite yönetimleri, öğrenci yurtları, askeri birimler gibi devlet kontrolündeki kuruluşlar tarafından yapıldı. 2010 başkanlık seçimlerinde erken oylama oranının daha yüksek olduğu bölgeler, yalnızca daha fazla katılım değil, aynı zamanda görevdeki cumhurbaşkanına daha fazla destek de gösterdiler (Kryvoi, 2007: s. 5). Uluslararası gözlemciler, kamu görevlilerinin ve yetkililerin görevli adına mesai saatleri içinde kampanya yürüttüğünü kaydetti. Lukaşenko, 2015 yılında, askeri yetkililer ve kamu görevlileri de dahil olmak üzere çeşitli devlet kurumlarının yöneticilerinin onaylarından da yararlandı (OSCE, 2015: s. 7). Öte yandan Lukaşenko'nun yeniden seçilmesini sağlamak için kullanılan teknikler geliştirildi. İktidar, seçimler arasındaki siyasi manzara üzerinde tam kontrol sahibidir.

Böylece örgütlenme ve toplanma özgürlüğünü kısıtlayan yasalar koyabilir, alternatif bakış açıları için devlet medyasına erişimin sınırlandırabilir ve gerekli görülmesi halinde aktivistleri ve muhalif politikacıları hapsedebilir. Buna karşılık kilit muhalefet adayı Karatkevich, solcu Siarhei Kalyakin veya liberal muhafazakar Anatol Liabedz'in aksine “Barışçıl Değişim İçin” sloganını kullanarak ılımlı bir siyasi yaklaşım benimsedi. Karatkevich , bir tür siyasi öneride bulunmaktan çok, insanların sorunlarını dinlemek için daha fazla zaman harcadı, ülkenin dört bir yanını gezdi, program ve manifestosunu sundu (Shraibman, 2015).

2013 Seçim Kanununda yapılan değişiklikler bağış ve harcamalara ilişkin sınırları artırmış, ancak kampanya için kamu finansmanını kaldırmıştır. Adayların kendi kaynaklarını ve katkı paylarını kampanya için kullanma hakları vardı, ancak çoğu düşük gelir ve harcama seviyelerine sahipti (OSCE, 2015: s. 2). Olumlu bir adım olarak, 2013 Seçim Kanununda yapılan değişiklikler vatandaşların ve tüzel kişilerin bağışlarının yanı sıra harcamaların sınırlarını artırdı; ancak bazı adaylar ve diğer paydaşlar bunların düşük kaldığını ve anlamlı bir kampanyaya izin vermediğini ileri sürdüler (OSCE, 2015: s. 14). Kampanya sadece belirlenen yerlerde ve yerel veya seçim idaresine bildirildikten sonra mümkündü. Bir adayın farklı bir yerde etkinlik düzenleme girişimi yetkililer tarafından yasaklandı. Buna karşılık, görevdeki vekiller seçmenlerle, devlet işletmelerinde kampanya toplantıları olarak iş toplantıları adı altında ve önceden bildirimde bulunmadan toplantılar gerçekleştirdi (OSCE, 2015: s. 13). Hayır kurumları, dini ve devlet tarafından finanse edilen kuruluşların kampanya fonlarına katkıda bulunmalarına izin verilmemesine karşın, ağırlıklı olarak devlet tarafından finanse edilen bazı kamu kuruluşları parasal katkılarda bulundu (Stiftung, 2020: s. 38). Bu durum, adaylar arasında eşit olmayan bir rekabet ortamının oluşmasına neden oldu (OSCE, 2015: s. 14).

3.2.5.1. 2015 Başkanlık Seçimlerinde Medyanın Rolü

Belarus Anayasası, ifade özgürlüğünü garanti eder ve sansürü yasaklar. Ülkede çok çeşitli ulusal ve yerel televizyon yayıncılarının yanı sıra çok sayıda yazılı basın kuruluşu faaliyet göstermektedir (OSCE, 2015: s. 8). Enformasyon Bakanlığı'nın 2015 verilerine göre, Belarus'ta 1.586 basılı yayın, 273 yayın istasyonu ve dokuz haber ajansı bulunmaktadır. Bununla birlikte, uygulamada devlete ait medya manzaraya hakimdir ve hükümet tarafından sübvansede edilmektedir; ayrıca, devlet organları ve

devlete ait kuruluşlar, devlet medyasına abone olmak zorundadır (Kryvoi, 2007: s. 7). Gazeteciler, yabancı medya ve yurtdışında yerleşik Belarus medyasında çalışmak için akreditasyona ihtiyaç duyarlar ve Dışişleri Bakanlığı, akreditasyonlarını reddetmek için geniş takdir yetkisine sahiptir. Ayrıca, Belarus'ta kayıtlı medya tarafından istihdam edilen gazetecilerin yabancı medya ve Belarus'ta çalışmaları yasaklanmıştır. Yurtdışında yerleşik medyaya ve akreditasyonsuz çalışan gazetecilere para cezası verilebilir. Genel olarak, bu yasal gereklilikler ve bunların uygulanması, ifade özgürlüğü ve bilgi yayma hakkı üzerinde orantısız ve mantıksız kısıtlamalar oluşturmaktadır (OSCE, 2015: s. 15). Yetkililer, çevrimiçi medyaya erişimi daha da sınırlandırmaya çalıştı. Aralık 2014'te imzalanan kitle iletişim yasasında yapılan bir dizi değişiklik Ocak 2015'te yürürlüğe girerek hükümetin web sitelerini yasaklama yetkisini genişletti ve diğer hükümlerin yanı sıra Belarus'un "ulusal çıkarlarına" zarar verdiği düşünülen içeriklere engelleme getirildi (Lawtrend, 2014). Şubat 2015'te yürürlüğe giren bir düzenleyici direktifle (Euroradio, 2015), yetkililer, kullanıcıların mevcut engelleri aşmak ve engellenen web sitelerine erişmek için kullandıkları proxy sunucularına ve anonimleştiricilere erişimi de kısıtladı (Kryvoi, 2007: s. 7).

2015 Başkanlık seçim kampanyası süresince, eyalet medyası haberin büyük bir çoğunluğunu Lukaşenko'ya ayırdı. Ayrıca, diğer adaylara mesajlarını ana televizyon ve radyo kanallarında iki blokta halka iletme fırsatı verildi, devlet tarafından finanse edilen başlıca gazeteler tüm adayların seçim programlarını yayınladı (OSCE, 2015: s. 8). Kısıtlayıcı medya ortamına rağmen, adaylar mesajlarını her biri 30 dakika süreyle Belarus 1 ve Radio National 1'de iki televizyon ve iki radyo programında halinde halka iletebildiler. Lukaşenko ücretsiz yayın süresini kullanmadı ve diğer üç kampanya arasında 3 Ekim'de yapılan canlı bir televizyon tartışmasına katılmadı. MSK düzenlemesine uygun olarak, AGİT tarafından analiz edilen ve devlet tarafından finanse edilen tüm gazeteler tüm adayların seçim programlarını ücretsiz olarak yayınladı (OSCE, 2015: s. 17).

3.2.5.2. 2015 Başkanlık Seçimleri Sonucu

MSK'dan alınan resmi sonuçlara göre 11 Ekim 2015 tarihinde yapılan seçimde seçmen katılımı yüzde 86,7 ile rekor kırdı (OSCE, 2015: s. 23). Lukaşenko'nun kazanacağına şüphe yoktu (Frear, 2015). Seçmen listelerinin doğrulanmasının 25 Eylül'de tamamlanmasının ardından MSK, 5,742'si yurtdışında olmak üzere toplam

6.995.181 seçmenin kayıtlı olduğunu açıkladı (OSCE, 2015: s. 2). Lukaşenko, oyların yüzde 83,5'ini rekor bir şekilde aldı. İkinci sıradaki aday Tatiana Korotkevich, yalnızca yüzde 4,4 oranında oy aldı.

16 Ekim'de, MSK nihai seçim sonuçlarını açıkladı, ancak sandıklarla ilgili bir belge yayımlamadı, böylece MSK'nın bu hareketi şeffaflıktan uzak olmasından dolayı halkın güvenini azalttı (OSCE, 2015: s. 23). Sayım, gözlemciler tarafından olumsuz olarak değerlendirilirken, sandıkların yaklaşık yüzde 30'u kötü ya da çok kötü olarak değerlendirildi (OSCE, 2015: s. 4). Bunun yanında oyların sayılması ve seçim sonuçlarının çizelgelenmesi sırasında yaşanan önemli sorunlar, seçimin bütünlüğüne zarar verdi. Kampanya ve seçim günü son cumhurbaşkanlığı seçimlerinden bu yana yetkililer tarafından memnuniyetle karşılanmasına rağmen, yasal çerçeve temelde değişmeden kalmıştır. Daha önceki, seçimlerin 1990 AGİT Kopenhag Belgesi ve diğer uluslararası yükümlülükler ve standartlara uygun olarak yapılmasını yeterince garanti etmediği konusunda değerlendirilmişti. 2013 ve 2014 yıllarında Seçim Yasasında yapılan değişiklikler, dengeli seçim komisyonu oluşumu ve erken oylama prosedürleri gibi önceki kilit AGİT ve Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu tavsiyelerini ele almadı (OSCE, 2015: s. 1).

Belarus vatandaşlarının, Lukaşenko'nun 2010 seçimlerinden sonra göstericilere yönelik şiddetli baskıları ve 2014'te Ukrayna'da dönemin cumhurbaşkanı Yanukoviç'e karşı düzenlenen protestolar sırasında kan dökülmesinden sonra kitlesel protestolara pek hevesi yoktu (Sevortian, 2011). Sandıklar kapandığında, yüzlerce aktivist Lukaşenko karşıtı pankartlarla Ekim Meydanı'ndan Minsk'teki Bağımsızlık Meydanı'na yürüdü ancak bu beş yıl önceki katılımcılardan çok daha azdı. Miting iki saat sonra, izleyen polisin müdahalesi olmadan dağıldı (Frear, 2015). Bu yeni durumla karşılaşan muhalefet liderleri, geleneksel seçim sonrası protestoları düzenleme istekliliğinden oybirliğiyle uzaklaştı. Bu isteksizlik, yalnızca Belarus toplumundaki protesto kavramına destek olmamasından değil, aynı zamanda bu tür protestolar patlak verdiğinde Rusya'nın saldırgan konumundan korkmasından da kaynaklanmıştır (Bakunowicz, 2015: s. 7).

AGİT / DKİHB, 2001 yılından 2015 yılına kadar son altı ulusal seçimi gözlemlemiştir. Bunların hepsinin AGİT taahhütlerini, demokratik seçimler için uluslararası yükümlülükleri ve standartları karşılayamadığı değerlendirilmiştir

(OSCE, 2015: s. 24). Gözlemciler, muhalefetin etkili bir kampanya yürütmek için yetersiz kaynaklara bırakıldığını, Lukaşenko'nun ise devlet bütçesinin yanı sıra idari kaynakları kullandığını belirtti. Uluslararası gözlemciler ayrıca, imza doğrulama ve sonuçların istatistiği gibi seçim sürecinin tüm aşamalarını takip etmelerine izin verilmediğini bildirdi (Kryvoi, 2007: s. 7).

Ukrayna'daki çatışma, hem yetkilileri hem de nüfusun önemli bir bölümünü siyasi değişikliklerin ülkede istikrarı baltalayabileceğine ikna etti ve bu, muhalefeti bastırmak ve mevcut siyasi rejimi korumak için bir gerekçe olarak kullanıldı. Ekim 2015'te, mahkumların serbest bırakılması ve barışçıl seçimlerden sonra, AB yüzlerce Belaruslu yetkiliye ve insan hakları ihlalleriyle bağlantılı olduğu düşünülen diğer kişilere karşı kısıtlayıcı tedbirleri askıya aldı (Kryvoi, 2007: s. 2). Benzer şekilde, ABD bazı büyük Belarus şirketlerine karşı yaptırımları geçici olarak kaldırdı. Belarus, Almanya, Fransa, Rusya ve Ukrayna liderlerinin katıldığı Şubat 2015 zirvesinde sonuçlanan Ukrayna krizinin çözümüne yönelik önemli müzakerelere ev sahipliği yaptıktan sonra, Batı Avrupa ve ABD ile temaslarını yoğunlaştırmaya çalıştı. Aynı zamanda daha dengeli bir dış politika ve ihtiyatlı ekonomik reformlar peşinde koşarak Batı karşıtı söylemini yumuşatmıştı. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra, uluslararası gözlemcilerin çoğu siyasi muhaliflere şiddet içermeyen muameleye, seçim mevzuatındaki küçük iyileştirmelere ve kampanya muhalefetinin fırsatlarına övgüde bulundu. Ancak, temel düzeyde hiçbir şey değişmedi. İktidar kampanya döneminde televizyondaki tekellerini kötüye kullanmaya devam etti. Bu durumda AB ve ABD'nin tepkisini çekmesiyle ilişkilerin tekrardan gerilmesine sebep oldu.

3.2.6. 2020 Başkanlık Seçimleri

Belarus'ta 9 Ağustos seçimleri sonucu bir önceki seçimlerden farklı olmadı. MSK tarafından açıklanan resmi verilere göre, görevdeki Cumhurbaşkanı Lukaşenko %80,1'lik bir çoğunluk ile kazandı (The Central Commission y.y.). Ancak bu seçim sürecinde bir önceki seçimlerden farklı olarak Başkanın muhalefet adaylarını bastırma çabası başarılı olamamış, Belarus'ta hileli seçimlere kitlesel mitingler damgasını vurmuştur. Çalışmanın yapıldığı tarihte protestolar hâlâ devam etmektedir. Lukaşenko rejimi, elit birliği koruyarak, seçimleri kontrol ederek ve muhaliflere karşı güç kullanarak varlığını sürdürme konusunda uzun bir geçmişe sahip (Terzyan, 2020: s.

5). Yakın tarihten örnekler olarak; Haziran 2020'de Lukaşenko başbakanı ve diğer teknokratik yetkilileri görevden aldı, bunun yerine başbakanlığa güvenlik ve savunma sektöründen bir yetkili ataması verilebilir (Welt, 2021). Ocak 2019'da kitlesel etkinlikler yasası değiştirildi ve protesto organizatörleri için ek bir engel olan halka açık etkinliklerin temizlik ve güvenliğinden sorumlu organizatörlere yeni yükümlülükler getirdi. Protestocular ve aktivistler para cezası, taciz, gözdağı, gözaltı ve hatta hapis cezasıyla karşı karşıya kalırken, protesto izinleri reddedilerek yetkisiz protesto çağrısı yapan web siteleri yasaklandı (Amnesty International, 2020: s. 6-19).

Cumhurbaşkanı adaylarının aday gösterilmesi seçimlerdeki faaliyetleriyle bağlantılı olarak seçmenler üzerinde tehdit, korku ve baskı atmosferinde gerçekleşti (Republic of Belarus, 2020: s. 1). 9 Ağustos 2020 Cumhurbaşkanlığı seçimi, 8 Mayıs'ta Ulusal Meclis Temsilciler Meclisi tarafından yapıldı. Aynı gün MSK, oy pusulasının hazırlanması ve yürütülmesi için takvimi onayladı. Çağrının yasal prosedürü Anayasa normlarıyla uyumlu olsa da, bazı siyasi aktörler bunun meşruiyetini sorguladı (Yerashevich, 2020: s. 26). Adaylar, Belarus'un seçim yasası uyarınca gereken imzaları toplamaya başladıklarında, kampanya görevlileri baskıya maruz kaldı ve ülke çapında çok sayıda tutuklama yapıldı (Street, 2020: s. 5). Öte yandan Lukaşenko'nun adaylığı altında imza toplamak için çok sayıda gözcü, yeniden seçilmek isteyen adaylar ile idari kaynakların kullanımının açık göstergeleriyle toplantılar düzenlendi (Yerashevich, 2020: s. 33). Seçim öncesi kampanya aşamalarında, alternatif adaylar orantısız bir şekilde ilgi gördü ve devlet destekli medya tarafından olumsuz olarak sunuldu (Yerashevich, 2020: s. 2).

9 Haziran'da aday grupları, cumhurbaşkanlığı adaylarını desteklemek için imza toplamayı tamamladı. MSK, geçerli olarak kabul edilen imzaların sayısına ilişkin verileri yayınladı. Resmi rakamlar şu şekildeydi: Alexander Lukaşenko; 1.939.572, Viktor Babaryka; 165.744, Hanna Kanapatskaya (Parlamento Üyesi); 146.588, Siarhei Cherachen (Belarus Sosyal Demokrat Meclisi Başkanı); 143.109, Andrei Dzmitryeu ("Gerçeği Söyle" siyasi hareketinin eş başkanı); 106.841 ve Sviatlana Tsikhanouskaya (Blog yazarı ve aktivist, Sergei Tikhonovsky'nin eşi); 104.757 kadar imza toplamıştır (Republic of Belarus, 2020: s. 8).

Tüm kaynaklar, seçimlerin başlangıcında Belarus hükümetinin gözdağı kampanyaları, kısıtlamalar ve tutuklamalar yoluyla bağımsız ve muhalif sesleri nasıl

bastırıldığını gözler önüne serdi. Zaten Mayıs ayında rakiplerin hedeflenmesi başlamıştı. Başkan adaylarının farklı yollarla adaylık kaydı yapmaları engellendi (Amnesty International, 2020). Viktor Babaryko, mali usulsüzlük iddiaları sebebiyle kampanyasının yabancı kaynaklar tarafından finanse edildiği ortaya atılarak engellendi. Haziran'da tutuklandı ve çalışmanın yapıldığı tarih itibariyle hala başkent Minsk'teki bir Belarus güvenlik servisi olan KGB de gözaltı merkezinde tutuluyor (Jegelevicius, 2020). Ceza davası halen soruşturma altında olduğundan ve Babaryka'nın suçu bir mahkeme kararıyla tespit edilmediğinden, bu bilgilerin kendisini Cumhurbaşkanı adayı olarak kaydetmeyi reddetme nedeni olarak kullanılması yasa dışı, anayasal masumiyet karinesi ilkesine ve aynı zamanda uluslararası insan hakları yükümlülüklerine aykırıdır. Viktor Babaryka'nın bu gerekçelerle cumhurbaşkanı adayı olmasının engellenmesi, seçilme hakkını ihlal ediyor (International Covenant on Civil and Political Rights y.y.). Öte yandan Valery Tsepkelo'nun kayıt için gerekli 100.000 veya daha fazla destekleyici imzayı almadığı ve eşinin gelir ve mal beyanında yanlışlıklar olduğu iddia edildiği iddiasıyla kayıt yaptırması yasaklandı. Aktivist ve YouTube yıldızı Sergei Tikhanovsky'ta polise karşı şiddete teşvik suçlamasıyla tutuklandı ve gözaltında tutularak seçime aday olmasının önü kesildi (Robinson, 2020: s. 5).

3.2.6.1. 2020 Başkanlık Seçimlerinde Medyanın Rolü

Belarus'daki mevcut medya ortamı, ifade özgürlüğü açısından çok kısıtlayıcıdır ve gazetecilerin güvenliğini veya müdahale olmadan çalışma becerilerini garanti etmez. Bunun yanında televizyon, Belaruslular için oluşumun ana kanalıdır ve 2018 anketine göre ankete katılanların %72'si televizyonu *“Belarus ve yurtdışındaki yaşamla ilgili gerekli bilgi kaynağı”* olarak adlandırmaktadır (Yerashevich, 2020: s. 2). Resmi veriler, Belarus'da 44'ü devlete ait olmak üzere resmi olarak kayıtlı 98 televizyon kanalı olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, ülke çapındaki tüm TV kanalları aslında devlet kontrolündedir. Aynı şekilde 167 kayıtlı radyo programından 140'ı (%87) devlet denetimi altındadır. Buna karşılık, gazete ve dergilerin %27'si de devlet tarafından finanse edilmektedir (Yerashevich, 2020: s. 23).

Kitle iletişim yasası 2018'de değiştirildi. Kitle İletişim Yasası'nın değiştirilmesiyle çevrimiçi medya devlet tarafından daha güçlü bir şekilde kontrol ediliyor. Medyadaki bilgiye erişim ve bilgi çeşitliliği kısıtlandı. Bunun yanı sıra

Belarus hükümeti hem yasal hem de teknik yollarla ana akım medyayı ve interneti kontrol etmektedir (Amnesty International, 2020: s. 10). Seçim gününde internet ve sosyal medya kesintiye uğradı (Kolarzik ve Terzyan, 2020: s. 8). Seçim günü çok sayıda tanık, gazetecilerin uygun bir gerekçe veya açıklama olmaksızın sandıklardan çıkarıldıklarını bildirdi. İşleri daha da kötüleştirmek için 9 Ağustos'ta bazıları acımasızca olmak üzere 22 gazeteci gözaltına alındı (BAJ protests against gross violations of journalists' and media rights during and after the presidential elections, 2020). Seçimler sırasında, seçimlerden önce ve sonra internet kısıtlamaları sık sık görülürken, İnternet'te büyük bir kesinti yaşandı (Xynou, 2020).

Diğer seçimlerden farklı olarak 2020 Ağustos seçimlerinde Belarus devlet medyası, Rus medya profesyonellerinin Belarus'taki çalışmalarına başlamasının ardından yeni bir Batı karşıtı montaj tarzı propaganda kullanmaya başladı. Belarus devlet televizyonu, 19 Ağustos'ta Rus medya uzmanlarının görevi devralmasının ardından Amerikan karşıtı montaj propagandası yapmaya başladı (Viaçorka, 2020). Propaganda montaj reklamları, Belarus devlet medyasındaki ticari alanda düzenli aralıklarla yayınlandı (Barros, 2020: s. 1). Yetkililer, Belarus'ta olup bitenler hakkında bağımsız ve yabancı medya tarafından bilgi edinme olanaklarını büyük ölçüde sınırladı. Bakanlıklar arası bilgi güvenliği komitesi, Belarus'ta çalışan yabancı medya gazetecilerinin akreditasyonlarını geri çekmeye başladı. Bunlar arasında RFE/RL, Reuters, AP, Deutsche Welle, BBC, RFI ve diğerlerinin temsilcileri de (Alman ARD için çalışan Ruslar dahil) vardı (Kuczyński, 2020: s. 22). Yalnızca Belarus'a karşı olumlu davranan (BDT gibi) kuruluşlara akreditasyon verildi (Mass Protests Follow Disputed Election Results, 2020). Minsk'te Vatikan elçisi Bağımsız Belarus Gazeteciler Derneği'ndeki (BAJ), gazeteciler gözaltına alındı. Vitebsk, Babruysk ve Gomel'de gazetecilerin tutuklandığını bildirdi. Aynı gün, Minsk'teki bir mahkeme, eski bir ONT devlet televizyonu gazetecisi olan Dzmitry Siemczanka'yı "*yasadışı bir eyleme katılmaktan*" 15 gün hapis cezasına çarptırıldı (Kuczyński, 2020: s. 32). Özellikle temel özgürlükler ile ilgili, yani basın özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, ifade ve kanaat özgürlüğü alanlarında garanti edilmedi. CPJ, Belarus'u dünya çapında en çok sansürlenmiş on ülke arasında listeledi (Committee to Protect Journalists, 2020). Ayrıca Freedom House, Belarus'taki İnternet'i erişim engelleri, içerik sınırlamaları ve kullanıcı haklarının ihlalleri nedeniyle ülkeyi "*özgür olmayan bir ülke*" olarak

sınıflandırılmaktadır (Freedom House, 2019). Belarus Gazeteciler Derneği “*basın üzerindeki baskıyı durdur*” çağrısında bulundu (Spring 96, 2020).

3.2.6.2. 2020 Başkanlık Seçimleri Sonucu

2020 başkanlık seçimleri için MSK, 5,319 ülke dışından seçmen de dahil olmak üzere toplam 6,844,932 kayıtlı seçmen bildirdi (Presidential election 2020 in Belarus, 2020). Ancak, her sandık merkezindeki seçmen sayısı yayımlanmadı ve seçmen listeleri kamuya açık olarak gösterilmedi (Yerashevich, 2020: s. 29). Resmi seçim kampanyası, adayların kaydının ardından 14 Temmuz'da başladı ve 9 Ağustos'taki oylama gününe kadar sürdü. COVID-19 salgını nedeniyle herhangi bir kısıtlama getirilmedi, ancak seçim öncesi dönemde iktidar siyasi amaçlar için korona virüs gündemini kullandı (Melyantsou, 2020: s. 3).

Belarus Seçim Kanununun 53. Maddesi vatandaşların erken oylama prosedürü sırasında oy kullanmalarına izin verir. Bu, ana Seçim Gününden beş gün önce yapılır. MSK verilerine göre, kayıtlı seçmenlerin %84,28'i seçimlere katıldı. Seçim günü, Lukaşenko Cumhurbaşkanlığı sarayına helikopterle geldi ve kurşun geçirmez yelek giyen ayrıca havalı tüfek taşıyan oğlu Mikalai ile birlikteydi (Marples, 2020: s. 1). MSK tarafından açıklanan resmi verilere göre, Lukaşenko %80,1'lik bir çoğunluk ile kazandı (Rosenberg, 2020). Oy sayma prosedürü sandıkların kapatılmasının ardından başladı ve ciddi bir şeffaflık eksikliği meydana geldi. Bu süreç, sayım sürecinin net, ayrıntılı ve adım adım tanımlanmaması nedeniyle seçim sürecinin en çok eleştirilen aşamalarından biriydi (Yerashevich, 2020: s. 38).

Acımasız ve sözde ayırım gözetmeyen bir baskı, Belarus'un 1991'de Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra bağımsızlığını kazanmasından bu yana görülmemiş ölçekte daha büyük protestolara ve hükümet çalışanlarının grevlerine yol açtı (Welt, 2021). Protestolarının kitlesel ölçeğinin yanı sıra bir başka yeniliğini de aktivistlerin ve özellikle liderlerinin Rusya'ya yönelik olumlu tutumları öne çıkıştır. Önceki yıllardan farklı olarak muhalefetin Belarus milliyetçiliğine yakın bir ulusal karakteri ya da net bir jeopolitik yönelimi (Batı'ya daha yakın, Rusya'dan daha uzakta) yoktu (Kuczyński, 2020: s. 7). Valery Tsepka gibi diğer muhalefet isimleri, Belarus'u Rusya'dan uzaklaştırmak yerine özgür ve adil seçimler istediklerini iddia ederek aynı görüşü paylaştılar (Terzyan, 2020: s. 7). Bunun yanı sıra muhalefetin lideri Sviatlana

Tsikhanouskaya, “*Bu ne Rus karşıtı ne de Rus yanlısı bir devrimdir. Ayrıca ne AB karşıtı ne de AB yanlısı. Bu demokratik bir devrimdir.*” açıklamasında bulundu (Dickinson, 2020).

Toplanma özgürlüğü Belarus Cumhuriyeti'nde Kitlesele Olaylar Yasası toplantılar, sokak mitingleri, gösteriler, grevler ve diğer kitlesele etkinlikler için temel oluşturmuştur (Benedek, 2020: s. 17). Protestolara katılan insan sayısı ve şiddet derecesi açısından eşi benzeri olmayan protesto, Belarus'un mevcut siyasi sistemini tehlikeye attı. Seçimlerden sonraki ilk iki hafta boyunca ülke fiilen bir devrimin eşiğindedi (Melyantsou, 2020: s. 8). Polis, kendiliğinden meydana gelen protestoların Kitlesele Olaylar Kanunu hükümlerine aykırı olduğu bahanesiyle göstericilerin dağılmasını talep etti (Yerashevich, 2020: s. 42). Dahası, protestolar coğrafi olarak da yaygınlaştı. İnsanlar, sadece Batı Belarus'da değil, aynı şekilde Rusya'ya komşu bölgelerde de, rejim tarafından şimdiye kadar güvenli olarak algılanan küçük kasabalarda sokaklara döküldü (Kuczyński, 2020: s. 8). Rejim gösterilere hazırlandı ve oylamadan sonraki ilk iki gün protestoları acımasızca bastırmaya çalıştı (Kuczyński, 2020: s. 7). Çevik kuvvet polisinin orantısız ayırım gözetmeyen şiddeti, Belarus sanayi devlerinin işçilerini; MAZ, MZKT, MTZ, BelAZ, Naftan, Belaruskali sokak gösterilerine katılmaya zorladı. İşçilerin protesto hareketine katılma tehlikesi, Lukaşenko'yu destekleyen geleneksel seçmenleri oluşturmaları ve işçileri içeren sokak protestolarının rejimin temelini tamamen yok edileceğini ima etmesi gerçeğinde yatmaktadır (Melyantsou, 2020: s. 8).

Lukaşenko'ya verilen tepkilerin başında virüsün ciddiyetinin reddedilmesi ve genel karantina önlemleri uygulama konusundaki isteksizliğiyle resmi bir anti COVID-19 politikası çıkmıştı (Melyantsou, 2020: s. 5). Diğer taraftan açıkça, Lukaşenko'nun meşruiyeti, ekonomik ve politik hoşnutsuzluktan beslenen son on yıllarda iyice aşınmıştı (Wilson, 2020). Belarus'un Rusya ile ilişkileri, Ağustos 2020 seçimlerinden önce, Belarus yetkililerinin bir Rus özel askeri şirketi olan Wagner Group'a üye oldukları iddia edilen 30'dan fazla kişiyi tutuklamasıyla gerildi (Welt, 2021). Lukaşenko için daha kötüsü Moskova'nın protestolara sessiz kalmasıydı. Ağustos ayında birkaç gün boyunca rejim tam anlamıyla uçurumun kenarında durdu. Lukaşenko ve Putin arasındaki 15-16 Ağustos 2020 tarihindeki iki telefon görüşmesi dava için çok önemliydi. Bundan sonra Rusya, Rusya İçişleri Bakanlığı güçlerini

Belarus'a gönderme olasılığı da dahil olmak üzere Belarus rejimine tam desteğini açıkladı (Kuczyński, 2020: s. 8).

30 Ağustos Pazar günü, halk, toplumsal direnişin zayıflamaya başladığını görünce, 200.000 kadar insan Minsk sokaklarına çıktı. Bu, bağımsız Belarus tarihindeki protesto sayısı açısından yeni bir rekordu (Kuczyński, 2020: s. 23). Minsk'te toplanmasının ardından, güç krizini sorunsuz bir şekilde sağlayarak ve kolaylaştırarak çözmek için Koordinasyon Konseyi kuruldu. Konseyde, “*Belarus Anayasası hükümlerine uyduğunu ve Belarus Cumhuriyeti'nin egemenliğini ve bağımsızlığını korumayı amaçladığı*” şeklinde açıklama yapıldı (Coordination Council, 2020). 13 Ekim Salı günü Sviatlana Tsikhanouskaya, Lukaşenko'nun 25 Ekim'e kadar protestoculara yönelik şiddete son verme, tüm siyasi tutukluları serbest bırakılması ve Lukaşenko'nun görevinden istifa etmesini talep etti ve taleplerin yerine getirmemesi halinde ulusal bir grev düzenleyeceğini duyurdu (Kuczyński, 2020: s. 51). Ancak verilen ültimatın bir etkisi olmadı.

Klaskouski'ye göre, “*halkın sevgisini ona geri vermeyeceğini fark eden Başkan Lukaşenko, iç politikasında güç kullanımı üzerine bir bahis yaptı*” (Kryvoi, 2007: s. 2). Oy verme günü yaklaştıkça, cumhuriyeteki iç siyasi durum gittikçe daha gergin hale geldi. Belarus muhalefetinin radikal kanadını temsil eden milliyetçi parti BPF, seçim gününden neredeyse bir ay önce, “*idari kaynakların ve devlet fonlarının görevdeki lehine yaygın kullanımı, tutuklamalar dalgası, adli kovuşturma*” şeklinde bir açıklama yaptı (Kuczyński, 2020: s. 53). Yetkililerin muhaliflerine, sivil toplum aktivistlerine, gazetecilere, blog yazarlarına ve aktif vatandaşlara yönelik baskılar, mevcut seçimlerin hiçbir şekilde özgür ve adil olarak tanınamayacağı anlamına geliyor (Astakhova, 2020: s. 11). Seçimleri tetikleyici olarak algılayan “*Belarus'un bağımsızlık sonrası tarihindeki insan haklarına yönelik en korkunç baskı*” görünür hale geldi (Amnesty International, 2020: s. 4). Bu bağlamda, iddia edildiği gibi farklı insan haklarının geniş çapta ihlalleri işlendi (Benedek, 2020: s. 8). Seçim sonrası Barışçıl protestolar hükümet yetkilileri tarafından bugün hala devam eden şiddetle karşılandı. Bugüne kadar binlerce insan, aktivist, gazeteci vb. tutuklandı (Orlosky, 2020).

Lukaşenko kanun uygulayıcılarının sadakati ve Rusya'nın siyasi ve ekonomik desteği sayesinde iktidarda (Kuczyński, 2020: s. 6). İki aydan fazla süren protestoların

rejimin çöküşüne yol açmamasının ana nedenlerinden bir diğeri de kolluk kuvvetlerinin tavrıdır. KGB, milisler ve OMON Lukaşenko'ya tam bağıllık sergiliyor (Kuczyński, 2020: s. 17).

Belarus'ta ki kitlesel protesto eylemlerinin bir diğeri nedeni, cumhuriyetin seçim sistemine duyulan güvensizliktir (Astakhova, 2020: s. 20). Hileli seçimlerin yalnızca yetkililerin keyfiliklerinden değil, aynı zamanda yasal çerçevenin, anayasanın, seçim yasasının, siyasi partiler yasasının vb. eksikliklerinden ve tutarsızlıklarından kaynaklandığı açıktır. Devlete ait fabrikalardaki sayısız grev ve siyasi protestoları dile getiren dilekçelere tepki olarak, yetkililer fabrikaları kapatma ve protestocu işçileri işten çıkarma tehdidinde bulundular, bu da aslında çok sayıda işten çıkarma ve zulümle sonuçlandı (Benedek, 2020: s. 33). Hükümet, önde gelen muhalefet figürlerine karşı keyfi tutuklamalar ve zorla sınır dışı etme uyguladı (Amnesty International, 2020). Devlet ideolojisine katılmayan öğretmenler cumhurbaşkanı tarafından işten çıkarılmakla tehdit edildi (Benedek, 2020: s. 40).

Belarus Dışişleri Bakanlığı davetini AGİT'e geç gönderdiği için uzun vadeli uluslararası gözlem imkansız hale geldiğinden, seçim sonrasında AGİT gözlemci göndermedi (Rącz, 2020: s. 2). Bölgesel seçim komitelerinde yalnızca hükümet temsilcilerinin görev yapmasına izin verildi, tüm bağımsız temsilcilerin katılımı engellendi (Street, 2020: s. 5). Seçimlerden bu yana binlerce protestocu sokaklara döküldü ve Bayan Tikhonovskaya komşu Litvanya'ya kaçtı, buna karşın uluslararası toplumda dahil olmak üzere pek çok kişi seçimlerin ne özgür ne de adil olduğunu ilan etti ve seçim sonuçlarını reddetti (Robinson, 2020: s. 8). Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Belarus yetkilileri tarafından belgelenmiş 450 işkence ve insanlara acımasız muamele vakasından bahsettiği bir rapor yayınladı. Rapor, protestolardan sonra altı kişinin hala kayıp olduğunu göstermekle birlikte kadınların ve çocukların bile tecavüz ve dayakla ilgili bilgilerini içermektedir (Kuczyński, 2020: s. 24). Avrupa Parlamentosu seçimleri ciddi şekilde kusurlu ilan ederken Avrupa Birliği Dışişleri ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Josep Borrell, seçimleri hileli olarak nitelendirdi (Borrell, 2020). Öte yandan Litvanya, Letonya ve Estonya, Lukaşenko'ya karşı yaptırımlardan yanadır (Kuczyński, 2020: s. 25). Michał Dworczyk, Belarus'ta siyasi baskılara maruz kalan herkesin Polonya devletinin desteğine ve ilgisine güvenebileceğini konusunda açıklama yaptı (Kuczyński, 2020: s.

28). Başkan Gitanas Nausėda yaptığı bir açıklamada, *"Litvanya Alexander Lukaşenko'yu Belarus'un gerçek lideri olarak tanımıyor"* dedi (BBC News, 2020). ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü, *"ABD, Alexander Lukaşenko'yu Belarus'un meşru seçilmiş lideri olarak kabul edemez"* dedi (Kuczyński, 2020: s. 41). Alman hükümet sözcüsü Steffen Seibert *"Almanya, Alexander Lukaşenko'yu, açılış töreninden sonra bile Belarus'un başkanı olarak tanımıyor"* dedi (Carrel, 2020). İsveç Dışişleri Bakanı Ann Linde, Twitter'da *"Lukaşenko'nun Belarus'u yönetme konusunda demokratik meşruiyetini kaybettiğini"* söyledi (Linde, 2020). Polonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti ve Ukrayna da Lukaşenko'nun yetkisini tanımadı (Kuczyński, 2020: s. 41). Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, Fransız basınında yayınlanan bir röportajda *"Lukaşenko'nun gitmesi gerektiğini"* belirtti (Kuczyński, 2020: s. 43). Avrupa Birliğinden 6 Kasım'da, Alexander Lukaşenko da dahil olmak üzere Belarus yetkililerinin 15 üyesine yaptırım uygulandı (Terzyan, 2020: s. 10).

Diğer taraftan 10 Ağustos'ta BDT gözlem heyeti, seçimlerin çok iyi organize edildiğini ve gelecek Cumhurbaşkanının meşruiyetine şüphe uyandıran herhangi bir şey gözlemediklerini belirtti (Belarusian Telegraph Agency, 2020). Aynı gün Vladimir Putin, Lukaşenko'yu Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde kazandığı zaferden dolayı tebrik etti (Klementiev, 2020). Aynı zamanda Rusya, Lukaşenko'nun krizden çıkış yolu olarak anayasal reform önerisini destekledi. Rusya desteğinin bir göstergesi olarak Belarus'a 1,5 milyar dolarlık kredi verdi (Walker, 2020). Rusya Sosyal Mühendislik Ajansı Direktörü A.Davidchenko, Moskovsky Komsomolets gazetesine verdiği bir röportajda Ukrayna'da, Batı'da oynanan tüm senaryoların bir plan gibi uygulandığını belirterek, Batının, Belarus içişlerine karışmaması gerektiği konusunda uyardı (Astakhova, 2020: s. 15). Çin, Lukaşenko'yu yeniden seçildiği için tebrik ederken, *"Belarus halkının kalkınma yolunu seçmesine"* verdiği desteği ve herhangi bir yabancı müdahalenin kabul edilemezliğini vurguladı (Lanteigne, 2020: s. 3).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DIŞ FAKTÖRLERİN DEMOKRASİYE ETKİSİ

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Batı'nın demokrasiyi teşvik etme girişimlerinde artış gözlemlenmiştir (Way, 2015: s. 691). Buna karşılık 1990'larda ve 2000'lerde; bölgesel otoriter güçler, Bahreyn'de Suudi Arabistan, Burma ve Kuzey Kore'de Çin, Bolivya ve Nikaragua'da Venezuela ve son olarak Ukrayna'da Rusya dahil olmak üzere yakınlardaki otoriter rejimlere yardım ederek karşılık vermiştir (Ambrosio, 2009; Kuchins, 2010; von Soest, 2015). Otokratların iktidarı ellerinde tutma isteği, rejim güvenliği konusundaki endişeleri otoriter işbirliğini anlamak için kilit bir değişken haline getirmektedir (Roberts, 2017: s. 5). Bu bağlamda otoriter yönetimin uluslararası boyutlarına olan etkilerini inceleyen araştırmalar, otokratların demokrasiyi engelleme çabalarında giderek daha sağlam koordine edildiğini, ayrıca otoriter liderliğindeki bölgesel örgütlerin demokratik olmayanları desteklemek ve otokrat sürelerini uzatmak için etkili bir araç sunduğunu göstermektedir (Ambrosio, 2009; Bader, Grävingsholt, ve Kästner, 2010; Libman ve Obydenkova, 2018; Silitski, 2010; von Soest ve Grauvogel, 2015; Tansey, 2016). Hatta bazı akademisyenler, özellikle de demokrasinin yayılmasını engellemek için ortak bir hedefte birleşerek 'otoriter enternasyonal' adlı hipotezi ortaya atmışlardır (Silitski, 2010: s. 341). Ardından 21. yüzyılın ilk yıllarına gelindiğinde, hem dünyanın en gelişmiş demokrasilerinin çoğunda büyüyen bir kriz duygusuna hem de otoriter rejimlere olan güven duygusunda beklenmedik bir artış meydana gelmiştir (Chou, 2017: s. 175).

Literatüre göre araştırmacılar "kara şövalyeler", "otokrasi destekleyicileri" veya "olumsuz dış aktörler" olarak adlandırılan kavramların önemini vurgulamışlardır (Ambrosio, 2009; Levitzky ve Way, 2010; Tolstrup, 2015). Buradaki argümanları, otoriter ısrarın anlaşılması için iç faktörlere odaklanmanın yeterli olmadığını, bunun yanında dış boyutun da dahil edilmesi gerektiği yönündedir. Dış müdahaleler, sadece otoriter yönetimi zayıflatmaya çalışan demokrasi destekçilerinden kaynaklanmamaktadır. Dışarıdan müdahaleler, otoriterliği korumada ve sürdürmede çok önemli bir rol oynarlar (Tolstrup, 2015: s. 2). Otoriter ülkeler, otokrasinin hayatta

kalmasına yardımcı olan uluslararası bir ortam yaratmada giderek daha aktif hale gelmektedir. Burnell, bazı ülkelerin, yurtdışındaki otoriter hükümetleri güçlendirmeyi amaçlayan "anti-yardım" ve "karşı tanıtım" faaliyetlerinde bulunduğunu gözlemlemiştir (Burnell, 2006: s. 7). Bunun sonucunda ortaya çıkacak olan otokratik terfi ve destek, bölgesel müttefiklerinin yanı sıra kendi rejimini de tehdit edebilecek demokratik bir domino etkisini durdurmaya yönelik stratejik bir tepkinin parçasıdır. Bu amaçla, otokrasinin teşviki ve desteği genellikle iç ve dış motivasyonlara sahiptir (Chou, 2017: s. 176).

Uluslararası baskının demokrasi üzerindeki etkisi, rekabetçi otoriter seçimlerde hegemonik otoriter seçimlere göre daha büyüktür (Donno, 2013: s. 704). Dış aktörler hegemonik bir rejim üzerinde baskıya sahip olsalar bile, liderlik tipik olarak kendi güç tabanını tehdit etmeyen reformlar başlatmanın yollarını bulabilir (Donno, 2013: s. 707). Böylelikle bir ülke içinde uygun siyasi koşullar olmadan, demokrasi her zaman başarısız olacaktır (Diskin, Diskin, ve Hazan, 2005: s. 296). Bununla birlikte, demokratik sonuçlar da uluslararası düzeyden büyük ölçüde etkilenmektedir. Zielonka ve Pravda'nın gözlemlerine göre, demokratikleşmeye yönelik bir "uluslararası çekiş", iç güçlerin "yerel etkisini" güçlendirerek dış güçler ve aktörlerin bu süreçte aktif rol oynamasını sağlar (Zielonka ve Pravda, 2001: s. 2). Ancak bir demokratik geçiş modeli oluşursa, bu, demokrasi öncesi güçleri daha da harekete geçirebilecek bir ivme ve kaçınılmazlık duygusu sağlayabilir. Bu nedenle, benzer düşünen rejimlere bir destekleme stratejisi yoluyla yardım ederek demokrasinin yayılmasını zayıflatmak otoriter liderlerin çıkarınadır (Ambrosio, 2009: s. 23).

Spesifik olarak, bu bölümde, dış aktörlerin (AB, Rusya) Belarus'un demokratikleşmesinde etkisi nedir? araştırma sorusunu incelemeyi hedefliyorum. İlerleyen sayfalarda öncelikle AB'nin Belarus'ta demokratikleştirme etkisi incelenecektir. Daha sonra otoriter liderlerin demokrasinin yayılmasını engellemek adına kullanmış olduğu araçları daha anlaşılabilir şekilde aktarılması adına "Kara Şövalye" kavramı üzerinde durularak Rusya'nın Belarus üzerinde otokrasi etkisi incelenecektir.

4.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DEMOKRATİKLEŞTİRME ETKİSİ

Demokratik ülkelerin barışı güvence altına aldığı ve hükümetler arası barışçıl ilişkileri geliştirdiği yaygın olarak kabul edilmektedir (Geddes, 2009). Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren uluslararası demokratikleşme bağlamı bilimsel alanda dikkat çekmiştir (Burnell, 2004; McFaul, 2004). Bunun yanında Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa'da demokrasiyi ilerletme ve güçlendirmede oynadığı önemli rol, dış demokrasinin geliştirilmesine daha fazla güven vermiştir. Uluslararası faktörlerle ilgili önceki çalışmalar, bu süreçte önemli rol oynayan üç faktör belirlemiştir; bölgesel demokratik eğilimleri içeren “yayıma”, cezaların ve teşviklerin kullanılmasını ele alan “koşulluluk” ve uluslararası kuruluşlara kabul olasılığı bağlamında “entegrasyon” (Ambrosio, 2009: s. 12). Bununla birlikte çok sayıda araştırmacı, demokrasiye coğrafi yakınlığın, özellikle bölgesel bir eğilim olduğu görüldüğünde, demokratikleşme şansı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu bulmuştur. Bu fenomen demokratik bir "dalga" (Huntington, 1991) ve "bulaşıcılık" (Zielonka ve Pravda, 2001: s. 7) olarak adlandırılmıştır. Ayrıca araştırmacılar, otoriter bir devletin siyasi sistemini siyasi, diplomatik, ekonomik, ahlaki veya kültürel yollarla değiştirmeye çalışan demokrasilerin örneklerini belirlemişlerdir (Pridham, Herring, ve Sanford, 1998: s. 11; Smith ve Timmins, 2001: s. 36).

Entegrasyon, büyük ölçüde AB'nin komşularıyla ilişkileri bağlamında incelenen özel bir koşulluluk biçimidir (Ambrosio, 2009: s. 14). AB'ye entegrasyon olasılığı, ülkelerin siyasi reformlara başlaması veya demokratik konsolidasyona doğru çalışması için motive edici bir güç olmuştur. Dimitrova ve Pridham, AB'nin "farklı entegrasyon" modelini bir demokrasi teşviki biçimi olarak tanımladıkları için, AB entegrasyonu umutları bölgedeki demokratikleşmeyi ilerletmekte önemli görülmektedir (Dimitrova ve Pridham, 2004: s. 94). Geçmişe bakıldığında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından AB'nin bir demokrasi destekçisi olarak rolü önemli ölçüde güçlendirilmiştir (Yakouchyk, 2016: s. 195). 1995'ten beri, demokrasi hükmü, AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı tüm işbirliği ve ticaret anlaşmalarında yer almaktadır (Knodt ve Jünemann, 2007). Bu bağlamda uluslararası örgütler etkili demokrasi destekleyicileri olarak görülmektedir. Çünkü üye devletlerin iç işleri üzerinde daha fazla kaldıraç sağlamalarının yanı sıra bir üye bu örgütün kolektif normlarından sapmasına karşın hedeflenen yaptırımların önünü açmaktadırlar. Bunun sonucunda diplomatik baskı

yoluyla meşruiyetten arındırma, ekonomik ve hatta örgütten ihraç etmenin olumsuz şartlılığı gibi yaptırımlar, iç siyasi sonuçları etkilemek için güçlü mekanizmalardır (Pevehouse, 2002: s. 522).

4.1.1. AB'nin Kısmi Belarus Demokrasisine Etkisi

Belarus'un bağımsızlığının ilk yıllarında Avrupa Topluluğu ile ilişkileri olumlu olmuştur. Yüksek Sovyet Başkanı Stanislau Shushkevich'in liderliğinde Belarus, Avrupa ile işbirliği yapmaya başlamış ve hızla önemli Batı Avrupa kurumlarıyla ilişkiler kurmaya başlamıştır (Lenzi, 2002: s. 402). Örneğin Şubat 1992'de Belarus, AGİT'e katılmış, Ağustos ayında Avrupa Topluluğu ile diplomatik ilişkiler kurmuştur. Bunun yanı sıra Avrupa Konseyi'nde 'özel misafir' statüsü kazanmış ve aynı yıl Uluslararası Para Fonu (IMF), Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) ve Dünya Bankası'na üye olmuştur (Korosteleva, Lawson, ve Marsh, 2003: s. 108). Ayrıca Belarus'un topraklarındaki tüm nükleer silahları kaldırma kararı, Avrupa'da istikrar ve güvenliğe katkıda bulunduğu için memnuniyetle karşılanmış ve ülke, ABD ve Avrupa'nın önemli mali ve teknik yardımlarından yararlanmaya başlamıştır (Korosteleva, Lawson, ve Marsh, 2003: s. 180). AB ve Belarus arasındaki işbirliği ilk olarak 1995 yılında Belarus'un Avrupa Konseyi'ne tam üyelik başvurusu üzerine sarsılmaya başlamıştır. Üyelğine ilişkin müzakereler, o yılki parlamento seçimlerinin yapılmasına ilişkin endişelerin ardından ertelenmiştir (Richard, 2008: s. 40). Ocak 1997'de, Anayasa değişiklikleri ve Lukaşenko'nun görev süresinin iki yıl uzatılması üzerine yapılan referandumun ardından, Belarus Anayasa Mahkemesi tarafından anayasaya aykırı ilan edilmiş, Avrupa Birliği ve ABD tarafından gayri meşru ve antidemokratik olarak görülmüş, Avrupa Konseyi'ndeki statüsü askıya alınmıştır (Korosteleva, Lawson, ve Marsh, 2003: s. 182). AB önlemlerinin Belarus üzerinde artan baskısı istenen etkiyi gösterememiş ve Rusya tarafından da desteklenen Lukaşenko geri adım atmayı reddetmiştir (Dura, 2011: s. 1).

Batı dış politikası hükümetlerin demokratik normlara bağlılığı ile şekillenmiştir (Way, 2015: s. 696) ancak Belarus özellikle AB demokrasisini geliştirme stratejilerine karşı dirençli olmuştur (Huntington, 1991: s. 290-4). AB tarafından geliştirilen üyelik kriterlerinin en önemlisi aday ülkenin demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlıklara saygıyı ve korumayı garanti eden kurumların istikrarını

sağlamasını gerektirir ilkesiyken (Moisio, 2002: s. 96), Lukaşenko, toplum üzerindeki hakimiyetinden vazgeçmek ya da AB kurallarına katılmak istemediğini açıkça belirtmiştir (Ambrosio, 2009: s. 58). Belarus devlet yetkililerinin işbirliği yapma konusundaki isteksizliği, koordinasyonsuz muhalefet partileri ve zayıf sivil toplum gibi yerel koşullar, başarılı bir demokrasi transferi için sınırlayıcı faktörler olmuştur (Yakouchyk, 2016: s. 196). AB, demokratik komşularla çevrelenmek isterken (Commission of the European Communities, 2003), Rusya mevcut Belarus rejimini korumakla ilgilenmektedir. Bu bağlamda Belarus'daki katı otokratik rejimin koşulları altında, hemen hemen her demokrasi geliştirme stratejisinin başarısız olması muhtemeldir (Pikulik ve Bedford, 2019: s. 15).

AB ve ABD'ye karşı Rusya mücadelesinde en önemli cepheler Ukrayna, Gürcistan ve Belarus'dur (Gökırmak, 2010: s. 8). AB büyük ölçüde barış ve demokrasinin destekçisi olarak görülürken, Rusya, Sovyet sonrası ülkelerde otokrasileri kendi saflarına çekmek amacıyla otokrasiler üretmeye çalışan ideolojik rakibi olarak görülmektedir (Finkel ve Brudny, 2012; von Soest, 2015). Batı eylemlerinin Belarus'ta çok sınırlı baskı gücüne sahip olduğu için Lukaşenko, Rusya ile müzakerelerde daha fazla manevra kabiliyeti elde etmiştir (Yeliseyev, 2020: s. 16). Ambrosio, Belarus'taki durumun, demokratikleşmeyi teşvik ettiği kanıtlanan dış faktörlerin, genel olarak Rusya ile ilişkileri ve özellikle de önerilen Rusya-Belarus birliği tarafından zayıflatıldığını belirtmektedir (Terzyan, 2020: s. 11).

Belarus'un AB ile Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'nın (PCA) onaylanması, insan hakları sicilindeki düşüş nedeniyle, yalnızca iki yıl sonra askıya alınmıştır (Davidonis, 2001: s. 23). Bu durum, Rusya'nın komşuculuk stratejisi bağlamında oluşan yakınlığı beraberinde getirerek 1999'da Belarus-Rusya Birlik Antlaşmasının imzalanmasıyla sonuçlanmıştır (Korosteleva, 2016: s. 2). Belarus için gaz fiyatını artırma ve Avrupa pazar fiyatına yaklaştırma kararı Belarus'u AB ile ilişkilerini yeniden gözden geçirmek zorunda bırakan bir hadise olmuştur (Silitski ve Jarabik, 2009: s. 130). Bu durumdan hoşnut olmayan Lukaşenko, 2008'de *"dış politikamızın 'Altın Kuralı', çok yönlülük ve karşılıklı sözleşmelere olan ilgidir... Hem Doğu hem de Batı ve özellikle AB ile işbirliği yapmaya eşit derecede istekliyiz"* ifadelerinde bulunmuştur (Korosteleva, 2016: s. 10). AB'nin Belarus üzerindeki politika hedefleri, ABD ve İngiltere'nin hedeflerine de yaklaştığı varsayılabilir 'Doğu Ortaklığı'nda

belirtmiştir (Challis, 2020: s. 15). Diğer bir yandan Belarus'un konumuyla ilgili belirsizlik ve Batı ile yaşadığı sorunlar, kendi dış politika değişiminin Rusya'da endişeyle izlendiği görülmekte; Rusya, AB'nin Belarus ile yakınlaşmasından çok fazla rahatsızlık duymaktadır. Bu rahatsızlığın en önemli nedeni Belarus'un 'Doğu Ortaklık Projesi'ne dahil edilmesidir (Gökırmak, 2010: s. 13). AB, yalnızca çok maliyetli olabilecek ve yönetici elitlerin devamlılığını tehlikeye atabilecek demokratik ve ekonomik reform vaadi karşılığında yardım sağlamaktadır. Rusya, aynı zamanda Belarus'a ekonomik ve diplomatik destek de sunmakta, ancak bu, Belarus'un stratejik varlıklarının Rus paydaşları lehine özelleştirilmesi şartına bağlıdır (Yakouchyk, 2016: s. 218).

Sonuç olarak yaklaşık 30 yıldır büyük bir değişiklik görmeyen ve şu anda doğuya doğru yeni gelişmeler tarafından daha da kısıtlanan AB-Belarus ilişkilerinde görünüşte ilerleme eksikliğiyle ilişkili uzun süredir devam eden bir siyasi çıkmaz görülmektedir. Muhalif aktörlerin marjinalleşmesine katkıda bulunup siyasi statükoyu güçlendirerek, dış demokrasiyi geliştirme çabalarının, demokratikleşmeyi sağlamaktan ziyade Belarus'un otokratik rejimini güçlendirmektedir (Pikulik ve Bedford, 2019: s. 14). AB'nin Belarus'ta aktif demokrasinin teşvik edilmesinde ana araçları esas olarak; olumlu ve olumsuz koşulluluk, siyasi izolasyon ve ekonomik yaptırımlar olmuştur (K. Smith, 1997). Avrupa mali yardımı Belarus için önemlidir, ancak, demokratik reformlar tarafından koşullandırılmayan Rus sübvansiyonları, çok daha önemlidir (Yakouchyk, 2016: s. 205).

4.2. KARA ŞÖVALYE

Çeşitli uluslararası aktörlerin otoriter rejimleri desteklemek için anti-demokrasi geliştirme stratejilerini nasıl kullandıklarını vurgulayan olumsuz dış aktörler ("kara şövalyeler" olarak da bilinir) üzerine bir literatür geliştirilmiştir (Tolstrup, 2015: s. 1). "Kara şövalye" terimi, hedeflenen devleti destekleyerek ekonomik yaptırımların etkililiğini baltalayan yabancı patronları tanımlamak için bulunmuş bir terimdir (Hufbauer vd., 1985: s. 86). Kavram ilk olarak, Soğuk Savaş'ın etkisini dengelemek için ABD yaptırımları tarafından hedef alınan devletlere askeri veya ekonomik destek sağlamaya hazır olan güçleri tanımlamak için icat edilmiştir (Early, 2011). Son

zamanlarda bu kavram, demokratik veya otoriter, büyük güçler veya bölgesel güçler, devletler veya uluslararası kuruluşlar olsun, belirli bağlamlarda otokrasinin koruyucuları veya demokrasiye meydan okuyanlar olarak hareket eden dış aktörleri belirtmek için kullanılmıştır (Natalizia, 2019: s. 178). Otoriter bir rejimin hayatta kalması, sadece yerel muhaliflerin gücüne veya demokratik ülkelerle retorik tartışmalarının sonuçlarına bağlı değildir. Komşu devletlerin siyasi sistemleri de onlar için kilit öneme sahiptir (Werner, 2000: s. 347-8). Kara şövalyeler, jeopolitik ve ekonomik çıkarlarını ilerletmek için destek sağlarlar. Bir hedef desteğe daha bağımlı hale geldikçe, kara şövalye, hedef üzerindeki politik ve ekonomik kontrol taleplerini artırmak için gereken teşvike sahiptir. Bu, hedefin egemenliğine yönelik tehdit oluşturmanın yanı sıra yaptırımlarla da demokrasiyi geliştirme olasılıkları için önemli çıkarımlara sahiptir (Sejersen, 2019: s. 2). Genellikle, bir kara şövalye kendi rejiminin hayatta kalmasını sağlamaya çalışır, yani, desteği bir tür savunma stratejisidir (Chou, 2017).

Bir ülkenin demokratik baskılara dayanma yeteneği, bölgedeki tüm otoriter rejimlere fayda sağlar. Ayrıca otoriter rejimler, komşularının siyasi sistemleriyle derinden ilgilirlirler. Bu bağlamda yakın çevrede başarılı bir demokratik geçiş, rejim değişikliği olasılığına karşı her zaman mevcut olan sembolik bir tehdidi temsil eder (Levitsky ve Way, 2002: s. 59). Ancak otoriter bir devlet, benzer düşünen rejimlere yardım etmenin yanı sıra, ekonomik, diplomatik, politik ve askeri baskıların bir karışımı yoluyla demokratik devletleri yıkmaya veya sabote etmeye de çalışabilir (Ambrosio, 2009: s. 23). Bunun yanı sıra ekonomik yaptırımlar, devletlerin uluslararası siyasette askeri güç kullanımına öncülük eden, alternatif veya yardımcı politikalar olarak kullandıkları zorlayıcı devlet yönetimi araçlarıdır (Ambrosio, 2007: s. 141). Hufbauer, "kara şövalye" değişkeninin yaptırım sonuçlarını önemli ölçüde etkilediğine dair istatistiksel kanıt bulunamamıştır (Hufbauer vd., 2007: s. 188-90). Benzer şekilde, ne Drury, ne de Nooruddin, değişkenin analizlerinde kullanıldığında yaptırımları olumsuz etkilediğine dair kanıt bulamamışlardır (Drury, 1998; Nooruddin, 2002). Ancak bu çalışmalardaki bulgularının aksine, Lektzian ve Souva, bir yaptırım rejimi sırasında bir kara şövalyenin varlığının, hedef bir devletin teslim olma olasılığını azalttığına dair kanıtlar bulmuştur (Lektzian ve Souva, 2007: s. 886). Tolstrup'u takiben, kara şövalyeleri bir otokrasieye destek sağlayan dış aktörler olarak tanımlanabilir (Tolstrup, 2015: s. 676). Özellikle, otokratik bir rejime doğrudan

desteğine odaklanıldığında kara şövalyeler, bölgesel istikrarı korumak için istikrarsız bir komşu otokraziye destek sağlayabilmektedir (Sejersen, 2019: s. 3). Benzer şekilde kara şövalyeler, demokratik yayılmayı önlemek için komşu bir otokraziyi, Batı'nın demokrasisine direnmesini sağlamak için destekleyebilmektedir (Whitehead, 2018). Böylece her iki durumda da kara şövalye en yakın müttefiklerini etkileyebilecek siyasi reform girişimlerinin yayılmasını önlemek için destek sağlamaktadır (Sejersen, 2019: s. 12). Bu yöndeki literatür, kara şövalye desteğinin yaptırımları geçersiz kıldığı sonucuna en emin şekilde ulaştığı durumdur (Sejersen, 2019: s. 6).

Geçmişteki çeşitli istilalar Rusya'nın savunmasızlığını kanıtlamış ve derin izler bırakmıştır. Savunmasız bir ülkenin kendi kendini temsil etmesi, çoğu zaman dış saldırıları önceden harekete geçirmek için bir tür savunmacı saldırganlığa yol açmıştır. Böylece Rusya'nın güvenliği dış müdahale karşısında anarşiye doğru sürüklenmeyi durdurmak için güçlü bir devletin kurulması yoluyla geliştirilmiştir (Kotkin, 2016). Bu nedenle dilim adamları Rusya'yı demokrasi için tipik bir "kara şövalye" olarak tasvir etmişlerdir (Natalizia, 2019: s. 180). Ayrıca hem Rusya hem de Çin'in otokraziyi geliştirme çabalarını çoğunlukla coğrafi yakınlıklarındaki ülkeler üzerinde yoğunlaştırdığını vurgulamışlardır. Rusya, Sovyet sonrası alanda otokraziyi teşvik etmiştir (Bader, Grävingsholt, ve Kästner, 2010). Bu bağlamda, Doğu Avrupa (AB üyesi olmayanlar) halihazırda AB ve Rusya arasında bir "entegrasyon rekabeti" alanı olarak adlandırılmıştır (Popescu vd., 2009). Ambrosio ve Jackson, Rusya'nın Post-Sovyet devletlerinin iç alanına nasıl müdahale ettiğini açıklamak için Rusya'nın otoriter güçlendirme politikalarını çözmüşlerdir (Ambrosio, 2009; Jackson, 2010). Ayrıca Rusya'nın 'otoriter bir enternasyonal'i teşvik etme konusundaki ideolojik taahhüdünü savunan Kagan ve Silitski'nin aksine, diğer bilim adamları müdahaleci politikasını jeopolitik çıkarlar tarafından yönlendirilen bir şey olarak açıklamışlardır (Babayan, 2015; von Soest, 2015). Bunun yanı sıra Vanderhill ve Börzel, Rusya'nın otoriterliği teşvik etmesinin etkililik derecesinin, elverişli iç koşulların varlığına bağlı olarak değiştiğini öne sürerken (Börzel, 2015; Vanderhill, 2013), Brownlee ve Way, bölgede demokrasinin altını oymakla eşdeğer olduğunu belirtmişlerdir (Brownlee, 2017; Way, 2015). Bu çalışmalar doğrultusunda, 'kara şövalyeleri'; demokratik ya da otoriter, büyük güçler ya da bölgesel güçler, devletler ya da uluslararası kuruluşlar, otokrasinin koruyucuları veya belirli bağlamlarda demokrasiye meydan okuyanlar olarak hareket eden dış aktörler olarak tanımlanabilir. Bu nedenle bir kara şövalye

olarak hareket etmek belirli uluslararası aktörlere özgü bir şey olmaktan ziyade farklı nedenlerle herhangi bir aktörün belirli bir zamanda belirli bir hedef duruma başvurabileceği belirli bir rol olarak anlaşılmalıdır (Tolstrup, 2009: s. 4). Araştırmacılar tarafından kara şövalyeye bağlı dış yardımın otoriter ortamlarda seçimleri 'kazanma' şansını artırdığı beş mekanizma açıklanmıştır. Bunlar; yenilmezliğin sinyalini vermek, elitlerin ayrılmasını caydırmak, muhalefet faaliyetlerini baltalamak, popüler protestolarla başa çıkmak ve yabancı demokrasi destekçilerinin baskısını telafi etmek. Ayrıca dış aktörlerin seçim yenilgisinin radikal ve istenmeyen rejim değişikliğine yol açtığı düşünüldüğünde, büyük olasılıkla seçim desteği sunacakları tartışılmaktadır (Tolstrup, 2009: s. 2). Aslında kara şövalye, seçimi desteklemede iktidarın jeopolitik rızası ve seçim yenilgisinin istenmeyen rejim değişikliğine yol açmasından dolayı iki faktör tarafından motive edilmektedir. Buna ek olarak kara şövalyeler otoriter hayatta kalma ihtimalini iki şekilde artırabilmektedir; otokratın kullanabileceği çeşitli maddi ve stratejik kaynakları artırarak veya rejimin meşruiyetini destekleyip sağlamlaştırarak (Schlumberger, 2021: s. 41). Her iki destek stratejisi de beş mekanizmanın tümü ile ilgilidir. Yani kara şövalyeler seçimleri kazanmasına yardımcı olmak için görevdeki kişilerin etkili seçim kampanyaları planlamasına ve yürütmesine yardımcı olabilir, onlara popülist politikaları uygulamak veya oy satın almak için yararlı finansal kaynaklar sağlayabilir veya oylama sürecini nasıl manipüle edecekleri konusunda tavsiyelerde bulunabilir. Ancak seçimlerin yalnızca güvenli bir farkla kazanılması gerekmez; aynı zamanda oldukça meşru olarak kabul edilmelidir. Bunun yanı sıra kara şövalyeler görevdeki rejimin resmi olay çerçevesini destekleyerek ve yeniden üreterek oylamanın özgür ve adil olarak tasvir edilmesine yardımcı olabilmektedirler (Tolstrup, 2009: s. 4). Özetle, kara şövalyeler gerçekten de otoriter liderlerin güvensiz seçim dönemlerinde ortaya çıkabilecek birçok zorlukla başa çıkmasına yardımcı olmuşlardır (Tolstrup, 2009: s. 6). Ayrıca otoriter seçimleri daha iyi analiz etmek için, kara şövalyelerin seçimleri desteklenmesine daha fazla dikkat edilmesi gerekmektedir (Natalizia, 2019: s. 181).

4.2.1. Rusya'nın Kara Şövalye Etkisi

Otoriter devletler genellikle çok iyi kaynaklara komuta eder, ancak ülkesinin dışındaki rejimleri kökten değiştirebilme kabiliyetleri hâlâ sorgulanmaktadır (Schatz, 2009: s. 214). "Otoriter yeniden dirilişin" savunucuları, Çin ve Rusya'nın, savaş arası

dönemdeki faşist güçler gibi, dünya çapında demokrasiyi geri püskürttüğünü öne sürmüşlerdir. Kanıtların çoğu, otoriter güçlerin küresel olarak demokrasiyi yıkmak yerine mevcut rejimleri bölgesel olarak desteklediği fikrini desteklemektedir (Brownlee, 2017: s. 1326). Post-Sovyet çalışmalarındaki en yeni eğilim, ya dışsal faktörlere bakmak ya da klasik açıklamaları uluslararası değişkenle bütünleştirmektir (Natalizia, 2019: s. 177). Eski Sovyetler Birliği'ndeki Rusya ise, otokrasinin teşviki için "çok önemli bir durum" olarak düşünülebilir. Rus hükümeti, orantısız bir şekilde askeri, ekonomik ve kültürel güce sahip olmuş, 1990'lardan beri komşu ülkelerin siyasetine defalarca müdahale etmiş ve bu da rejimin sonuçlarını şekillendirme kapasitesini etkilemiştir (Way, 2015: s. 692). Bunun yanı sıra bazı araştırmacılar, Rusya'nın yükselen gücü ve prestiji ile Post-Sovyet devletlerinin kurumlarını ve uygulamalarını taklit etme eğilimi arasındaki örtüşmenin altını çizmiştir (Cameron ve Orenstein, 2012; Libman ve Obydenkova, 2018). Roberts ve Ziemer, Rusya'nın demokratik olmayan modelinin coğrafi yakınlık ve Moskova'ya yüksek düzeyde bağımlılıkla yayılmasını açıklarken (Roberts ve Ziemer, 2018), Roberts ise tersine daha incelikli bir iki yönlü norm yayılımının ana hatlarını çizerek Rusya'nın onlara ilham verirken komşularından da ilham almış olabileceğini öne sürmüştür (Roberts, 2019). İkinci bir araştırma türü, otoriterliğin yayılmasını engelleyen dış etkenlere atıfta bulunur. Bazı araştırmacılar, "otokrasi destekleyicileri" (Whitehead, 2018) veya "kara şövalyeler" (Tolstrup, 2015) kavramlarını kullanmışlardır. Onlara göre Rusya, propaganda, ekonomik kaldıraç, casusluk veya şiddet yoluyla yurtdışında demokrasiyi veya demokratikleşmeyi engelleyebilmekte, öte yandan, maddi kaynaklar sağlayarak veya onları meşrulaştırarak demokratik olmayan yerleşiklerin hayatta kalma kapasitelerini güçlendirebilmektedir (Natalizia, 2019: s. 178). Komşularından çok daha büyük olan Rus ordusu; Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova ve Ukrayna'da önemli bir mevcudiyete sahiptir (Klein, 2019: s. 8). Sovyet sonrası ülkelerin birçoğu orantısız bir şekilde Rusya ile ticarete bağımlıdır. Ayrıca Rusya'nın bölgede geniş bir 'yumuşak gücü' var. Bu bağlamda Rus medyası eski Sovyetler Birliği'nde öne çıkmakta ve çok sayıda Rus yakın yurtdışında yaşamaktadır (Way, 2015: s. 693). Rusya'nın "yakın komşuluğuna" yönelik politikası, geniş ölçüde "otoriter direniş", "otoriter yayılma" ve "demokrasinin önlenmesi" ile ilişkilendirilmiştir (Finkel ve Brudny, 2012; von Soest, 2015). Bazı gözlemciler, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in yurtiçi ve yurtdışındaki liberal

demokratik güçlere yönelik baskısı karşısında, Avrasya'nın geniş bir kesiminde demokratikleşme şansının şimdi her zamankinden daha zayıf görüldüğünü iddia etmişlerdir (Diuk, 2014: s. 83). Jakob Tolstrup Rusya'nın demokrasiyi "zayıflattığını" (Tolstrup, 2009: s. 922); David Cameron ve Mitchell Orenstein ise Rusya'nın eski Sovyetler Birliği'nde 'hakların, özgürlüklerin ve demokratik siyasetin geri alınmasına' katkıda bulunduğunu ileri sürmüşlerdir (Cameron ve Orenstein, 2012: s. 2).

Burnell, otokratik patronlardan oluşan küçük bir “destekleyici kadro” öne sürmektedir (Burnell, 2018: s. 1-2). Ona göre Rusya, tartışmasız bunların en dikkate değer olanıdır. Rusya, ekonomik yardım sağlayarak, seçimleri onaylayarak, siyasi muhalefete baskı uygulayarak ve en uç durumlarda belirli hükümetleri öne çıkararak Avrasya'da son derece aktif olmuştur (Libman ve Obydenkova, 2018: s. 19). Tolstrup, *“Rusya'nın yerel seçkinleri şiddetle ayrılıkçılığı kışkırtmaya teşvik etmek için siyasi, ekonomik, askeri ve altyapı desteği sağlama konusunda etkili olduğunu”* yazmıştır (Tolstrup, 2009: s. 109). Ona göre bir kara şövalye olarak Rusya, ortaya çıkan rejimleri meşrulaştırmaktan, otoriter siyasi uygulamaları pekiştirmekten ve onları Batılı ülkelerin ve uluslararası kuruluşların dış demokratik baskılarından korumaktan suçludur (Tolstrup, 2009: s. 113). Brownlee, Rusya'nın Belarus'ta yurt dışında otoriterliği sürdürme girişimlerini analiz etmiştir. Brownlee'e göre Belarus, Rusya'nın stratejik ve askeri planlamasında kritik bir rol oynamaktadır (Brownlee, 2017: s. 1335). Bununla birlikte, bu iki devlet arasındaki ilişkinin siyasi önemi yeterince araştırılmamıştır. Belarus'da bir devrim olursa, bu, bölgede ve muhtemelen Rusya'nın kendisinde demokrasi olasılığını önemli ölçüde artırabilir. Ancak Belarus'da demokrasi teşviki başarısız olursa, gelecekteki renkli devrimler için ivme durdurulabilir (Nechyparenka, 2010: s. 3). Bazı araştırmacılar otoriter güçlerin rejimleri demokratik yönetimden uzaklaştıracak çeşitli mekanizmalar önermişlerdir. Örneğin Nicole Jackson, Moskova'nın anti-demokratik normlar, bölgesel örgütler, kalibre edilmiş askeri güç ve ekonomik ve kültürel alışverişler yoluyla Orta Asya'da otoriterliği teşvik ettiğini iddia etmiştir (Jackson, 2010). Bu bağlamda Rus askeri doktrini, eski Sovyet cumhuriyetlerinde düşmanca hükümetlerin kurulmasını önemli bir ulusal güvenlik tehdidi olarak tanımlayarak tehdit düzeyinde herhangi bir yükselmeyi önlemek için durum üzerinde kontrol sağlamak için askeri güç kullanımını meşru bir politika aracı olarak görmektedir (Kofman vd., 2020). Yani müdahalenin Rusya tarafından dikkate alınacağı neredeyse kesindir ve müdahale etme kararının

alınması mümkündür (Challis, 2020: s. 14). Ayrıca seçim seferberliği ve seçimli otoriterliğin 'sosyoekonomik kökleri', seçimli otoriter rejim dinamiklerini ve demokratik gerilemeyi anlamak için çok önemlidir (Saikkonen, 2017: s. 51). Rusya otokrasi yayılımını; Bağımsız Devletler Topluluğu ve Avrasya Ekonomik İşbirliği Örgütü üzerinden geniş bir şekilde sağlamaktadır (Libman ve Obydenkova, 2018: s. 155). Bu nedenle ilerleyen sayfalarda bu örgütler tanımlanarak Rusya'nın örgütler üzerinden otokrasi etkisi incelenecektir.

4.2.1.1. Bağımsız Devletler Topluluğu

SSCB'nin dağılmasının ardından BDT, Rusya'nın bölgedeki Batı etkisini en aza indirmeye yönelik ana girişimi olmuştur (Natalizia, 2019: s. 183). Rus hakimiyetindeki BDT gözlemcileri, Belarus seçimlerine Batı ülkelerinin 'önyargılı iddialarına ve sert değerlendirmelerine' karşı çıkmış, herhangi bir usulsüzlük olduğunu reddederek oylamaları 'özgür, açık ve şeffaf' olarak nitelendirmişlerdir (Yerashevich, 2020: s. 37). Rusya Dışişleri Bakanlığı, BDT gözlemcileriyle aynı sonuçlara varmıştır. Aslında BDT, Ekim 2002'den başlayarak, eski Sovyetler Birliği'ndeki seçimlerin 'bağımsız' bir analizini sağlamak için tasarlanmış ve kendi seçim izleme sistemini inşa etmiştir. Ancak gerçekte bu kurum Avrupalı seçim gözlemcilerinin meşruiyetini zayıflatmak için başka bir araç haline gelmiş, başka izleme organizasyonlarından önemli ölçüde farklı olan sonuçlar nedeniyle şiddetle eleştirilmiştir (Ambrosio, 2009: s. 113). Ayrıca Rus kimliğine odaklanarak Rus hükümetinin otoriterliği geliştirme kapasitesini, Rus kimliğinin güçlü olduğu BDT bölgelerine, özellikle de Belarus'a sınırlandırmıştır. Yakın zamana kadar, bu tür çağrılar çok sayıda Belarus eliti ve nüfusu için yankı uyandırmıştır (Way, 2015: s. 696).

Belarus, bir üyeye karşı, üye olmayanlarla askeri ittifakları yasaklayan bir topluluk olan BDT içinde Kolektif Güvenlik üzerine Mayıs 1992 Taşkent Antlaşması'nı "birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için" formülü üzerine inşa ederek imzalamış ve bir güvenlik konseyi oluşturmuştur (Binnendijk ve Cordero, 2008: s. 197). Daha sonra Belarus, BDT ortak hava ve sınır savunma sistemlerine katılarak Rusya ile ikili anlaşmalar imzalamıştır (Oldberg, 1997: s. 111). Ancak BDT'deki otokratlar ve otoriter taktikler için verilen teşviklere rağmen Rus hükümeti, kendi başına otoriterliği teşvik etmekten çok Rusya'nın ekonomik ve jeopolitik çıkarlarını destekleyen hükümetleri desteklemeye odaklanmıştır (Way, 2015: s. 696).

4.2.1.2. Avrasya Ekonomik İşbirliği Örgütü

Avrasya Ekonomik İşbirliği Örgütü (EAEU), Belarus, Kazakistan ve Rusya liderleri tarafından Ocak 2015'te imzalanmış, kısa bir süre sonra da Ermenistan (Ocak 2015) ve Kırgızistan (Ağustos 2015) katılmıştır (DeMicco, 2015: s. 171). Sovyet sonrası her devletin Rusya ile ekonomik ilişkileri, dolayısıyla da tipik olarak asimetrik olan karşılıklı bağımlılığı vardır. Belarus ve Kazakistan'ın ekonomilerinin yanı sıra yeni EAEU üyeleri Ermenistan ve Kırgızistan; petrol ve gaz arzı, petrol ve gaz geçişi ve aynı zamanda elektrik ve nükleer enerji sektörlerinin işletimi de dahil olmak üzere Rus enerji ve enerji sağlayıcılarına güvenmektedirler (Roberts, 2017: s. 8). Bu bağlamda EAEU otoriter liderliğindeki bölgesel bir organizasyonun güzel bir örneğidir. EAEU'nun kurucu üyeleri, her birindeki yönetici grupların bir demokrasi cephesini sürdürme girişimlerine rağmen, marjinal vakalar olduklarını öne sürmek için çok az şeyle açık demokrasi dışı kişilerdir. İkincisi, EAEU'nun bir güvenlik örgütü değil ekonomik bir örgüt olması gerçeği, rejim güvenliğinin otokratik devletler arasında işbirliğine yol açtığı iddiasını test etmek için ideal bir fırsat sunmaktadır. Son olarak, EAEU'nun bölge üzerindeki etkileri nedeniyle önemli bir örgüt olmasının yanı sıra literatür AB tarzı derin entegrasyon veya daha mütevazı bir şey arayışında olduğu için, literatürden farklı açıklamalar almaya devam etme şekli nedeniyle önemli bir kuruluştur (Dragneva ve Wolczuk, 2013).

Pikulik'e göre, Belarus'un demokratikleşme olasılığı iki faktöre bağlıdır. Bunlar; derin bir ekonomik kriz veya Rusya'da ani demokratikleşmedir (Ioffe, 2014: s. 65). Belarus, hem temel yapısal reformlara girme konusundaki yetersizliği nedeniyle, hem de otoriter bir siyasi rejimin yetersizlikleri ve bunun sonucunda uluslararası kredi olanaklarından kaynaklanan izolasyon nedeniyle Rusya ekonomisine büyük ölçüde bağımlıdır (Korosteleva, Lawson, ve Marsh, 2003: s. 158). Belarus'un üretim üssündeki yapısal sorunlar ve Belarus ürünlerinin dünya pazarındaki rekabetsizliği, Belarus'un Batı'ya ihracat yapma kabiliyetini sınırlamaktadır. Buna ek olarak para birimi eksikliği, Belarus'un Batı'dan birçok ürün ithal etmesini de engellemektedir (Hamilton ve Mangott, 2007: s. 68). Dahası, ticaret ortakları açısından Belarus'un ekonomik kaderi Batı'dan çok Rusya'ya bağlıdır. Rusya'nın Batı Avrupa'ya gaz geçiş yolu olarak Belarus'a bağımlılığı ve Belarus'un Rusya için stratejik önemi

düşünüldüğünde, Başkan Putin döneminde enerji tedariki koşullarının çarpıcı biçimde değişmesi olası değildir (Korosteleva, Lawson, ve Marsh, 2003: s. 188).

4.3. RUSYA BELARUS İLİŞKİLERİ

Belarus, Rusya için önemli bir ülkedir. Avrupa'nın demokratik devletleriyle en doğu sınırında yer alır ve kültür, din ve dil açısından Rusya'ya en yakın olanıdır (Samur, 2006: s. 114). Rusya ve Belarus arasındaki ilişki, ilgili ülke ve halkların ulusal kimlikleriyle derinden bağlantılıdır (Kuzio, 2003). Sovyetlerden alınan miras; yani ekonomik ve sosyo-demografik yapılar, siyasi kurumlar, "Sovyetleşme" ve "Ruslaştırma" mirası, Belarus'un başarılı bir demokratik dönüşüm şansını önemli ölçüde etkilemektedir (Korosteleva, Lawson, ve Marsh, 2003: s. 38). Bu, ülkenin ekonomik, enerji, jeopolitik ve sosyokültürel alanlarda Rusya'ya yapısal bağımlılığını yansıtmaktadır (Terzyan, 2020: s. 11). Ayrıca Rusya'nın Belarus'taki çabaları, ülkenin Rusya ile benzersiz güçlü kültürel bağları tarafından önemli ölçüde yönlendirilmiş, böylece Belarus eski Sovyetler Birliği'ndeki diğer herhangi bir devletten daha sıkı bağlanmış (Sannikov, 2002: s. 222). Belarus'taki demokratik bir rejim, Rusya'nın tüm batı sınırının demokratik devletlerden oluşmasını sağlayacaktır (Ambrosio, 2009: s. 207). Bu nedenle Belarus'taki kitlesel protestoların Rusya'da önemli bir ulusal güvenlik sorunu olarak görülmektedir (Challis 2020: s. 14).

Belarus otoriterliğinin temel özellikleri, iktidarın merkezileştirilmesi ve kişiselleştirilmesinden sivil özgürlükler ve siyasi özgürlükler üzerindeki kapsamlı baskılara kadar uzanmaktadır (Terzyan, 2019: s. 1). Yenilenmiş otoriter canlanmanın siyasi dinamiklerini ve gelecekteki sonuçlarını anlamaya başlamak için, Belarus iç ve dış politikalarına bakılmalıdır (Manaev, 2015: s. 70). Belarus'daki rejimin sonucunun tek faktörünün otokrasinin teşviki olduğu iddia edilemezken Belarus örneğinde otokratik olarak yönetilen üçüncü ülkelerin rolü küçümsenemez (Vanderhill, 2013). Ulusal bağımsızlık, siyasi demokrasi, hukukun üstünlüğü, piyasa ekonomisi, "Avrupa ailesine dönüş" gibi yeni değerler, Perestroyka dalgasının Belarus demokratlarına ilham vererek 1990'ların başında bağımsızlık ve demokrasinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu değerler, "halkın babası", "refahın adil dağılımı" ve "Rusya ile tarihi ve kültürel birliğin / dostluğun restorasyonu" gibi ataerkil değerlerin yerini almıştır

(Manaev, 2015: s. 62). Ancak bağımsızlıktan sonra Belarus, Rusya İmparatorluğu içindeki önceki Ruslaşma tarihi nedeniyle, şüphesiz Sovyetler Birliği içinde en çok Ruslaştırılmış ülke olmuştur (Astapova, 2017: s. 19). 1991'de Belarus seçmenlerinin %83'ü SSCB'nin bütünlüğünün korunmasından yanaydı ve bu Orta Asya dışındaki herhangi bir Sovyet cumhuriyetinden daha yüksek bir yüzdeydi (Krasner, 2016: s. 226; Rudling, 2015: s. 2). Sovyet sonrası 1990'larda çoğu Belaruslu dil, bilimsel ve politik terminolojiden yoksun olduğu için kendi dilini konuşamıyordu (Rudling, 2015: s. 211).

Her iki ülkede de entegrasyon sağlamak ve sürdürmek için birçok neden vardır. İlk olarak Belaruslular yüzyıllardır aynı eyalette yaşadıkları ve kaynaştıkları Ruslarla yakın akrabalık bağlarına sahiptir. Ülkede Ruslar en büyük azınlıktır (yüzde 13) ve on milyonluk nüfusun yüzde 77,8'ini oluşturur (Becker, Mendelsohn, ve Benderskaya, 2012: s. 29). Aynı zamanda kültür ve dilde güçlü bir şekilde Ruslaşmışlardır. Çoğu Belarus vatandaşı Ruslar gibi Ortodoks'tur. 1970'lerde hiçbir şehir okulu eğitim dili olarak Belarusça kullanmamış, tüm yüksek öğrenim ve idare dili Rusça olmuştur (Oldberg, 1997: s. 112). Lukaşenko'nun bazı söylemleri Rusya'ya olan tarihsel bağları örneklemektedir. Bunlar; *"Bana göre, Belaruslular ve Ruslar tamamen benzer ve gen düzeyinde bile birbirlerinden ayırt edilemezler"* (1998); *"Biz Rus halkıyız"* (1998); 26 Kasım 2012'de Reuters ile yaptığı röportajda, *"tarihsel olarak biz ve Ruslar bir kişiyiz"* gibi konuşmalarda bulunmuştur (Grigorg Ioffe 2014: s. 39).

Francis Fukuyama'nın belirttiği gibi, Rusya, komşu ülkelerdeki demokrasileri güçlendirmekle kesinlikle ilgilenmiyor çünkü aksi durumda vatandaşlarına kötü bir sinyal verecektir. Rusya otoriter komşularla daha çok ilgileniyor. Bu nedenle, Rusya ile diğer otoriter devletler arasında tek tip ekonomik alan, enerji ve ulaşım politikaları içinde gittikçe daha bariz bir işbirliği gözlemliyoruz (Manaev, 2015: s. 82). Diğer yandan otoriter ülkeler, genel olarak Batı'dan ve özel olarak Amerika'dan zorunlu demokratikleşme olarak gördüklerine direnmek için bir araya gelmeye başlamışlardır. Bu devletler geleneksel anlamda resmi ittifaklar kurmazken, Çin, Rusya, Myanmar, Belarus, İran ve Venezuela gibi ülkeler arasındaki olumlu ilişkiler, otoriter rejimlerin giderek birbirleriyle nasıl uyumlu hale geldiğinin örnekleridir (Ambrosio, 2009: s. 3).

Belarus, başarılı Rus otokrasi tanıtımının en açık örneğini temsil etmektedir (Way, 2015: s. 696). Rusya için, Belarus'u desteklemek, Lukaşenko rejiminin

demokratik baskılara dayanmasına yardımcı olmayı amaçlarken Rusya'nın jeopolitik ve askeri hedeflerine hizmet etmiştir (Ambrosio, 2007: s. 137). Özellikle Rus hava savunması Polonya sınırındaki eski bağları ve ileri pozisyonları korumak istemektedir (Oldberg, 1997: s. 125). Öte yandan Rus üsleri Orta Asya'dan sonra en fazla Avrupa'da (Belarus, Moldova ve Ukrayna) bulunmaktadır. Moldova ve Belarus'taki üsler özellikle Batı Avrupa'yı, Avrupa'daki üsler ise NATO'ya tehdit oluşturabilecek konumdadır (Mardan, 2020: s. 118). Rusya, 2018'den beri Klintzy ve Novopasskoye'ye önemli askeri varlıkları yeniden konuşlandırarak Belarus topraklarına kolay erişim sağlamaktadır (Sivitsky, 2019). Ayrıca Savunma alanında imzalanan ve yeni veya önceden imzalanan uzun vadeli işbirliği anlaşmaları nedeniyle Rusya, Belarus'a askeri açıdan hammadde, ve modernize edilmiş silahların ana tedarikçisi olmaya devam ediyor ve aynı zamanda. Hatta Rusya, Belarus'a istisnai ayrıcalıklı koşullar sunarken ve kredi vererek silahlanmanın edinimini sübvansede etmektedir (Pugačiauskas, 2019: s. 243).

Rusya-Belarus ilişkileri örneği, bir otoriter devletin diğerine önemli destek sağladığı durumlarda bir dizi bağımlılığın ortaya çıktığını da göstermektedir. Belarus'da otokrasinin sürdürülmesi, Batı'dan izolasyonunun güçlendirilmesi ve bu nedenle Lukaşenko rejiminin hayatta kalması için giderek Rusya'ya bağımlı hale gelmesi anlamına gelmektedir (Shraibman, 2015: s. 13). Bu, Rusya'ya Belarus üzerinde büyük bir kaldıraç sağlarmıştır. Ancak Belarus açıkça Rusya'ya bağımlı olsa da, Rusya Lukaşenko rejimine çok fazla baskı uygulayamaz. Bunun nedeni ya ülkede stratejik bir yeniden düzenlemeyi hızlandıracağına verdiği korku, ya da rejimin çöküşüdür. İlki Belarus otoriter kaldığı sürece daha az olasıyken, ikincisi daha muhtemeldir (Ambrosio, 2009: s. 206).

Manaev'e göre Belarus, Rusya ve Ukrayna'da otoriterciliğin yeniden dirilişi, sadece Cumhurbaşkanı Lukaşenko, Putin veya Yanukovich ve onların yönetimlerinin deyim yerindeyse "kötü iradesi" tarafından açıklanamayacağıdır. Ona göre ana faktör, sosyal bir meşruiyet ve sürdürülebilir otoriterlik için temel oluşturan, hem geniş hem de iç içe geçmiş, ancak benzersiz tarih ve kültürleri dahil olmak üzere kendi toplumlarının köklü sosyal dokusunun özellikleridir (Manaev, 2015: s. 56). Huntington'a göre ise derinlemesine antidemokratik bir kültür, toplumda demokratik normların yayılmasını engelleyecek, demokratik kurumlara meşruiyeti reddedecek ve

dolayısıyla bu kurumların ortaya çıkmasını ve etkin işleyişini engellemese bile büyük ölçüde karmaşık hale getirecektir (Huntington, 1991: s. 22). Bir bakıma demokratikleşmenin önündeki önemli bir siyasi engel, 1990'da otoriter kalan çoğu ülkede demokrasi deneyiminin fiilen yokluğudur (Huntington, 1991: s. 11). Geleneksel mantık, Rusya'daki bölgesel ve küresel demokratik eğilimlerin Rus siyasi sistemi üzerindeki hakimiyetini etkilememesini, bu bağlamda demokrasinin teşviki ve rejim değişikliğinin meşruiyetinin altüst edildiğini sağlamada güçlü bir çıkarı olduğunu varsaymaktadır (Roberts ve Ziemer, 2018). Bu düşünce tarzı, Rusya'nın dünya çapında demokrasiyi geri çekerek, kendi bölgesi ve ötesinde demokratik hükümetleri devirip liberal demokrasilere tehdit oluşturduğunu ileri sürmektedir (Terzyan, 2019: s. 8). Öte yandan Rusya, iktidarda olduğu ülkelerde muhalefeti, daha fazla çoğulculuğu ve Rus yanlısı politikacıların hakim olduğu durumlarda görevdeki otokratları desteklemektedir. Aynı zamanda, Rus hükümetinin kendi ekonomik ve jeopolitik çıkarlarına olan ilgisi, ülkenin nüfuzunu önemli ölçüde sınırlayarak, güçlü Rus karşıtı ulusal kimliklere sahip ülkelerde güçlü bir karşı tepkiyi teşvik etmiştir (Way, 2015: s. 691). Bu nedenle Lukaşenko rejimi altında Belarus, neredeyse tüm devletler arası eylem alanlarını kapsayan çok sayıda ikili anlaşma ve anlaşmalar yoluyla Rusya ile bağlantı kurmuştur. Sonuç olarak, Rusya'nın Belarus ile ilişkileri, diğer herhangi bir eski SSCB ülkesinden daha yakındır (Terzyan, 2019: s. 7). Ayrıca Rusya, Avrasya Birliği'nin kurulmasıyla kendisini AB'ye rakip olarak tanımlayarak bir Avrasya kimliği inşa etmeye çalışmaktadır (Stefánsson, 2015). Ve bu kurum üzerinden Belarus'a etkileri oldukça fazladır

4.3.1. İki Ülke Arasındaki Ekonomik İlişkiler

8 Aralık 1999'da Boris Yeltsin ve Lukaşenko, Rusya ile Belarus arasında sembolik olarak Birleşme Antlaşması'nı imzalamıştır (Davidonis, 2001: s. 20). Belgede, diğer maddeler arasında, ekonomik birlik içerisinde Rusya ve Belarus'un tek bir para birimi olduğu belirtilmiştir. Ayrıca anlaşmanın 21. Maddesi uyarınca, ortak bir emisyon merkezinin kurulması, Rusya ve Belarus'un kademeli olarak ortak bir para birimine geçmesiyle paraleldir (Žulys, 2005: s. 166). 30 Kasım 2000'de Lukaşenko ve Putin, ekonomik birlik konusunda açık ara en somut anlaşmayı imzalamışlardır. Bu belgede belirtildiği üzere, 1 Ocak 2005'ten itibaren, birleşik bir para birimine hazırlık

olarak Belarus'daki tüm işlemlerin para birimi olarak Rus rublesi kullanılmaya başlanmıştır (Korosteleva, Lawson, ve Marsh, 2003: s. 154).

Ekonomik Bağımsızlıktan bu yana, Belarus'taki devlete ait sanayi, nüfusun büyük bir bölümü için istikrarlı istihdam ve ekonomik güvenlik sağlayarak hem ekonomik hem de sosyo-politik bir rol oynamıştır. Bunun yanı sıra Lukaşenko, iyileştirilmiş bir hizmet sağlamak için kamu sektörü maaşlarını artırmaya güvenmiştir. Ancak yaşam standartları, giderek sıkılaştıran mali koşullar, manevra için sınırlı ve daralan alan sağlamıştır (Adarov vd., 2016: s. 30). Bunlar Lukaşenko'nun Belarus'u Rusya'dan uzaklaştırma çabalarının bir sonucu olmuştur. Tarihsel olarak Belarus, Rusya'dan yoğun şekilde sübvans edilen petrol ve doğalgazdan faydalanmıştır (Mammadov, 2020). Belarus'un dış finansmanının % 70'inin Rusya'dan geldiğini öne sürülmektedir (Foster, 2020). Dünya Bankası'na göre Belarus'un ekonomisi, tamamen dış yardıma bağımlı olan en fakir Afrika devletlerine benzemektedir (Garnett, 1996: s. 94). Bu bağlamda Lukaşenko'nun cumhurbaşkanı olarak ilk yurtdışı seyahatinin Ağustos 1994'te Moskova'ya olması şaşırtıcı değildi (Szyszlo, 2001: s. 50). Bu durumda Belaruslular, “*ağabey*” Rusya'dan yardım aramış ve Lukaşenko garantör olarak öne çıkmak istemiştir. Rus basını ise Rusya'nın “*bir ağabey zor zamanlarda küçük bir kardeşe her zaman yardım edeceğini, küçük olanın ise her zaman büyük olana saygılı davranacağını*” belirtmiştir (Oldberg, 1997: s. 113).

Ekonomik yaptırımlar, bir politika değişikliğini zorunlu kılmak için, belirli bir hedef devletle ekonomik işlemleri sınırlamak veya sona erdirmek için, bir veya daha fazla devlet tarafından gerçekleştirilen eylemlerdir (Cilizoglu ve Bapat, 2020: s. 386). Ancak bu eylemlerin başarısızlığı, belirli bir hedefe uygulanan yaptırımlara yanıt olarak üçüncü tarafların stratejik davranışlarından kaynaklanmaktadır (Early, 2011; Lektzian ve Biglaiser, 2013). Belarus için Rusya, toplam ticaretinin yüzde 50-60'ından ve enerji arzının yüzde 90'ından sorumluyken (EECCA, 2018), AB ile ticareti, Rusya ile ticaretinin yaklaşık yarısı kadardır. Bunun yanı sıra Belarus ile Rusya arasındaki ticaret ilişkisi de Belarus'un lehine dengesizdir. Çünkü Rusya'dan büyük ölçüde yakıt ve hammadde ithal ederken ve mamul mal ihraç etmektedir (Ioffe, 2003: s. 93). Sonuç olarak, Batı'nın Lukaşenko rejimine karşı ekonomik baskı kullanma fırsatları sınırlıdır.

4.3.2. Rusya'nın Belarus'a Otokrasi Etkisi

Rus otokrasisinin teşvikinin kapsamını ve etkisini değerlendirmek için, Rusya'nın Sovyet sonrası Belarus'ta rejim sonuçlarını etkileme çabalarını incelenmelidir. Burada Rusya müdahalesinin olumsuz etkilere sahip olduğu düşünülmektedir. Belarus'u demokrasiye "kaybetmek", Rusya için önemli sonuçlara neden olacaktır. Bu yüzden Lukaşenko ile Putin arasındaki kişisel ilişkilerde ciddi sorunlara rağmen, Rusya'nın Belarus'a çok fazla desteği olmuştur (Ambrosio, 2009: s. 105). Belarus ve Rusya, bir demokrasiler kıtasında otoriterliğin kaleleri olarak bir arada durmaktadırlar. Rusya'nın kendine özgü durumu (büyüklüğü, doğal kaynakları, siyasi kültürü ve jeopolitik durumu açısından) onun bu demokrasi eğilimlerine direnmesini kolaylaştırırken, Lukaşenko rejiminin mevcut durumunda Rusya'nın kapsamlı yardımı olmadan hayatta kalması olanaksız hale gelmiştir. Lukaşenko'nun gücü ve konumu, ülke içinde çok az etkisi olan muhalefetle güvende görünürken, dış baskılara da dayanabilmektedir. Ancak Rusya'nın Lukaşenko'ya desteği sona ererse bu durum kolayca değişebilir (Ambrosio, 2009: s. 129).

Bunun yanı sıra Belarus 1990'larda ve 2000'lerde demokrasiye doğru kayda değer bir ilerleme kaydetmiş, ancak demokratik kalkınma Rusya'nın müdahalesiyle engellenmiştir. Örneğin Rusya, 2002'de Belarus, hileli seçimlerini meşrulaştırmaya çalışan kendi gözlemcilerini yaratmıştır (Ambrosio, 2009: s. 56; Tolstrup, 2009: s. 933). Bir bakıma Rusya tarafından Belarus rejimi, Batının demokrasiyi teşvik etme ve Lukaşenko'nun otokratik yönetimini meşrulaştırma girişimlerine karşı tutarlı bir şekilde korunmaktadır (Tolstrup, 2009: s. 12). Geçmişten bugüne Putin de dahil olmak üzere Rus liderler, Lukaşenko'nun yönetimini, özellikle de Belarus'un haksız ve haksız seçimlerini savunarak hem diplomatik hem de siyasi olarak tutarlı bir şekilde meşrulaştırmışlardır. Ekonomik alanda ise Rusya-Belarus ticareti ve Rus sübvansiyonları, Belarus'u Batı Avrupa'dan gelebilecek olası ticari yaptırımlardan koruyarak rejimin yeniden şekillenmemiş ekonomik sistemini sürdürmüş, böylelikle bu politikalarla Belarus'un otoriterliğin devam etmesine yardımcı olmuştur. Buna örnek olarak Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Belaruslu mevkidaşı ile yaptığı bir görüşmede, Batı'yı Belarus'a siyasi standartlar dikte etmeye çalıştığı için eleştirerek ülkede bir 'rejim değişikliği' girişimine karşı uyarıda bulunmuştur (Ambrosio, 2009: s. 112). Rus yardımı, Lukaşenko'nun 1990'larda ve 2000'lerde GSYİH'nin tahmini yüzde

20-30'unu oluştururken devlet gelirinin üçte birini oluşturan ucuz enerji kaynakları ve diğer destekler şeklinde geniş ekonomik yardım sağlayarak iktidarını pekiştirmesine yardımcı olmuştur (Way, 2015: s. 697). Bu bağlamda Lukaşenko'nun çok uzun süredir iktidarda olmasının en önemli sebebi de Rusya yardımıyla ülkesinde sağladığı ekonomik temelli istikrardır (Gökırmak, 2010: s. 22). Eğer Rusya'nın desteği olmasaydı, Lukaşenko zorunlu olarak Batı yanlısı politikalar izleyip demokratikleşecekti.

Burger ve Minchuk'a göre Lukaşenko, bir renk devrimi senaryosunun Minsk sokaklarında oynamasını engellemeye çalışarak baskıyı arttırmıştır (Burger ve Minchuk, 2005: s. 29). Rusya ise seçim dönemi boyunca çabaları, kararlı bir seçim stratejisi yoluyla desteklemiştir. Başlangıçtan itibaren, Rusya'nın müdahalesinin ana nedeni, hasar kontrolünü sürdürmek, ve en önemlisi, Sovyet sonrası alanı dolduran halk protestoları dalgasının Rusya'yı da vurmadan önce etkili bir şekilde durdurulduğundan emin olmaktır (Tolstrup, 2009: s. 3). Rusya'nın seçim desteği birkaç unsur içeriyordu. İlk olarak iktidar için rahat bir zafer elde etmeleri amacıyla Lukaşenko'nun Belaruslu seçmenler arasındaki konumunu güçlendirmeye çalışmıştır. Örneğin Lukaşenko, resmi Rus medyası tarafından desteklenmiş ve Belarus'ta geniş çapta izlenmiş, bazı üst düzey Rus politikacıları Lukaşenko'yu överek iyi ikili ilişkilerin yalnızca görevdeki kişi olduğu takdirde korunacağı 'görevdeki yerine alternatif yok' pozisyonunu vurgulamıştır (Ambrosio, 2009: s. 115-16). İkinci olarak, Rusya Lukaşenko'yu mali olarak desteklemiştir. Belarus lideriyle olan yakın ilişkilerinden yararlanan Rus işletmeleri, kampanyasına bol miktarda mali yardım sağlamıştır (Kononczuk, 2008: s. 37). Bu yüzden Rusya'dan gelen finansal desteklerle Lukaşenko, oylamadan kısa bir süre önce kamu ücretlerini arttırmış, böylece ekonomik istikrarın garantörü olarak imajını parlatmıştır (Marples, 2007: s. 95). Üçüncüsü, Rusya, demokratik muhalefeti itibarsızlaştırma konusunda rejimle işbirliği yapmıştır. Belarus, muhalif aktivistleri hedef almak için Rus Federal Güvenlik Servisi (FSB), ile yakın işbirliği yapmış ve sonuç olarak Rus yayınevlerine, malzemelerini sınırdan basmaya çalışan Belarus bağımsız basını kapatmaları emretmiştir. Dahası, Lukaşenko güvenilmez bir yüzde (82,6) ile yeniden seçilmesini sağladıktan sonra Minsk'in merkezinde kitlesel protestolar patlak verdiğinde, Rus medyası muhalif göstericileri Batı tarafından desteklenen aşırılıkçı zorbalar olarak nitelendiren resmi çizgiyi yeniden yayımlamıştır (Silitski ve Moshes, 2007: s. 11-2). Moskova ile Minsk

arasındaki siyasi anlaşmazlığa rağmen Putin, Lukaşenko'yu siyasi ve diplomatik olarak desteklemeye devam etmiştir. Üstelik Putin, Lukaşenko'ya demokratikleşme konusunda baskı uygulamamış ve Belarus'a verilen sübvansiyonları kesmemiştir. Böylece her ikisi de Lukaşenko rejimini destekleme etkisine sahip olmuştur (Ambrosio, 2009: s. 108-9).

Bunlar basitçe gereksiz veya iç dinamikler gibi rejim değişikliğini zaten engelleyebilecek diğer faktörleri güçlendirmiş olabilirler. Kuşkusuz, Rusya'nın kapsamlı desteği olmasaydı, Lukaşenko için iktidarda kalmak çok daha zor olurdu, ancak bu durumda da rejimin bekası hakkında herhangi bir belirleyici sonuca varmak imkansızdır (Ambrosio, 2009: s. 155). Bu bölümde özetlenen politikaların bölgede daha fazla demokratikleşmeyi engellemek için yeterli olduğu ve bu politikalar olmadan ek otoriter hükümetlerin düşeceğini herhangi bir doğrulukla iddia edilemez. Çünkü otokrasinin herhangi bir ülkede sürdürülebilirliği genellikle tek bir nedene indirgenemez (Ambrosio, 2007: s. 137). Ancak Belarus'un otoriter doğası dikkate alındığında, Belarus'un Hegemonik Seçimli Otoriter bir rejim olmasında en önemli faktör Rusya etkisidir.

SONUÇ

Soğuk savaşın bitmesiyle beraber uluslararası sistemin yapısı değişerek devletlerin demokratikleşme süreci hız kazanmıştır. Bu süreçte Sovyetlerin dağılmasıyla beraber Doğu Avrupa’da birçok ülke Batı ile yakın ilişkiler kurarak demokratikleşme yolunda ilerlemiştir. Ancak demokratikleşme hareketleri her ülkede aynı etkiyi vermemiştir. Araştırmacılar bu süreçte Batı tipi demokrasilerin yayılmalarının etkilerini incelemeye başlamıştır. Demokratikleşmeye karşı dirençli olan devletlerin demokratikleştirilmesine katkı sağlamak adına birtakım yöntemler ortaya atılmıştır. Otoriterlik çalışmalarının gelişmesiyle beraber, 2000’li yılların başında Schedler Seçimli Otoriterlik, Lewist ve Way Rekabetçi Otoriterlik kavramlarını ortaya atmış, Diamond ise Seçimli Otoriterlik kavramı altında rekabetçi otoriterlik ve hegemonik seçimli otoriterlik kavramlarını kullanarak uygun bir model oluşturmuştur.

Doğu Avrupa devletlerinden demokratikleşmeye en dirençli devlet olarak Belarus ön plana çıkmaktadır. Belarus’un tarihsel yapısı, Rusya ile olan kültürel ve ekonomik bağları, jeopolitik konumu, ulus devlet bilincinin tam olarak gelişmemesi nedenleriyle otoriter kimliği ön plana çıkmaktadır. 1990 yılında bağımsızlığını kazanmasının ardından 1994 yılında yapılan seçimlerde Lukaşenko’nun seçimleri kazanmasıyla beraber Belarus’taki demokratikleşme tersine hareket etmeye başlamıştır. Başkan, 1995 yılı Anayasa değişiklikleri ile Rusya ile ilişkileri geliştirme yoluna giderek Belarus devletinin resmi dili olan Belarusça’nın yanına Rusçayı da eklemiştir. Belarus bayrağını, Rusya’nın istediği şekilde değiştirmiştir. Bu süreçte Belarus’un bağımsızlık günü, Sovyetler Birliği’nin dağıldığı tarihten alınarak, II. Dünya savaşı sonrası Belarus’un Almanlardan kurtulduğu tarih olarak değiştirilmiştir. 1996 yılında referandum yoluna giderek Belarus’ta güçler ayrılığı dengesini yürütme lehine değiştirmiştir. Referandumlar sonrası Batı’dan gelen eleştirilere karşı Lukaşenko, Rusya ile yakın ilişkiler kurarak ekonomik ve siyasi destek almıştır. 2004 yılında iki dönemlik seçim sınırını ortadan kaldırarak önündeki son engeli kaldırmıştır. Belarus’ta yapılan 1994 seçimleri sonrası tüm Başkanlık seçimleri adil ve şeffaflıktan uzak kalmıştır. Başkan, Anayasayı ihlal ederek iki yıl gecikmeli olarak 2001 seçimlerinde yüksek oy oranıyla seçimi kazanmıştır. Rusya desteğiyle beraber ekonomik istikrar sağlayan Lukaşenko, popülist söylemlerle yönetimi

kişiselleştirmiştir. Muhalefeti etkisiz hale getirerek, STK'ları ve bağımsız Medya'nın etkisini kırarak günümüze kadar istikrarını sağlamıştır. Ağustos 2020'de Belarus'ta yapılan son cumhurbaşkanlığı seçimleri protestoları bir önceki seçim protestolarından oldukça farklıdır. 2021 Haziran Ay'ı itibariyle protestolar hala devam etmektedir. Lukaşenko protestoları durdurmak adına baskı gücünü arttırması, kendisine muhalif olan blog yazarını tutuklamak adına Yunanistan'dan Litvanya'ya giden uçağı yasadışı bir şekilde Minsk'e indirmesi otoriter bir liderin görevi bırakmamak adına elinde bulunduğu gücü her alanda tamamıyla kullanabileceğini göstermektedir.

İç faktörlerin demokrasiye etkileri önemli olduğu gibi dış faktörlerinde devletlerin demokrasilerine etkileri oldukça önemlidir. Bazen bu durum, devletlerin demokratikleşmesine hız kazandırırken bazen de devletlerin demokrasiden uzaklaşmasına sebep olabilirler. Belarus özelinde, dış faktörlerin demokrasiye etkileri incelendiğinde AB ve Rusya oldukça önemlidir. AB, Belarus'un demokratikleşmesi adına hareket ederken, Rusya, bir Kara Şövalye olarak Belarus'un demokrasisini tersine çevirmektedir. Özellikle iki ülke arasında; kültürel ve tarihsel bağlarının yanı sıra ekonomik faktör oldukça önemlidir. Rusya'nın, Belarus'a sağlamış olduğu ekonomik yardımlar, Belarus'ta siyasi rejimin görevde kalarak devamlılığını sağlamada oldukça etkili olmuştur. Belarus ile Rusya arasında zaman zaman ilişkiler gerilmiş olsa da Rusya ile Belarus arasındaki asimetrik bağımlılık ilişkisi günümüze kadar taşınmıştır. Rusya için jeopolitik açıdan oldukça önemli olan Belarus'ta demokratikleşme hareketleri, Rusya'ya domino etkisi yaratma endişesi sürekli ön planda olmuştur. Rusya'nın ekonomik ve politik destekleri, Belarus'un otoriter bir devlet yapısı olmasında en önemli etken olmuştur.

Giriş bölümünde de üzerinde durulduğu gibi Belarus'un uygun olduğu rejim türü hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Sosyalizm sonrası rejimlerin hepsi demokrasiye doğru yol almamıştır. Özellikle Belarus üzerinden düşünüldüğünde 1991 yılında oluşturulan demokratik yapı, 1994 seçimleri sonrası bozulmaya başlanmıştır. Başkan Lukaşenko, 1994 yılında seçimle göreve gelmişti ancak konumunu sağlamlaştırdıktan hemen sonra sansür mekanizmasını devreye sokmuş, bağımsız sendikaları dağıtmış, seçim sonuçlarını önceden ayarlamış, yasama organını denetim altına almış ve böylece ülkenin önceki küçük demokratik kazanımlarını da tehlikeye atmıştır. Ardından 1995 yılında Anayasa değişikliğine gitmiş, 1996 referandumuyla yürütme gücünü elinde

toplamiş, 2004 yılında ise görev süresini uzatarak kalıcılığını garantilemiştir. Belarus, anayasaya uygun ve cumhurbaşkanını her seferinde makamında onaylayan olağan seçimlere izin vermiş ve Lukaşenko meşru bir şekilde demokratik yollarla göreve gelmiştir. Dolayısıyla, Belarus'ta gerçekten de bazı demokratik özellikler mevcut olmuştur. Bunun yanı sıra bazı kusurlara (sınırlı medeni ve siyasi haklar) rağmen güçler ayrılığı dengesinin yürütmenin lehine bozulması, seçim hilesi, medya ve STK'lara baskılar düşünüldüğünde Belarus kusurlu ve eksik bir demokrasi olarak kabul edilemez. Ayrıca Dahl'ın ideal tip demokrasisi düşünüldüğünde, Belarus belirlenen beş kriterden hiçbirini karşılamamaktadır.

Belarus örneğinde totaliter diktatörlüğün bazı özellikleri öne çıkmaktadır. İlk olarak, Lukaşenko örneğindeki gibi iktidarın kişiselleştirilmesidir. Lukaşenko'nun "Batka" (Baba) olarak kabul edildiği baba yönetim tarzı, Führer (Faşist Almanya) ve Duce (Faşist İtalya) ilkelerine benzerlik göstermektedir. Ayrıca Stalin'in takma adı Batyushka (küçük baba) en çok Lukaşenko'nun takma adıyla benzerlik taşımaktadır. Bir başka benzerlik de medya olarak görülmektedir. Kuramsal çerçeve bölümünde belirtildiği gibi totaliter bir rejim kitle iletişim araçları üzerinde devlet tekeline sahiptir. Ancak bu yönler Belarus'un totaliter anlamda dikta-işkence olduğunun bir göstergesi olarak alınmamalıdır. Çünkü totaliter rejim hayatın tüm yönlerini kapsamaz, herkes tarafından uyulması gerekmez ve evrensel olarak da geçerli sayılmaz. Benzer şekilde Lukaşenko, Batka rolünde, elinde güç tekeli olan bir diktatör olarak kabul edilebilir ancak totaliter bir rejim için gerekli olan kitle partisinden yoksundur. Dolayısıyla Belarus totaliter diktatörlüklerde ortak olan bazı özellikleri gösterse de mevcut olan sözde demokratik özellikler olarak; düzenli seçimler, sınırlı sivil ve siyasi özgürlükler vb. Belarus'un totaliter bir diktatörlük olarak kabul edilemeyeceğini göstermektedir.

Devlet politikalarının yerel düzeyde uygulandığı, itiraz edildiği, yeniden şekillendirildiği, direnildiği veya yeniden gündeme getirildiği için yerel düzeyde sultancı uygulamaların yaygınlaşması, yükselen demokrasiler için kötü bir işarettir. Bu bağlamda Juan J. Linz tarafından siyasi rejimlerin sınıflandırılmasına uygun olarak, Belarus'un siyasi rejimi bazen sultanlık olarak sınıflandırılır. Sultancı rejimler, bugünkü Belarus'ta bulunan yedi özellik sergiler: Bunlar, devletin liderin kaderiyle yakından bağlantılı olduğunun varsayıldığı, aşırı patrimonyalizmin genel bir alanıdır. Bu nedenle yönetim, sultanın tüm gücün türetildiği sultan tarafından seçkinlerin

seçildiği kişisel alanıdır. Ancak Belarus'ta seçimler günümüzde Sultancı rejim olarak tanımlanan ülkeler gibi bazen yapılırken bazen de yapılmadığı gibi bir durum söz konusu değildir. Belarus'ta seçimler düzenli bir şekilde yapılmıştır. Ayrıca Belarus'ta seçim sonuçları sultancı rejim olarak tanımlanan rejimlerdeki (Kazakistan, Türkmenistan) gibi %90 oy oranlarıyla Başkan seçimleri kazanmamıştır. Aynı zamanda Belarus'ta Lukaşenko'dan sonra ardılık konusu göz önüne alındığında sultancı rejimlere benzer bir durum söz konusu soru işaretidir. Bunun yanı sıra sultancı rejimlerde seçim sonrası kitlesel protestolar çok fazla rastlanılan bir durum değildir. Ancak Belarus'ta 2001, 2006, 2010 ve 2020 seçimleri sonrası kitlesel protestolar yapılmıştır. Son olarak Belarus'ta seçim, meşruiyet kaynağı iken Sultancı rejimde daha çok keyfi olarak yapılan eylemdir. Bu açıdan da dikkate alındığında Belarus siyasal sistemi, sultancı rejim modeline benzer ancak tam olarak uygun olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Belarus'ta hem parlamento seçimleri hem de cumhurbaşkanlığı seçimleri düzenli olarak yapılmaktadır. AGİT tarafından orantısız bir yaptırım olarak görülen, oy hakkı iptal edilen ve aday olma hakları dışında tutuklu yargılanan kişiler hariç olmak üzere, genel olarak seçimler kapsayıcıdır. Ancak muhalefete karşı açık bir şekilde baskıcı ya da muhalefetin kitle iletişim araçlarına sınırlı erişim sağlaması ve görünürdeki seçim sonuçları dikkate alındığında Belarus, seçimli otoriterlik rejim kategorisine yerleştirilebilir. Belarus toplumundaki partilerin zayıflığı, özellikle Başkanlık seçimleri sırasında muhalefetin seçilme olasılıklarını sınırlandırmıştır. Bu nedenle seçimli otoriterliği, demokrasiye geçiş yapmak için en umut verici sistem olduğu varsayıldığında Belarus bu geçişi yakın zamanda gerçekleştirecek gibi görünmemektedir. Bunun sebebi işleyen bir demokrasi haline gelme olasılığının yüksek olduğu görüşünü içermemektedir. Bu nedenle Belarus, bir seçimli otoriterlik sistemi olarak kabul edilebilir, ancak bu teoriye yeterince uymamaktadır.

Belarus'ta Lukaşenko'nun yönetimi altında, işadamları, devlet teşebbüslerinin yöneticileri ve gazeteciler gibi bazı sosyal grupların statüsü ve rolü kaldırılırken yürütme organı ve kolluk kuvvetleri gibi diğer grupların statüsü ve rolü yükseltilmiştir. Rekabetçi otoriter rejimlerin tanımlayıcı bir özelliği, önemli parlamento muhalefettir. Seçimlerin büyük ölçüde otoriter bir cephe olduğu rejimlerde, iktidar veya egemen parti neredeyse tüm sandalyeleri kazanır. Belarus'un parlamentosuna bakıldığında ise

Lukaşenko'ya muhalefet olan bir yapı yoktur. Bununla birlikte rekabetçi otoriterlik, otoriter rejimlerin aksine asgari düzeyde gerçek rekabete izin vermekte ve bu durum bazı olasılıklar olmasına rağmen, muhalefetin iktidardakilerin yenilgisine yol açabilecek bir seçimin altüst oluş şansı olduğu anlamına gelmektedir. Levitsky ve Way'in rekabetçi otoriter rejim modelleri için belirlenen %70 seçim sınırı oldukça önemlidir. Aynı zamanda Roessler, Howard ve Brownlee demokratik bir geçiş olasılığının rejimin önceki seçim hakimiyetiyle yakından ilişkili olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu duruma göre, 2001'den beri seçimleri yüksek oranla kazanan Lukaşenko'nun seçimleri kaybedilebilme ihtimali söz konusu değildir.

Birinci bölümde belirtildiği gibi hegemonik seçimli otoriter rejimler çok partili seçimler düzenler, ancak bu seçimler ne rekabetçi ne de anlamlıdır. Hegemonik seçimli otoriter rejimi rekabetçi otoriter rejimlere doğru ilerlediğinde, bu bir demokratikleşme durumudur. Otoriter seçim rejiminin değişmesi, genellikle rejimin belirsizlik koşulları altında kendi güvenliğine ve hayati çıkarlarına yönelik ciddi tehditlere tepkisinin bir sonucu olarak gerçekleşir. Son seçimde iktidar partisi veya aday, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ilk turda oyların veya yasama seçimlerinde koltukların %75'inden daha azını kazandıysa, rejim bir araç olarak sınıflandırılırken tersi durumda hegemonik seçimli otoriter rejim olarak sınıflandırılmaktadır. Bu bağlamda Belarus vakasında 1994 Başkanlık seçimlerinde Lukaşenko %45,8, Vyacheslav Kebich %17,7 oranında oy almıştır. İkinci turda ise Lukaşenko, %80,6 oy almıştır. Daha sonraki yapılan 2001 Başkanlık seçimlerinde Lukaşenko 77,4, 2006 da %84,4, 2010 da %79,67, 2015 de 83,5% ve 2020 yılında %80,10 oranları ile seçimleri kazanmıştır. Belarus'ta hakimiyet arttıkça, demokratikleşme ihtimali azalmıştır. Seçimlerin yanı sıra Belarus'ta 1995, 1996 ve 2004 yıllarındaki referandumlar ile birlikte Belarus'ta güçler ayrılığı ilkesi ortadan kalkmış, Başkanın gücü elinde toplamasıyla Belarus'un siyasal rejimi rekabetçi otoriter rejimden, hegemonik seçimli otoriter devlete giden süreçte hız kazanmıştır.

Belarus'ta 1994 seçimleri sonrası yapılan tüm Cumhurbaşkanlığı seçimleri, rekabetten uzak, sonucu önceden belirlenmiş seçimler ile yapılmıştır. Lukaşenko'yu destekleyen adaylara devlet yapısının maddi ve insani desteği olan "idari kaynaklar" yaygın olarak kullanılmıştır. Oy satın alma, çoklu oy kullanma, sandık doldurma ve yanlış sayma gibi sık sık hileli seçim vakaları yaşanmıştır. Medya yasaklanmış, kitlesel

protestolar sürecinde mitinglere katılan muhalif siyasetçiler ve aktivistlere yoğun baskılar ve tutuklamalara maruz kalmıştır. Birçoğu uzun bir süre hapis cezası olarak siyasi tutuklu olmuş, hükümet, muhalefet hareketindeki bazı önemli şahsiyetlere sahte gerekçelerle yasal suçlamalar getirmiş ve faaliyetlerini kısıtlamıştır. Ayrıca muhalefet figürlerine karşı çeşitli "karalama kampanyaları" yapılmıştır. Seçim sonuçlarının %80 civarında olması, seçimlerin rekabetten uzak, seçim sonuçlarının ise rejimi değiştiremeyecek kadar etkisiz olması nedeniyle Belarus'un siyasi sistemi, hegemonik seçimli otoriterlik kavramına daha uygundur.

Belarus'un siyasi sisteminde hem iç faktörler hem de dış faktörler oldukça önemlidir. İç faktörler olarak; güçler ayrılığı ilkesinin yürütme lehine bozulması, Belarus'ta güçlü bir parlamenter muhalefetin olmaması, Belarus'ta bağımsız medya kuruluşlarının ve STK'ların eksik olması, Belarusta'ki Başkanlık seçimlerinin adil ve şeffaflıktan uzak olması öne çıkmaktadır. Dış faktörler üzerinden, AB'nin kısmi Belarus demokrasisine etkisi olsa da, Rusya'nın Kara Şövalye etkisiyle Belarus'un hegemonik seçimli otoriter devlet olmasında en önemli faktör olarak öne çıkmaktadır. Ancak Lukaşenko'nun hegemonik seçimli otoriterliğinde bazı içsel sorunlar bulunmaktadır. Özellikle 9 Ağustos 2020 Başkanlık seçimi sonrası protestolar kitlesel bir hâl almıştır. Belarus siyasi rejiminin inşası Lukaşenko'nun örgütsel gücüne dayansa da, hükümet kalıcı ve etkili bir siyasi kurum olarak halk desteği yaratma yeteneklerinden yoksundur. Özellikle Rusya desteğinin Lukaşenko rejimine karşı son seçimde belirsiz olması, Belarus'ta ilerleyen yıllarda rejimin sürekliliğini kırabilir.

Araştırmacılar son cumhurbaşkanlığı seçimlerinde gerilen Rusya ile Belarus ilişkilerinde derinlemesine incelemelidir. Bu süreçte, Sovyet sonrası diğer ülkeler ile asimetrik ilişkisi olan Rusya'nın, diğer devletler ile ikili ilişkilerinde değişimler tekrardan gözden geçirilerek oluşan Rusya'ya karşı güven boşluğunda, Çin'in buradaki boşluğu doldurmak adına yapmış olduğu manevralar incelenmelidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Ambrosio, Thomas (2009). *Post-Soviet Politics Authoritarian backlash: Russian resistance to democratization in the former Soviet Union*. ed. Neil Robinson. Farnham: Ashgate Publishing limited.
- Ambrosio, Thomas (2012). "Russia". Şu Kitapta: ed. Donnacha Ó Beacháin ve Abel Polese. *The Colour Revolutions in the Former Soviet Republics: Successes and Failures*,. New York: Routledge, 136–56.
- Becker, Charles, S. Joshua Mendelsohn, ve Kseniya Benderskaya (2012). *Russian urbanization in the soviet and post-soviet eras*. London.
- Belova-Gille, Olga (2002). "Difficulties of elite formation in Belarus after 1991". Şu kitapta: ed. Elena Korosteleva, Colin Lawson, ve Rosalind Marsh. *Contemporary Belarus: Between Democracy and Dictatorship*. London: Routledge, 53–67.
- Bideleux, Robert, ve Ian Jeffries (1998). *A History of Eastern Europe: Crisis and Change*. 1. baskı London: Routledge.
- Binnendijk, Hans, ve Gina Cordero (2008). *Transforming NATO An NDU Anthology*. Washington: National Defense University Center for Technology and National Security Policy.
- Boonstra, Jos vd (2008). *Frída Is the European Union supporting democracy in its neighbourhood?* 1. baskı İspanya: FRIDE.
- Borrell, Josep (2020). "Belarus: Remarks by the High Representative". Şu kitapta: ed. Peter Stano ve Adam Kaznowski. *European Union Plenary*. Brussels: EEAS.
- Brooker, Paul (2013). *Journal of Chemical Information and Modeling Non-Democratic Regimes*. 3. baskı Hampshire: Macmillan Distribution Ltd.
- Bueno de Mesquita, Bruce, Alastair Smith, Randolph M. Siverson, ve James D. Morrow (2003). *The Logic of Political Survival The Logic of Political Survival*. London: MIT Press.
- Burger, Ethan S, ve Viktor Minchuk (2006). "Alexander Lukaşenko's Consolidation of Power". Şu kitapta: ed. Joerg Forbrig ve David R. Marples. *Prospects for Democracy in Belarus*. Washington: GMF, 29–60.
- Burnell, Peter (2006). *FRIDE Promoting Democracy Backwards*. Madrid.
- Challis, Ben (2020). *Belarus beyond 2020: Implications for Russia and the West*. London.
- Chehabi, Houchang E., ve Juan J. Linz (1998). *Sultanistic Regimes*. 1. baskı London: Johns Hopkins University Press.

- Crummey, Robert O. (1987). *The formation of Muscovy 1304 - 1613*. London: Taylor and Francis.
- Dahl, Robert A. (1982). *Yale studies in political science ; 31 Dilemmas of pluralist democracy*. 2. baskı Londra: Yale University Press.
- Dahl, Robert A. (1991). *Democracy and Its Critics*. Yale University Press.
- Davidonis, Ramunas (2001). *Union De L'eupe Occidentaleoccidentale The Challenge Of Belarus And European Responses*. Paris.
- DeMicco, Pasquale (2015). *When choosing means losing The Eastern partners , the EU and the Eurasian Economic Union*. Brussels.
- Dobrinsky, Rumen vd. (2016). *WIIW The Belarus Economy: The Challenges of Stalled Reforms*. Vienna.
- Dragneva, Rilka, ve Kataryna Wolczuk (2013). "Commitment, asymmetry and flexibility : Making sense of Eurasian economic integration." Şu kitapta: *Eurasian Economic Integration*. Edward Elgar Publishing Ltd., 204–21.
- Engel, Barbara Alpern, ve Janet Martin (2015). *Russia in World History*. 1. baskı London: Oxford University Press.
- Friedrich, Carl J., ve Zbigniew K. Brzezinski (2014). *Totalitarian Dictatorship and Autocracy (1965)*. 2. baskı Cambridge: Harvard University Press.
- Fruhstorfer, Anna (2016). *Constitutional Politics in Central and Eastern Europe*. Constitutional Politics in Central and Eastern Europe.
- Geddes, Barbara, Joseph Wright, ve Erica Frantz (2018). *How Dictatorships Work*. 1. baskı Cambridge: Cambridge University Press.
- Hamilton, Daniel, ve Gerhard Mangott (2007). *The New Eastern Europe: Ukraine, Belarus, Moldova*. Washington: Center for Transatlantic Relations, Johns Hopkins U.-SAIS.
- Hoffman, Steven M vd (2013). "A Work in progress: the Formation of Belarusian National Identity". Şu kitapta: ed. Renee Buhr. *Kaunas LITHUANIAN AND BELARUSIAN NATIONAL IDENTITY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION*, VYTAUTAS MAGNUS UNIVERSITY, 86–122.
- Hufbauer, Gary Clyde, Jeffrey J Schott vd (2007). *Peterson Institute Economic Sanctions Reconsidered*. 3. baskı Washington: Peter G. Peterson Institute for International Economics.
- IMF (2010). *Republic of Belarus: Third Review Under the Stand-By Arrangement*. Washington.
- Ioffe, Grigorg (2014). *Reassessing Lukaşenko*. 1. baskı Virginia: Palgrave Macmillan.
- Ioffe, Grigory, ve Vitali Stiliski Jr. (2017). *Rowman & Littlefield Publishers Historical Dictionary of Belarus*. 2. baskı ed. Tony Brown. England: Scarecrow Press.
- Jessen, Ralph, ve Hedwig Ritcher (2011). *Voting for Hitler and Stalin: Elections Under 20th Century Dictatorships*. Frankfurt/New York: Campus Verlag.

- Kadushko, R. V. (2011). *English Study Guide For The First-Year Overseas Medical Students Belarus In Brief*. Vitebsk: VSMU
- Kamusella, Tomasz (2009). *The Politics of Language and Nationalism in Modern Central Europe*. London: Palgrave Macmillan.
- Klein, Margarete (2019). *Russia's Military Policy in the Post-Soviet Space Aims, Instruments and Perspectives*. Berlin.
- Knodt, Michèle, ve Annette Jünemann (2007). "Introduction: Conceptionalizing the EU's Promotion of Democracy". Şu kitapta: *European Union External Democracy Promotion*, Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co KG, 9–30.
- Kofman, Michael vd (2020). *CNA Russian Strategy for Escalation Management: Evolution of Key Concepts*. Stuttgart.
- Kononczuk, W. (2008) *Warsaw: Centre for Eastern Studies. Difficultially: Belarus in Russia's foreign policy*. Warsaw: OËrodek Studiów Wschodnich.
- Korosteleva, Elena (2005). "Party System Development in Belarus, 1988–2001: Myths and Realities". Şu kitapta: *Political Parties in Post-soviet Space – Russia, Belarus, Ukraine, Moldova, and the Baltics*, Westport: Praeger Publishers.
- Korosteleva, Elena A., Colin W. Lawson, ve Rosalind J. Marsh (2002). *Contemporary Belarus: Between Democracy and Dictatorship*. 1. baskı Routledge.
- Kotljarchuk, Andrej (2006). *In the Shadows of Poland and Russia The Grand Duchy of Lithuania and Sweden in the European Crisis of the mid-17th Century*. Amsterdam: Södertörns högskola.
- Krasner, Stephen D. (2016). *Problematic Sovereignty Problematic Sovereignty*. New York: Columbia University Press.
- Kropatcheva, Elena (2011). "Presidential Election in Belarus in 2010: The Winner Takes It All?" Şu kitapta: *OSCE Yearbook 2011*, Munich: Baden-Baden, 87–107.
- Kubin, Tomasz (2011). "The EU Policy Towards Belarus in the Context of the Presidential Elections". *ATHENAEUM* 30: 134–50.
- Lanteigne, Marc (2020). *GEOPOLITICS RETURNS TO BELARUS*.
- Leonid, Golovko (2009). "Prospects of establishing independent judiciary in the Republic of Uzbekistan." *Legal Policy Research Center*.
- Lindberg, Staffan I. (2009). "Democratization by Elections: A New Mode of Transition?" Şu kitapta: *Democracy and Elections in Africa*, Johns Hopkins University Press, 1–22.
- Linz, Juan J. (1975). *TOTALITARIAN AND AUTHORITARIAN REGIMES*. Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- Linz, Juan J., ve Alfred Stepan (1996). *Problems of Democratic Transition and Consolidation*. London: The Johns Hopkins University Press.

- Look, Emily (2019). "Support for democracy under authoritarianism : Post-communist political learning in Russia, Ukraine and Belarus". Australian National University.
- Maciejewski, Witold (2002). *The Baltic Sea Region Cultures, Politics, Societies*. 1. baskı İsviçre: The Baltic University Press.
- Magocsi, Paul Robert (2010). "Socioeconomic Developments". Şu kitapta: *A History of Ukraine. The Land and Its Peoples*, London: University of Toronto Press, 144–58.
- Marples, David R. (1996). *34 Choice Reviews Online Belarus: from Soviet rule to nuclear catastrophe*. 1. baskı New York: Macmillan.
- Marples, David R. (2007). *Trondheim studies on East European cultures & societies, The Lukaşenko phenomenon : elections, propaganda, and the foundations of political authority in Belarus*. Norwegian University of Science and Technology.
- Moshes, Arkady, ve András Rácz (2015). *NO CHANGE ON THE HORIZON; BELARUS AFTER THE 2015 PRESIDENTIAL ELECTION*. Helsinki.
- O'Donnell, Guillermo A, ve Philippe C Schmitter (1986). *Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions about Uncertain Democracies*. 1. baskı Londra: The Johns Hopkins University Press.
- Olson, James Stuart (1994). *An Ethnohistorical Dictionary of the Russian and Soviet Empires*. Texas: Greenwood.
- Oquendo, Luis Alain (2016). *The University of Utah VIOLENT ORIGINS AND THE EMERGENCE OF ELECTORAL AUTHORITARIANISM*.
- Pankovsky, Anatoly, ve Stefani Kalinowskaya (2011). *BELARUSIAN INSTITUTE FOR STRATEGIC STUDIES BELARUSIAN YEARBOOK 2010: A survey and analysis of developments in the Republic of Belarus in 2010*. Minsk: The German Marshall Fund of the United States.
- Partlett, William (2020). *The Importance of Constitutional Law for Belarusian Democracy: An Analysis of the Amended 1994 Constitution and Considerations for Democratic Reform*. Stockholm.
- Popescu, Nicu vd (2009). *The Limits of Enlargement-lite : European and Russian Power in the Troubled Neighbourhood*. London.
- Pridham, Geoffrey, Eric Herring, ve George Sanford (1998). *University of Bristol Centre for Mediterranean Studies Building democracy?: the international dimension of democratisation in Eastern Europe*. 2. baskı London: Leicester University Press.
- Rappaport, Helen (1999). *Joseph Stalin: A Biographical Companion (Biographical Companions)*. ABC-CLIO.
- Roberts, Nigel (2011). *Bradt Belarus, 2nd: The Bradt Travel Guide*. 2. baskı Bradt.
- Rudling, Per Anders (2015). *The Rise and Fall of Belarusian Nationalism, 1906–1931*. Pennsylvania: University of Pittsburgh Press.

- Sannikov, Andrei (2002). "Russia's Varied Roles in Belarus". Şu kitapta: ed. Margarita M. Balmaceda, James I. Clem, ve Lisbeth L. Tarlow. *Independent Belarus: Domestic Determinants, Regional Dynamics, and Implications for the West*, Cambridge: Harvard University Press, 222–31.
- Schlumberger, Oliver (2021). *Puzzles of political change in the Middle East: Political liberalisation, authoritarian resilience and the question of systemic change*. Bonn.
- Simon, Richmond (2003). *Lonely Planet Russia & Belarus*. 4. baskı *Russia: Lonely Planet*.
- Smith, Karen (1997). *The Use of Political Conditionality in the EU's Relations with Third Countries: How Effective*. Italy.
- Stefánsson, Viktor (2015). "Is Russia Europe's Other? How the Ukraine Crisis Reinforces European Identity formation". *Haskoli Islands*.
- Stone, Daniel (2014). *The Polish-Lithuanian State, 1386-1795*. University of Washington Press.
- Subtelny, O. (2009). *Ukraine: A History*, Toronto: University of Toronto Press.
- Szyszlo, Peter (2001). Dissertation "Countering NATO Expansion A Case Study of Belarus-Russia Rapprochement". Carleton University.
- Şenşekerçi, Erkan, ve Emin Atasoy (2015). "Modern Belarus'un Doğuşu: İkilemler Coğrafyasında Bir Ulusun İnşası". Şu kitapta: *Belarus: Tarihsel Coğrafi ve Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla*, Bursa: Sentez Yayıncılık, 446.
- Tansey, Oisín. 2016. *Oxford Studies In Democratization: THE INTERNATIONAL POLITICS OF AUTHORITARIAN RULE*. 1. baskı ed. Laurance Whitehead. Oxford: Oxford University Press.
- Tilly, Charles (1993). *AVRUPA'DA DEVRİMLER*. İstanbul: AFA Yayıncılık.
- Tilly, Charles (2014). *DEMOKRASİ*. 2. baskı Ankara: Phoneix Yayınları.
- Tsipursky, Gleb (2011). "Integration, Celebration, and Challenge: Soviet Youth and Elections, 1953–1968". Şu kitapta: ed. Ralph Jessen ve Hedwig Richter. *Voting for Hitler and Stalin: Elections Under 20th Century Dictatorships*, Frankfurt/New York: Campus Verlag, 81–102.
- Vanderhill, Rachel (2013). *Promoting Authoritarianism Abroad*. California: Lynne Rienner Publishers.
- Vashkevich, Alexander (2012). "Judicial Independence in the Republic of Belarus". Şu kitapta: *Judicial Independence In Transition*, 1065–1118.
- Vössing, Konstantin (2017). *How Leaders Mobilize Workers: Social Democracy, Revolution, and Moderate Syndicalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wilson, Andrew (2012). *Belarus: The Last European Dictatorship*. Yale University Press.

Zielonka, Jan, ve Alex Pravda (2001). *Oxford Studies In Democratization: Democratic Consolidation in Eastern Europe*. 2. baskı Oxford.

Makaleler

- Abadjian, Vahram (2020). “Belarus at a Crossroads”. *Security and Human Rights*: 1–22.
- Ash, Konstantin (2014). “The election trap: the cycle of post-electoral repression and opposition fragmentation in Lukaşenko’s Belarus”. *Democratization* 22(6): 1-26.
- Astakhova, S. (2020). “Belarus: Political Situation around the Presidential Election – 2020”. *Russia and New States of Eurasia* (3): 9–24.
- Astapova, Anastasiya (2017). “Rumor, humor, and other forms of election folklore in non-democratic societies: The case of Belarus”. *Folklore (Estonia)* 69: 15–48.
- Babayan, Nelli (2015). “The return of the empire? Russia’s counteraction to transatlantic democracy promotion in its near abroad”. *Democratization* 22(3): 438–58.
- Bader, Julia, Jörn Grävingholt, ve Antje Kästner (2010). “Would autocracies promote autocracy? A political economy perspective on regime-type export in regional neighbourhoods”. *Contemporary Politics* 16(1): 81–100.
- Bakunowicz, Tomasz (2015). “A game played according to Lukaşenko’s rules : the political opposition in Belarus”. *OSW COMMENTARY* (176): 1–8.
- Bartle, J. (2003). “The general election in Britain, June 2001”. *Notes on Recent Elections / Electoral Studies* 22(1): 173–78.
- Bernhard, Michael, Amanda B. Edgell, ve Staffan I. Lindberg (2020). “Institutionalising electoral uncertainty and authoritarian regime survival”. *European Journal of Political Research* 59(2): 465–87.
- Blum, Yehuda Z. (1992). “Russia Takes Over the Soviet Union’s Seat at the United Nations”. *European Journal of International Law* 3(2): 354–61.
- Boix, Carles, ve Milan W. Svoboda (2013). “The foundations of limited authoritarian government: Institutions, commitment, and power-sharing in dictatorships”. *Journal of Politics* 75(2): 300–316.
- Bollen, K. A., ve P. Paxton (2000). “Subjective measures of liberal democracy”. *Comparative Political Studies* 33(1): 58–86.
- Börzel, Tanja A. (2015). “The noble west and the dirty rest? Western democracy promoters and illiberal regional powers”. *Democratization* 22(3): 519–35.
- Brel, Yuliya (2017). “The Failure of the Language Policy in Belarus”. *New Visions for Public Affairs* 9(2): 59–74.

- Brownlee, Jason (2007). "Authoritarianism in an age of democratization". *Authoritarianism in an Age of Democratization*: 1–264.
- Brownlee, Jason (2009). "Portents of Pluralism: Democratic Hybrid Regimes Affect Transitions". *American Journal of Political Science* 53(3): 515–32.
- Brownlee, Jason (2017). "The limited reach of authoritarian powers". *Democratization* 24(7): 1326–44.
- Burkhardt, Fabian (2020). "The Standoff over Constitutional Reform in Belarus Leaves the EU and Russia on Opposite Sides of the Barricades". *Russian Analytical Digest* (257): 5–7.
- Burnell, Peter (2004). "Democracy Promotion: The Elusive Quest for Grand Strategies". *IPG* 3: 17.
- Burnell, Peter (2018). "Is There a New Autocracy Promotion?" *Promoting Democracy Abroad* (3): 245–68.
- Cameron, David, ve Mitchell Orenstein (2012). "Post-Soviet authoritarianism: The influence of Russia in its near abroad". *Post-Soviet Affairs* 28(1): 1–44.
- Case, William (2017). "Electoralism". *The SAGE Encyclopedia of Political Behavior*: 236–37.
- Chou, Mark (2017). "Have the black knights arisen? China's and Russia's support of autocratic regimes". *Democratization* 24(1): 175–84.
- Cilizoglu, Menevis, ve Navin A. Bapat (2020). "Economic coercion and the problem of sanctions-proofing". *Conflict Management and Peace Science* 37(4): 385–408.
- Crabtree, Charles, Christopher J. Fariss, ve Paul Schuler (2016). "The presidential election in Belarus, October 2015". *Electoral Studies*: 1–4.
- Diamond, Larry (2002). "Thinking about hybrid regimes". *Journal of Democracy* 13(2): 21–35.
- Diamond, Larry, ve Marc F. Plattner (2015). "Democracy in decline?": 1–136.
- Dimitrova, Antoaneta, ve Geoffrey Pridham (2004). "International actors and democracy promotion in Central and Eastern Europe: The integration model and its limits". *Democratization* 11(5): 91–112.
- Diskin, Abraham, Hanna Diskin, ve Reuven Y. Hazan (2005). "Why democracies collapse: The reasons for democratic failure and success". *International Political Science Review* 26(3): 291–309.
- Diuk, Nadia (2014). "Finding Ukraine". *Journal of Democracy* 25(3): 83–89.
- Donno, Daniela (2013). "Elections and democratization in authoritarian regimes". *American Journal of Political Science* 57(3): 703–16.
- Drury, A. Cooper (1998). "Revisiting economic sanctions reconsidered". *Journal of Peace Research* 35(4): 497–509.

- Dura, George (2011). "The EU's Limited Response to Belarus' Pseudo 'New Foreign Policy'". SSRN Electronic Journal (151).
- Early, Bryan R. (2011). "Unmasking the black knights: Sanctions busters and their effects on the success of economic sanctions". *Foreign Policy Analysis* 7(4): 381–402.
- Eberhardt, Piotr (2012). "The Curzon Line As The Eastern Boundary Of Poland: The Origins And The Political Background". *Geographia Polonica* 85(1): 5–21.
- Eke, Steven M., ve Taras Kuzio (2000). "Sultanism in eastern Europe: The socio-political roots of authoritarian populism in Belarus". *Europe - Asia Studies* 52(3): 523–47.
- Fairlie, John A. (1923). "The Separation of Powers". *The Michigan Law Review Association* 21(4): 393–436.
- Finkel, Evgeny, ve Yitzhak M. Brudny (2012). "Russia and the colour revolutions". *Democratization* 19(1): 15–36.
- Fjelde, Hanne (2010). "Generals, dictators, and kings: Authoritarian regimes and civil conflict, 1973-2004". *Conflict Management and Peace Science* 27(3): 195–218.
- Gandhi, Jennifer, ve Ellen Lust-Okar (2009). "Elections under authoritarianism". *Annual Review of Political Science* 12: 403–22.
- Garnett, Sherman W. (1996). "Poland: Bulwark or Bridge?" *Foreign Policy* (102): 66–82.
- Geddes, Barbara (1999). "What do we know about democratization after twenty years?" *Annual Review of Political Science* (2): 115–44.
- Geddes, Barbara (2009). "What Causes Democratization?" *The Oxford Handbook of Comparative Politics* (3): 1–28.
- Gerschewski, Johannes (2013). "The three pillars of stability: legitimation, repression, and co optation in autocratic regimes". *Democratization* 20(1): 13–38.
- Gilbert, Leah, ve Payam Mohseni (2011). "Beyond Authoritarianism: The Conceptualization of Hybrid Regimes". *Studies in Comparative International Development* 46(3): 270–97.
- Gojczyk, Gisela (2006) "Übergang zur Demokratie? Transformationstechnische und praktische Entwicklungsmöglichkeiten post-autoritärer Staaten im überregionalem Vergleich Latein- amerika (Chile) und Osteuropa (Belarus und Ukraine)" (PhD diss. Ludwig-Maximilians- Universität München). Gießen: Focus Verlag.
- Goujon, Alexandra (2009). "Révolutions politiques et identitaires en Ukraine et Biélorussie (1998-2008)". *Cahiers du monde russe* 50, 2-3.
- Gökçe, Ali Fuat, ve Elif Dölek (2018). "ANAYASA YARGISI VE DEMOKRASİ". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)* 6(18): 118–43.

- Gökırmak, Mert (2010). “Beyaz Rusya’nın Denge Stratejisi Ve Rus Dış Politikasına Etkisi”. *Beyaz Rusya’nın Denge Stratejisi Ve Rus Dış Politikasına Etkisi* 6(12): 7–32.
- Hadenius, Axel, ve Jan Teorell (2007). “Pathways from authoritarianism”. *Journal of Democracy* 18(1): 143–56.
- Hanson, Jonathan K. (2018). “State capacity and the resilience of electoral authoritarianism: Conceptualizing and measuring the institutional underpinnings of autocratic power”. *International Political Science Review* 39(1): 17–32.
- Howard, Marc Morjé, ve Philip G Roessler (2006). “Liberalizing Electoral Outcomes in Competitive Authoritarian Regimes”. *American Journal of Political Science* 50(2): 365–81.
- Hufbauer, Clyde, J Schott, Kimberly Ann vd (1985). “Economic Sanctions Reconsidered: History and Current Policy”. Peterson Institute for International Economics.
- Huntington, Samuel P. (1991). “Democracy’s Third Wave Can Yugoslavia Survive? Soviet Reaction, Russian Reform Overcoming Underdevelopment”. *Journal of Democracy* 2(2): 12–34.
- Ioffe, Grigory (2003). “Understanding Belarus: Belarusian identity”. *Europe - Asia Studies* 55(8): 1241–72.
- Ismailov, Eldar, ve Vladimer Papava (2010). “The Heartland Theory and the Present-Day Geopolitical Structure of Central Eurasia”. *Rethinking Central Eurasia*.
- Jackson, Nicole J. (2010). “The role of external factors in advancing non-liberal democratic forms of political rule: A case study of Russia’s influence on Central Asian regimes”. *Contemporary Politics* 16(1): 101–18.
- Kolarzik, Nina, ve Aram Terzyan (2020). “The State of Human Rights and Political Freedoms in Belarus : Was the Crisis Inevitable ?”
- Korosteleva, Elena (2003). “Is Belarus a demagogical democracy?” *Cambridge Review of International Affairs* 16(3): 525–33.
- Korosteleva, Elena (2009). “Was there a quiet revolution? Belarus after the 2006 presidential election”. *Journal of Communist Studies and Transition Politics* 25(2–3): 324–46.
- Korosteleva, Elena (2011). “Belarusian foreign policy in a time of crisis”. *Journal of Communist Studies and Transition Politics* 27(3–4): 566–86.
- Korosteleva, Elena (2016). “The European Union and Belarus: democracy promotion by technocratic means?” *Democratization* 23(4): 678–98.
- Kou, Chien-Wen, ve Chieh Kao (2011). “Electoral Authoritarianism in the Third Wave of Democratization: Concepts and Regime Trajectories”.: 1–25.
- Koulinka, Natalia (2020). “Belarus and its Flight from Democracy: Political Discourse and the People’s Choice at the 1994 Presidential Election”. *Soviet and Post-Soviet Politics and Society* (216): 21–51.

- Kramer, Sebastian (2012). “‘Europe’s Last Dictatorship’? – Democracy Theories and their applicability to Belarus”. Georg-August-Universität Göttingen.
- Kuzio, Taras (2003). “National identities and virtual foreign policies among the Eastern Slavs”. *Nationalities Papers* 31(4): 431–52.
- Lektzian, David, ve Glen Biglaiser (2013). “Investment, Opportunity, and Risk: Do US Sanctions Deter or Encourage Global Investment?” *International Studies Quarterly* 57(1): 65–78.
- Lektzian, David, ve Mark Souva (2007). “An institutional theory of sanctions onset and success”. *Journal of Conflict Resolution* 51(6): 848–71.
- Lenzi, Mark (2002). “Lost civilization: The thorough repression of civil society in Belarus”. *Demokratizatsiya* 10(3): 401–24.
- Levitsky, Steven, ve Lucan A. Way (2002). “The rise of competitive authoritarianism”. *Journal of Democracy* 13(2): 51–65.
- Levitzky, Steven, ve Lucan A. Way (2010). “Competitive authoritarianism: The origins and evolution of hybrid regimes in the post-cold war era”. 1.
- Libman, Alexander, ve Anastassia V. Obydenkova (2018). “Understanding authoritarian regionalism”. *Journal of Democracy* 29(4): 151–65.
- Maerz, Seraphine F. (2019). “Simulating pluralism: the language of democracy in hegemonic authoritarianism”. *Political Research Exchange* 1(1): 1–23.
- Magaloni, Beatriz (2008). “Credible Power-Sharing and the Longevity of Authoritarian Rule”. *Comparative Political Studies* 41(4/5): 715–41.
- Mammadov, Rauf (2020). “Belarus’s Role in East European Energy Geopolitics”. The Jamestown Foundation.
- Manae, Oleg (2015). “Peculiarities of Belarusian Authoritarianism and Its Influence on the Regime Dynamics in Russia and Ukraine”. *Acta Slavica Iaponica* 35: 55–86.
- Mardan, Melek (2020). “Rus Üslerine Ev Sahipliği Yapan Ülkelerdeki Krizlere Rusya’nın Askeri Müdahaleleri”. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi* 22(1): 108–28.
- Marples, David R. (2006). “Color revolutions: The Belarus case”. *Communist and Post-Communist Studies* 39(3): 351–64.
- McFaul, Michael (2002). “THE FOURTH WAVE OF DEMOCRACY AND DICTATORSHIP; Noncooperative Transitions in the Postcommunist World”. *World Politics* (54): 212–44.
- McFaul, Michael (2004). “Democracy promotion as a world value”. *Washington Quarterly* 28(1): 147–63.
- McMahon, Margery A. (1997). “Aleksandr Lukaşenko, president, Republic of Belarus”. *Journal of Communist Studies and Transition Politics* 13(4): 129–37.
- Moisio, Sami (2002). “EU eligibility, Central Europe, and the invention of applicant state narrative”. *Geopolitics* 7(3): 89–116.

- Morgenbesser, Lee (2019). "Cambodia's transition to hegemonic authoritarianism". *Journal of Democracy* 30(1): 158–71.
- Morse, Yonatan L. (2012). "The era of electoral authoritarianism". *World Politics* 64(1): 161–98.
- Murzionak, Piotr (2015). "Evidence for a Belarusian-Ukrainian Eastern Slavic Civilization". *Comparative Civilizations Review* 73(73): 51–76.
- Natalizia, Gabriele (2019). "Black knight as a strategic choice? Causes and modes of Russia's support to the authoritarianism in Southern Caucasus". *Rivista Italiana di Scienza Politica* 49(2): 175–91.
- Nooruddin, Irfan (2002). "Modeling selection bias in studies of sanctions efficacy". *International Interactions* 28(1): 59–75.
- Oldberg, Ingmar (1997). "Sunset over the swamp – the independence and dependence of Belarus". *European Security* 6(3): 110–30.
- Ostapovich, Igor Yuryevich, ve Galina Ivanovna Komarova (2020). "Role of The Constitutional Court of the Russian Federation, The Constitutional Court of the Republic of Belarus and The Constitutional Council of the Republic of Kazakhstan in Ensuring the Sovereignty of the People". *Comparative Legal Study*. 498: 286–91.
- Padhol, Uladzimir M., ve David R. Marples (2011). "The 2010 presidential election in Belarus". *Problems of Post-Communism* 58(1): 3–16.
- Park, Soo-Heon (2017). "Putin's 'Reset' since the Rise of Protest Movement : Toward Hegemonic Electoral Authoritarianism?" *The Journal of Slavic Studies* 32(3): 97–147.
- Peter, By, ve Kim Laustsen (2003). "Belarus - A Unique Case in the European Context?" *Baltic Defence Review* 200(9): 65–84.
- Pevehouse, Jon C. (2002). "Democracy from the outside-in? International organizations and democratization". *International Organization* 56(3): 515–49.
- Pikulik, Alexei, ve Sofie Bedford (2019). "Aid paradox: Strengthening belarusian non-democracy through democracy promotion". *East European Politics and Societies* 33(2): 378–99.
- Przeworski, Adam, Michael Alvarez, José Antonio Cheibub, ve Fernando Limongi. (1996) "What makes democracies endure?" *Journal of Democracy* 7(1).
- Pugačiauskas, Virgilijus (2019). "Military Cooperation between Russia and Belarus: Theoretical and Practical Perspectives". *Lithuanian Annual Strategic Review* 17(1): 231–48.
- Rácz, András (2020). "Presidential Election in Belarus: Tensions Are Likely to Prevail". *DGAP Commentary* (22): 5.
- Roberts, Sean (2017). "The Eurasian Economic Union: the geopolitics of authoritarian cooperation". *Eurasian Geography and Economics* 58(4): 418–41.

- Roberts, Sean (2019). "Converging party systems in Russia and Central Asia: A case of authoritarian norm diffusion?" 53(9): 36.
- Roberts, Sean, ve Ulrike Ziemer (2018). "Explaining the pattern of Russian authoritarian diffusion in Armenia". *East European Politics* 34(2): 152–72.
- Robinson, Tim (2020). "Belarus : 2020 presidential election". (9): 1–12.
- Rouda, Uladzimir (2012). "Belarus: Transformation From Authoritarianism Towards Sultanism". *Baltic Journal of Political Science* 1(1).
- Saikkonen, Inga A.L. (2017). "Electoral Mobilization and Authoritarian Elections: Evidence from Post-Soviet Russia". *Government and Opposition* 52(1): 51–74.
- Salman, Muhammad (2021). "Changing Nature of Competition in the Weak Party System of Hybrid Regime in Pakistan". *LUISS Guido Carl*.
- Samur, Hakan (2006). "Eastern Enlargement: a Deathblow To Euro-Nationalism". *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 1(1): 105–19.
- Schatz, Edward (2009). "Tool Kit The Soft Authoritarian Power in Kazakhstan". *Comparative Politics* 41(2): 203–22.
- Schedler, Andreas (2002). "The menu of manipulation". *Journal of Democracy* 13(2): 36–50.
- Schedler, Andreas (2007a). "Electoral authoritarianism". *The SAGE Handbook of Comparative Politics*: 381–94.
- Schedler, Andreas (2007b). "The Logic of Electoral Authoritarianism". *The SAGE Handbook of Comparative Politics*: 381–94.
- Schumann, Andrew (2008). "Rationality in Belarusian Thinking". *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric* 13(26).
- Schumpeter, Joseph A. (2017). *Modern Economic Classics-Evaluations Through Time Capitalism, Socialism and Democracy*.
- Sejersen, Mikkel (2019). "Democratic sanctions meet black knight support: revisiting the Belarusian case". *Democratization* 26(3): 502–20.
- Serhii, Plokhly (2009). "Remembering Yalta: The Politics of International History". *The Harriman Review* 1(17): 34–47.
- Silitski, Vitali (2010). "'Survival of the fittest:' Domestic and international dimensions of the authoritarian reaction in the former Soviet Union following the colored revolutions". *Communist and Post-Communist Studies* 43(4): 339–50.
- Silitski, Vitali, ve Arkady Moshes (2007). *BELARUS AND RUSSIA: COMRADESHIP-IN-ARMS IN PREEMPTING DEMOCRACY*. Strategic Studies Institute, US Army War College.
- Silitski, Vitali, ve Balazs Jarabik (2009). "Belarus: Into the Buffer Zone". *Centre for European Policy Studies*, 130–39.
- Sivitsky, Arseny (2019). *Belarus-Russia: From a Strategic Deal to an Integration Ultimatum*.

- Smith, M. A., ve G. Timmins (2001). "Russia, NATO and the EU in an era of enlargement: Vulnerability or opportunity?" *Geopolitics* 6(1): 69–90.
- Sozen, Yunus (2019). "Populist Peril to Democracy: The Sacralization and Singularization of Competitive Elections". *Political Studies Review* 17(3): 267–83.
- Street, K Chornaha (2020). "The Union of Belarusian Writers": 1–7.
- Sukiennicki, Wiktor (1965). "Stalin And Byelorussia's Independence". *The Polish Review* 10(4): 84–107.
- Svolik, Milan W. (2009). "Power sharing and leadership dynamics in authoritarian regimes". *American Journal of Political Science* 53(2): 477–94.
- Terzyan, Aram (2019). "Explaining Post-Soviet Authoritarianism in Belarus: Sources and Perspectives". (2): 1–13.
- Terzyan, Aram (2020). "Belarus in the Wake of a Revolution: Domestic and International Factors". *East European Affairs* 3.
- Tolstrup, Jakob (2009). "Studying a negative external actor: Russia's management of stability and instability in the 'Near Abroad'". *Democratization* 16(5): 922–44.
- Tolstrup, Jakob (2015). "Black knights and elections in authoritarian regimes: Why and how Russia supports authoritarian incumbents in post-Soviet states". *European Journal of Political Research* 54(4): 673–90.
- Tucker, Robert C. (1965). "The Dictator and Totalitarianism". *World Politics* 17(4): 555–83.
- Tulun, Mehmet Oğuzhan (2013). "Russification Policies Imposed On The Baltic People By The Russian Empire And The Soviet Union". *Uluslararası Suçlar ve Tarih* (14): 139–60.
- von Soest, Christian (2015). "Democracy prevention: The international collaboration of authoritarian regimes". *European Journal of Political Research* 54(4): 623–38.
- von Soest, Christian, ve Julia Grauvogel. (2015). "How Do Non-Democratic Regimes Claim Legitimacy? Comparative Insights from Post-Soviet Countries". *SSRN Electronic Journal* (277).
- Waldron, Jeremy (2013). "Separation of Powers in Thought and Practice". *Boston College Law Review* 54(2): 433–68.
- Way, Lucan A. (2015). "The limits of autocracy promotion: The case of Russia in the 'near abroad'". *European Journal of Political Research* 54(4): 691–706.
- Werner, Suzanne (2000). "The effects of political similarity on the onset of militarized disputes, 1816-1985". *Political Research Quarterly* 53(2): 343–74.
- White, Stephen (2001). "The presidential election in Belarus, September 2001". *Electoral Studies* 22(1): 173–78.

- Whitehead, Laurence (2018). “Three Angles on the Alliance Options of Authoritarian Regimes”. *Taiwan Journal of Democracy* 14(1): 1–24.
- Wigell, Mikael (2008). “Mapping ‘hybrid regimes’: Regime types and concepts in comparative politics”. *Democratization* 15(2): 230–50.
- Wintrobe, Ronald (1990). “The Tinpot and the Totalitarian: An Economic Theory of Dictatorship”. *American Political Science Review* 84(3): 849–72.
- Yakouchyk, Katsiaryna (2016). “The good, the bad, and the ambitious: Democracy and autocracy promoters competing in Belarus”. *European Political Science Review* 8(2): 195–224.
- Yarashevich, Viachaslau (2014). “Political Economy of Modern Belarus: Going Against Mainstream?” *Europe - Asia Studies* 66(10): 1703–34.
- Yeliseyeu, Andrei (2020). “Belarus at a Crossroads: Political Regime Transformation and Future Scenarios”. *The International Strategic Action Network for Security* (11): 1–22.
- Yerashevich, Natalia (2020). *EaP CSF Monitoring Mission: Belarus-political and societal developments after the presidential elections*. Minsk.
- Žulys, Audrius (2005). “Towards A Union State Of Russia And Belarus”. *Lithuanian Foreign Policy Review* (15): 148–69.

Elektronik Kaynaklar

- Academy for Territorial Development in the Leibniz Association. (2021). “Belarus-Main specifics of the constitutional system”. 2021. <https://www.arl-net.de/en/commin/belarus/13-main-specifics-constitutional-system>. / Erişim Tarihi: 28.04.2021.
- Adamovich, Anthony. (2021). *Britannica*. “Belarus; Government and Society”. <https://www.britannica.com/place/Belarus/Government-and-society>. / Erişim Tarihi: 02.04.2021.
- Alonso, Jose Miguel. (2020). “Belarus Crisis: The Geopolitical Stakes for the Major Powers | Geopolitical Monitor”. Erişim: *Geopolitical Monitor*. <https://www.geopoliticalmonitor.com/belarus-crisis-the-geopolitical-stakes-for-the-major-powers/>. / Erişim Tarihi: 20.03.2021.
- Amnesty International. (2020). Belarus: “They Are Stealing The Best Of Us”. Arbitrary Arrests And Forced Expulsion Of Leading Opposition Activists. <https://www.amnesty.org/en/documents/eur49/3040/2020/en/> / Erişim Tarihi: 12.04.2021.
- Amnesty International. (2020). Belarus: Serious Human Rights Concerns Persist. <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR4917812020ENGLISH.PDF> / Erişim Tarihi: 22.03.2021.

- Amnesty International: (2). “Urgent Action-Opposition Activist Tortured In Detention”. <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR49/010/2010/en>. / Erişim Tarihi: 10.03.2021.
- Annual Report (2011). www.osce.org/odihr. / Erişim Tarihi: 10.03.2021.
- Ashton, Catherine (2013). European Union Statement by EU High Representative Catherine Ashton on the presidential elections in Belarus. http://eeas.europa.eu/delegations/burundi/documents/press_corner/2013/20130612_en.pdf. / Erişim Tarihi: 10.03.2021.
- Baloc, Rasa (2019). “Totalitarianism”. [Elektronik Sürüm]. The SAGE Encyclopedia of Political Behavior, SAGE Publications, 838–40. <https://sk.sagepub.com/reference/the-sage-encyclopedia-of-political-behavior/i11247.xml> / Erişim Tarihi: 10.03.2021.
- Barros, George (20.08.2020). Lukaşenko’s Kremlin-Backed Media Campaign. Erişim: Critical Threats. <https://www.criticalthreats.org/analysis/warning-Lukaşenkos-kremlin-backed-media-campaign> / Erişim Tarihi: 10.03.2021.
- Bartole, Sergio, ve Matthew Russell (2004). Opinion On The Referendum Of 17 October 2004 In Belarus. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2004\)029-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2004)029-e). / Erişim Tarihi: 12.03.2021.
- Baturo, Alexander (2017). “Dictatorship”. [Elektronik Sürüm]. The SAGE Encyclopedia of Political Behavior, SAGE Publications, 187–90. <https://sk.sagepub.com/reference/the-sage-encyclopedia-of-political-behavior/i3171.xml> / Erişim Tarihi: 10.03.2021.
- BBC News (2011). “Belarus timeline”. http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/1118391.stm. / Erişim Tarihi: 15.03.2021.
- BBC News (2020). “Gitanas Nauseda: Why we must oppose Alexander Lukaşenko”. <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-54102962>. / Erişim Tarihi: 18.04.2021.
- Belarusian Telegraph Agency (BELTA) (2020). “CIS mission: No facts questioning legitimacy of Belarus presidential election”. <https://eng.belta.by/society/view/cis-mission-no-facts-questioning-legitimacy-of-belarus-presidential-election-132445-2020/>. / Erişim Tarihi: 04.04.2021.
- Benedek, Wolfgang. (09.2020). Rapporteur’s Report under the Moscow Mechanism on Alleged Human Rights Violations related to the Presidential Elections of 9 August 2020 in Belarus. Erişim: OSCE. www.osce.org/odihr. / Erişim Tarihi: 21.03.2021.
- Bildt, Carl, Karel Schwarzenberg, Radek Sikorski, ve Guido Westerwelle (24.12.2010). “Lukaşenko the Loser”. Erişim: The New York Times. <https://www.nytimes.com/2010/12/24/opinion/24iht-edbildt24.html>. / Erişim Tarihi: 27.03.2021.

- Blencathra, L. David. (2019). Council of Europe Observation of the early parliamentary elections in Belarus. <http://semanticpace.net/tools/pdf.aspx?doc=aHR0cDovL2Fzc2VtYmx5LmNvZS5pbnQvbncveG1sL1hSZWYvWDJILURXLWV4dHIuYXNwP2ZpbGVpZD0yODMwNCZsYW5nPUVO&xsl=aHR0cDovL2Fzc2VtYmx5LmNvZS5pbnQvbncveG1sL3hzbC1mby9QZGYvWFJlZi1XRC1BVC1YTUwyUERGLnhzbA==&xsltparams=ZmlsZWlkPT>. / Erişim Tarihi: 10.04.2021.
- Britannica. (2020). “Alexander Lukaşenko”. <https://www.britannica.com/biography/Alexander-Lukaşenko/> / Erişim Tarihi: 12.04.2021.
- Carrel, Paul (2020). “Germany doesn’t recognise Lukaşenko as Belarus president after swearing in”. Erişim: Reuters. <https://www.reuters.com/article/us-belarus-election-germany-idUSKCN26E1RR>. / Erişim Tarihi: 10.04.2021.
- CEC reveals number of eligible voters in Belarus presidential election | Presidential election 2020 in Belarus. (2020). Erişim Tarihi: 10.04.2021, https://www.belarus.by/en/press-center/belarus-presidential-election-news/cec-reveals-number-of-eligible-voters-in-belarus-presidential-election_i_0000116446.html /
- Charter 97. (20.12.2010). “Tyrant Lukaşenko declared war to his people (Photo, video)”. <https://charter97.org/en/news/2010/12/20/34834/>. / Erişim Tarihi: 11.03.2021.
- Chudakov, M. (2003). “Bulletin of the Constitutional Court”. Erişim: Constitutional Court of the Republic of Belarus. <http://www.kc.gov.by/en/document-1403>. / Erişim Tarihi: 27.03.2021.
- Civicus. (2020). “Mass Protests Follow Disputed Election Results”. <https://monitor.civicus.org/updates/2020/08/20/mass-protests-follow-disputed-election-results/>. / Erişim Tarihi: 01.05.2021.
- Civil Georgia. (2010). “Saakashvili Congratulates Lukaşenko”. <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=22981>. / Erişim Tarihi: 21.03.2021.
- CNN (2001). “Belarus president’s victory declaration disputed”. <http://edition.cnn.com/2001/WORLD/europe/09/09/belarus.elex/>. / Erişim Tarihi: 08.04.2021.
- Commission of the European Communities (2003). “Wider Europe-Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours.” https://eeas.europa.eu/archives/docs/enp/pdf/pdf/com03_104_en.pdf / Erişim Tarihi: 05.04.2021.
- Committee to Protect Journalists. (2010). “Belarus arrests, sentences journalists in crackdown”. <https://cpj.org/2010/12/belarus-arrests-sentences-journalists-in-crackdown/>. / Erişim Tarihi: 12.04.2021.
- Committee to Protect Journalists. (2020). “Authorities block local news websites amid Belarus protests”. <https://cpj.org/2020/09/authorities-block-local-news-websites-amid-belarus-protests/> / Erişim Tarihi: 10.03.2021.

- Commonwealth of Independent States. (2021). "Law Techniques of Republic of Belarus: CIS Legislation". <https://cis-legislation.com/cis/belarus/law-techniques.html>. / Erişim Tarihi: 03.04.2021.
- Comparative Constitutions Project. (2004). Belarus's Constitution of 1994 with Amendments through 2004. https://www.constituteproject.org/constitution/Belarus_2004.pdf?lang=en. / Erişim Tarihi: 12.04.2021.
- Constitution of the Republic of Belarus. (1996). Erişim Tarihi: 09.04.2021, [http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/constitutions/eng/eur/blr?fn=document-frameset.htm\\$f=templates\\$3.0](http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/constitutions/eng/eur/blr?fn=document-frameset.htm$f=templates$3.0).
- Cook, Sarah. 2011. A Global Assessment Of Internet And Digital Media. <https://www.refworld.org/pdfid/4dad59042.pdf>. Erişim Tarihi:
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu. (2012). BELARUS ÜLKE BÜLTENİ. <https://www.deik.org.tr/uploads/belarus-ulke-bulteni.pdf>. / Erişim Tarihi: 10.03.2021.
- Dickinson, Peter (2020). "Belarus uprising faces Kremlin-backed crackdown". Erişim: Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/belarus-uprising-faces-kremlin-backed-crackdown/>. / Erişim Tarihi: 12.04.2021.
- Education Encyclopedia State University (2021). "Belarus:History&Background". <https://education.stateuniversity.com/pages/139/Belarus-HISTORY-BACKGROUND.html>. / Erişim Tarihi: 10.04.2021.
- Electoral Code Of The Republic Of Belarus. (2000). Erişim Tarihi: 10.03.2021 / <https://aceproject.org/ero-en/regions/europe/BY/Electoral%20Code%20of%20the%20Republic%20of%20Belarus.pdf>.
- Eschenbächer, Jens-Hagen, ve Petra Jezkova (2010). "Belarus still has considerable way to go in meeting OSCE commitments, despite certain improvements, election observers say". Erişim: OSCE. <https://www.osce.org/odihr/elections/74656>. / Erişim Tarihi: 07.04.2021.
- European Committee of the Regions (2021). "Belarus-Eastern Partnership Country". <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Belarus.aspx>. / Erişim Tarihi: 02.04.2021.
- EURORADIO. (2015). "Ministry of Information to be able to restrict access to websites in 3 days". <https://euroradio.fm/en/ministry-information-be-able-restrict-access-websites-3-days>. / Erişim Tarihi: 11.04.2021.
- Filtenborg, Emil, ve Stefan Weichert (2020). "He stopped listening... and became cruel': Lukaşenko remembered by former campaign manager". Erişim: Euronews. <https://www.euronews.com/2020/09/24/he-stopped-listening-and-became-cruel-Lukaşenko-remembered-by-former-campaign-manager>. / Erişim Tarihi: 09.03.2021.

- Fisher, Jonah (2020). “Belarus opens criminal case against opposition leaders - BBC News”. Erişim: BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-53846815>. / Erişim Tarihi: 13.03.2021.
- Foster, Alex (2020). “Is Belarus Doomed to Dependence on Russia?” Erişim: Geopolitical Monitor. <https://www.geopoliticalmonitor.com/is-belarus-doomed-to-dependence-on-russia/>. / Erişim Tarihi: 10.03.2021.
- Frear, Matthew (2015). “Surprise! Belarus’s Lukaşenko wins a fifth term in a landslide! (Okay, no surprise. Here’s what happened.)” Erişim: The Washington Post. <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2015/10/22/surprise-belaruss-Lukaşenko-wins-a-fifth-term-in-a-landslide-okay-no-surprise-heres-what-happened/> / Erişim Tarihi: 16.03.2021.
- Freedom House. (2011). “Freedom on the Net 2011”. https://freedomhouse.org/sites/default/files/inline_images/Belarus_FOTN2011.pdf. / Erişim Tarihi: 10.03.2021.
- Freedom House. (2019). Belarus: Freedom on the Net 2019 Country Report <https://freedomhouse.org/country/belarus/freedom-net/2019> / Erişim Tarihi: 04.04.2021.
- Gershman, Carl (2020). “Belarus reborn”. Erişim: Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/belarus-reborn/> / Erişim Tarihi: 02.04.2021.
- Global Nonviolent Action Database (2006). “Belarusian citizens protest presidential election, 2006”. <https://nvdatabase.swarthmore.edu/content/belarusian-citizens-protest-presidential-election-2006>. / Erişim Tarihi: 10.04.2021.
- Greetings to Alexander Lukaşenko on winning presidential election in Belarus: President of Russia (2020). Erişim Tarihi: 19.04.2021, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/63872>.
- Harding, Luke (2008). “Belarus elections labelled corrupt as Lukaşenko backers win all seats”. Erişim: The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2008/sep/29/belarus>. / Erişim Tarihi: 01.05.2021.
- Human Rights Watch. (2021). “World Report 2006: Belarus | Human Rights Watch”. <https://www.hrw.org/world-report/2006/country-chapters/belarus>. / Erişim Tarihi: 18.04.2021.
- International Atomic Energy Agency (2006). “Environmental Consequences of the Chernobyl Accident and their Remediation: Twenty Years of Experience”. https://www-pub.iaea.org/mtcd/publications/pdf/pub1239_web.pdf / Erişim Tarihi: 10.04.2021.
- Jegelevicius, Linas (2020). “Victor Babariko, main rival of Alexander Lukaşenko, barred from Belarus presidential election”. Erişim: Euronews. <https://www.euronews.com/2020/07/14/victor-babariko-main-rival-of-alexander-Lukaşenko-barred-from-belarus-presidential-electi>. / Erişim Tarihi: 10.03.2021.

- Kalitsky, E. M., ve I. N. Borovskaya (2016). "BELARUS" www.etf.europa.eu/ / Erişim Tarihi: 04.04.2021.
- Klementiev, Mikhail (2020). "Putin congratulates Lukaşenko on victory in Belarusian presidential election". Erişim: TASS. <https://tass.com/politics/1187635>. / Erişim Tarihi: 12.03.2021.
- Klich, Bogdan vd (2004). "Joint Motion For A Resolution." https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RC-6-2004-0094_EN.html / Erişim Tarihi: 07.04.2021.
- Kotkin, Stephen (2016). "The History That Explains Russia's Geopolitics". Erişim: Foreign Affairs. <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2016-04-18/russias-perpetual-geopolitics>. / Erişim Tarihi: 12.04.2021.
- Kroll, George (1994). "Report on The Belarusian Presidential Election." [https://www.csce.gov/sites/helsinkicommission.house.gov/files/Report on the Belarusian Presidential Election 1994.pdf](https://www.csce.gov/sites/helsinkicommission.house.gov/files/Report%20on%20the%20Belarusian%20Presidential%20Election%201994.pdf). / Erişim Tarihi: 24.03.2021.
- Kryvoi, Yaraslau (2007). Belarus [Elektronik Sürüm]. Bedfordshire: Kluwer Law International. https://books.google.com.tr/books?printsec=frontcover&vid=ISBN9041123253&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false / Erişim Tarihi: 12.04.2021.
- Kuchins, Andrew (2010). "Will the Authoritarians of the World Unite?". <https://carnegieendowment.org/2006/03/28/will-authoritarians-of-world-unite-pub-18196> / Erişim Tarihi: 26.03.2021.
- Kuczyński, Grzegorz (2020). "FROM THE HISTORY OF THE BELARUSIAN REVOLUTION". <https://warsawinstitute.org/wp-content/uploads/2020/11/From-the-history-of-the-belarusian-revolution-Warsaw-Institute-Special-Report-11192020.pdf>. / Erişim Tarihi: 03.04.2021.
- Lawtrend. (2014). "Medya Yasasında Yapılan Değişiklikler: Öz Ve Amaçlanan Sonuçlar". <https://www.lawtrend.org/information-access/popraki-k-zakonu-o-smi-sut-i-posledstviya>. / Erişim Tarihi: 16.04.2021.
- Lesaffer, Randall (2018). "Oxford Public International Law: The Peace of Brest (1918)". Erişim: Oxford Public International Law. <https://opil.ouplaw.com/page/679?print>. / Erişim Tarihi: 11.04.2021.
- Lex, Wipo (2004). "Constitution of the Republic of Belarus of 1994". <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/by/by016en.pdf>. / Erişim Tarihi: 02.04.2021.
- Linde, Ann (2020). "Ann Linde Twitter'da". Erişim: Twitter. <https://twitter.com/annlinde/status/1308701785431908353>. / Erişim Tarihi: 12.04.2021.
- Louis, Alexandra (03.2021). Human rights violations in Belarus require an international investigation Report. (88). <https://assembly.coe.int/LifeRay/JUR/Pdf/TextesProvisoires/2021/20210324-BelarusViolationsHR-EN.pdf>. / Erişim Tarihi: 18.04.2021.

- Loxton, James (2017). "Competitive Authoritarianism". Erişim: The SAGE Encyclopedia of Political Behavior: 123–24. <https://sk.sagepub.com/reference/the-sage-encyclopedia-of-political-behavior/i2422.xml> / Erişim Tarihi: 26.03.2021.
- Marples, David R. (2020). "Opinion – Lukaşenko's Future in Belarus". Erişim: E-International Relations. <https://www.e-ir.info/2020/08/25/opinion-Lukaşenkos-future-in-belarus/> / Erişim Tarihi: 03.04.2021.
- Martynov, Vadim (2014). "A Brief History of Minsk". Erişim: inyourpocket. <https://www.inyourpocket.com/minsk/A-Brief-History-of-Minsk>. / Erişim Tarihi: 14.03.2021.
- Melyantsou, Dzianis (2020). "Political Crisis In Belarus: Reasons And Perspectives." Erişim: Minsk Dialogue Council on International Relations. <http://minskdialogue.by/en/research/opinions/political-crisis-in-belarus-reasons-and-perspectives> / Erişim Tarihi: 29.03.2021.
- Miklashevich, Petr P. (2011). "2nd Congress of the World Conference on Constitutional Justice Chairman of the Constitutional Court of the Republic of Belarus." https://www.venice.coe.int/WCCJ/Rio/Papers/BLR_Miklashevich_E.pdf. / Erişim Tarihi: 12.04.2021.
- Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Belarus. "Foreign Policy of the Republic of Belarus". https://mfa.gov.by/en/foreign_policy/general_information/. / Erişim Tarihi: 10.04.2021.
- Mizsei, K. (2005). "Opening Address". şu kitapta: CHERNOBYL: Looking Back to Go Forward [Elektronik Sürüm]. Vienna: IAEA, 260. https://www-pub.iaea.org/MTCDC/publications/PDF/Pub1312_web.pdf. / Erişim Tarihi: 11.04.2021.
- Moghaddam, Fathali M. (2017). "The SAGE Encyclopedia of Political Behavior". Erişim: The SAGE Encyclopedia of Political Behavior: 123–24. / Erişim Tarihi: 26.03.2021.
- Nechyparenka, Yauheniya (2010). "Democratic Transition in Belarus: Cause(s) of Failure". https://www.ibei.org/ibei_studentpaper03_71875.pdf. / Erişim Tarihi: 12.04.2021.
- O., A. (2010). "Belarus's election - Lukaşenko uncovered". Erişim: The Economist. <https://www.economist.com/eastern-approaches/2010/12/20/Lukaşenko-uncovered>. / Erişim Tarihi: 21.03.2021.
- Official Website of the Republic of Belarus. "Electoral Legislation in Belarus". <https://www.belarus.by/en/government/belarus-elections/electoral-legislation-of-the-republic-of-belarus/>. / Erişim Tarihi: 10.04.2021.
- Official Website of the Republic of Belarus. "History, Belarus". <https://www.belarus.by/en/about-belarus/history>. / Erişim Tarihi: 16.04.2021.

- OHCHR (2021).“International Covenant on Civil and Political Rights”. (26).
<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>. / Erişim Tarihi:
 22.04.2021.
- Oliphant, Roland (2010). “Threatened to Rape”. Erişim: The Telegraph.
<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/belarus/8224956/Police-guard-threatened-to-rape-Belarus-Free-Theatre-director-after-election-protest.html>. / Erişim Tarihi: 18.03.2021.
- Orlosky, Sofya. 2020. “Belarus is Ready for Change No Matter What Its President Thinks”. Erişim: Freedom House. <https://freedomhouse.org/article/belarus-ready-change-no-matter-what-its-president-thinks> / Erişim Tarihi: 03.04.2021.
- OSCE. (07.2015). Republic Of Belarus, Presidential Election, 11 October 2015, Osce/Odihr Needs Assessment Mission Report (14).
<https://www.osce.org/files/f/documents/d/b/174771.pdf>. / Erişim Tarihi:
 20.03.2021.
- OSCE. (1996). “OSCE Troika issues statement on Belarus”. OSCE.
<https://www.osce.org/node/52438> / Erişim Tarihi: 02.04.2021.
- OSCE. (2006). Republic of Belarus: Presidential election: 19 March 2006: OSCE/ODIHR election observation mission report.
<https://www.osce.org/files/f/documents/4/c/19395.pdf> / Erişim Tarihi:
 24.03.2021.
- OSCE. (2010). Republic Of Belarus Presidential Election 19 December 2010 OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report.
<https://www.osce.org/files/f/documents/6/4/75713.pdf> / Erişim Tarihi:
 24.03.2021.
- OSCE. (2015). Office for Democratic Institutions and Human Rights REPUBLIC OF BELARUS OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report.
[osce.org/odihr/elections/belarus/174776](https://www.osce.org/odihr/elections/belarus/174776) / Erişim Tarihi: 20.03.2021.
- Parfitt, Tom (2010). “Belarus protests: more than 600 charged and opposition leaders in jail”. Erişim: The Guardian.
<https://www.theguardian.com/world/2010/dec/21/600-charged-belarus-protests-Lukaşenko>. / Erişim Tarihi: 12.03.2021.
- Press Service of the President of the Republic of Belarus “Judiciary”.
<https://president.gov.by/en/gosudarstvo/ustrojstvo/sudebnaya>. / Erişim Tarihi:
 29.03.2021.
- Press Service of the President of the Republic of Belarus. “Council of the Republic of the National Assembly of the Republic of Belarus”.
<https://president.gov.by/en/statebodies/the-council-of-the-republic>. / Erişim Tarihi: 10.04.2021.
- Press Service of the President of the Republic of Belarus. “Full biography of the President of the Republic of Belarus A.G. Lukaşenko”.
<https://president.gov.by/en/president/biography/full>. / Erişim Tarihi:
 10.04.2021.

- Press Service of the President of the Republic of Belarus. “Legislature”. <https://president.gov.by/en/gosudarstvo/ustrojstvo/zakonodatelnaja>. / Erişim Tarihi: 29.03.2021.
- Press Service of the President of the Republic of Belarus. “State structure of the Republic of Belarus”. <https://president.gov.by/en/gosudarstvo/ustrojstvo>. / Erişim Tarihi: 29.03.2021.
- Press Service of the President of the Republic of Belarus. “Status and Powers of the President of the Republic of Belarus”. <https://president.gov.by/en/president/status-i-polnomochiya>. / Erişim Tarihi: 29.03.2021.
- Problems Of Legislative Omission In Constitutional Jurisprudence. (2003). Erişim Tarihi: 14.04.2021. https://www.confueconstco.org/reports/rep-xiv/report_Belarus_en.pdf.
- rada.vision (2020). “Coordination Council”. <https://rada.vision/en>. / Erişim Tarihi: 02.04.2021.
- Radio Free Europe/Radio Liberty. (2006). “Post-Soviet Belarus: A Timeline”. <https://www.rferl.org/a/1066125.html>. / Erişim Tarihi: 11.03.2021.
- Republic of Belarus, Presidential Election: Report on the nomination and registration of presidential candidates. (2020). <https://belhelcom.org/en/document/2020-presidential-election-report-nomination-and-registration-presidential-candidates> / Erişim Tarihi: 12.04.2021.
- Rosenberg, Steve (2020). “Belarus protests: Workers boo Lukaşenko as election unrest spreads - BBC News”. Erişim: BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-53796436>. / Erişim Tarihi: 21.03.2021.
- Rostovtsev, Mikhail (2021). “Belarus”. Erişim: Britannica. <https://www.britannica.com/place/Belarus> / Erişim Tarihi: 02.05.2021.
- Russell, Matthew (2003). Council of Europe The Separation of Powers and the Republic of Belarus (CDL-JU(2003)23) [https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU\(2003\)023-e](https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU(2003)023-e) / Erişim Tarihi: 21.03.2021.
- Sevortian, Anna (2011). “Post-Election Crackdown in Belarus.” <https://www.hrw.org/report/2011/03/14/shattering-hopes/post-election-crackdown-belarus> / Erişim Tarihi: 04.04.2021.
- Shchytsova, Tatiana (2020). “On the Nature of Political Antagonism in Belarusian Society”. Erişim: Institute for Human Sciences. <https://www.iwm.at/index.php/blog/nature-political-antagonism-belarusian-society>. / Erişim Tarihi: 27.03.2021.
- Shraibman, Artyom (2015). “What Makes the 2015 Belarus Presidential Campaign So Different?” Erişim: BelarusDigest. <https://belarusdigest.com/story/what-makes-the-2015-belarus-presidential-campaign-so-different/>. / Erişim Tarihi: 19.03.2021.

- Simkin, John (1997). "Brest-Litovsk Treaty". Erişim: Spartacus Educational. <https://spartacus-educational.com/FWWbrest.htm>. / Erişim Tarihi: 07.04.2021.
- Stiftung, Bertelsmann (2020). BTI 2020 Country Report Belarus. <https://www.bti-project.org>. / Erişim Tarihi: 21.03.2021.
- Sullivan, Larry (2012). "House of Representatives". Erişim: House of Representatives of the National Assembly of the Republic of Belarus. <http://house.gov.by/en/formation-procedure-of-the-house-of-representatives-en/>. / Erişim Tarihi: 25.03.2021.
- The Belarusian Association of Journalists (BAJ). (2020). "BAJ protests against gross violations of journalists' and media rights during and after the presidential elections". <https://baj.by/en/content/baj-protests-against-gross-violations-journalists-and-media-rights-during-and-after>. / Erişim Tarihi: 11.03.2021.
- The best practices in sustainable energy in Belarus , on gaps in implementing sustainable energy practices , challenges for their implementation. (2018). Erişim Tarihi: 02.04.2021. https://www.unece.org/fileadmin/DAM/project-monitoring/unda/16_17X/A2.1_Implement_Natl_CS/Belarus_SE4All.pdf.
- The Central Commission of The Republic of Belarus on Elections and Holding Republican Referenda. "THE CENTRAL COMISSION". <https://rec.gov.by/ru/vybory-presidenta-2020-ru/>. / Erişim Tarihi: 25.03.2021.
- The Official Internet Portal of the President of the Republic of Belarus. "Executive Branch". <https://president.gov.by/en/gosudarstvo/ustrojstvo/ispolnitelnaja>. / Erişim Tarihi: 10.04.2021.
- The Official Internet Portal of the President of the Republic of Belarus. Constitution of the Republic of Belarus. <https://president.gov.by/en/gosudarstvo/constitution>. / Erişim Tarihi: 29.03.2021.
- Thines, Serge (2016). "From Soviet federalism to the creation of the Commonwealth of Independent States". Erişim: CVCE. <https://www.cvce.eu/en/collections/unit-content/-/unit/df06517b-babc-451d-baf6-a2d4b19c1c88/a36c2b08-97a1-4308-b764-6ad5988d939b>. / Erişim Tarihi: 18.03.2021.
- Thorgeirsdottir, H. Kjerulf. (2021). Selected Articles From The Code Of Administrative Infringements, The Law On Public Events And The Criminal Code Of The Republic Of Belarus. www.venice.coe.int. / Erişim Tarihi: 01.05.2021.
- Trantidis, Aris (2017). "Sultanism". Erişim: The SAGE Encyclopedia of Political Behavior. <https://sk.sagepub.com/reference/the-sage-encyclopedia-of-political-behavior/i10860.xml> / Erişim Tarihi: 29.03.2021.
- Traynor, Ian (2001). "Belarussian foils dictator-buster... for now: Tested US foreign election strategy fails against Lukaşenko". Erişim: The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2001/sep/14/iantraynor> / Erişim Tarihi: 01.05.2021.

- US Report on Belarus/Country Reports on Human Rights Practices for 2011. (2011).
Erişim Tarihi: 19.04.2021. <https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2011humanrightsreport/index.htm>
- VIASNA. (2020). “Stop pressure on the press!” <https://spring96.org/en/news/99924/> / Erişim Tarihi: 16.03.2021.
- Viačorka, Franak (2020). “Propaganda”. Erişim: Twitter. <https://twitter.com/franakviacorka/status/1296150394775703554>. / Erişim Tarihi: 16.04.2021.
- Voice of America (2009). “Many Belarus Voters Skeptical About Fairness of Election - 2001-09-09”. <https://www.voanews.com/archive/many-belarus-voters-skeptical-about-fairness-election-2001-09-09>. / Erişim Tarihi: 06.04.2021.
- Voice of America. (2010). “Lukaşenko Wins Belarus Presidential Election, Mass Protests Follow”. <https://www.voanews.com/usa/Lukaşenko-wins-belarus-presidential-election-mass-protests-follow>. / Erişim Tarihi: 15.04.2021.
- Volchek, Oleg (2015). “Belarus Savcılığının organlarının ciddi ve köklü bir reforma ihtiyacı var”. Erişim: Belorusskiye Novosti. https://naviny.online/rubrics/opinion/2015/10/19/ic_articles_410_190071. Erişim Tarihi: 16.04.2021.
- Walker, Shaun (2020). “Russia to lend Belarus \$1.5bn as Lukaşenko tells Putin ‘a friend is in trouble’”. Erişim: The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2020/sep/14/alexander-Lukaşenko-vladimir-putin-sochi-belarus-russia>. / Erişim Tarihi: 16.04.2021.
- Welt, Cory (2021). Belarus: An Overview. <https://fas.org/sgp/crs/row/IF10814.pdf>. Erişim Tarihi: 02.05.2021.
- Wesolowsky, Tony, ve Matthew Luxmoore (2019). “Molotov-Ribbentrop What? Do Russians Know Of Key World War II Pact?” Erişim: Radio Free Europe Radio Liberty. <https://www.rferl.org/a/molotov-ribbentrop-what-do-russians-know-of-key-wwii-pact/30123950.html>. / Erişim Tarihi: 16.04.2021.
- Wetzel, Anne (2017). “Democracy”. Erişim: The SAGE Encyclopedia of Political Behavior. <https://sk.sagepub.com/reference/the-sage-encyclopedia-of-political-behavior/i2973.xml> / Erişim Tarihi: 27.03.2021.
- Wilson, Andrew (2020). “Elections 2020 through the prism of Silitski’s ideas”. Erişim: BISS. <https://belinstitute.com/en/article/elections-2020-through-prism-silitskis-ideas>. / Erişim Tarihi: 12.04.2021.
- Xynou, Maria (2020). “Belarus protests: From internet outages to pervasive website censorship”. Erişim: OONI. <https://ooni.org/post/2020-belarus-internet-outages-website-censorship/>. / Erişim Tarihi: 07.04.2021.
- Результаты выборов Президента Республики Беларусь 9 сентября 2001 г. (2001). <https://rec.gov.by/uploads/folderForLinks/archive-elections-prb2001-results.pdf>. / Erişim Tarihi: 19.03.2021.

ÖZ GEÇMİŞ

Ahmet Burhan AKKOÇ

Eğitim

<u>Derece</u>	<u>Eğitim Birimi</u>	<u>Mezuniyet Tarihi</u>
Yüksek Lisans	Kocaeli Üniversitesi	28.06.2021
Lisans	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	19.06.2019
Ön Lisans	Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi	23.07.2018
Lise	Gölbaşı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	26.06.2013

Yabancı Dil

İngilizce

Kurs ve Sertifikalar

Dijital Diploması Eğitim Programı – DİPAM- 2020.

TÜBİTAK -117K787- Nolu “Doğrudan Yabancı Yatırım Kaynaklı Teknolojik Yayılımların Türk İmalat Sanayiindeki Yerel Firmaların Yenilik ve Ar-Ge Gelişimleri Üzerindeki Etkileri” isimli TUBİTAK 1003 AR-GE Projesinde 11.12.2019 ile 13.03.2020 tarihleri arasında bursiyer.

‘TR2014/DG/04/A1-04/363’ numaralı 60 saatlik “*Liderlik, Sosyal Girişimcilik, Müzakerecilik, Demokratik Katılımcılık, Lobicilik, İletişim, Platform Oluşturma, Şeffaflık*” eğitimine katılım.

YAYINLAR

Akkoç, Ahmet Burhan. “Covid-19 Krizinin Neoliberal Açından Ekonomi Politığı Etkileri” International Marmara Social Sciences Congress (Spring) 2021.

Akkoç, Ahmet Burhan. “Çatışma Haritalaması Yöntemiyle Kosova Savaşı Analizi” Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 10. Sosyal Bilimler Kongresi (18 Mayıs 2021).

Akkoç, Ahmet Burhan. “Mehmet Akif Ersoy’un İslami Muhafazakârlık Düşüncesindeki Etkisi ve Osmanlı Düşünce Hareketlerindeki Yeri”. *TÜRK DÜŞÜNÜRLERİNDEN SEÇMELER*. Ed. Zafer Yıldırım. Sayfa 61-90. Ankara: Duvar yayınları, Aralık 2020.